CHRONICON

DOMINI

WALTERI DE HEMINGBURGH.

CHRONICON

DOMINI

WALTERI DE HEMINGBURGH,

HEMINGFORD

VULGO HEMINGFORD NUNCUPATI,

ORDINIS SANCTI AUGUSTINI CANONICI REGULARIS,

IN CŒNOBIO BEATÆ MARIÆ DE GISBURN,

DE GESTIS REGUM ANGLIÆ.

AD FIDEM CODICUM MANUSCRIPTORUM RECENSUIT

HANS CLAUDE HAMILTON.

VOLUMEN I.

LONDINI:
SUMPTIBUS SOCIETATIS.
M.DCCC.XLVIII.

LONDON:
PRINTED BY S. & J. BENTLEY, WILSON, AND FLEY,
Bangor House, Shoe Lane.

PREFACE.

Name of Hemingburgh.

IT will naturally be expected by the historical enquirer that the first portion of this Preface should contain an explanation of the change made in the name of an Author so well-known and much esteemed as Walter Hemingford. A considerable space will therefore be devoted to the disquisition of this critical point, which will, it is hoped, prove satisfactorily that nothing but the love of truth has induced me to inscribe the name of Hemingburgh on one of the choicest histories of the commencement of the fourteenth century.

The following, and most authentic record which we possess, of our Author's name is preserved in a copy of his Chronicle, written on vellum, about the year 1350:—"Expliciunt tres libri compilati a domino Waltero Hemingburght canonico de Gyseburñ, de gestis Anglorum ab adventu Willelmi Bastardi Conquæstoris usque ad mortem strenuissimi regis Edwardi primi post conquæstum."[1] This is corroborated by an cntry in a course of Sermons for the ecclesiastical year, MS. Reg. 3 A. xiii. British Museum,

[1] MS. Lansdown 239, folio 120 b. at the end of the third book.

where, after the table of Contents, and before the first sermon, we find the following rubric:—"The Book of St. Mary's, Gisborough, presented to the cabinet of the cloister; the gift of friar Walter de Hemingburgh, formerly Canon of the said house, viz. A. D. 1307."[1] As the Priory Church was destroyed by fire in May 1289, with many and valuable books of theology, chalices, vestments, etc., it is likely that such a gift would be the more acceptable. The rubric, although at first sight it might lead us to assign the death of Hemingburgh to 1307, bears internal evidence of having been written at a period considerably subsequent to the work itself, and therefore we must not attach much importance to the *quondam*; the date probably refers to the time of the donation.

His history. By Leland, on whom as an accurate and laborious antiquary much reliance may be placed, Walter Hemingburgh is thus mentioned: "Gualterius Hemengoburgus, a canon of the Priory of Gisborough, near Clive, a small district in Yorkshire, adjacent to the famous river Tees, was much attached to the study of letters; by which eventually it followed that he became a learned man, and gained for himself no small credit with his contemporaries. For literature is such a recommendation, that it readily obtains for its possessor favour, honour, and even glory.

[1] "Liber sanctæ Mariæ de Gyseburñ assignatus armariolo claustri, ex dono fratris Walteri de Hemyngburch quondam canonici ejusdem domus, anno scilicet Domini M°.CCC°. septimo. In quo inveniri possunt de facili omnes materiæ contentæ in eodem, secundum compositionem tabulæ præcedentis, ordinatæ secundum literas alphabeti; et etiam sermones dominicales et beatæ Mariæ, scilicet qui singulis dominicis et festis ipsius proprie conveniunt. In isto etiam libello continentur subscripta. Si . . . . a abiciamus, 1. —Expositio optima super salutationem virginis, 677.—Sermones multi et diversi, 757, 773."

Wherefore, being encouraged by the reward of his merits (although merit, in itself sufficiently excellent, needs not additional splendour from other objects), he proceeded in the course on which he had entered, pressing forward with great earnestness to the attainment of the higher honours of sacred theology; in which when he had pursued, and not unsuccessfully, a long career, an ardent desire seized his mind of leaving to posterity a History of England; therefore, happily commencing from William the Norman, he studiously compiled a history of the affairs of England to the time of Edward I. For this History I made anxious search at Gisborough, but without success. I once saw a copy in the library at Wells. His other writings are nowhere to be found. He lived in the reigns of Henry the Third and Edward his son; and died at Gisborough, where he was buried." [1]

---

[1] "Gualterius Hemengoburgus, canonicus Gisiburnensis cœnobii, quod est prope Cliviam, Eboracensium provinciolam, Thesi flumini celeberrimo adjacentem, impendio studiosus erat literarum: quo tandem factum est, ut in eruditum evaserit, et non levem apud suos gratiam sibi pepererit. Ejusmodi enim res literaria virtus est, ut autori gratiam, honorem, gloriam etiam facile conciliet. Quare virtutis præmio lætior factus, quanquam ipsa virtus per se satis illustris aliunde emicantibus splendoribus non eget, qua cœpit via perrexit, magnis plane passibus ad extremam sacræ theologiæ metam contendens. In quo cum jam non infeliciter cursum longum continuasset, ecce cupido quædam ejus occupavit animum, ut historiam rerum Anglicarum posteritati dedicaret. Bonis igitur avibus ab ipso Gulielmo Nortomanno exordium sumens, ad tempora Edovardi ejus appellationis primi, Anglorum res gestas summa cura perscripsit. Hanc ego nuper historiam Gisoburnæ Cliviensium sedulo quæsivi; non tamen inveni: aliàs semel vidi in Fontana, sive Uuellensi bibliotheca. Cætera, quæ scripsit, nusquam comparent. Vixit regnante Henrico tertio, et Edovardo ejus filio. Obiit Gisiburnæ, ubi et sepultus est." J. Leland. Comment. de Script. Brit. p. 305.

In the Collectanea, vol. ii. p. 314, the following mention also occurs: "Ex primo libro annalium Gualteri Hemingburgi Canonici Gisburnensis cœnobii. Lelandus. Exorditus est historiam

That the family of Hemingburgh was further connected with the Priory of Gisborough in the fourteenth century, as also with the monks of Durham, we have the following evidence.

In the Gisborough Chartulary [1] there is a deed of grant from Thomas Petit de Gisborn to Peter de Hemmyngburgh, clerk, of lands at Gisborough, dated in 1301; and in 1323 Peter de Hemmyngburgh grants the same lands to the Priory, using the words "dominis meis priori et conventui de Gisburne." In the Rotuli Hundredorum com. Ebor. 4 Edw. I. (1275-1276), m. 8. d., at page 130, is the following: — "The Jurors say that Henry de Normanton, subsheriff, maliciously troubled the executors of Dominus Richard de Middelton, and extorted from them wheat to the value of 100*l.* and imprisoned Gilbert de Middelton, the minister of the aforesaid executors, and Walter de Hemingburgh, chaplain; and extorted from the said Gilbert 12*l.*, and arms which were worth 40*s.*, and from the Chaplain Walter 17*s.* 4*d.*, &c."[2] John de Hemingburgh was Prior of Durham Monastery in 1392.

---

a Gul. Magno et usque ad tempora Joannis regis fidem Gul. Parvi sequitur, e cujus opere, suppresso autoris nomine, multa fere ad verbum desumpsit. In hoc tamen Gul. Parvo superior, quod operi causam præposuerit, cur Gul. Mag. in Angliam cum exercitu venerit, et præsertim contra Haraldum regem, qui, vivente Edwardo rege, Eustachium, comitem Bononiensem, Dovari male tractaverat, cum tamen Edwardi regis sororem in conjugem accepisset." And again, vol. iii. p. 41: "Gualterus de Hemingburgh, canonicus Gisburnensis, scripsit chronicon, sed a suis desideratur." Thus Leland repeatedly calls him Hemingburgh while extracting from his chronicle and comparing with William of Newbury.

[1] MS. Cotton, Cleopatra D. ii. f. 150.

[2] "Dicunt quod Henricus de Normanton subvicecomes maliciose occasionavit executores domini Ricardi de Middelton, et extorsit ab eis bladum ad valenciam c. librarum, et imprisonavit Gilbertum de Middelton ministrum prædictorum executorum, et Walterum de Hemingburg' capellanum; et extorsit a Gilberto XII. libras et arma quæ valuerunt XL. solidos, et de Waltero capellano XVII. solidos, IIII. denarios."

The inscription on his tomb spells his name Jo. Hemingbrough.[1]

After Leland, the next writer who mentions our Author is Bale, from whose Script. Illust. Magn. Brit. Cent. Quint. p. 426, the following extract is taken. "Gualterus Hemmyngforde, Canonicus Gisburnensis cœnobii regularis, ordinis divi Augustini, quod cœnobium est prope Cliviam Eboracensis patriæ provinciolam, Thesi flumini celeberrimo adjacentem: impendio studiosus literarum erat, ut Lelandus ipse colligit. Quo tandem factum est, ut in eruditum evaserit virum, et non levem apud suos gratiam sibi pepererit. In quo studio quum jam non infœliciter cursum longum continuasset, ecce cupido quædam ejus occupavit animum, ut historiam rerum Anglicarum posteritati dedicaret. Bonis igitur avibus ab ipso Guilhelmo Normanno exordium sumens, ad tempora Edwardi ejus appellationis secundi, hoc est, ab anno Christi 1066, usque ad annum ejus 1308, Anglorum res gestas summa cura, ac plena oratione perscripsit; ut et Guilhelmus Hormannus in suis collectaneis refert, vocabatque suum hoc opus, Historiam Anglorum, lib. i.; Chronicon Edwardi tertii, lib. i., Edwardus post Conquestum tertius; Sermones aliquot, lib. i. Atque alia quædam edidit, ut produnt authores, sed ea non comparent; Claruit sub eodem Edwardo tertio varia componens; et obiisse fertur anno patefactæ gratiæ per Christum 1347, Gisburnæ in suo cœnobio, ubi et sepultus est." The change, here, of Hemengo-

[1] See New Monasticon, i. 131. A charge delivered by this prior in 1404 is mentioned in the Catalogue of the Durham Library. In the Rot. Hundred. Com. Ebor. 4 Edw. I. m. 8, p. 129, I find that the Bishop of Durham held Hoveden and Welleton, and the Prior of Durham held Hemingborough.

burgus into Hemmyngforde admits of no elucidation; nor does it appear that the family of Hemingford had ever any transaction with the Priory of Gisborough.[1] The entry in the Abingdon Chronicle, in the Public Library at Cambridge, Dd. ii. 5, is but a repetition from Bale, as the words "provinciolam Thesi flumini adjacentem," and indeed the whole entry, plainly shew. It thus appears that Bale, in the year 1549, or his contemporary, Horman, was the first to pervert our author's name, which error has been inadvertently followed by others. Tanner and Hearne, however, were aware of the mistake.

Every circumstance would lead us to conclude that Walter de Hemingburgh was born of an influential family[2] in the neighbourhood of Hemingborough, in the wapentake of Ouse and Derwent, in the East Riding of York, and at some distance from the Priory of Gisborough in the North Riding, once the principal cemetery for the nobility of the surrounding country. Thither he was sent for his education, as was the custom in early times, where, by the attention of the pious monks, his taste for learning and the study of theology was successfully cultivated, and where the beauty of the rich and fertile vale, and the romantic hill country that surrounds the Priory, lent their aid to form and elevate the mind of the student, and offered a free scope for quiet and undisturbed meditation. There he made such proficiency as Leland describes, and

[1] Hemingford Abbots, in Huntingdonshire, was granted by Hardacnut in 1042 to St. Benedict's, Ramsey. See the Codex Diplomaticus, by J. M. Kemble, Esq., tom. vi. No. 1330, also Nos. 581, 809, and 906.

[2] In the Rot. Pat. p. 3. m. 39. 11 Edw. III., there is mentioned "Robertus de Hemmyngburgh' custos Rotulor. et Cancellar. Hiberniæ."

it is not improbable, that when Edward I., in 1291, caused search to be made for evidence respecting the claims of homage due from the crown of Scotland, our Walter was engaged in examining the stores laid up in the archives of the neighbouring monasteries, and the sight of the ancient chronicles naturally inspired him with a wish to write himself.

Value of the work.

In the present work we behold perhaps one of the finest samples of our early chronicles, both as regards the value of the events recorded, and the correctness with which they are detailed; Nor will the pleasing style of composition be lightly passed over by those capable of seeing reflected from it the tokens of a vigorous and cultivated mind, and a favourable specimen of the learning and taste of the age in which it was framed. The value set upon it as an historical production is attested by evidence as early as the fourteenth century. It was the frequent practice in monasteries to copy chronicles of established reputation, and insert in them whatever additional and important information could be obtained; and in the Scriptorium of the monastery of Abingdon, Hemingburgh's was the chronicle selected for this purpose.[1]

As a historian, Hemingburgh is remarkable for a judicious taste, a moderation of mind, and great clearness of perception. He faithfully records eclipses, earthquakes, pestilences, and other natural phenomena, which he correctly

[1] He is cited as an authority in the chronicle ascribed to John Brompton. "In cronicis autem Walteri de Gisebourn scribitur quod rex Ricardus non apud dictum castrum de Caluca sed apud memoratum castrum de Gaillard, quod in uno anno, ut præscribitur, construxerat, jaculo balistæ occubuit. Decem Scriptores, 1278.

imagined might be of interest and value at a future period; and seldom wanders from his narrative into legendary stories and the mazy and perplexing regions of theological dispute. His first task was the Chronicle of England, from the dissolution of the Saxon government to the death of Edward I. A history of the first years of the reign of Edward II. was afterwards added; but whether the latter part of this be lost, or was never written, has not been ascertained. The History of Edward III. seems to have been composed as information of passing events was procured; and the abrupt termination of the work, with the rubric for a new section, "De bello inter reges Angliæ et Franciæ apud Cressy commisso," must be regarded either as indicating that the health of the writer at this period was such as to forbid further literary exertion, or that he deceased while waiting for more perfect information of the famous battle he intended to record.

Sources of information.

The early part of the Chronicle is drawn from Eadmer, Hoveden, Henry of Huntingdon, who is cited as an eye-witness of the death of Robert Marmion in the year 1144 (p. 68), and William of Newbury, whose writings are incorporated largely, but not without good consideration, and the insertion of much valuable information.[1] After A. D. 1195, our Author no longer follows closely any particular narrative. The reigns of Edward I. II. and III. are original, and chiefly derived from personal knowledge and contemporary report; for example, under the year 1297, while speaking of two English canons who had escaped out of Scotland, he says, "quorum unus mansit apud nos per tempus aliquod, et periculum suum

[1] This chronicler is quoted by name under the year 1196, p. 218.

ore proprio enarravit." He was fully aware of the national importance of the great Charters of English liberty; these he has inserted with other original documents into his history, and has thus earned the merit of having preserved the most intelligible copy now extant of the Statute de Tallagio non concedendo, added by Edward I. to his confirmation of the great Charter in 1297. Such public documents have in this edition generally been printed from the originals; but as the copies inserted in the ancient Chronicles are often transcripts of contemporary apographs sent by the kings and the parties interested to be preserved as of record in the several monasteries, they deserve attention, and frequently afford useful information when either the originals are lost or when there are discrepancies in the ancient copies. These considerations render it advisable, when publishing the works of an author, of established credit, in which such documents occur, to preserve the variations, although often but the inaccuracies and omissions of transcribers; and they are therefore inserted in an Appendix.

The MSS. of Hemingburgh which have come down to us are the following. A manuscript presented by William Howard, Earl of Arundel, to the College of Arms, written about the close of the fourteenth century. It commences with the following rubric, "Cronica Witti de Gisseburñ de Gestis Regum Angliæ;" at the foot of the first page is the signature of "William Howarde 1589." When referring to this manuscript in the notes the abbreviation, MS. Coll. Arm. has been used. Manuscripts.

The next manuscript in value is Lansdown 239, Brit. Mus. which appears to have been unknown to Tanner and other bibliographers,

unless it be that which Leland saw at Wells; it was written about the middle of the fourteenth century, and is the most ancient copy extant; however it would seem to be a kind of second edition, for instances are occasionally met with where words have been written in accordance with all other manuscripts, and then imperfectly erased and others supplied more to the taste of the transcriber, or the abbot for whom he copied. Such editions are well described in the Preface to William of Malmesbury, by T. D. Hardy, Esq. The variations of this MS. are sometimes of great value when the others have followed an inaccurate reading; it has lost many of the early leaves, beginning about the foundation of Gisborough Priory, and ending with the passage before quoted, "Expliciunt tres libri," etc.

MS. Cotton, Tiberius B. IV. Brit. Mus. a vellum MS. written in the fourteenth century; prefixed is a list of the sections of the Chronicle, "Incipiunt capitula Cronicæ, Prohemium, Cronica Walteri de Gysburñ de Gestis Regum Angliæ." — It breaks off abruptly, "Et rex Franciæ, etc. Explicit Cronica." In a later hand is written "Hic desunt plura de Edwardo I°." This manuscript, is inferior to MS. Coll. Arm., but seems to have been copied from the same exemplar, and ends like it in 1304. It is referred to in the foot-notes as MS. Cott. Tib.

MS. Harleian 691. Brit. Mus. is an accurate transcript, on paper, of the MS. in the College of Arms: it formerly belonged to Stillingfleet.

MS. Cotton, Vespasian A. IX. contains a fragment of the History of Edward I. and MS. Cotton, Nero, D. II. a modern transcript of the reign of Edward III.

Trinity College Cambridge, and Magdalen

College Oxford, also possess portions of our Author's History, the latter the reign of Edward III. In C. C. C. Cambridge there is a complete copy as far as the year 1312 written on paper in a late hand.

Text of the present edition.

The text of the present edition is based on the Manuscript in the College of Arms, which has always been deservedly considered as the best; and all various readings of the Lansdown and Cotton MSS. which could be considered as useful have been given in foot-notes.

In the Chronology of his History Hemingburgh pursues no uniform system, but, following the various sources of his information, commences the year sometimes in January, sometimes in March. For the sake of convenience, therefore, the actual date has been inserted in the margin, according to the present division of time; and when the date of the month on which any particular event occurred is stated by Hemingburgh, the day of the week has frequently been calculated, and added as a side-note. This, it is hoped, will be found useful by those who may have need to verify the accuracy of the date ascribed by historians to any event; as, while some chroniclers state the date of the month, others inform us the day of the week on which such event occurred, and the concordance or disagreement of two or more authorities on this point may in general be considered a good test of the truth or uncertainty of such date.

It is my pleasing duty to return my sincere thanks to Sir Charles G. Young, F. S. A., Garter King of Arms, and the College of Heralds, for their kindness in granting me permission to make use of the valuable manuscript which forms the text of this edition. My best thanks are also

due to W. Courthope, Esq., Rouge Croix, for his kindness in searching the Heralds' College for some account of our author. To T. D. Hardy, Esq. F.S.A., keeper of the Records in the Tower, both for his advice and the advantage of collating the Inspeximus of the Magna Charta, and the Charta de Foresta of Henry III. on the Statute Rolls. To Sir Frederic Madden, K.H., F.R.S., F.S.A., and the gentlemen who have charge of the great national collection in the British Museum, I am likewise much indebted for their obliging courtesy, and the assistance they have afforded me throughout the Work.

CHRONICON

WALTERI DE HEMINGBURGH,

CANONICI DE GISBURN.

PROŒMIUM.

NE fastidiosus occurram qui succincte laborare dispono, transacta quædam tempora sub brevitate concludens, successoribus nostris brevem margaritam relinquo; et licet Anglia nostra, quæ olim 'Major'[1] Britannia dicebatur eo quod a Britannis inhabitata[2] et possessa, quorum reliquiæ modo sunt Wallenses,[3] quinque vicibus quasi devicta sit et Name of Britain.

---

[1] 'Minor,' MS. Cott. Tib.

[2] An opinion has been entertained, that the Britons derived their name from the country they inhabited; the ancient Triads relate that the island was formerly called Clas Merddin, or the country with sea-cliffs; then Fel Ynys, or the island of honey; and after the government had devolved on Prydain, son of Aedd the Great, it received the name of Ynys Prydain, or the island of Prydain; the Latinized form of which it still retains in its present name of Britain. Trioedd Ynys Prydain, No. 1, Myvyrian Archaiology of Wales, ii. 57.

[3] These remains of the ancient British population, which for so many centuries have possessed Cornwall and Wales, were the descendants of the ancient Kymri, or Cambrians, who at a very early period migrated from the opposite coast of Germany, but on the arrival of the Lloegrwys, another Celtic race, from Gascony, they were compelled to abandon the fertile plains, and retire to the mountainous districts that border on the Western Ocean. Trioedd Ynys Prydain, No. 5, Myvyrian Arch. of Wales, ii. 58.

Successive conquests of the island by the Romans, Picts, Saxons, Danes, and Normans.

superata; primo per Romanos, qui Britanniam expugnaverunt, dominantes, sed postea recesserunt; secundo per Pictos et Scotos, qui gravissimis eam bellis vexantes, non tamen pro voto eam obtinuerunt; tertio per Anglicos, qui eam debellaverunt et obtinent; quarto per Dacos, qui eam obtinuerunt, sed postea deperierunt; quinto per Normannos, qui eam devicerunt et Anglicis dominantur: hanc tamen ultimam quasi principium materiæ sumens, ab ipso Conquæstore Willelmo Bastard seriatim prosequi et compilare propono, ab anno scilicet Domini M.LXVI. usque ad annum ejusdem Domini M.CCC.

Explicit Proœmium.

INCIPIT LIBER PRIMUS.

Et primo, de Causa quare Willelmus Nothus, Conquæstor scilicet, Angliam appetiit.

A.D. 1048.

Dispute between King Edward and Earl Godwin.

UT sciatur origo causæ quare Willelmus Bastard Angliam bello appetiit, breviter subscripta repetantur. Orto inter regem Angliæ Edwardum et comitem Cantiæ Godowinum gravi discidio, eo quod comes Bononiensis Eustachius, qui sororem[1] regis Edwardi duxerat, Doverniam venit, mari transito, ubi homines sui pro hospitiis rixantes interfecerunt unum de civibus, et unus civium unum ex militibus suis interemit; propter quod iratus comes furorem exercuit in viros et mulieres ejusdem civitatis, plures 'perimendo'[2] gladio, et senes et parvulos equorum pedibus conculcando. Quod videntes cives cucurrerunt ad arma, et resistendo 'viriliter'[3] eos in fugam verterunt, peremptis ex eis VII. personis; ipsi autem ad regem properantes ab eo suscepti sunt: quod audiens comes Godowinus grave tulit,[4] et congregato exercitu de comitatu suo, scilicet de Cantia, Suthsaxonia, Westsaxonia; et filius suus primogenitus Swcynus de comitatu suo, id est Oxenfordensi, Glovernensi, Herefordensi, Somer-

Eustace of Boulogne.

Earl Godwin assembles an army.

---

[1] This lady was Goda, daughter of Æthelred, and had formerly been the wife of Walter of Mantes. William of Malmesbury, i. 336, ed. Hardy.

[2] 'puniendo,' MS. Cott. Tib.

[3] 'totis viribus,' MS. Cott. Tib.

[4] The town of Dover was situated within the government of Earl Godwin, and his refusal to punish the citizens without trial by the laws of their country, originated the dispute with King Edward. William of Malmesbury, i. 337; Sax. Chron. 163, 164, ed. Gibson.

A.D. 1048. setensi, Barukshirensi; alterque filius suus Haraldus de suo comitatu, scilicet de Estsaxonia, Estanglia, Huntingdonensi et Cantabrigiensi; et, castra metantes in 'provincia'[1] Glovernensi, regi per legatos mandaverunt quod prædictum Eustachium cum suis et Normannos et Bononienses qui castrum Doverniense tenuerunt eis 'redderet.'[2] Quod audiens rex timuit, eo quod exercitus ejus, ut præceperat, nondum conveniret; distulit tamen responsum, et interim, conveniente exercitu,[3] remandavit se nequaquam petita facturum; paratisque hinc et inde exercitibus, grave videbatur aliquibus magnatum ut cum suis compatriotis et parentibus bellum inirent; propter quod, discurrentibus nuntiis et mediantibus viris discretis, convenit ut rex et comes certo die convenirent Londoniis placitaturi super hoc, datis obsidibus mutuo et acceptis. Adveniente demum die exercitus comitis lapsus est; propter quod cum ipso rege placitum inire non audebat, sed, nocte superveniente, fugam iniit, confusus et illusus. Mane autem facto, quia vocatus non comparuit,[4] ab ipso rege et exercitu suo proscriptus est comes cum quinque filiis et uxore sua; unde timens sibi comes mox, cum uxore sua et duobus[5] filiis Sweyno et Griffo, fugit ad comitem Flandrensem; Haraldus vero et Leofwinus, filii sui, fuge-

An agreement is concluded.

Banishment of Earl Godwin.

---

[1] 'comitatu,' MS. Cott. Tib.

[2] 'reddent,' MS. Coll. Arm.

[3] This army was principally composed of the men of Northumbria and Mercia, who armed at the summons of the two chiefs Leofric and Siward.

[4] The Saxon Chronicle states, that on the day appointed for the appearance of Earl Godwin before the council, the king having refused to guarantee his personal safety and the city being filled with troops, he hesitated to attend; on which the council declared him contumacious, granting him only five days of peace to quit England with all his family. Sax. Chron. 164.

[5] Other chronicles say he was accompanied by his three sons, Sweyn, Tostig, and Gurth.

runt in Hiberniam; rex vero Edwardus reginam suam, filiam ipsius Godowini comitis, propter odium 'patris'[1] repudiavit, et cuidam abbatissæ cum una pedissequa custodiendam tradidit.[2] Eodem autem tempore Willelmus comes Normanniæ venit in Angliam, invitatus a rege; quem rex honorifice suscipiens magnis eum ditavit muneribus et obsides comitis Godowini custodiendos tradidit ei, et sic cum gratiarum actionibus abire permisit. Interim vero comes Godowinus in Flandria, filii autem sui in Hibernia, congregatis exercitibus, venerunt cum magna classe[3] in Angliam; et quia Londonienses allexerant, nullo in ponte resistente, Londoniis per 'Thamesin'[4] sursum ad austrum navigaverunt. Demum vero concurrentibus rege et comite nobiliores utriusque exercitus apparuerunt Anglici et propinqui, et sic mutuo congredi abhorrebant: propter quod mutuo loquentes ad invicem, de consensu partium sic ordinarunt discretiores, quod rex pristinum honorem 'plene'[5] redderet Godowino et filiis suis, excepto Sweyno, qui de Flandria ad terram Jerosolymitanam nudis pedibus profecturus erat pro eo quod consobrinum suum occiderat, et in redeundo nimio frigore et labore correptus interiit; reginamque filiam Godowini recepit rex ac pristinæ dignitati restituit. Mortuo demum Godowino, Haraldus filius ejus petiit 'a rege'[6] ire Normanniam, ut fratrem suum Wulfnothum[7] et

A. D. 1049.

A. D. 1051.
William Duke of Normandy visits England.

A. D. 1052.
Earl Godwin and his sons return.

Queen Editha received into favour.

A. D. 1053.
Godwin dies, and is succeeded by his son Harold.

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.

[2] Queen Editha's possessions, as well as those of her father and brothers, were all seized and confiscated.

[3] This fleet and army were in great part formed of the ships and troops of the English king, which everywhere deserted to the Saxon chief during his cruise along the southern coast. Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 442, ed. Savile.

[4] 'Themisiam,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] Omitted in MS. Cott. Tib.

[6] Omitted in MS. Cott. Tib.

[7] Wulfnoth or Ulfnoth, youngest son of Godwin, named after his grandfather the herdsman of the west.

A. D. 1065. nepotem suum scilicet Hacum filium fratris sui Sweyni, qui ibidem obsides tenebantur ut supradictum est, liberaret, liberatosque secum deducere posset. Cui rex, "Hoc," inquit, "non fiet per me: veruntamen, ne videar te 'velle'[1] impedire, permitto ut eas quo vis et experiaris quod possis; præsentio tamen te in nihil aliud tendere, nisi in detrimentum totius Anglici regni et in confusionem tui; novi enim comitem non ita inexpertum, ut eos aliquatenus velit concedere tibi, si non præscierit magnum proficuum sui." Ascendit itaque Haraldus navem, et orta tempestate valida projectus est in Pontivum fluvium qui Maia[2] vocatur, ubi a domino[3] terræ, secundum ritum loci illius, captivus abductus est cum omnibus suis. Constrictus[4] itaque Haraldus, quendam de vulgo, promissa mercede illectum, ad comitem Normanniæ clam direxit, nuncians omnia quæ casu acciderant. At ille, audito hoc, protinus mandat domino Pontivi ut Haraldus cum suis sibi cum festinatione mittatur, si pristina ejus amicitia potiri vellet ut prius. Sed cum ille hominem dimittere nollet, iterum a Willelmo comite in mandatis accepit se necessario Haraldum missurum, alioquin certissime sciret Willelmum Normanniæ comitem, pro eo adducendo cum suis usque ad novissimum quadrantem, Pontivum quantotius armatum aditurum. Perterritus itaque minis[5] mittit Haraldum, qui ab ipso comite honorifice

Harold sails for Normandy; is shipwrecked, and imprisoned by Guy Count of Ponthieu; is liberated, and sent to Duke William;

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.

[2] The river Somme, which flows through Picardie.

[3] Guy Count of Ponthieu.

[4] Harold and his companions were confined in the fortress of Belram, now Beaurain, near Montreuil. Robert Wace, Roman de Rou, ii. 111.

[5] The Chronicle of Normandy informs us that the Count of Ponthieu was deaf to these menaces, and yielded only to the offer of a large sum of money, and a fine tract of land on the river Eaune. Chron. de Norm., Recueil des Hist. de la France, xiii. 223; Gul. Pictav. Hist. Norm. Script. 191.

suscipitur, et audito cur patriam exierat, bene quidem rem processuram si in ipso non remaneret, respondit. Tenuit ergo eum aliquibus diebus, satisque humanum ac familiarem se illi exhibuit, ut sic animum 'ejus'[1] in suos conatus alliceret. Tandem vero aperuit[2] ei quod in mente habuit: dicebat enim regem Edwardum, quando cum eo tunc juvene et ipse juvenis in Normannia demoraretur, sibi, interposita fide sua, pollicitum fuisse quod si rex Angliæ foret unquam, jus regni in illum jure hæreditario post se transferret. Et subdens ait: "Tu quoque si mihi te in hoc adjuturum spoponderis, et insuper castellum de Dover cum puteo aquæ ad opus meum te 'facturum'[3] promiseris, sororemque tuam, quam uni de principibus meis dem, te mihi destinaturum, necnon et filiam[4] meam in uxorem accepturum promiseris, tunc et modo nepotem tuum et cum in Angliam regnaturus venero fratrem tuum incolumem liberabo; in quo regno si tuo favore confirmatus extiterim, spondeo tibi quod quicquid 'a me'[5] rationabiliter tibi postulaveris, absque ulla contradictione obtinebis." Sensit ergo Haraldus periculum undique, nec intellexit qua parte evaderet, et licet invitus, acquievit tamen. At comes, ut omnia rata forent, prolatis sanctorum reliquiis ad hoc Haraldum perduxit ut jurejurando testaretur se cuncta

A.D. 1065.

he takes a solemn oath to assist Wil-

[1] 'suum,' MS. Cott. Tib.

[2] A fuller account of this interview is given in Eadmer, Hist. Nov. 29, ed. Gerb.; Chron. de Norm., Recueil des Hist. de la France, xiii. 223; Gul. Pictav., Hist. Norm. Script. 191; Roman de Rou, ii. 112.

[3] 'servaturum,' MS. Harl.

[4] This lady was Adelidis, the third daughter of the Conqueror. She died shortly after the battle of Hastings on a journey into Spain, and was buried in the church of St. Mary at Bayeux. Willelm. Gemet., Recueil des Hist. de la France, xii. 582; Ordericus Vitalis, Ecc. Hist. lib. iii., Hist. Norm. Script. 484, ed. Duchesne; ib. lib. v. 573.

[5] Omitted in MS. Cott. Tib.

A. D. 1065. liam in obtaining possession of England on the death of King Edward.

quæ convenerant inter eos opere completurum. His ita gestis, Haraldus, recepto nepote, reversus est in Angliam, narravitque regi percunctanti cuncta quæ acciderant. Cui rex, "Nonne dixi tibi me nosse Willelmum, et in itinere tuo multa mala huic regno contingere posse? Certe in hoc facto tuo magnas genti nostræ præsentio calamitates eventuras, quas mihi quæso concedat pietas superna temporibus meis non evenire." In brevi post hæc obiit rex Edwardus; et, juxta quod ipse rex ante mortem statuerat, sibi successit in regnum ipse Haraldus, cui mandavit Willelmus comes ut pacta servaret; quo renuente, iterum mandavit ut quamvis violata fide cætera non servasset, si tamen filiam suam duceret in uxorem adhuc æquanimiter ferret; alioquin promissam sibi successionem regni armis vindicaturum se proculdubio sciret. At ipse, nec illud quidem facere se velle nec hoc formidare, respondit. Unde Willelmus indignatus, magna spe vincendi ex hac Haraldi injustitia animatus, parata classe non modica Angliam petiit, consertoque gravi prœlio Haraldus in acie cecidit, et Willelmus victor existens regnum obtinuit sic occupatum.

He returns to England.

A. D. 1066. Death of King Edward, Thursday, Jan. 5. Accession of Harold.

He refuses the overtures made by Duke William.

De Adventu Willelmi Conquæstoris in Angliam.

Anno Domini M.LXVI. Willelmus Bastardus[1] comes Normanniæ, dictus Nothus, venit in An-

[1] Thomas Rudborne relates that Edmund Ironside outlawed his only daughter for an illicit connexion with a skinner, who, passing with her into Normandy, there followed his calling for some time, but was afterwards reduced to poverty, and begging one day at Duke Richard's door, was hospitably entertained, with his wife and children. This skinner's third daughter Herleva, or Harlotta, in course of time became the mother of the Conqueror. T. Rudborne, Anglia Sacra, i. 246, ed. Wharton. The Conqueror was also related to the English kings through his father, Duke Ro-

William I. A.D. 1066.

William lands at Pevensey, Thursday, Sept. 28.

Battle of Hastings.

gliam cum magna classe et exercitu copioso hominum et equitum, applicuitque apud Pevenesham. Cui occurrit rex Haraldus in Suthsaxonia novem milliariis ab Hastingo, et nondum congregato pleno exercitu commisit cum eo prœlium ab hora diei tertia usque ad crepusculum noctis; et post varios eventus et casus dubios in fine corruit rex Haraldus et omnes fere nobiliores 'totius'[1] Angliæ 'XI. scilicet kalendas Novembris'[2] in die 'Sabbati.'[3] De quo quidem bello testabantur Franci qui interfuerunt quod inter varios hinc inde casus tanta fuit strages et fuga Normannorum, ut victoria, qua demum potiti sunt, vere et absque dubio justo Dei judicio sit ascribenda, qui puniendo scelus perjurii ostendit se Deum non volentem iniquitatem. Haraldo itaque mortuo, et Anglicis expugnatis atque subactis, ducatui Normanniæ regnum Angliæ sociavit. Cumque tyranni nomen exhorresceret et legitimi principis personam induere vellet, a Stigando Cantuariensi archiepiscopo in regem solemniter petiit consecrari: ille vero cruento viro et alieni juris invasori manus imponere formidans nullatenus adquievit;[4] requisitus vero Alredus[5] Eborum archiepiscopus, vir bonus et prudens intelligensque cedendum esse tempori et divinæ nequaquam resistendum ordinationi,

Harold is slain. Saturday, Oct. 14.

Archbishop Stigand refuses to crown Duke William.

The ceremony is performed by the Archbishop of York.

---

bert, whose aunt, Emma, was the mother of Edward the Confessor.

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.

[2] This date is incorrect; it should be 'scilicet pridie idus Octobris,' or Saturday, Oct. 14.

[3] Omitted in MS. Cott. Tib.

[4] Roger de Wendover states as the reason why Archbishop Stigand did not perform the ceremony of coronation, that his election was esteemed uncanonical, Archbishop Robert being still alive.

[5] Ealdred or Aldred was the name of this archbishop, as attested by original documents of the period, whereas Alred is the contracted form of the ancient Saxon names Æthelred and Ælfred. Archbishop Aldred was translated from the see of Worcester in 1061, and died Friday, September 11, 1069.

William I. A. D. 1066.

Monday, Dec. 25.

in ipso sacro die Nativitatis dominicæ Londoniis apud Westmonasterium hoc munus implevit; et ad tuenda conservandaque jura, 'et privilegia'[1] ecclesiastica, eum solemniter 'sacramentis'[2] astrinxit. A quo postmodum loco patris ita colebatur ut cum ille cæteris imperaret ab eo sibi imperari æquanimiter ferret. Contigit autem una 'vice'[3] eundem archiepiscopum in quadam sua petitione a rege pati repulsam, iratusque scapulam avertit et maledictionem pro benedictione comminatus est; cujus animi motum rex ipse non sustinens ad pedes ejus procidit, veniam petiit, et satisfactionem spopondit; cumque optimates qui aderant suaderent ut regem prostratum erigeret, respondit, "Sinite," inquit, "illum jacere ad pedes Petri." Porro idem rex a Stigando Cantuariensi archiepiscopo, ut dictum est, irritatus, cum vitium ordinationis suæ et vitæ dedecora postea cognovisset, honestam de ipso voluit habere ultionem. Accersitus enim literis regiis ad disponendam ecclesiam Anglicanam apostolicæ sedis legatus concilium[4] in Anglia celebravit, in quo, Stigandi sceleribus patefactis, infructuosam arborem securis canonicæ animadversionis succidit.

Archbishop Stigand deposed by the council of Winchester.

De Incendio Eborum et Subjectione Northumbriæ.

A. D. 1068.

Anno Domini M.LXVIII. venit rex Eborum et ibidem duo castella firmavit, rediitque ad partes

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] 'die,' MS. Cott. Tib.

[4] This council was held at Winchester in 1070, where the Pope's legates Ermenfroy Bishop of Sienna, and the cardinals John and Peter, were present. A sentence of deposition and imprisonment was passed against most of the bishops of English birth, even when they could not be reproached with any violation of the canons. Archbishop Stigand, however, effected his escape, and fled to Scotland.

William I. A. D. 1069.

australes: et in anno sequenti misit Robertum[1] comitem in Northumbriam cum exercitu copioso; qui cum esset Dunolmi audivit a quibusdam qui 'præmonerent'[2] eum quod Northumbrenses irruerent in eum nocte, et vires exercerent in mortem ejus. Noluit tamen credere, dicens eos talia præsumere non audere; et cum esset securus, nihil sibi timens in aliquo, irruerunt in eum nocte, circumvallantes castra sua et universos trucidantes, ita ut non evaderet nisi unus homo solus. Eodem etiam anno, circa festum Natalis Beatæ 'Mariæ'[3] Virginis, venerunt filii regis Sweyni de Danemarchia, a Northumbrensibus accersiti, cum ducentis quadraginta navibus, et applicuerunt in ostio Humbræ, et properantes Eborum obsederunt Normannos in castellis ibidem ex parte una, Northumbrenses vero venerunt et obsederunt eosdem castellanos ex parte altera: unde timentes sibi Normanni qui fuerant in castrorum præsidio, ne forte domus quæ prope castella erant in adjumentum esse possent Danis et Northumbrensibus ad implendas fossas castellorum ut eis sic ingressum facerent, communicato consilio ante eorum ingressum igne eas succenderunt 'XIII.'[4] kalendas Octobris; qui, ventorum impulsu succrescente, totam civitatem et monasterium sancti Petri dolorose consumpsit. Supervenientes autem hinc et inde Dani et Northumbrani eadem die castella infregerunt, et plusquam 'III. millia'[5] Normannorum peremerunt gladio, paucis[6] admo-

Invasion of Northumbria.

Tuesday, Sept. 8.

Sweyn, King of Denmark, sends a powerful fleet to assist the Northumbrians.

Saturday, Sept. 19.

The city of York burned:

slaughter of the Norman garrison.

[1] Robert, surnamed Comine, or de Comines.

[2] 'præmunirent,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'XIIII.' MS. Cott. Tib.

[5] 'IIII. millia,' MS. Cott. Tib.

[6] The persons saved were Gilbert de Gand, William Malet, his wife and children, and a few others, who were carried on board the Danish fleet. After this victory the Saxons demolished the fortifications of York, and Edgar Atheling was pro-

William I.
A. D. 1069.

dum reservatis; reversique sunt Dani in terram suam[1] et Northumbrenses in locum suum. Quod cum audisset rex iratus est valde, et congregato exercitu copioso Northumbriam adiit, devastavitque eam per totam hiemem sequentem,[2] in tantum quod per IX. annos sequentes lata ubique solitudo patebat; inter Eborum enim et Dunolmum nulla inhabitabatur villa, sed omnia fuerunt bestiarum et latronum latibula; in tantumque invaluit fames, ut homines famelici humanas, equinas, caninas, et catinas carnes comederent et devorarent. Dunolmensis autem episcopus Egelwinus et optimates cæteri timentes regem, ne et ipsi cum cæteris morti traderentur, assumentes secum corpus beati Cuthberti integrum, fugerunt in Eland[3]; ad quorum introitum retraxit se mare quod erat tunc plenum, et ipsis ferentibus sacratissimum corpus cum toto comitatu eodem siccum præbuit iter; quibus ex parte altera terram contingentibus reversum est mare in cursum solitum, omnes arenas operiens fluctibus copiosis; Dunolmensis etiam ecclesia 'omni'[4] ecclesiastico servitio destituta, facta est quasi desertum et spelunca latronum. Revertente tamen rege 'in'[5] Suthumbriam vernali tempore, prædictus Dunolmensis episcopus cum thesauro sacri corporis et omni populo reversus

A. D. 1070. William lays waste the country as far as the Tyne.

Bishop Egelwin's flight from Durham; his return.

claimed king, his authority extending from the Tweed to the Humber.

[1] Florence of Worcester informs us that the sudden departure of the Danish fleet was owing to treachery, and unknown to the Saxons, who relied on their co-operation for the defence of York.

[2] The early spring months of 1070 are here intended.

[3] Eland or Ealand, better known as Lindisfarn-ey, or Holy Island, anciently excited much attention, being twice a day, at the flow of the tide, surrounded by the waves, and twice, during the ebb, joined to the mainland.

[4] 'omni cum,' MS. Coll. Arm.

[5] Omitted in MS. Coll. Arm.

est ad Dunolmensem ecclesiam, peractis 'in'[1] Elande tribus mensibus et aliquot diebus. William I. A. D. 1070.

Pecuniam cepit Rex in Ecclesiis.

Rex autem in anno Domini M.LXX. in ipsa Quadragesima monasteria totius Angliæ perscrutari fecit, et pecuniam quam ditiores Angliæ propter illius austeritatem et depopulationem in eis deposuerant auferri jussit.[2] A. D. 1071.

Scoti vastaverunt Partem Clyveland et Episcopatum.

Per idem tempus infinita Scotorum multitudo, ducente Malcolmo eorum rege, per Comberland traducta versus orientem divertens universam Tesedale et ejus finitima loca ultra citraque feroci depopulatione vastavit, depopulataque quadam parte Clivelandiæ quasi ex subito occupavit Hertennesse: indeque per terras sancti Cuthberti discurrens, multos rebus privavit et vita; villas ecclesiasque cum hiis qui in eas confugerant concremando; senes et vetulæ gladiis obtruncantur; alii indifferenter confodiuntur; rapti ab uberibus matrum parvuli projiciuntur in altum et lanceis excipiuntur, hac enim crudelitate maxima pro ludi spectaculo delectabantur Scoti bestiis crudeliores; virgines vero aliquas et juvenes quosdam duxerunt miseros et captivos; et reversi sunt sic in terram malam. Iste vero Malcolmus rex

Malcolm, King of Scotland, invades England.

---

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] This great spoliation took place in Lent, which, according to the old style, terminated the year 1070, and did not only include money and valuable goods, but also the charters containing the promises of clemency and equal justice, which the king had made whilst uncertain of maintaining his victory, and which for security had been deposited in the churches. Matth. Westminster, Flor. Hist. 226.

William I. A.D. 1071.

His marriage with Margaret, sister of Edgar Atheling.

Scotiæ in revertendo invenit Margaritam filiam Agathæ, quæ postea dicebatur Bona Margarita, et eam duxit in uxorem; per quam imposterum ferocitatem dimisit in parte et honestior factus est. Ex qua etiam processu temporis sex filios procreavit, Edwardum scilicet, et Edmundum, Edgarum regem, Alexandrum regem, 'Ethelredum,'[1] et David regem; duas etiam filias, Matildem scilicet reginam Angliæ dictam Bonam, et Mariam quam comes Bononiæ accepit in uxorem.

Rex Angliæ subjecit sibi Regem Scotorum.

A.D. 1072. Wednesday, Aug. 15.

He does homage to King William.

Body of St. Cuthbert.

Thursday, Nov. 1.

Anno Domini M.LXXII. post Assumptionem Beatæ Mariæ, cum audisset Willelmus rex mala quæ fecerant Scoti, cum exercitu copioso et navibus multis in Scotiam profectus est. Cumque ingressus esset eam, procul missis ad eum nuntiis rogavit rex Malcolmus ea quæ pacis sunt, sciens se non posse dimicare cum eo, occurritque ei in loco qui dicitur Abernithy et homo suus devenit, facto homagio et datis obsidibus multis, reversusque est Willelmus rex usque Dunolmum, ubi castellum de novo construxit; et quia multi de suis non credebant beatum Cuthbertum esse sanctum, vel corpus suum non ibi esse integrum, præcepit rex in ipso festo Omnium Sanctorum, celebrante episcopo loci[2] missam eodem die, ut duo capellani de suis ingrederentur et viderent corpus atque palparent; disposuerat enim rex quod si sanctum corpus non inveniretur, omnes majores natu ejusdem provinciæ detruncarentur.

Sed mutavit Deus propositum suum: statim namque correptus rex cœpit inæstimabili æstu

[1] 'Etheldredum,' MSS.

[2] This Bishop of Durham was Walter, or Waulcher, a native of Lorraine, appointed to this see about 1072.

fatigari, nimiumque sudare, et horrore nimio concuti. Moxque mittens ad capellanos eosdem, imperavit ne quoquo modo præsumerent attingere ad sepulcrum: confestimque equum ascendens non destitit urgere cursum donec Thesiam videret et transiret, eo quod immoderatus ille calor nondum prius quiesceret ad plenum. Et extunc ipsum gloriosum sanctum multum honori habuit, atque commendavit. William I. A. D. 1072.

Monachi venerunt primo Dunolmum.

Anno Domini M.LXXIV. tres monachi de provincia Merciorum, id est Lincolniensi, divinitus missi venerunt Eborum, petentes a vicecomite ducem itineris usque Monkecastrum, id est monachorum civitatem, quæ nunc nominatur Novum Castrum. Quo venientes et ad tempus ibi morantes antiquorum servorum Christi multum repererunt vestigium, propter quod diverterunt se ad Girvum,[1] episcopo Dunolmensi Waltero illos cum summo honore suscipiente: horum nomina fuerunt Aldewinus, Alfwinus, et Reynfridus. Ex his tribus tria in regione Northanimbrorum instaurata sunt monasteria, unum Dunolmi in honorem Sanctæ Mariæ, aliud Eboraci in honorem ejusdem 'Dei'[2] Genitricis, tertium apud Straneshald quod nunc Whiteby appellatur. Ex præcepto autem regis Willelmi Nothi convenerunt postea monachi in Dunolmo, 'in anno Domini M.LXXXIII. VII. kalendas Junii, feria sexta.'[3] A. D. 1074. Erection of monasteries in Northumberland. Friday, May 26.

[1] Jarrow.

[2] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] 'anno scilicet Domini M.LXXXVI° kalendas Junii, feria quinta,' MS. Cott. Tib.

William I.

Robertus Filius Regis recessit a Patre.

A. D. 1077.

Prince Robert takes up arms against his father.

Anno Domini M.LXXVII. Robertus 'Court-hose'[1] Willelmi regis primogenitus, relicto patre, perrexit in Franciam;[2] eo quod pater ipsius non permisit eum pacifice possidere Normanniam, quam coram Philippo rege Francorum sibi dederat antequam veniret in Angliam; et auxilio regis Philippi fretus magnas agebat frequenter prædas in Normannia, eam in magna parte gladio et igne devastans. Quod cum audisset pater ejus commotus est, et transfretans occurrit filio suo ante castellum Gerbochret,[3] quod rex Francorum Philippus præstiterat eidem Roberto; et facto congressu valido congressus est ipse filius ignoranter cum patre, et vulnerato patre in brachio dejecit eum in terram filius. Moxque ut audivit vocem patris conclamantis ad suos, cum 'summa'[4] festinatione descendit, et patrem erexit in equum, illæsumque extunc abire permisit. Pater autem bonitatem filii ex instinctu naturæ cognoscens, missis nunciis, eum ad se revocavit, paternæ pietatis sibi viscera pandens et conservans: reversique sunt in Angliam, et semper in posterum filius patri fideliter militavit.[5]

Siege of Gerberoy.

Scoti repugnaverunt secundo.

A. D. 1079.

Anno Domini M.LXXIX. rex Scotorum Malcolmus, post Assumptionem Beatæ Mariæ 'Virginis,'[6]

---

[1] 'Court-hese,' MS. Coll. Arm.

[2] The history of these events is minutely related by Ordericus Vitalis, Ecc. Hist. lib. v.; Hist. Norm. Script. 569 et seq.

[3] Gerberoy. This castle was situated in Beauvoisis, on the confines of Normandy.

[4] 'maxima,' MS. Cott. Tib.

[5] This good understanding was not of long continuance, as Prince Robert a third time departed for a foreign land, and returned no more during his father's life. Ord. Vital. Ecc. Hist. lib. v.; Hist. Norm. Script. 573.

[6] Omitted in MS. Coll. Arm.

insanivit, 'et'[1] iterum cum plebe sua Northumbriam usque ad flumen Tyne devastavit, multos occidens gladio et plurimos captivos abducens, et reversus est sic cum præda magna. Quæ cum audisset rex misit Robertum filium suum et robur exercitus in Scotiam, ut tantam audaciam debita vindicta reprimeret et castigaret; sed, viribus impar, jussa complere non potuit. Infecto negotio rediens super flumen Tyne Castellum Novum fabricavit, et demum ad patrem reversus est. Eodem etiam anno misit rex fratrem suum Odonem[2] Baiocensem[3] episcopum cum multa militari manu ut Northumbriam devastaret, pro eo quod innocenter occiderant episcopum Dunolmensem apud Gatesheved.[4]

William I. A. D. 1080.

The Scots ravage Northumberland.

Northumbria devastated.

Descriptio totius Angliæ per Regem.

Anno Domini M.LXXXVI. Willelmus rex fecit describi[5] omnem Angliam, quantum scilicet terræ quisque baronum suorum possidebat, quot feodatos milites, quot carrucatas, quot villanos, quot animalia, et quantum vivæ pecuniæ quisque haberet in omni regno suo, a magno usque ad minimum, et quantum redditus quæque possessio red-

A. D. 1086.

Domesday Book.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

[2] Herluin de Contavilla married Herleva after Duke Robert's death, and had by her this Odo, Robert Count de Mortain, and a daughter the Countess d'Aumale. Ord. Vital. Ecc. Hist. lib. vii., Hist. Norm. Script. 660.

[3] Baionensem, here and elsewhere, in MS. Coll. Arm.

[4] The Bishop of Durham, after the execution of Waltheof, united to his ecclesiastical office the temporal government of all the country situated between the Tweed and the Tyne. His tyrannical exactions, and the execution of Liulf, rendered him obnoxious to all the Saxon inhabitants of Northumbria, who, on the 14th of May, having assembled in considerable numbers at Gateshead, and being refused a redress of their grievances, fell upon the prelate and killed him, with a hundred of his men, French and Flemish. Hist. Episc. Dunelm., Ang. Sac. i. 703; Roger de Wendover, ii. 17, ed. Coxe; Sax. Chron. 184.

[5] The principal men appointed to make this survey were, Henri de Ferrières, Walter Giffard, Adam brother of Eudes the Seneschal, and Remigius Bishop of Lincoln.

William I. A. D. 1086. dere poterat. Et vexata erat terra et gravata ex multis cladibus inde procedentibus, et maxime quia pestis erat maxima animalium et ovium, et aeris intemperies magna. Eodem anno rex filium suum Henricum armis militaribus honoravit, et convocatis magnatibus terræ, et archiepiscopis et episcopis, abbatibus, et eorum militibus, eidem filio fidelitatem jurare fecit. Cogitaverat enim rex transfretare, et in anno sequenti cogitatum implevit. In eodem etiam sequenti anno urbes multas, ecclesiam quoque beati Pauli cum majori et meliori parte Londoniarum, ferox flamma consumpsit.

Prince Henry knighted.

A. D. 1087.

St. Paul's cathedral consumed by fire.

De Morte Willelmi Nothi, et quid post Mortem ejus accidit.

Sunday, Aug. 15th.

Anno Domini M.LXXXVII. ante Assumptionem Beatæ Mariæ, rex Willelmus cum exercitu copioso in Franciam transfretavit, et opidum Mohuntum[1] per tempus modicum obsidens, illud demum, omnesque ecclesias in eo sitas, duosque reclusos, succendit, et rediit in Normanniam, et in ipso reditu dirus dolor viscerum apprehendit eum, et de die in diem magis ac magis ingravescens agitabat eum valde. Sentiens autem quasi in januis mortem imminere, fratrem suum Odonem Baiocensem episcopum, Morgarum,[2] Rogerum,[3] Siwardum[4] comitem, et alios quos in custodia diu tenuerat,[5] libere dimisit abire; deinde filio suo

Illness of the King.

[1] The town of Mantes, on the river Seine.

[2] The illustrious Saxon chief Morkar.

[3] Roger, formerly Count of Hereford, and youngest son of William Fitz-Osbert, the first captain and counsellor of the Conqueror. He succeeded to his father's English possessions in 1070, but, heading a powerful revolt in 1074, his lands were confiscated and himself condemned to perpetual imprisonment.

[4] The Saxon chief Siward Beorn.

[5] In this number was Ulfnoth, brother of King Harold, for whose liberation that prince had made his fatal journey to Normandy in 1065.

Willelmo regnum tradidit Angliæ; et Roberto filio suo primogenito, qui tunc exulabat in Francia, comitatum concessit Normanniæ, et hoc quia paternæ pietati inofficiosus et iterato rebellis extiterat; Henrico vero filio suo juniori, cujus indolem propensius laudabat, multa pecuniæ summa donata, bene quidem acturum prædixit. Et sic cœlesti munitus viatico, postquam XX. annis et decem mensibus et XXVIII. diebus genti Anglorum præfuit, V. idus Septembris regnum cum vita perdidit[1]; dormivitque cum patribus suis homo ab annis adolescentiæ suæ armis acer, animo ingens, successu fœlix, singulare nothorum decus: sepultusque est Cadomi in ecclesia beati Stephani protomartyris, quam ipse a fundamentis extruxerat bonisque ditaverat multis. In ejus vero sepultura quoddam memoriale contigisse fertur:—Cum enim, expleta exequiarum solemnitate, corpus ejus in loco ad hoc præparato esset condendum, quidam,[2] terribiliter accedens, omnipotentis Dei prætento nomine, eum ibidem sepeliri prohibuit, dicens: "Terra," inquit, "ista antiquo mihi jure competit, quam idem rex, dum monasterium construeret, violenter mihi abstulit, nec unquam postea mihi pro ea satisfecit." Obstupuere itaque omnes qui aderant transitoriæ dominationis actum considerantes, ut princeps potentissimus qui tam late dominatus fuerat vivus, locum corporis sui capacem mortuus sine querela

William I. A. D. 1087.

His death, Thursday, Sept. 9;

and interment in the basilica of St. Stephen, at Caen.

[1] Ordericus Vitalis relates that William died about sunrise, in a monastery without the walls of Rouen, as they were tolling the hour of prime in the church of St. Mary. The exact length of his reign is variously stated by the ancient writers, but the period assigned by Hoveden and Simeon of Durham exactly coincides with that given by Hemingburgh.

[2] This was Ascelin, son of Arthur; he received from the Bishops sixty shillings, as the price of the place of sepulture, with a promise of further indemnification, which they shortly after made good to him. Ord. Vital. Ecc. Hist. lib. vii., Hist. Norm. Script. 662; Chron. de Norm., Recueil des Hist. de la France, xiii. 242; Roman de Rou, ii. 303.

William II. A. D. 1087.

non haberet. Denique illa querela adeo movit omnes, ut prius conquerenti vivo pro voto satisfacerent, et deinde mortuo exequias adimplerent. Sane quod idem Willelmus Bastardus Christianos innoxios, injuste, et hostiliter impetiit, rei subsequentis patet argumento. In loco namque ubi victi Anglici occubuerunt, constructum est a victoribus monasterium nobile beati Martini de Bello nuncupatum tanquam Normannicæ victoriæ titulus, et ut esse posset expiatio quædam tanti sanguinis Christiani. Locus autem ille ubi Anglorum strages facta est, si forte modico imbre maduerit, verum sanguinem et quasi recentem exsudat: acsi aperte dicatur quod vox tanti sanguinis Christiani clamat ad Deum de terra, quæ aperuit os suum et suscepit eundem sanguinem de manibus fratrum Christianorum.

Foundation of Battle Abbey. (1067.)

De Primordiis et Coronatione Willelmi Rufi.

Coronation of William II.

Anno a plenitudine temporis qua Veritas de terra orta est M.LXXXVII. Willelmus Rufus filius Willelmi Conquæstoris post mortem patris statim in Angliam rediens de Normannia, convocatis magnatibus terræ, in ipso die Dominico VI. kalendas Octobris[1] in Westmonasterio Londoniis a Lanfranco Doroberniæ archiepiscopo in regem consecratus est. Deinde Wintoniam adiens thesauros patris sui, ut ipse jusserat, per Angliam divisit, et ecclesiis præcipue pauperibus,

Sunday, Sept. 26.

[1] MS. Cott. Tib. reads, 'IV^{to}. kalendas Octobris.' The date assigned by our author as the day of the coronation of William Rufus, viz. Sunday, the 26th of September 1087, is supported by the authorities of Hoveden, the Monk of Durham, and the Saxon Chronicle. William of Malmesbury says he was crowned on the feast of St. Cosmus and Damianus, the 27th of September, in which he is supported by Eadmer and Ordericus Vitalis; but, as the ceremony was usually performed on a Sunday, it is most probable that Hemingburgh is correct.

William II. A. D. 1087.

quibusdam 'scilicet'[1] X. marcas, quibusdam VI. et secundum majus et minus ut expedire viderat, largitus est. Ejusque germanus Robertus frater senior in Normanniam reversus, thesauros quos ibi invenit, pro anima patris sui, monasteriis et ecclesiis largitus est, habuitque Normanniam ordinatione patris.

Quomodo Frater ejus Robertus rebellavit.

A. D. 1088. Dispute respecting the succession.

Anno Domini M.LXXXVIII. inter primates Normanniæ qui venerant in Angliam orta est dissensio. Magna pars enim nobiliorum Normannorum favebat regi Willelmo; sed minima pars, vero altera, favebat Roberto comiti Normanniæ, et maxime cupiens et ordinans hunc accersire in regnum, et regem fratrem aut fratri tradere vivum aut regno privare peremptum, de quibus fuit quasi primus prædictus Odo Baiocensis episcopus, qui fuit comes Cantuariensis, scripsit vero cum suis Roberto comiti ut veniret cum manu armata, et hoc nullo modo omitteret, promittens sibi auxilium multum in ipso suo ingressu. Ipse autem interim cum suis fautoribus et sequacibus villas et domos regias succendit, et castrum 'Roffense'[2] pro posse toto firmavit. His auditis, Willelmus rex in novitate sua timens, convocavit Anglos et ostendit eis seditionem Normannorum, rogavitque ut ipsum, quem de voluntate patris in regem creaverant, sibi tanquam caput et regem tuerentur; promittens eis quod meliorem legem quam sibi vellent eligere concederet eis imposterum et scriptura firmaret. Sed quod promisit non tenuit. Ipsi tamen Anglici sibi fideliter assistentes quæsierunt prædictum Odonem apud Horncastrum, et eum non invenientes destruxerunt

Odo, Bishop of Bayeux, revolts in favour of Prince Robert.

William persuades the English to support his cause.

[1] 'enim,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'Horfense,' MS. Coll. Arm.

William II. A. D. 1088.

Odo surrenders Pevensey Castle.

castrum ibidem. Indeque quærendo divertentes obsederunt eum per VII. hebdomadas in castro de Pevenesay; constrictusque fame et penuria castrum reddidit, sub conditione tamen, quod regnum Angliæ cum suis omnibus cum omni festinatione exiret, reddito tamen prius castro Roffensi quod sui tenuerunt; et promissum hoc sacramento firmavit. Cumque venisset ibidem cum hominibus regis qui deberent seisinam castri recipere, mox ipsi castrenses episcopum cum cæteris in vinculis posuerunt, dicebant enim hoc esse factum calliditate episcopi. Quod cum audisset rex properavit ibidem cum exercitu copioso, et reddita est civitas cum castro: episcopus vero Normanniam adiit, et a Roberto comite totius provinciæ curam suscepit. Robertus vero comes attemptavit venire in Angliam cum magna classe, sed a piratis regis, qui curam maris a rege susceperant, repulsus est, interfectis multis ex suis in ipso mari.

Rochester Castle delivered to the King.

Defeat of Duke Robert's fleet.

Rex Willelmus ivit in Normanniam.

A. D. 1090.

William goes to Normandy and concludes an agreement with Duke Robert.

Anno Domini M.XC. Willelmus rex cum multa militia Normanniam petiit, ut eam a fratre suo Roberto potenter abriperet, sed mediantibus amicis communibus in bonum pacis sequenti modo consenserunt; videlicet, quod rex Willelmus daret comiti certas terras in Anglia, et comes regi terras et castra in Normannia; et quod vicissim sibi succederent, si quis eorum absque liberis in fata decederet. Hanc autem conventionem et pacis formam XII. barones ex parte regis, et XII. ex parte comitis, juraverunt. Interim, dum talia ab ipsis agerentur, Henricus frater eorum germanus Montem Sancti Michaelis in Normannia cum multis militibus ingressus est, terras ipsius regis vastans, et homines quos po-

Prince Henry besieged in Mount St. Michael by his brothers William and Robert.

terat in captivitatem ducens. Propter quod rex et comes 'cum immenso exercitu'[1] per totam Quadragesimam montem obsederunt, et factis congressionibus multis, in quibus hominum et equorum jactura fiebat eis immensa, tandem infecto negotio recesserunt.

William II. A. D. 1091.

Scoti rebellare cœperunt tertio.

Interea mense Maio Malcolmus rex Scotorum cum immenso exercitu Northumbriam invasit, ulterius processurus si posset; sed noluit ipse Deus, unde et statim rediit. Quod cum audisset rex, mox cum fratre suo Roberto reversus est in Angliam mense Augusti, et congregato immenso exercitu et classe non modica, versus Scotiam profectus est; sed antequam intraret Scotiam, suborta tempestate maxima, circa festum Sancti Michaelis, fere tota classis illa demersa est, multique de equestri exercitu fame et frigore perierunt: occurritque cum exercitu magno rex Malcolmus in provincia Lowdicensi juxta confinia ad resistendum præparatus; quod videns Robertus comes advocavit ad se quendam militem Edgarum nomine quem rex de Normannia expulerat, et tunc regi Malcolmo militabat; cujus auxilio fretus, pacem inter reges hac conditione firmavit, ut regi Willelmo Malcolmus obediret sicut prius fecerat patri suo, et Malcolmo XII. villas quas in Anglia sub patre suo habuerat Willelmus redderet, et XII. marcas 'auri'[1] singulis annis daret. Sed pax ista permodicum tempus duravit. Reversusque est rex Willelmus versus Karliolum, et in sequenti anno eandem civitatem restauravit, et ædificavit in ea castrum cum turri fortissima. Hæc enim civitas a Danis ante CC. annos dirupta, usque

The Scots invade England.

Monday, Sept. 29. The English fleet shattered in a storm.

Peace concluded with Scotland.

Rufus rebuilds and fortifies Carlisle.

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.

William II. A. D. 1091.

ad idem tempus desolata mansit et omnino quasi deserta.

Tempestas Venti contingens Londoniis.

Friday, October 17. Many buildings in London destroyed by tempest.

Eodem anno XVI. kalendas Novembris, feria sexta, turbo pervalidus veniens ab 'Africo'[1] in civitatem Londoniensem, plusquam VI. centos domos et ecclesias quamplures subvertendo concussit; in ecclesiam quoque Sanctæ Mariæ quæ dicitur ad Arcum[2] irruens, in ea duos homines occidit, et tectum cum tignis in altum levans et huc illucque per aera ferens, tandem VI. de tignis, eo ordine quo tecto prius infixa fuerant, tam profunde defixit in terram ut de quibusdam eorum septima pars, de quibusdam vero octava, tantum appareret, et erant longitudinis quasi XXVIII. pedum.

Scoti rebellarunt quarto, et occiditur Malcolmus Rex.

A. D. 1093. The King is taken ill at Gloucester.

Anno Domini M.XCIII. infirmatus est rex Willelmus apud Gloverniam, timensque mortem, eo quod vehementer urgeretur, votum vovit Deo, et promisit quod ecclesias amplius non 'violaret,'[3] nec ad censum poneret, leges corrigeret, recta statueret: lætatus est populus terræ hoc audito. Unde Malcolmus rex Scotiæ in veniendo versus regem Willelmum, sicut ei condictum fuerat, ad ecclesiæ novæ principium Dunolmensis extitit: incepta est enim ibidem nova ecclesia III. idus Augusti, feria quinta, episcopo Willelmo[4] et Malcolmo rege et Turgoto priore ipso die ponentibus primos in fundamento lapides. Die vero Sancti Bartholomæi apostoli idem Malcolmus ap-

Foundation of Durham Cathedral, Thursday, August 11.

Malcolm visits the

[1] 'Austro,' MS. Cott. Tib.

[2] St. Mary-le-Bow, Cheapside.

[3] 'venderet,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] William de Kairlipho, Bishop of Durham.

William II. A.D. 1093.

paruit regi Willelmo apud Gloverniam, ut, sicut a magnatibus utriusque regni præordinatum fuerat, inter eos pax firma et stabilis amicitia firmaretur. Sed rex Willelmus nec eum alloqui voluit nec videre; quinetiam, in superbiam erectus, eum parvipendendo despexit; insuper et eum constringere voluit ut in curia sua secundum judicium baronum suorum rectitudinem sibi faceret et justitiam: sed eo respondente quod hoc non faceret nisi in confinio regionum ubi antecessores sui rectitudinem facere consueverant, et secundum judicium primatum utriusque regni, impacatus abscessit. Moxque cum esset regnum suum ingressus immensum congregavit exercitum, et erumpens cum primogenito suo Edwardo Northumbriam hostiliter invasit, devastans eam et incendens usque Alnewyk, ubi a militibus 'Roberti'[1] Northumbriæ comitis, Morello[2] scilicet milite strenuissimo, die Sancti Briccii occisus est cum filio suo Edwardo, cæsis multis aliis, et reliquis in fugam conversis. Et justo Dei judicio in illa provincia occubuit quam multotiens depopulando attrivit; quatuor enim vicibus eam attriverat, et in quinta vice cum quo potuit exercitu eam invasit, ipsam, si posset, in ultimam deducturus desolationem. Sed mutata fortuna juxta flumen Alne perimitur, ut dictum est; et exercitus 'reliqui qui'[3] gladios effugerant inundationibus fluminum, quæ tunc hiemalibus pluviis plus solito excreverant, absorpti sunt. Corpus vero regis et cruentissimi carnificis duo ex indigenis, carro impositum, traxerunt ad Tynemew, et sepelierunt illud ibi, non enim erat ex omnibus caris

King at Gloucester, Wednesday, August 24th.

He refuses to do homage, and returns to Scotland.

Is slain, with his son Edward, at Alnwick, Sunday, November 13th.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.; 'ubi a militibus Northumbriæ et a Morello milite strenuissimo,' MS. Cott. Tib. Robert de Mowbray obtained the earldom of Northumbria in 1090, but was deprived for treason about 1095, and died in 1106.

[2] Morael, the earl's steward.

[3] 'reliquiæ quæ,' MS. Coll. Arm.

William II. A. D. 1093.

Death of Queen Margaret, November 16.

Donald Bain elected King of Scotland.

Duncan swears fealty to Rufus;

invades Scotland;

expels Donald Bain, and becomes King (1094).

Duncan is assassinated, and Donald Bain reinstated in the government (1095).

Coronation of Edgar (1098).

suis qui sibi humanitatis officium exhiberet. Regina vero Scotorum Margarita, audita morte mariti sui, in infirmitatem cecidit, et 'cœlesti'[1] viatico munita, confessa et vere contrita, ut ipsa Deum rogaverat ne diutius viveret, vitam post triduum finivit in pace. Qua mortua, mox in unum congregati Scoti Duffenaldum fratrem Malcolmi sibi in regem elegerunt, et omnes Anglos qui de curia regis fuerant de Scotia expulerunt. Quibus auditis, filius regis Malcolmi nomine Dunekanus regem Willelmum, cui tunc militabat et obses fuit, ut ei regnum patris sui concederet petiit cum instantia et impetravit; juravitque regi fidelitatem, et accepta multitudine magna Anglorum et Normannorum Scotiam adiit, expulsoque patruo suo et a regno ejecto, loco ipsius permodicum regnavit. Nam congregati Scoti, homines illius Dunkani ex improviso quasi omnes fere peremerunt, ipso fugiente cum paucis; dehinc, missis ad eum nunciis, revocaverunt eum et regnare permiserunt, hac conditione adjecta, quod nullum de cætero in regnum Scotiæ introduceret Anglicum vel Normannum. Sed non post multum temporis, hortatu Duffenaldi prædicti, ipsum Dunkanum suum regem per insidias peremerunt, et illum Duffenaldum sibi iterum in regem constituerunt, quem rex Angliæ Willelmus postea de regno expulit, et 'Edgarum,'[2] filium Malcolmi, regem constituit.

De Dissentione inter Regem et Fratrem suum.

A. D. 1094.

William neglects to perform the

Anno Domini M.XCIV. Robertus comes Normanniæ fratri suo Willelmo regi per legatos nuncios mandavit 'se pacis formam'[3] quam inter se prius

[1] 'accepto,' MS. Cott. Tib.

[2] MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib. read 'Edwardum.'

[3] 'de pacis forma,' MS. Coll. Arm.

firmaverant non observaturum diutius, nisi conventionem factam in Normannia plenius persolveret et teneret; insuper vocavit eum perjurum et perfidum. Ob quam causam, rex, congregato exercitu, Normanniam adiit in medio Quadragesimæ, et ad fratris colloquium sub pace statuta venit, sed, excandentibus ipsis in verbis, recessit absque pace; denuo tamen, mediantibus quibusdam amicis, in campo Martii convenerunt, ubi magnates illi qui inter eos pacem prius firmaverant et sacramentis se constrinxerant regi omnem culpam imposuerunt. Sed ille nec culpam agnoscere nec conventionem tenere voluit, sed omnino recusavit; unde irati discesserunt et impacati, conductisque militibus hinc et inde multas exhauserunt pecunias, et multa fecerunt mala inter se; rege Francorum fovente partem comitis, et diversa remedia conferente; propter quod Willelmus rex misit in Angliam, et multa millia peditum accersivit; gravique tributo et mortalitate hominum maxima per duos annos continuos Anglia gravabatur. Interim cum venissent apud Hastingam xx. millia peditum ut mare transirent ad regem, venerunt quidam ex parte regis et ab eis pecuniam abstulerunt, ab unoquoque scilicet x. solidos, et eos sic repatriare fecerunt.

William II. A. D. 1094.

conditions of his treaty with Robert;

and war is commenced.

Mortality throughout England.

Wallenses rebellare cœperunt.

Ad hæc etiam Wallenses, servitutis jugo quo diu premebantur excusso, cervice erecta libertatem sibi vendicabant: unde congregata multitudine magna processerunt protervo capite, fregeruntque castella quæ in West-Walonia firmata fuerant et sumptuose constructa. Insuper in Cestrensi, Sorobiriensi, Herefordensi provinciis frequentes prædas agebant, villas concremabant,

The Welsh invade the English marches,

William II. A. D. 1095.

and reduce the isle of Anglesey.

William returns from Normandy; enters Wales,

but is forced to retire.

Montgomery Castle taken by the Welsh.

The King makes a second expedition into Wales, but is compelled to retreat.

The isle of Anglesey re-taken.

et multos ex Anglis et Normannis gladio perimebant, non parcentes sexui vel ætati; fregeruntque castellum in Menevia insula. Quæ cum audisset rex festinato rediit de Normannia mense Januarii, et congregato exercitu perrexit in Walloniam, auctores tanti mali comprehendere volens, et suo si posset modo castigare. Sed mutata est ei fortuna, et propositum hoc non est ad vota completum; nam multos ibi homines perdidit et equos, et post eventus varios in Angliam reversus est, ut iterum securius reverteretur ibidem. Animati vero Wallenses propter recessum regis, castellum de Mungumry obsederunt ad tempus, et viris qui in eo fuerant peremptis, illud tandem demoliendo fregerunt. Propter quod rex post festum Sancti Michaelis properavit ibidem cum immenso exercitu, et iterum, ut prius, multis hominibus et equis deperditis, ignominiose reversus est. Iterumque in sequenti anno 'aggressus'[1] est eos post Pascha, ut omnes masculini sexus absque ullo delectu perimeret: sed vix inveniens eorum aliquem, et paucos admodum capiens, plus de suis perdidit quam voluntatem ipsius explevit; et sic rediit confusus et illusus. Sed post duos annos sequentes comes Hugo de 'Schroverbers'[2] cum Hugone comite de Cestria Meneviam insulam, quæ dicitur Angleseye, cum exercitu adierunt, et, multos Wallensium perimentes, ceperunt insulam illam feceruntque multa mala in populo illo, quosdam vero pedibus truncatis et manibus, quosdam abscisis

[1] 'Comes North' aggressus,' MS. Cott. Tib.

[2] 'Schrovesbury,' MS. Cott. Tib. Hugh de Montgomery, second son of Roger de Montgomery, succeeded to the earldom of Shrewsbury in 1094, and died in 1098. He was concerned in the revolt of Robert Mowbray in 1095 for dethroning William and placing Stephen Count of Aumale on the English throne, but obtained pardon on the payment of an immense sum of money.

testiculis, excæcaverunt; quendam etiam provectæ ætatis presbyterum nomine Renredum, a quo Wallenses in suis agendis consilium accipiebant, ab ecclesia extraxerunt, abscisisque testiculis et uno oculo eruto, linguam etiam præciderunt; sed, die tertia, gratia Dei, ut creditur, reddita est ei loquela. Comes vero de Schroverbers, propter idem, ut creditur, facinus, a rege Norraganorum, qui illic cum paucis navibus applicuerat, sagitta percussus interiit.

William II. A. D. 1095.

Devicit Barones.

Anno Domini M.XCV. comes Northumbrensis Robertus de Moubray, cum multis aliis,[1] in depositionem regis sui Willelmi conjurantes si forte eum vita privare possent et regno, filium amitæ suæ Stephanum, scilicet de Albamario, sibi in regem constituere conati sunt, sed frustra; nam rex cognita eorum fraude et exercitu congregato Northumbriam adiit, et castellum prædicti comitis ad ostium Tynæ per duos menses obsidens, illud tandem potenter accepit, et milites in eo captos in custodia posuit pro voto relegandos. Comes autem fugiens ut in secreto posset loco abscondi et salvari, per insidias tandem detectus est et ab ecclesia Sancti Oswini regis et martyris, ad quam fugerat, violenter extractus, in custodia regis positus est, ductusque est ad castellum de Bamburgh, quod uxor sua et propinquus ejus Morel miles strenuissimus nomine suo tenuerunt, ut illis præciperet castrum regi reddere. Quod cum ipsi modico distulissent, præcepit rex oculos comitis in conspectu

Mowbray Earl of Northumberland enters into a conspiracy to place Stephen on the throne.

Is taken prisoner.

[1] The chief of these were William Count of Eu, a relation of the King; William of Alderic, the King's god-father; Hugh Earl of Shrewsbury; Odo Earl of Holderness; and Walter de Lacey.

William II. A. D. 1095.

Bamborough Castle surrenders.

suorum erui, nisi ejus jussum citius impleretur, quod illi timentes reddiderunt castrum.

Quomodo recepit Rex Normanniam a Fratre suo Roberto.

November, 18—28. Council of Clermont.

First crusade.

Eodem anno M.XCV. Urbanus papa venit in Galliam, et in Quadragesima convocata synodo et apud Clarum-montem celebrata, negotium Terræ Sanctæ diligenter exposuit, hortans Christicolas universos ut Christi imitatores effecti ad Terram Sanctam, quam proprio sanguine consecravit, ad vindicandam ipsius sanguinis effusionem et ipsius Terræ Sanctæ recuperationem, proficiscerentur. Ad cujus hortatum magnatum plures et populus terræ multus crucem assumpsit, inter quos Robertus comes Normanniæ sanctæ crucis charactere insignitus est; misitque nuncios ad regem Willelmum fratrem suum nuncians ei propositum hoc, et petiit ut absque repetitione alicujus injuriæ, redintegrata inter eos

A. D. 1096.

pace firma, mutuaret sibi decem millia marcarum[1] argenti ut inceptum posset adimplere propositum, et sibi Normanniam loco pigneris liberaret.

Robert mortgages Normandy to the King,

Placuitque iste sermo regi, et mox ejus petitioni satisfacere gestiens, indixit majoribus Angliæ ut unusquisque eorum sibi pro posse 'pecuniam'[2] mutuaret, et hoc festinanter. Cujus rei causa episcopi, abbates,[3] abbatissæ aurea et argentea ecclesiæ ornamenta fregerunt, et in pecuniam redigentes: comites vero et barones et cæteri magnates terræ homines et subditos suos spoliaverunt, et regi immensam deferendo pecuniam placuerunt eum in muneribus suis; transivitque in Normanniam mense Septembris et pace

[1] Roger de Wendover reads *pounds*.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] 'priores' inserted in MS. Cott. Tib.

cum suo germano firmata, præstitit ei sex mille sexcentas sexaginta sex libras argenti, et Normanniam loco pignoris accepit: et post aliquantum temporis, post duos scilicet annos, civitatem Cynomannis magnamque illius provinciæ partem suæ ditioni subjecit. Profectique sunt Christiani nostri catholici in Terram Sanctam, et in sequenti anno Niceam ceperunt civitatem.

William II. A. D. 1096.

and undertakes an expedition to the Holy Land.

Quomodo Civitas Jerusalem capta est a Christianis.

Quo quidem anno M.XCVII. cometa III. kalendas Octobris et per XV. dies sequentes apparuit. Animose ergo procedentes in inimicos crucis Christi, in anno sequenti Antiochiam ceperunt civitatem III. scilicet nonas Junii, 'feria quarta,'[1] ubi lancea qua Christus in cruce vulneratus est extitit, et, revelante Sancto Andrea apostolo, in ecclesia Sancti Petri reperta est; ex qua in immensum confortati, et illam secum ferentes multos peremerunt Sarracenos, et quocunque se diverterent, cooperante Domino, plenam sunt victoriam consecuti. Unde et in sequenti anno M.XCIX. idus Julii, feria sexta, famosa civitas illa Jerusalem ab ipsis fidelibus, pio et felici sudore, capta est. Ubi Robertus dux Normanniæ inter primos fuit clarus, et Godefridus dux Lotharensis ab omni exercitu in regem Jerusalem unanimiter est electus, XI. scilicet kalendas Augusti.

A. D. 1097. Tuesday, Sept. 29th.

A. D. 1098. Antioch surrendered to the Christians, Thursday, June 3rd.

A. D. 1099. Friday, July 15th, Jerusalem captured by the Crusaders. Godfrey of Lorraine crowned King of Jerusalem, Friday, July 22nd.

De Libertate Ecclesiæ.

Anno Domini M.XCIX. Urbanus papa in tertia hebdomada Paschæ Romæ magnum tenuit concilium, ubi, de consilio fratrum et totius congregati concilii, excommunicavit omnes laicos investituras

Council on discipline held at Rome, Monday, April 25th.

---

[1] Read 'feria quinta.'

William II. A. D. 1099.

ecclesiarum dantes, et omnes eas accipientes de manibus laicorum; excommunicavit etiam eos qui pro ecclesiasticis honoribus laicorum homines fiunt, dicens, quod manus, quæ in tantam eminentiam excreverunt ut quod nulli angelorum concessum est Deum cuncta creantem suo signaculo creent, et eundem ipsum pro salute totius mundi Dei patris obtutibus offerant, in hanc ignaviam vel stultitiam non debere detrudi ut ancillæ fiant earum manuum quæ diebus et noctibus obscœnis contactibus inquinantur, et rapinis et injusti sanguinis effusione multotiens additæ maculantur. Et conclamatum est ab omnibus "Fiat, fiat!" Eodem anno idem Urbanus papa obiit,[1] cui successit Paschasius.[2]

Death of Pope Urban.

Quomodo Anselmum Cantuariensem Archiepiscopum ejecit e Terra.

A. D. 1098.

Anno Domini M.C. rex Willelmus prolongans iniquitatem sibi, et in exitium proprium contra stimulum calcitrans, venerabilem Anselmum Cantuariensem archiepiscopum, ipsum cum modestia corripientem, et enormia quæ ab eo et sub eo gerebantur corrigere volentem, impatiens non pertulit, sed spoliatum rebus fere omnibus tanquam regno contrarium ab Anglia proscribendo expulit; apparuitque succedentibus prosperis qualis apud se latuisset dum premeretur adversis, homo vecors, et inconstans in omnibus viis suis, Deo indevotus, et ecclesiæ gravis, nuptiarum consortia spernens, et 'passim'[3] lasciviens, opes regni sitiens et fortunas subditorum corrodens, immanissima superbia turgidus, et

Confiscation of Anselm's goods.

[1] Pope Urban II. died on Friday, July 29th.

[2] Rainer, Abbot of S. Lorenzo fuori le mura, elected Saturday, August 13th, by the title of Paschal II.

[3] 'sparsim,' MS. Cott. Tib.

doctrinæ evangelicæ quasi derisor effectus, temporalis gloriæ voluptate vehementer absorptus est. William II. A. D. 1100.

De Morte Willelmi Regis.

Verum dum in oriente a nostris proceribus fortiter atque feliciter ageretur, iste rex noster, propellentibus eum ad interitum malis suis, condignum effrenatæ superbiæ finem incurrit; nam in venatione sua, sagitta proprii militis, homo ferocissimus pro fera confossus interiit. Dum enim in Nova Foresta, quæ Anglice Ythene dicitur, venatu fuisset occupatus, a quodam milite Franco Waltero,[1] cognomine Tirello, sagitta incaute directa percussus, vitam finivit et gloriam, scilicet quarto[2] nonas Augusti, feria quinta, et Wintoniam deportatus in ecclesia sancti Petri sepultus est. In eodem vero loco quo rex occubuit, priscis temporibus ecclesia fuerat constructa; sed tempore patris sui omnes ecclesiæ, cum tota illa patria, in solitudinem sunt redactæ, et fiebat ibidem regia foresta. In eadem etiam foresta germanus regis 'Ricardus, filius'[3] Roberti comitis Normanniæ, dum et ipse paulo ante in venatione fuisset, a suo similiter milite sagitta percussus occubuit. Et, secundum judicium populi, vindicta Dei fuit hæc, quia temporibus Edwardi regis et aliorum regum eadem patria cultoribus Dei et ecclesiis sacris uberrime renitebat; sed, ut dictum est, jussu Willelmi regis senioris hominibus fugatis, domibus

Rufus is killed by an arrow, in the New Forest.

Thursday, August 2.

[1] Walter or Gaultier Tirel, a French knight; also called Gaultier de Poix from his possessing extensive lands in the country of Poix, and in Ponthieu. Suger, a contemporary historian, positively declares that Tirel was not concerned in the King's death.

[2] This date is supported by the Saxon Chronicle, Hoveden, Annals of Waverley, and the Monk of Durham. William of Malmesbury, and the Annals of Dunstaple, however, state that the King was slain on the 1st of August.

[3] 'Ricardi filii,' MS. Cott. Tib.

Henry I. A.D. 1100.

'semirutis,'[1] ecclesiis destructis, habitationi ferarum deputata est. Regnavit itaque rex Willelmus XIV. annis exceptis XXVIII. diebus,[2] et mortuus est; cui successit junior frater ejus Henricus. Ante mortem vel casum Willelmi regis contigit in pago qui Barrukeschire nominatur mirabile quoddam, quod sanguis scilicet emanavit a quodam fonte ibidem tribus septimanis continuis.

De Primordiis Henrici Regis primi.

Accession of Henry I.

Anno eodem M.C. Willelmo regi successit Henricus frater ejus, qui solus a rege coronato procreatus est, postquam pater ejus Willelmus Conquæstor regnum Angliæ et diadema regni susceperat. Hic a Mauricio Londoniensi episcopo nonas Augusti apud Westmonasterium consecratus est in regem; qui eodem die consecrationis suæ ecclesiam Dei sanctam, quæ fratris sui tempore vendita fuerat et ad firmam posita, liberam fecit et ab omni servitute quietam; venerabilem etiam Anselmum Cantuariensem archiepiscopum, quem frater ejus exulaverat, mox ad propria revocavit, et omnes malas consuetudines et injustas exactiones quibus Anglia opprimebatur injuste, de medio abstulit. Pacem firmam in toto regno suo posuit, et legem regis Edwardi omnibus in commune reddidit, cum emendationibus illis quibus eam emendaverat pater ejus. Sed forestas quas ille constituit 'et tenuit'[3] con-

His coronation, Sunday, Aug. 5.

He recals Archbishop Anselm; and restores many ancient privileges.

[1] 'Dei dirutis,' MS. Cott. Tib.

[2] This computation of the length of the reign of William II. is probably taken from Hoveden; it must, however, be considered very doubtful, for it neither coincides with the date of William's coronation, nor that of his father's death, but fixes his accession at about the 6th of July 1087.

[3] Omitted in MS. Cott. Tib.

tinuavit et iste. Post hæc congregavit rex majores natu et magnates terræ, et, eorum consilio fretus, Londoniis solemniter duxit in uxorem Bonam Matildem,[1] filiam Malcolmi quondam regis Scotorum et Margaritæ reginæ, quam Anselmus archiepiscopus die Sancti Martini in reginam Angliæ coronavit et consecravit.

Henry I. A. D. 1100.

Marries Matilda; who is crowned Queen, Sunday, Nov. 11.

Quomodo Robertus, Frater ejus, vocatus venit hostiliter.

Interea ab Jerusalem domum rediit Robertus comes Normanniæ cum uxore sua, quam sibi in Sicilia[2] desponsavit. Quod audientes quidam magnatum Angliæ qui regis animum non habebant, missis ad eum nunciis rogaverunt eum ut festinato 'veniret,'[3] coronam regni Angliæ

A. D. 1101.

Duke Robert returns from the crusade,

[1] This was the Princess Editha, daughter of Malcolm III. and Margaret sister of Edgar Atheling. She had been educated at the Abbey of Rumsey, in Hampshire, under the tutelage of Edgar's sister Christina, who, having fled to Scotland with her brother, had taken the veil in the year 1086. Many of the noblest of the Norman barons had vainly endeavoured to obtain the hand of Princess Editha; and Matthew Paris informs us that she was even reluctant to accept the royal proposal, but at length consented in hopes of the advantages that might thence accrue to the English. On her marriage with King Henry her name was changed from Editha to Matilda. William of Malmesbury, ii. 649; Annales Waverlei., Rer. Ang. Script. ii. 133, ed. Gale; Ord. Vital. Ecc. Hist. lib. viii., Hist. Norm. Script. 702; Matth. Paris 48, ed. Wats.

[2] We should here read 'Apulia.' Duke Robert, on his return through Italy, was courteously entertained by the Norman barons, who at that time ruled the greater portion of Italy. William Count of Conversano, the most powerful lord of Lower Apulia, gave him a magnificent reception. [This William was the son of Geoffrey, who was nephew of Robert Guiscard, the founder of the Norman dynasty in Naples. His possessions extended from Otranto to Bari, along the shores of the Adriatic.] The royal amusements of the country, and Duke Robert's nuptials with the young and beautiful Sibylla, daughter of his host, delayed his return at the critical moment when the English throne fell vacant. Sibylla died in 1102, leaving an infant son, the only issue of their brief marriage.

[3] 'veniret in Angliam,' MS. Cott. Tib.

Henry I. A.D. 1101.

and prepares to invade England.

'absque dubio'[1] suscepturus, auxilium sibi promittentes et regnum; qui confestim congregavit exercitum, et naves coadunavit copiosas: quod regem Henricum in brevi non latuit; unde et præcepit marinariis portuum diligentissima cura mare custodire, ne quis de Normannia veniret in Angliam: ipse vero rex congregato innumerabili exercitu non longe ab Hastinga castra posuit, autumabat enim fratrem suum in illis partibus appulsurum, sed a nautis suis deceptus est.

The English fleet deserts to him.

Nam comes ille quosdam ex marinariis regis adeo donis et promissionibus fregit, quod frangentes fidelitatem regi et ad ipsum fugientes continuo sibi in Angliam duces 'existerent.'[2] Quod cum ille fecisset, et ad proficiscendum omnia prompta essent et parata navem cum exercitu

He lands at Portsmouth, Thursday, August 1st.

conscendit, et, ipsis ducentibus, apud Portesmouth circa festum Sancti Petri ad Vincula pro voto applicuit, statimque movit se versus Wintoniam cum omni plebe sua: quod audientes seductores qui eum vocaverant, cucurrerunt ad eum; quidam tamen eorum remanserunt cum rege, sed mente ficta. Interim dum rex et comes se pararent ad prœlium, discretiores utriusque partis,

Peace is concluded,

habito inter se salubri consilio, pacem inter fratres sic componendo statuerunt ut 'III.'[3] millia marcas argenti singulis annis rex persolveret comiti, et vicissim restituerentur omnia hominibus suis qui vel in Anglia propter comitem, vel in Normannia propter regem, quicquid perdiderant, terras

and Robert returns to Normandy.

scilicet quascunque dignitates vel honores. Reversusque est comes in Normanniam, et in anno sequenti prædictas tres millia marcas condonavit regi.

---

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.

[2] 'extiterunt,' MS. Cott. Tib.

[3] 'VII.' MS. Cott. Tib.

De Investituris Ecclesiarum, et Statutis Regis et Cleri. Henry I. A.D. 1103.

Anno Domini M.CIII. orta est magna dissensio inter regem et Anselmum Cantuariensem archiepiscopum, eo quod nollet consentire quod rex daret investituras ecclesiarum; motusque rex præcepit Eborum archiepiscopo ut ipse consecraret episcopos quibus rex dederat investituras: sed Willelmus Gyffard, zelo justitiæ motus, benedictionem 'archiepiscopi'[1] Eborum sprevit, propter quod judicio regis omnibus suis spoliatus eliminatur a regno: Anselmus vero archiepiscopus, post multas injurias et diversas contumelias quas passus est, ad rogatum tandem regis Romam profectus est, ut decretum domini papæ in his et aliis haberetur. Cumque reversus regem induceret ut ab inceptis cessaret injuriis, vix tandem et cum difficultate maxima adquievit. Unde post triennium III. kalendas Augusti, congregato Londoniis clero et populo, astantibus archiepiscopis et episcopis cæteraque multitudine maxima magnatum et procerum, annuit rex et statuit ut ab eo tempore in antea, nunquam in reliquum per dationem baculi pastoralis vel annuli quisquam investiretur de episcopatu vel abbatia per regem seu quamcunque personam secularem: concedente quoque Anselmo archiepiscopo ut nullus in prælationem electus pro homagio quod regi faceret consecratione suscepti honoris privaretur. Statuitque rex pacem firmam et legem certam ut si in furto vel latrocinio deprehensus esset quis, absque redemptione qualibet suspenderetur. Statuit etiam ut quicunque falsos denarios facere deprehensus fuisset ambos oculos et inferiores corporis partes amitteret; et quia eligebantur boni denarii, et aliqualiter fracti

Ecclesiastical affairs.

A.D. 1107, Tuesday, July 30, Council held at London.

Investiture by cross and ring forbidden.

Bishops enjoined to do homage to the King.

Regulations concerning the coinage.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

Henry I. A. D. 1107.

rumpebantur vel respuebantur, statuit ut nullus denarius vel obolus, quos et rotundos esse jussit, aut etiam quadrans integer esset si aliqua fractura in eis remaneret; in quo facto magnum evenit commodum toti regno. Statuerunt etiam archiepiscopi et episcopi cum clero, ut presbyteri, diaconi, subdiaconi, caste vivant, et feminas in domibus suis non habeant, nisi forte in proxima consanguinitate conjunctas, secundum quod Nicæna synodus diffinivit; et si duobus aut tribus legitimis testibus aut publica parochianorum fama convictus fuerit quis hoc statutum violasse, purgabit se adjunctis ordinis sui secum idoneis testibus, VI. si presbyter fuerit, si diaconus IV., si subdiaconus II., qui autem in purgatione defecerit, hujus sacri statuti censebitur violator. Presbyteri autem qui divini altaris et ordinis sui sacri contemptores existunt, præeligentes cum mulieribus habitare, a divino officio remoti, omnique ecclesiastico beneficio privati, extra chorum ponantur, et censeantur infames; qui vero rebellis extiterit, et missam celebrare præsumpserit, ad satisfactionem vocetur, quam si non fecerit excommunicetur: eadem etiam sententia teneat et liget archidiaconos et canonicos omnes. Jurabunt etiam archidiaconi quod pecuniam non accipient pro toleranda transgressione hujus statuti salubris, nec patientur presbyteros quos sciunt feminas habere vel cantare missas vel vicarios pro se constituere: similiter jurabunt et decani: quod si jurare noluerint, archidiaconatum et decanatum perdant. Eodem anno in Barucschire, in loco qui dicitur Hamstede, visus est a multis sanguis de terra effluere.

Celibacy of the clergy enjoined.

Rex transfretavit in Normanniam, et cepit Comitem.

A. D. 1105. Anno Domini M.CIV. rex Henricus magnam

a regno exegit pecuniam, et gravabatur terra oppressionibus multis. Accendebatur enim antiquus furor inter regem et comitem: propter quod congregato exercitu transivit rex in Normanniam cum immensa pecunia. In cujus adventu occurrerunt ei majores illius terræ, spreto comite, in aurum et argentum illius anhelantes; excitatique muneribus tradiderunt ei castra et civitates munitas. Rex vero Bayocas, id est 'Bayeux,'[1] cum ecclesia Sanctæ Mariæ, combussit igni, et Cadomum fratri suo abstulit similiter. Non enim audebat comes nec etiam potuit regi resistere, eo quod esset viribus impar, et ab eo recesserant magnates sui. Institit ergo rex in quantum potuit ad exhæredationem 'fratris'[2] sui, et firmata terra in Angliam profectus est. Et iterum cum immenso exercitu reversus in anno sequenti; comes autem congregata multitudine qua potuit occurrit ei, et in vigilia Sancti Michaelis facto[3] congressu valido rex victoriam adeptus est, captusque comes Robertus[4] frater regis, et in custodia fratris residuum vitæ suæ tempus ingloriosus exegit.[5] Et secundum quod pater regis ducatui Normanniæ olim regnum

Henry I. A. D. 1105.

Henry invades Normandy.

Burns Bayeux and Caen.

Sails for England.

A.D. 1106. returns to Normandy.

Friday, Sept. 28, Duke Robert is taken prisoner.

---

[1] 'Bayeus,' MS. Coll. Arm.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] Battle of Tenchebray. This battle was fought for the relief of the important fortress of Tenchebray, three leagues from Mortain, which Henry had besieged. The defeat sustained by the Duke was owing to the treachery of Robert de Belesme, who deserted with a strong division of the army.

[4] Duke Robert was made prisoner by Galdric, King Henry's chaplain, who was promoted for this service to the bishopric of Llandaff.

[5] Duke Robert was confined in Cardiff Castle, and at first allowed air and exercise in the neighbouring woods; but being taken whilst endeavouring to make his escape, he was afterwards more strictly guarded. Some historians—but these lived in the century next ensuing—affirm that he was deprived of his sight by his brother's order. After a captivity of twenty-eight years, he died in Cardiff Castle in 1135, a few months before the king.

Henry I. A. D. 1106. Angliæ sociaverat, sic regno Angliæ ducatum Normanniæ iste modo sociavit, disposuitque terram, et reversus est.

Cuthbertus.

A. D. 1104. Eodem anno corpus sancti Cuthberti, cum capite sancti Oswaldi regis et martyris, sanctique Bedæ et multorum sanctorum reliquiis, incorruptum inventum est a fratribus Dunolmensis ecclesiæ, præsente Alexandro Edgari regis Scotorum fratre, et postea rege, post annos depositionis ejusdem sancti Cuthberti[1] CCCCXVIII. annos, VIII. menses, et duodecim dies. Eodem
July 9. etiam anno, VII. idus Julii, visi sunt circa solem IIII. circuli albi coloris circa horam sextam, et erat unusquisque circulus ab alio quasi essent depicti.

A. D. 1106. Thursday, March 22. Anno Domini M.CVI.[2] in Cœna[3] Domini visæ sunt duæ lunæ paulo ante diem, una in oriente altera in occidente, et utraque plena, et erat eodem die luna XIV.

A. D. 1107. Death of Edgar, King of Scotland. Anno 'Domini'[4] M.CVII.[5] rex Scotorum Edgarus

[1] Deposition of St. Cuthbert, Tuesday, March 20, 686.

[2] Our author here appears to have exchanged the civil or ecclesiastical mode of computation for the historical, commencing the year on the 1st of January. The commencement of the year at different periods occasions considerable difficulties in determining the precise date mentioned by ancient historians, for in documents of the fourteenth century, in which the civil or ecclesiastical computation is used, all events happening between the 31st of December and the 25th of March are referred to the wrong year. The historical year, in England, commenced on the 1st of January, but the civil, ecclesiastical, and legal year, which was used by the church and in all public instruments until the close of the thirteenth century, commenced at Christmas; after this period the 25th of March commenced the year, until the statute of 1752. The first Sunday in Advent was also sometimes reckoned to commence the year.

[3] Maunday Thursday. This day fell on the 22nd of March in the year 1106, with which the fourteenth day of the moon corresponds.

[4] Omitted in MS. Coll. Arm.

[5] 'M.CVIII.,' MS. Cott. Tib.

obiit;[1] cui successit frater suus Alexander, de consensu regis Henrici. Henry I. A. D. 1107.

A. D. 1109.

Anno Domini M.CIX. venerabilis Anselmus Cantuariensis archiepiscopus obiit XI. kalendas Maii, et sortitus est nomen grande juxta nomen magnorum qui sunt in cœlo, sic et ipse Henricus rex grande nomen magnorum qui sunt in terra. Eodem anno rex Henricus abbatiam Eliensem ad episcopalem mutavit sedem. Eodem anno stella cometa mense Decembri visa est circa lacteum circulum, crinem dirigens in australem plagam cœli. Iterum apparuit cometa in sequenti anno VI. idus Junii, et per tres hebdomadas lucere visa est.

Death of Archbishop Anselm, Wednesday, April 21.

Ely erected into a bishopric.

A. D. 1110. Wednesday, June 8.

Anno 'Domini'[2] M.CX. fluvius qui dicitur Trenta a mane usque tertiam apud Notyngham spatio unius milliarii exsiccatus est, ita ut homines sicco vestigio per alveum incederent. Eodem anno in Shroberesbiria factus est terræmotus permaximus.

The river Trent dried up at Nottingham.

Papa Captus.

Anno Domini M.CXI. rex Almanniæ Henricus cum exercitu Romam venit, cepitque Paschalem papam et in custodia posuit, sed postea fecit cum eo pacem in Paschate, et dimisit eum. Eodem anno hiems asperrima, fames valida, mortalitas hominum, pestis animalium agrestium simul et domesticorum, stragesque avium permaxima fuit.

A. D. 1111. Henry V. of Germany enters Rome, and takes Pope Paschal prisoner.

Famine and pestilence.

Anno M.CXIII. civitas Wygorniæ, cum principali ecclesia et castro, igne combusta est et in cinerem redacta, XIII. kalendas Julii.

A. D. 1113. Worcester burned, Thursday, June 19.

Anno Domini M.CXIV. rex Henricus Matildem filiam suam Henrico Romanorum imperatori in uxorem tradidit; et VIII. idus Januarii facta

A. D. 1114. The Princess Matilda marries Henry V., Emperor of Germany, Tues. Jan. 6.

[1] King Edgar died Tuesday, Jan. 8, 1107.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

Henry I. A. D. 1114.

Chichester burned. Tues. May 5.

Thurstan elected Archbishop of York, Saturday, Aug. 15.

Sat. Oct. 10.

The Thames dry at London Bridge.

est Magontiæ illa solemnitas maxima, 'qua'[1] etiam eodem die in imperatricem consecrata est. Eodem anno, III. nonas Maii, civitas Cicestriæ, cum monasterio ejusdem, per incuriam igni succensa est. Eodem anno Thurstinus regis capellanus ad Eborum archiepiscopatum electus est, die Assumptionis Beatæ Mariæ, apud Wintoniam. Eodem anno fluvius Medeway, VI. idus Octobris, per nonnulla milliaria ita defecit in se, quod in medio sui alveo etiam parvissimæ naves elabi non possent aliquatenus. Tamisia etiam eodem die similem 'defectum'[2] sensit; nam inter pontem et regis turrem et etiam sub ponte in tantum fluminis ipsius aqua diminuta est, ut innumera hominum et puerorum multitudo illud pedibus 'transvaserint,'[3] aqua ipsa illorum vix genua attingente; duravit autem hic aquæ defectus a medio noctis præcedentis usque in profundas tenebras noctis sequentis. Similem quoque defectum aquarum ipso eodem die apud Gernemutham, et in aliis locis, certo relatu contigisse didicimus.

A. D. 1116.

Severe frost.

Anno M.CXVI. erat hiems 'maxima'[4] et asperrima, ita ut fere pontes per Angliam gelu et glacie et aquarum abundantia frangerentur.

Dissentio inter Cantuariæ et Eborum Archiepiscopos.

The barons swear fealty to Prince William at Salisbury, Sunday, March 19.

Anno Domini 'M.CXVI.'[5] convocatis comitibus et baronibus cum clero totius regni Angliæ, tenuit rex parliamentum suum apud Salesbiriam XIV. kalendas Aprilis. Ubi jussu regis Henrici fecerunt prædicti magnates homagia filio suo Wil-

---

[1] 'quæ,' MS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'discursum,' MS. Cott. Tib.

[3] 'transvadarunt,' MS. Coll. Arm.

[4] 'magna,' MS. Cott. Tib.

[5] 'M.CXVII.,' MS. Cott. Tib.

lelmo et eidem fidelitatem juraverunt. Habita etiam est ibidem causa inter Cantuariensem archiepiscopum et Thurstinum Eborum electum, de benedictione ab ipso Cantuariensi suscipienda et professione eidem facienda. Ubi respondit electus, benedictionem libenter se velle suscipere, sed professionem, quam exigebat, nulla ratione se facturum. Quod avertens rex protestatus est illum morem antecessorum suorum, tam in professione facienda, quam in cæteris dignitatibus Cantuariensi ecclesiæ competentibus, aut antiquo jure executurum aut Eborum archiepiscopatu cum ipsa etiam benedictione funditus cariturum. Quibus auditis, cum Eborum ecclesiam subjicere nollet, confestim renunciavit pontificatui, spondens se nusquam reclamaturum in posterum.

Henry I. A. D. 1116.

Dispute between the archbishops of Canterbury and York.

Thurstan resigns his bishopric.

Terræmotus; et unus salvatur, multis occisis.

Anno Domini M.CXVII. apud Longobardiam facto terræmotu magno, et durante XL. dierum spatio plurima domorum ædificia corruerunt; et quod visu dictuque constat mirabile, villa quædam per grandinem mota est repente de statu et loco proprio, et quasi subito ab omnibus consistere cernitur in loco alio et longe remoto. Eodem anno, apud Mediolanum, dum magnates civitatis ad invicem tractantes de re publica sub una turri residerent, factoque in parte silentio, mox auribus omnium vox foris insonuit, unum ex illis proprio nomine vocans, et festinato exire rogans; quo nimium tardante, persona quædam proceræ staturæ et auctoritatis magnæ coram eis apparuit, et vocatum virum ut egrederetur suavi prece obtinuit: qui cum esset egressus, turris ipsa cecidit repente, et omnes oppressit qui ibidem aderant; solus enim evasit ille vir in quo

A. D. 1117. Earthquake in Lombardy.

Henry I. A. D. 1117. Sat. Dec. 1. Tues. Dec. 11.

inventa sunt aliqua opera bona. Eodem anno kalendas Decembris audita sunt immensa tonitrua, coruscationes, et fulgura, cum pluvia maxima et grandine. Et III. idus ejusdem mensis luna primo sanguinea, et post obtenebrata apparuit.

Obiit Regina.

A. D. 1118. Wed. May 1, Maud the Good dies. Sat. Jan. 19. Death of Pope Paschal II., Gelasius II. Council of Capua.

Anno Domini M.CXVIII. obiit Matildis regina kalendas Maii apud Westmonasterium, et ibidem sepelitur. Eodem anno XIV. kalendas Februarii obiit Paschalis papa; cui successit Gelasius,[1] qui per imperatorem a Roma expulsus venit in Franciam, et in medio Quadragesimæ Remis[2] generale concilium celebravit, conquerens ibidem de imperatore quod Bracarensem episcopum publice excommunicatum in sedem apostolicam intrusisset. Eodem anno plures Normannorum fidelitatem quam regi Henrico juraverant deserentes, 'ad'[3] Lodovicum regem Francorum se transtulerunt.

Many of the Norman barons conspire against Henry.

Ictu Fulminis perierunt 'duæ Mulieres et quinque Equi.'[4]

Eodem anno dum ab episcopo Herefordensi ecclesia de 'Mamersfeld'[5] dedicaretur, factus est concursus 'populi multus,'[6] et aeris serenitas magna; officioque expleto mutata est aeris temperies, et facta est tempestas maxima fulguris et tonitrui; factumque est, ut, revertentibus domum a

[1] John Gaetano, elected Friday, Jan. 25th.

[2] Our author evidently here had in mind the Council of Capua, wherein Henry V. of Germany, and the anti-pope Bourdin, were excommunicated. The council of Rheims was held from the 19th to the 30th of October 1119, and after the death of Pope Gelasius, which occurred on the 29th of January in the same year.

[3] 'idus,' MS. Coll. Arm.

[4] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] 'Mammefelde,' MS. Cott. Tib.

[6] 'primo magnus,' MS. Cott. Tib.

Henry I. A.D. 1118.

dedicatione in uno comitatu tribus viris et duabus feminis, contigit quod una mulier ictu fulmineo percussa occubuit, altera vero mulier ab umbilico usque pedum vestigia eodem 'igne'[1] quasi ignita decedit, viris ipsis cum timore et tremore reservatis, sed equi eorum 'quinque'[2] ictu fulminis perierunt.

Quomodo Thurstinus consecratur a Papa in Concilio.

A.D. 1119. Death of Gelasius, and accession of Pope Calixtus II.

Anno Domini M.CXIX. Gelasius papa apud Clunyacum obiit; in cujus locum cardinales aliique Romani qui illic secuti fuerant eum Guydonem Viennensem[3] archiepiscopum eligendo substituerunt, eum Kalixtum nominantes. Cumque gererentur hæc in Burgundia, cæteri cardinales qui Romæ remanserant quendam Gregorium elegerunt; et, sic, his duobus in papatum sublimatis, orbis concussus est, et vota partium in varia dividuntur; aliisque hunc et aliis hunc favore prosequentibus, gravi scandalo sancta mater ecclesia perfunditur. Sed Kalixtus papa in Franciam gressus dirigens, XIII. kalendas Novembris Remis generale concilium instituit celebrari, ubi numeratæ sunt personarum 'pastoralium virgæ CCCC.XXIV.'[4] inter quos Thurstinus Eborum electus, vix obtenta a rege licentia, personaliter affuit, causam ecclesiæ suæ concilio referre volens. Præmiserat rex tamen ad papam ne Eborum electum consecraret, nec ab aliquo permitteret consecrari, nisi tantum a Cantuariensi archiepiscopo, uti moris esse solebat. Sed hoc non obstante consecratur ibidem, et firmum ejus pro-

Council of Rheims, Mon. Oct. 20.

Consecration of Archbishop Thurstan.

---

[1] 'ictu,' MS. Cott. Tib.

[2] 'utque,' MS. Coll. Arm.; 'utique,' MS. Cott. Tib.

[3] MSS. read 'Mennensem,' which is evidently a clerical error for Viennensem. Guy, Archbishop of Vienne in Dauphiny, was elected by the title of Calixtus II., Sat. Feb. 1, 1119, and died Dec. 1124.

[4] 'pastorales virgæ CCCC.XIIII.' MS. Cott. Tib.

Henry I. A. D. 1119.

positum a toto concilio commendatur; iratusque rex interdixit ei reditum in omnem dominationis suæ locum: post modicum vero temporis venit Kalixtus papa Gysortium, ubi occurrit ei rex Henricus, et impetravit a papa ut neminem aliquando legatum in Angliam mitteret nec officio legati fungi permitteret, nisi postularet hoc ipse rex occasione alicujus querelæ quæ per episcopos Angliæ terminari non posset. Rogavitque papa regem Thurstino archiepiscopo, sed non obtinuit illa vice, rex enim assentire noluit, nisi subjectionem quam prædecessores sui fecerant ecclesiæ Cantuariensi vellet et ipse facere; sed omnino recusavit.

The King's interview with the Pope.

'Concordatus' [1] *est Rex cum Rege Francorum.*

A. D. 1120. Peace between England and France.

Anno Domini M.CXX. rex Henricus et rex Francorum Lodovicus, mutuo se videntes, concordati sunt. Susceperat enim prius quosdam Normannorum magnates qui a fide regis Henrici deciderant, fecitque Willelmus filius regis Henrici homagium regi Franciæ pro Normannia quam dederat ei pater, et sic sub illo cepit Normanniæ principatum. Rex vero Henricus omnibus ad votum peractis jam lætus immo lætior solito effectus, expleto jam quinto profectionis suæ anno, iterum in Angliam multo navigio revehitur. Et quia filii sui curam diligenter agebat, assignaverat ei navem qua nulla videbatur melior, sed, ut eventus ostendit, nulla infelicior. Patre enim præeunte, paulo tardius et infelicius sequebatur filius; nave etenim non longe a terra posita, cum in ipso noctis initio portum Angliæ apprehendere conarentur, mox in ipso velificationis impetu super scopulos terræ

Henry sets sail from Barfleur for England.

[1] 'Coronatus,' MS. Coll. Arm.

delata est et omnino dissoluta: periitque filius regis, et omnes[1] qui inerant cum eo, apud Barbaflech[2] VI.[3] kalendas Decembris, feria quinta, cum esset annorum XVIII.; perieruntque cum eo milites CXL., et L. nautæ, cum tribus gubernatoribus suis, et filia regis.

Henry I. A. D. 1120.

Prince William is drowned, Fri. Nov. 26.

Anno Domini M.CXXI. rex Henricus, in Purificatione 'Beatæ Virginis,'[4] apud Wyndesover, totius Angliæ congregato concilio, filiam Godefridi ducis Lovaniæ nomine Adelinam solemniter duxit in uxorem; ex qua tamen non procreavit liberos, sed absque liberis remansit orbatus in ævum. Eodem anno Thurstinus Eborum archiepiscopus, de consensu regis expresso, per literas apostolicas in suum introducitur archiepiscopatum, absque ulla exactione professionis, et amicus regis effectus est. Eodem anno post Pascha Kalixtus papa cum exercitu Romanorum 'Burdinum pseudo-papam'[5] persecutus est, et in Suthrina civitate eum aliquantisper obsessum, tandem cum ipso loco eum comprehendit.

A. D. 1121, Wedn. Feb. 2, Henry marries Alice, daughter of the Duke of Louvain.

Thurstan is permitted to return to England, and resume his bishopric.

Wallenses rebellaverunt.

Eodem anno Wallenses, qui post submersionem Ricardi comitis Cestrensis[6] contra regem Henricum 'conspiraverant,'[7] jam erectis cervicibus in-

The Welsh rebel.

---

[1] Berold, a butcher of Rouen, from whom the particulars of this fearful event were learned, was the only person who escaped. Ord. Vital. Ecc. Hist. lib. xii., Hist. Norm. Script. 868.

[2] 'Barfleur.' The Blanche-Nef is related to have struck on the rocks at Rasse de Catteville. Willelm. Gemet., Recueil des Hist. de la France, xii. 573.

[3] This date accords with Hoveden; but William of Malmesbury, ii. 653; Ord. Vital. Ecc. Hist. lib. xii., Hist. Norm. Script. 867; and Brompton, Hist. Ang. Script. 1011, ed. Twysden, read vii. kalendas, which is probably correct.

[4] Supplied from MS. Cott. Tib.

[5] 'Burgundiam petendo papam,' MS. Cott. Tib.

[6] Richard, son of Hugh de Abrincis, the nephew of William I., succeeded to the earldom of Chester in 1101.

[7] 'conspirantes,' MS. Cott. Tib.

Henry I. A. D. 1121.

cedentes loca quædam in comitatu prædicto depopulati sunt, accensis duobus castellis, et interfectis multis. Quo audito, rex Henricus, congregato exercitu copioso, direxit ibidem gressus suos ad devastandum eos omni furore succensus. Sed cum pervenisset juxta Snawdun, rex Wallanorum, missis nuntiis, placavit eum in muneribus multis, et reconciliatus est ei, et factus est saltem vocalis amicus; ab eoque acceptis obsidibus reversus est. Et eodem anno rex ipse fieri fecit inter Lincolniam et Torkesay fossatum quoddam ad iter navium per derivationem Trentæ. Eodem anno Ranulphus Dunolmensis[1] episcòpus incepit castellum de Norham, ubi, in vigilia Natalis Domini, irruens ventus insolitus non solum domos sed etiam turres quasdam dejecit lapideas; sed propter hoc ab incepto opere non destitit.

Norham castle founded, Sat. Dec. 24.

Perrexit Rex in Normanniam.

A. D. 1123.

Anno Domini M.CXXIV. rex Henricus archiepiscopatum Cantuariensem, episcopatum Lincolniensem, et episcopatum Bathoniensem contulit, et 'circa'[2] Pentecosten[3] transiit in Normanniam, declinaverant enim ab eo quidam eorum post mortem filii sui cui ducatum eundem contulerat: et in anno sequenti multos ex eis quos rebelles invenerat devicit potenter, et suo dominio subjugavit; et sic, obtenta victoria, reversus est.

The King goes to Normandy;

A. D. 1124. subdues the revolted barons, and returns to England.

Legatus Papæ cum Meretrice invenitur.

A. D. 1125.

Anno Domini M.CXXV. Johannes Cremensis cardinalis missus a latere domini papæ celebravit concilium Londoniis,[4] in festo Nativitatis Dei

Council of London, Tues. Sept. 8.

[1] Ralph Flambard, Lord Treasurer and Lord Chief Justice, nominated to this see, Sunday, May 29th, 1099.

[2] 'contra,' MS. Coll. Arm.

[3] Whitsunday occurred this year on the 25th of May.

[4] Also called the Council of Westminster.

Genitricis Mariæ, coram clero et omni populo, glorificatusque est in sermone domini valide, sed in facto contrario repertus in vesperis derisus est. Cum enim in concilio de uxoribus sacerdotum tractasset severissime, dicens, summum scelus esse a latere meretricis ad corpus Christi conficiendum surgere, et ipse eadem die corpus Christi confecisset, cum meretrice post vesperam inventus et captus est; et sic immensus honor prius ubique habitus in summum dedecus est versus, remeavitque confusus et ingloriosus. Eodem anno monetarii fere totius Angliæ qui monetam furtive corruperant, jubente rege, dextris amputatis truncabantur. Eodem anno fames fuit maxima.

Henry I. A. D. 1125.

Coiners in England punished for adulterating money.

Rex fecit jurare Fidelitatem Filiæ suæ.

A. D. 1126.

Anno Domini M.CXXVI. rex Henricus, confirmatis pactis cum principibus Franciæ, circa festum Sancti Michaelis victoriosissimus rediit in Angliam, adducens secum filiam suam imperatricem, mortuo marito suo imperatore Henrico in anno præcedente; factoque concilio, eidem filiæ suæ et susceptis vel suscipiendis ex ea nepotibus, ab episcopis, comitibus, baronibus, et cæteris omnibus qui alicujus videbantur esse momenti, regnum Angliæ cum ducatu Normanniæ jurari fecit. Et in anno sequenti eandem filiam filio consulis Andegavensis uxorem tradidit, misitque eam in Normanniam 'circa'[1] Pentecosten, et secutus est eam rex in Augusto.

Henry accompanies his daughter Matilda to England.

The barons swear fealty to Matilda.

A. D. 1127.

Her marriage with Geoffrey Plantagenet.

De Progenie Regum Francorum.

A. D. 1128.

Anno Domini M.CXXVIII. rex Henricus exercitu congregato perrexit hostiliter in Franciam,

Henry enters France.

[1] 'contra,' MS. Coll. Arm.

Henry I. A. D. 1128.

et compulit Lodovicum auxilium non ferre comiti Flandrensi hosti suo contra Theutonicos eundem comitem impugnantes. Cumque maneret rex apud 'Sparnum'[1] octo diebus secure perendinans quasi in regno, quæsivit ab incolis ejusdem loci originem regni Francorum. Cui quidam vir doctus ita respondit: "Regum potentissime, sicut pleræque gentes Europæ ita et Franci a Trojanis duxerunt originem. Antenor[2] quippe cum suis profugis ab excidio Trojæ fugiens, in finibus Pannoniæ civitatem Sicambriam ædificavit; post cujus mortem duces sui constituerunt super se Torgecum et Francionem, a quo Franci sunt appellati; quibus defunctis successit 'Marchomirus;'[3] qui genuit Pharamundum primum regem Francorum; qui genuit Clodium Crinitum, a quo reges Francorum Criniti haberentur; Clodio successit Moroveus cognatus ejus, a quo reges Franci Morovingi sunt appellati; qui genuit Childericum; qui Clodoveum, quem baptizavit Sanctus Remigius; qui genuit Clotarium; qui Clipparicum; qui Clotarium secundum; qui Dagobertum; qui Clodoveum; qui Theodoricum; qui Childebertum; qui 'Dagobertum;'[4] qui Theodoricum; qui Clotarium, hujus prosapiæ ultimum. Post quem regnavit Hildericus, qui tonsus et in monasterio retrusus est, Pipino rege effecto. Ex alterius autem 'serie'[5] generationis ex filia Clotarii regis Ausbertus genuit Arnoldum; qui Arnulphum; qui Anchisem; qui Pipinum majorem; 'qui Karolum Martellum;'[6] 'qui Pipinum regem;'[7]

French succession.

---

[1] 'Parisium,' MS. Cott. Tib. Epernon, a town of Beauce, situated on the Guesle, six leagues from Chartres.

[2] There are many omissions and discrepancies in this line of the kings of France.

[3] 'Marcomisus,' MS. Cott. Tib.

[4] 'Dogabertum,' MS. Coll. Arm.

[5] 'die,' MS. Coll. Arm.

[6] 'qui Marcollum,' MS. Cott. Tib.

[7] 'qui Lodovicum regem,' is here inserted by Gale.

Henry I. A. D. 1128.

qui Karolum magnum imperatorem; qui Lodovicum 'imperatorem; qui Lodovicum regem; qui Carolum Simplicem; qui Lodovicum; qui Lotharium; qui Lodovicum,'[1] hujus prosapiæ regem ultimum. Quo defuncto Franci statuerunt super se Hugonem ducem: Hugo vero rex genuit piissimum Robertum; qui Henricum; qui Philippum, et Hugonem Magnum, qui Jerosolimam 'eripuit'[2] de manibus Paganorum, anno 'scilicet'[3] Domini M.XCIX. Philippus genuit Lodovicum, qui regnat in præsenti. Qui si probitatis antiquorum vestigia teneret, tam secure in regno ejus non 'quiesceres.'[4]"

De Presbyteris et Concubinis eorum.

Anno Domini M.CXXIX. Lodovicus rex Francorum fecit coronari Philippum filium suum in regem Franciæ. Rex Henricus tenuit Londoniis magnum concilium kalendas Augusti, fiebatque sermo de uxoribus sacerdotum prohibendis; deceptique sunt ibi prælati ecclesiæ Anglicanæ, eo quod concesserunt regi justitiam 'de uxoribus sacerdotum; et improvidi habiti sunt, quia rex accepit postea pecuniam infinitam'[5] de Presbyteris, et redemit eos. 'Philippus autem Franciæ rex dudum creatus'[6] paulo post, dum caballum ludens agitaret, obvium suem habuit, cui cum pedes equi currentis offenderunt rex novus cecidit, et fractis cervicibus expiravit. Eodem anno Christiani inhabitantes Terram Sanctam irritaverunt Deum in suis luxuriis, rapinis, et sceleribus multis: tradiditque eos Deus in manus inimicorum, et perierunt multi ex eis

A. D. 1129.

Council of London, Thur. Aug. 1.

Death of Philip, son of Louis VI.

The Christians unsuccessful in the Holy Land.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.
[2] Omitted in MS. Coll. Arm.
[3] Omitted in MS. Cott. Tib.
[4] 'quiesceret,' MS. Coll. Arm.
[5] Omitted in MS. Coll. Arm.
[6] 'Qui,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry I. A. D. 1129.

Thursday, Dec. 5.

in vigilia Sancti Nicholai, et a paucis quidem Paganorum multi Christianorum devicti sunt, cum retroactis temporibus solebat e contrario eis contingere.

Fundatio 'Giseburniæ.'[1]

Foundation of the monastery of Gisburn.

Eodem anno fundata fuit 'domus nostra'[2] Giseburniæ per Robertum de Bruys,[3] ex consensu et confirmatione Calixti papæ et Thurstini Eborum archiepiscopi et etiam ipsius regis Henrici.

Papa expellitur a Roma.

A.D. 1124. Death of Calixtus II.

A. D. 1130. Succession of Pope Innocent II.

Anno Domini M.CXXX.[4] obiit bonæ memoriæ Calixtus papa; cui successit Honorius,[5] qui duobus annis sedit, et mortuus est; cui successit Innocentius,[6] quem rex Henricus apud Carnotum honorifice suscepit, et Anacletum refutavit, hos enim duos Romani bipertiti elegerant, vota sua dividentes. Et ipse Innocentius vi et potentia Anacleti expulsus est a Roma, et auxilio regis Henrici per totas Gallias receptus est; 'duobus'[7] annis sedit, et mortuus est; cui successit 'Celestinus.'[8]

Rex fecit novum Episcopatum apud Carliolum.

A. D. 1133.

Anno Domini M.CXXXIII. rex Henricus dedit

[1] 'Domus Giseburniæ,' MS. Lansd.

[2] 'ecclesia de,' MS. Cott. Tib.

[3] Robert de Brus, Lord of Skelton and Annandale, died Sunday, May 11, 1141.

[4] This date refers to the death of Pope Honorius, and election of Innocent II.

[5] Honorius II. Lambert, Bishop of Ostia, enthroned Sunday, Dec. 21, 1124, died Friday, Feb. 14, 1130.

[6] Innocent II. Cardinal Gregory, of the house de' Papi, elected by sixteen cardinals, Saturday, Feb. 15, 1130; the remaining cardinals electing Peter Leoni, whom they styled Anacletus. Pope Innocent died Friday, Sept. 24, 1143.

[7] We should here read 'tredecim.'

[8] Omitted in MSS.

episcopatum 'Eliensem '[1] Nigello, et episcopatum Dunolmensem Galfrido cancellario;[2] fecitque rex novum episcopatum apud Karliolum, et dedit illum Adelulfo priori de Sancto Oswaldo. Eodem anno facta est eclipsis solis IV. nonas[3] Augusti, circa horam diei sextam; ita quod totus orbis ipsius solis quasi nigro scuto videretur obtectus. Et eadem die transiit rex mare in Normanniam, 'moramque fecit'[4] ibidem per totum annum sequentem, propter gaudium nepotum suorum, quos de filia sua comes Andegavensis procreaverat; valde enim dilexit eos.

Henry I. A. D. 1133.

Carlisle erected into a bishopric.

Eclipse of the sun Wedn. Aug. 2.

Henry sails for Normandy.

De Morte Regis Henrici primi.

Anno Domini M.CXXXV. rex Henricus, cum in Normannia diuturnam fecisset moram, tandem in Angliam redire disponebat; sed detinebat eum filia sua calliditate quadam; fecit enim in arte sua oriri discordias inter regem et consulem Andegavensem maritum suum, ut sic saltem a proposito redeundi impediretur. Quibus quidem stimulationibus rex in iram et animi rancorem excitatus est et commotus; quæ a nonnullis causa naturalis refrigerationis, et postea mortis suæ causa fuisse dicta sunt. Cum igitur die quadam rex a venatu redisset apud Sanctum Dionysium in silva Leonum, comedit carnes murænarum, id est lampredarum, quæ semper ei nocebant, et eas semper amabat, secundum quod dicitur—

A. D. 1135.

Dispute with the Earl of Anjou.

"Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata."[5]

---

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Geoffrey Ruffus, consecrated Tuesday, Aug. 6, 1129.

[3] MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib. read 'quarto kalendas,' or Sat. July 29.

[4] 'moram faciens,' MS. Lansd.

[5] Ovid. Amor. lib. iii. eleg. iv. l. 17.

Henry I. A. D. 1135.

Death of King Henry. Sunday night, Dec. 1.

His character.

Hæc igitur comestio pessimi humoris illatrix senile corpus lethaliter infrigerans, excitavit in eo febrem acutam, et prævalente morbo decessit rex magnificus, cum regnasset jam annis XXXV. et tribus mensibus,[1] prima die Decembris, anno Domini supradicto: 'hic autem'[2] annus ab adventu Normannorum in Angliam LXIX; ab adventu Britannorum MM.CCLXV. Regnaverat autem rex omni tempore suo in multa felicitate et gloria, et multis quæ decebant principem 'virtutibus ornatus,'[3] quas tamen denigrabat in parte concupiscentia feminarum, imitando vestigia et petulantiam Salomonis. Feras quoque propter venationis delicias plus justo diligens, in publicis animadversionibus cervicidas ab homicidis parum discernebat; severius enim agebat in his, et ultra modum.

De Primordiis Regis Stephani, et Coronatione ejusdem.

King Stephen's claim to the throne.

Theobald Count of Blois.

Defuncto itaque rege Henrico, sed nondum sepulturæ tradito, Stephanus ejus nepos regnum Anglorum invasit. Siquidem Stephanus major comes Blesensis Willelmi Nothi et Conquæstoris filiam duxerat in uxorem, ex qua quatuor filios procreavit. Quo in partibus Orientis defuncto, mater mirabilis primogenito suo, eo quod remissioris erat ingenii et tanquam degener videretur, prudenter amoto, Theobaldum filium suum, in quo sibi bene complacebat, ad plenitudinem hæreditatis provexit. Stephanum quoque adhuc impuberem regi avunculo nutriendum promovendumque 'direxit;'[4] quartum vero filium

---

[1] Or, rather, four months wanting four days.

[2] Omitted in MS. Lansd.

[3] 'extitit ornatus,' MS. Lansd.

[4] 'tradidit vel direxit,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Stephen. A. D. 1135.

Henricum, ne soli seculo genuisse liberos videretur, apud Cluniacum tonsoravit. Processu temporis rex Henricus unicam comitis filiam Bononiensis, ad quam tota spectabat hæreditas, nepoti Stephano copulavit, eis in Anglia dona quamplurima collargiens. Fratri autem ejus Henrico monacho Cluniacensi dedit rex abbatiam Glastoniensem, ac postmodum episcopatum 'adjecit Wintoniensem.'[1] Cum ergo, ut prædictum est, rex Henricus obiisset, idem Stephanus, vir magnæ strenuitatis et audaciæ, quamvis jurasset cum cæteris sacramentum fidelitatis filiæ regis Henrici et filiis suis, diadema tamen regni, quasi tempestas, invasit. Omnes qui sacramentum juraverant, ut prædictum est, tam præsules quam consules et principes, assensum Stephano præbuerunt, et homagium fecerunt ei, prætereuntes sacramentum fidelitatis quod ex præcepto regis Henrici filiæ suæ imperatrici fecerant, ut prædictum est. Willelmus etiam Cantuariensis archiepiscopus, qui primus sacramentum fecerat, eum, proh dolor! benedixit in regem; omnisque Anglia quasi in ictu oculi ei subjecta est. Die autem beati Stephani protomartyris,[2] rex Stephanus diadematus curiam suam tenuit Londoniis cum magna pompa et immensa gloria, et corpus regis Henrici adhuc inhumatum erat in Normannia; viscera ejus, cerebrum et oculi, consepulta sunt apud Rothomagum; reliquiæ vero regalis cadaveris allatæ

Stephen marries Maud, heiress of Eustace Count of Boulogne.

Henry de Blois, made Abbot of Glastonbury and Bishop of Winchester.

Stephen arrives in London, and is acknowledged King.

His coronation, Thursday, Dec. 26.

Burial of the late King.

[1] MS. Lansd. reads 'adjecit ei idem rex Wintoniensem.' Henry de Blois was consecrated Bishop of Winchester Sunday, Nov. 17, 1129, and died in 1171.

[2] This is evidently the correct date for the coronation of King Stephen; it is supported by the authority of Hoveden, Annals of Waverley, Dunstaple, and Brompton; the Saxon Chronicle places it on Midwinter-day, or Dec. 25; William of Malmesbury and the Chronicle of Melrose give Dec. 22.

Stephen. A. D. 1135.

sunt in Angliam, et intra Natale Domini XII. die sepultæ sunt apud Redinges; quam quidem domum rex ipse fundaverat, et multis etiam eam ditaverat possessionibus et donis. Porro homo ille qui pretio magno conductus cerebrum ejus extraxerat, intolerantia fœtoris infectus, quasi subito extinctus est. Non enim sic accidit de corpore Helisei prophetæ; nam corpus Helisei mortui vivificavit mortuum, istius vero jam mortui corpus vivum mortificavit. Venit etiam rex Stephanus apud Redings contra corpus avunculi sui, et sepulturæ interfuit.

Concessit Rex subscripta.

A. D. 1136.

Parliament held at Oxford.

Sepulto rege Henrico, ut dictum est, rex 'novus'[1] inde perrexit usque Oxenfordiam, ubi, convocato concilio, 'renovavit et'[2] confirmavit pacta quæ Deo et ecclesiæ populoque concesserat die coronationis suæ, quæ sunt hæc. Primo 'vovit Deo'[3] quod, defunctis episcopis, nunquam retineret ecclesias in manu sua, sed statim electioni consentiens episcopis eas investiret; item vovit quod danegeldum, id est duos solidos ad hidam, quod antecessores sui accipere solebant singulis annis, in æternum condonaret. Plura etiam vovit, sed pauca tenuit.

Scotorum Rex cepit Karliolum et Novum Castrum dolose.

David of Scotland takes Carlisle and Newcastle.

In fine Natalis Domini nuntiatum est regi Stephano apud Oxenfordiam, et sic dictum: "Rex Scotorum simulans se pacifice venire ad te, et hospitandi causa in Cardoil et in Novum Castrum ingrediens, dolose cepit utraque, et

---

[1] 'nobis,' MS. Coll. Arm.
[2] Omitted in MS. Lansd.
[3] 'venit dies,' MS. Coll. Arm.

occupata possidet." Cui respondit rex: "Quod dolose recepit, victoriose recipiam." Congregavit ergo rex impiger et promovit exercitum tam magnum, fortem, et validum, quantum in Anglia fuisse nullus memorare potuit. Occurrens autem ei rex David circa Dunolmum pacifice locutus est et concordatus est ei; reddiditque Novum Castellum, sed ex concessione regis Stephani Karleolum retinuit. Rex tamen David homo regis Stephani non est effectus, quia 'de laicis'[1] primus juravit fidelitatem ipse David filiæ regis Henrici scilicet nepti suæ, de Anglia ei manutenenda post mortem regis Henrici. Sed filius regis 'David'[2] Henricus nomine homo regis Stephani effectus est, deditque ei rex Stephanus burgum quod vocatur Huntington in augmentum.

Stephen. A. D. 1136.

A peace is concluded, and Carlisle ceded to King David.

Henry, David's son, created Earl of Huntingdon.

Pacificatur cum Rege Francorum.

Anno Domini M.CXXXVI. et regni regis Stephani secundo, transfretavit idem rex cum manu armata in Normanniam, et multis ibidem hostibus superatis et bellicose, tandem cum rege Francorum concordiam iniit, et Eustachius filius ejus homo regis Francorum effectus est propter Normanniam, quæ Francorum adjacet imperio. Quod videns comes Andegavensis, qui filiam regis Henrici scilicet imperatricem duxerat, et 'cui Anglicani regni successio competebat,'[3] ut prædictum est, ratione ejusdem uxoris suæ, se scilicet in præsenti regias vires infringere non posse, licet jam attemptasset in parte, cœpit continuo pacifice loqui, et inducias petere super eodem negotio, in

A. D. 1137.

Stephen goes to Normandy, and receives the investiture of that duchy for his son Eustace.

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

[3] 'cui Angliam competebat,' MS. Lansd.

Stephen. A. D. 1137.

quo jure uxorio regnum vendicabat Anglicanum. Quibus concessis et initis, rex ante Natale Angliam rediit, et per totum Natale incipiens ab ipsa vigilia Natalis Domini Bedefordiam obsedit, et de tanta solemnitate non curans, 'imo'[1] parvipendens, ab obsidione non cessabat quousque castrum redderetur; insurrexerant enim contra eum multi magnates terræ.

He returns to England, and suppresses a revolt of the barons.

Scoti devicti sunt apud Allerton, scilicet Standard.

A. D. 1138.

Eodem anno, statim post dedicationem 'vel ædificationem'[2] castri Bedefordiæ, rex Stephanus in Scotiam innumerabilem exercitum quasi promovit. David namque rex Scotorum, qui sacramentum fecerat imperatrici filiæ regis Henrici de conservando sibi regno Angliæ, quasi sub velamento sanctitatis ejusdem cum exercitibus suis Northumbriam ingressus est, execrabiliter agens in omnibus viis suis; non enim parcebant sui sexui vel ætati, quinetiam mulieres gravidas funderent, et pueros super acumina lancearum jactarent; sacrosanctis etiam ecclesiis non parcentes, presbyteros super altaria detruncabant, crucifixorum capita abscissa super corpora cæsorum ponebant, et mortuorum capita 'mutantes'[3] super crucifixa reponebant. Quæcunque vero attingebant Scoti plena horroris fuerant et immanitatis; aderat enim clamor mulierum, ejulatus senum, morientium gemitus, et viventium desperatio. Sed audito adventu regis Stephani retraxerunt se, eo quod non sunt ausi resistere spiritui furoris ejus. Adveniens itaque rex Stephanus combussit cum impetu australes partes 'regis, non audente David cum eo congredi.'[4]

King David invades Northumberland.

Stephen ravages Scotland.

[1] 'immo quasi,' MS. Lansd.
[2] Omitted in MS. Lansd.
[3] Omitted in MS. Coll. Arm.
[4] 'regis David ipso non audente cum illo congredi,' MS. Lansd.

Stephen. A. D. 1138.

Cumque mansisset ibidem modicum audivit a suis statim post Pascha quod multi proditores et magnatum plurimi insurrexerant contra eum in australibus partibus terræ suæ et castra jam plurima occupaverant. Propter quod ibidem reversus est, et eadem castella obsedit. Quo ibidem sic occupato, David rex Scotorum innumerabilem exercitum promovit in Angliam, iterum devastans omnia; contra quem principes et milites animosi borealis Angliæ, cum insigni comite Albermariæ, et ex jussu et admonitione venerabilis patris Thurstini Eborum archiepiscopi, viriliter restiterunt, fixo le Standard[1] id est regio insigni apud Alverton.[2] Cumque morbi causa non posset idem archiepiscopus interesse pugnæ, misit loco suo Radulphum episcopum Orcadum,[3] qui stans in acie media et loco eminenti hujusmodi oratione exorsus est:—"Proceres Angliæ clarissimi et Normanni genere meminisse vos oportet 'nominis et generis,'[4] et inimicis resistere decet: quibus usque in præsens nemo impune restitit, audax enim Francia vos experta delituit; ferox Anglia vobis capta succubuit; dives Apulia vos sortita refloruit; Jerusalem famosa et insignis Antiochia se vobis utraque supposuit. Nunc autem Scotia vobis rite subjecta, inermem

Returns to England to suppress an insurrection of the barons.

King David again invades England.

Battle of the Standard. Monday, Aug. 22.

Address of Ralph Bishop of the Orkney Islands to the English army.

[1] The spot where this battle was fought still retains the name of Standard Hill, and some caverns near it are supposed to have been the places where the Scots were buried. In order to animate the English army, the Archbishop of York brought forth a consecrated standard from the convent of Beverley, which was drawn on a four-wheeled carriage; and from this circumstance, the battle, which was fought near North-Allerton, in the North Riding of Yorkshire, derived its name. The carroccio, or great standard-car, is said to have been invented, or first used, by Eribert, Archbishop of Milan, in the year 1035.

[2] Anciently called Elfer-tun, and now North-Allerton, twenty-three miles distant from the city of York. MS. Lansd. reads 'Alverton, scilicet Standard.'

[3] For the Bishops of the Orkneys, see Torfæus' Hist. Orcad. and Keith's Scotch Bishops.

[4] 'nominis generis vestræ,' MS. Lansd.

Stephen. A. D. 1138.

præferens temeritatem et rixæ magis quam pugnæ aptior, vobis resistere immo expetere jam conatur. In quibus quidem nulla rei militaris 'scientia,'[1] vel prœliandi peritia, vel moderandi gratia invenitur. Nullus ergo verendi locus sed potius verecundiæ, quod hi quos semper in patria sua petivimus et vicimus, in patriam nostram jam ritu transverso velut dementes et ebrii convolarunt. Unum vobis ego præsul denuncio, quod hi Scoti qui in hac patria templa Dei violarunt, altaria cruentarunt, presbyteros occiderunt, et pueros et prægnantes peremerunt gladio, condignas sui facinoris luent pœnas, in suo flagitio corruentes: quod per manus vestras strenuas hodie perficiet Deus omnipotens. Attolite ergo animos, elegantes viri, et adversus hostem nequissimum, freti virtute patria, immo Dei præsentia, exurgite. Nec vos moveat illorum temeritas magna, cum illos non deterreant tot vestræ virtutis insignia. Illi nesciunt armari in bello, vos autem in pace bellis exercemini, ut postmodum in bello casus belli dubios non sentiatis. Tegitur vobis caput galea, pectus lorica, ocreis crura, totumque corpus scuto et ense. Ubi feriat non invenit hostis, quem ferro circumseptum inspicit. Nos ergo procedentes adversus inermes et nudos, quid dubitamus? an numerum? Certe non numerus multorum, sed virtus paucorum bellum conficit; multitudo ipsa est insolens sibimet ipsi, et impedimento est in prosperis ad victoriam, et in adversis ad fugam. Propterea majores vestri, et pauci quidem, multos sæpe vicerunt. Quid ergo confert vobis gloria parentelæ? quid exercitatio solemnis? quid disciplina salutaris? nisi multos pauciores vincatis; sed jam

[1] 'et scientia,' MS. Coll. Arm.

Stephen. A. D. 1138.

finem dicendi faciunt hostes inordinate proruentes, et 'quod'[1] animo meo valde placet, disperse confluentes. Vos igitur qui vindicaturi estis hodie domum Domini, et Domini sacerdotes, terramque vestram, et parvulos vestros, si quis vestrum prœlians forte occubuerit, vice archipræsulis vestri, eum absolvimus ab omni pœna peccati in nomine Patris, cujus creaturas fœde et horribiliter destruxerunt, et Filii, cujus altaria maculando destruxerunt, et Spiritus Sancti, a quo separati insane ceciderunt." Confestimque respondit omnis populus 'Angliæ,'[2] "Amen, amen!" et resonuit terra in voces illorum. Superveniens autem Scotorum exercitus exclamavit 'insigne'[3] illud responsum, "Albani, Albani!" et mox conserta pugna totus clamor absorptus est. Gens vero nostra circum le Standard conglobata persistebat immobilis, et viri sagittarii equitibus immixti inermes Scotos sparsim penetrabant; inter quos summo duce Lodonensium qui primam aciem ex parte Scotorum habebat, sagitta percusso, corruit ipse, et tota gens sua in fugam conversa est. Quod videns Scotorum acies altera quæ ex adverso pugnabat acerrime 'expavit,'[4] et fugæ confestim indulsit. Regalis autem acies quam ipse rex David ex plurimis constituerat, simul ut hoc vidit, primo singillatim et postea catervatim cœperunt aufugere, rege jam pene solo 'existente;'[5] quod videntes amici regis coegerunt eum sonipede arrepto terga dare. Filius autem regis 'strenuissimus'[6] non attendens ad hæc, sed soli gloriæ et virtuti, miro impetu aciem nostrorum impetendo percussit, sed tandem

Description of the battle.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

[3] 'insigne patrium,' MS. Lansd.

[4] 'expavit animo,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[5] 'persistente,' MS. Lansd.

[6] 'strenuissimus juvenis,' MS. Lansd.

Stephen. A. D. 1138.

fugit et ipse; et multa quidem Scotorum millia in eodem loco corruerunt, exceptis his qui in segetibus et silvis inventi sunt et perempti. Offensus enim erat eis Deus omnipotens, et 'ideo'[1] omnis virtus eorum, quasi aranearum contextio, demolita est. Hoc bellum mense Augusti factum est, in mora de Cowton, juxta Alverton, anno regni regis Stephani quinto.[2] Post Natale vero rex Stephanus exercitum movit in Scotiam, ubi cum ferro et igne quæque vastare disposuit. Sed rex Scotiæ vehementer arctatus est, et concordiam faciens tradidit in obsidem Henricum filium suum; quem rex Stephanus secum ducens in Angliam, obsedit continuo castrum de Lodelawe, ubi idem Henricus unco ferreo equo abstractus fere 'captus'[3] est, sed per strenuitatem regis hoc intuentis confestim liberatus est.

Peace concluded with King David.

De Tyrannide Regis Stephani contra quosdam Episcopos Angliæ.

A. D. 1139.

Stephen imprisons the Bishops of Lincoln and Salisbury.

His ita feliciter gestis, elevatum est cor regis Stephani, comprehenditque et tenuit Alexandrum Lincolniensem episcopum, et cum diæta tenui et jejunio quasi continuo vehementer afflixit, quousque sibi redderet castellum de Newerk, quod ipse episcopus de novo construxerat, 'una et cum castello suo de Sleford.'[4] Similiter et episcopum Salisbiriensem tenuit, et 'vehementer'[5] afflixit, quousque redderet castella sua 'Dewysee'[6] et 'Siresburum;'[7] accipiensque thesauros ejusdem episcopi, comparavit ex illis soro-

Marriage of Prince Eustace.

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] The battle of North-Allerton was fought in August of the year 1138, which was the third, and not the fifth, year of King Stephen's reign.

[3] 'abstractus,' MS. Coll. Arm.; 'distractus,' MS. Cott. Tib.

[4] Omitted in MS. Lansd.

[5] 'jejunio,' MS. Lansd.

[6] 'de la Vyse,' MS. Cott. Tib.

[7] 'Shirbourne,' MS. Cott. Tib.

Stephen. A.D 1139.

rem Lodovici regis Franciæ Constantiam, ad opus et maritagium filii sui Eustachii. Et justo Dei judicio hoc ei contigit, utpote qui regi Henrico et filiæ suæ fidelitatem primo juraverat, de regno Angliæ ipsi filiæ suæ conservando et etiam juraturis singulis formam juramenti expresserat, postmodum ejusdem juramenti immemor, immo magis contemptor, coronationi regis Stephani quasi cooperator extitit et adjutor: et quidem Willelmus Cantuariensis archiepiscopus, ejusdem ut creditur perjurii merito, ipso prævaricationis suæ anno defecit, et mortuus est. Post hæc vero et aliquantisper Henricus Wintoniensis episcopus, frater regis, et Romanæ ecclesiæ legatus, tenuit concilium apud Wintoniam; ubi episcopi Angliæ convenientes et ad pedes regis prostrati, rogaverunt regem ut possessiones et castella prædictorum episcoporum restaurarentur eis. Sed noluit eos audire rex; propter quod, ut creditur, domus regia finitime subjacuit divinæ ultioni.

Council held at Winchester, Tuesday, Aug. 29.

Quomodo captus fuit Rex Stephanus apud Lincolniam per Imperatricem.

Sexto[1] anno regis Stephani cum exercitu magno venit in Angliam filia regis Henrici, quæ quondam Alemanniæ imperatrix fuerat, et cui Anglia, ut prædictum est, 'a'[2] magnatibus terræ promissa et jurata extiterat; applicuitque prospere et iter direxit ad Arundel, ubi rex Stephanus occurrens cum impetu, obsedit eam ibi per aliquod tempus; sed mox perfida credens consilia, dicentium scilicet sibi castrum illud esse quasi inexpugnabile, retraxit se, et eam abire permisit usque Bristow. Statimque concurrit ad eam Anglorum multitudo

Matilda lands in England.

Is besieged by Stephen in Arundel Castle.

Escapes to Bristol, and is joined by many of the barons.

[1] This date relates to the capture of King Stephen at Lincoln.

[2] 'ex,' MS. Coll. Arm.

Stephen. A. D. 1140.

maxima, et insurrexerunt in regem optimates sui hinc et inde. Jamque ornatus regii stemmatis ab antiquo more discedens prorsus evanuit, ingentisque thesauri copia jam disparuit; pax in regno nulla et fides permodica; quoniam cædibus, incendiis, et rapinis exterminabantur omnia; clamor et luctus, horror et tremor tonabant ubique, et in omni parte terrebat violenta prædatio cum tumultu. Secessit 'itaque'[1] rex et perrexit Lincolniam, obseditque munitiones ejusdem, quas fraudulenter ceperat Ranulphus[2] comes Cestrensis, a Natale Domini usque ad Purificationem Beatæ Virginis. Interim idem 'comes,'[3] coadunatis multis, adduxit secum eodem tempore Robertum generum suum, filium regis quondam Henrici, et alios proceres validissimos, ad dissolvendam regis obsidionem: cum autem paludem pene intransibilem cum difficultate transisset, statim in ipso die aciebus dispositis, regem Stephanum bello aggressus est. Ipse enim cum suis aciem primam assumpsit, secundam illi quos rex Stephanus exhæredavit, tertiam vero ille Robertus dux magnus, et a latere erat turma Wallensium pervalida. Rex autem interim missam audiebat solempnem, ad quam cum ex more consueto cereum offeret, confractus est cereus cum in manibus Alexandri episcopi eum imponeret, et hoc fuit signum confractionis regis. Cecidit etiam pyxis super altare cum corpore Domini, rupto vinculo, et hoc fuit regi signum ruinæ. Missaque finita rex strenuissimus egreditur, et cum securitate magna acies bello disponit, instituitque consules in equis per duas acies, tertia vero regis erat permaxima. Con-

Stephen lays siege to Lincoln Castle.

A. D. 1141. Sunday, Feb. 2.

Is taken prisoner,

---

[1] 'namque,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Ralph, surnamed de Gernons, son of Ranulph de Meschines, succeeded to the earldom of Chester in 1128.

[3] Omitted in MS. Coll. Arm.

Stephen. A. D. 1141.

gressique ad pugnam, et mutuis se lanceis salutantes, statim acies exhæredatorum aciem consulum percussit, et prævaluit; et quasi in ictu oculi dissipata est acies illa, et ejus divisio in tria devenit, alii namque occisi sunt, alii capti, et alii aufugerunt. Secunda acies regis percussa a Wallensibus et a comite Cestrensi quasi in momento dissipata est sicut prior, fugeruntque omnes equites, vitam potius salvare cupientes quam 'regem;'[1] rex namque Stephanus cum acie sua pedestri, quæ sola remanserat, circumseptus est; apparuitque tunc vis regis fulminea cædens bipenni nunc hos nunc et illos, et multos in brevi ad extrema deducens. Comes vero Cestrensis invidens gloriæ regis cum omni pondere armorum irruit in eum; tunc novus oritur clamor, quia omnes in eum et ipse in omnes: tandem bipennis regia ex frequentia ictuum confracta est; quod videns quidam Willelmus miles strenuissimus irruit in regem, et eum galea arripiens clamavit voce magna, "Huc, homines, huc! regem teneo:" continuo advolant omnes, et capitur rex, omnesque ex acie regis aut capti sunt aut cæsi: civitas vero hostili lege direpta est, et rex ad imperatricem captivus ductus est, et in turri de Bristow positus: imperatrix vero ab omni gente Anglorum suscipitur in dominam, exceptis Kentensibus ubi repugnabat regina uxor regis Stephani; suscepta est etiam a legato Romano Henrico Wintoniensi episcopo et a Londoniensibus universis, et supra modum honorata. Elevatumque est cor ipsius, eo quod prosperassent sui, et ad vota jam evenissent omnia: in tantum in superbiam intolerabilem erecta est, quod fere omnium corda ab ipsa separata sunt, displicuitque

and confined in Bristol Castle.

Matilda assumes the royal authority, Monday, April 7.

Becomes tyrannical, and is driven from London.

---

[1] 'mori,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Stephen. A. D. 1141.

Londoniensibus, et a civitate expulsa est; irritataque sic muliebri 'angore'[1] regem vinctum in compedibus poni jussit et strictius custodiri. Post dies autem aliquot cum rege Scotorum avunculo suo et fratre suo Roberto viribus adauctis obsedit turrim Wintoniensis episcopi, ipse quidem episcopus misit pro regina Angliæ et pro universis fere proceribus terræ; qui cum festinatione venientes dimicabant quasi quotidie, non congressionibus acierum, sed circuitionibus militarium anfractuum, erat enim utrinque exercitus magnus. Tandem vero venit Londoniensis exercitus, et sic aucti numerose qui contra imperatricem dimicabant, eam pudenter fugere compulerunt, captique sunt in fuga multi. Captus est etiam Robertus frater imperatricis, sub cujus custodia rex captivus tenebatur; et perseverantibus inimicitiis ut prius, facta est commutatio regis et comitis, et uterque pro altero sibi et suis redditus est; et susceptus est rex cum immenso gaudio a proceribus suis.

Besieges the Bishop of Winchester in his Palace.

Makes her escape to Devizes Castle, Sept. 14.

Robert Earl of Gloucester is taken prisoner, and exchanged for the King, Nov. 1.

Quomodo fugit Imperatrix, persecuta a Rege.

A. D. 1142.

Septimo anno regni sui fecit rex Stephanus construi quoddam castrum apud 'Wintoniam,'[2] ubi subito supervenerunt hostes sui, et facta 'congressione'[3] mutua regem in fugam compulerunt, captique sunt multi ex exercitu regis: iratusque valde rex iterum multiplicavit exercitum, et reassumptis viribus obsedit imperatricem apud Oxenford a festo Sancti Michaelis usque ad Adventum Domini. Et parum ante Natale Domini superveniente nive et gelu forti, fugit imperatrix per Thamesin glaciatam circumamicta vestibus albis,

Matilda besieged in Oxford Castle, Sept. 29.

She makes her escape during a fall of snow, Dec. 20.

[1] 'languore,' MS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'Wiltonam,' in Newbury.

[3] 'congregatione,' MS. Coll. Arm.

et sic reverberatione nivis et veste alba fallentibus oculos obsidentium, fugit ad castellum de Walingford, et usque ad pubertatem Henrici filii sui semper regi Stephano repugnavit: reddita tamen est regi Oxenfordia. Stephen. A. D. 1142. Oxford capitulates.

De Excommunicatione illorum qui injiciunt Manus violentas in Clericos.

Octavo anno regis Stephani tenuit legatus Wintoniensis Londoniis concilium generale, ubi et interfuit ipse rex. Et quia clericis terræ nullus deferebatur honor, eo quod clerici sicut laici capiebantur et redimebantur, statuit idem legatus in eodem concilio et decretum canonis innovavit, ne aliquis qui violentas manus clerico injecerit ab alio possit absolvi quam a solo papa et in præsentia ipsius papæ. Eodem anno obiit Innocentius papa, cui successit Cœlestinus. A. D. 1143. Council of London. Innocent II. dies.

Quomodo tenuerunt quidam Monasteria, et de eorundem Infortunio.

Eodem anno Galfridus comes de Magnavilla a rege captus est, et pro restitutione turris Londoniæ et castelli de Wallenden liberatus est; qui possessionibus carens cum adhuc magnam haberet familiam, confestim invasit abbatiam Sancti Benedicti de Rameseia, et monachis expulsis raptores immisit, fecitque monasterium sanctum speluncam latronum, et vexavit regem in multis eo quod strenuissime militavit, et quasi per annum unum in suis omnibus gloriosus effulsit: mense quoque Augusti cum processisset ad prædam, inter acies suorum a quodam pedite vilissimo solus sagitta percussus interiit, et excommunicatus occubuit: simileque scelus exercuerat Geoffrey de Mandeville captured. He regains his freedom. Seizes the Abbey of Ramsey. Is killed, August.

Stephen. A. D. 1144.

in ecclesia de Coventre quidam perversus Robertus 'Marmion,'[1] vir bellicosus et strenuus, qui inter suorum cuneos coram ipso monasterio solus interfectus est, et excommunicatus interiit; dum autem ecclesia illa pro castello teneretur, a parietibus ecclesiæ et claustri adjacentis sanguis ebullivit, quod multi viderunt, et hoc se vidisse testatur in chronicis suis Henricus de Huntingdone: quia igitur improbi illi Deum quasi dormire dicebant, excitatus est Deus, et in hoc signo et in significato. Princeps enim peditum prædicti Gaufridi nomine Reynerus, cujus officium fuerat ecclesias frangere vel incendere, dum post mortem domini sui cum uxore sua et præda multa mare transire vellet, essentque in alto mari, mox ibidem affuit digitus Dei; navis enim in qua vehebantur immobilis facta est, stetitque quasi cæmento infixa; quod monstrum videntes nautæ timuerunt, et sorte data rei causam inquirunt; ceciditque sors super Reynerum, quo contradicente, iterum secundo et tertio sors applicata devenit in eum, positusque est in scapha cum uxore, et pecunia scelestissime adquisita, et statim ipsa navis ut prius cursu velocissimo pelagus 'sulcat:'[2] scapha vero cum illis nequissimis subita voragine circumducta in æternum absorpta est.

Operarii Regis occisi sunt Lincolniæ.

Stephen besieges the Earl of Chester in Lincoln Castle.

Nono anno regni sui rex Stephanus obsedit Lincolniam: comes enim Cestrensis tenuit castellum cum villa; rex vero cum munitionem contra castellum construere vellet, multosque haberet ibidem operarios, egressi sunt latenter

---

[1] 'Marimam,' MS. Coll. Arm. [2] 'pertransiit,' MS. Lansd.

hostes et diruperunt omnia, præfocatique sunt ex operariis regis circiter octoginta, confususque rex in hoc 'facto'[1] continuo discessit. Eodem anno Cœlestinus papa obiit, cui successit Lucius.

Stephen. A. D. 1144.

Death of Celestine II.

Castra cepit Rex.

Decimo anno regni sui rex Stephanus obsedit castrum de Ferendone cum exercitu Londoniensi, et post multam sanguinis effusionem hinc et inde, tandem illud cum difficultate 'cepit.'[2] Eodem anno Alexander Lincolniensis episcopus ecclesiam Lincolniensem, quæ combustione deturpata fuerat, miro artificio sic reformavit ut pulchrior appareret quam ante.

A. D. 1145.

Lincoln Cathedral rebuilt.

Rex cepit Comitem Cestriæ.

Undecimo anno regni sui construxit rex castrum de Wallingford, ubi comes Cestrensis cum rege concordatus est; qui postea apud Notyngham[3] ad regem pacifice veniens, et nihil sibi metuens, captus est a rege, et in carcerem intrusus quousque castellum Lincolniæ quod ab eo dolose susceperat, et cætera ditionis suæ castella, regi restitueret. Quibus redditis, mox ipse suis redditus est, et in posterum immanissimus hostis regi effectus.

A. D. 1146.

The Earl of Chester imprisoned by the King.

Idem Comes Insultum fecit Lincolniæ.

Duodecimo anno regni sui rex Stephanus apud Lincolniam in Natale Domini regali dia-

A. D. 1147. Dec. 25.

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'ceperunt,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] The Earl of Chester was taken prisoner at Northampton. Guil. Neubrig. de Reb. Ang. i. 50, ed. Hearne; Dugdale's Baronage.

Stephen. A. D. 1147.

demate insignitus est. Post cujus decessum venit comes Cestrensis ibidem, 'ut'[1] cum militaribus copiis assiliret civitatem. Et factum est, dum expugnasset civitatem usque ad ingressum contigit quod dux exercitus sui in introitu portæ borealis percussus occubuit, et pluribus interfectis ipse consul retrocedere compulsus est: cives igitur victoriosi virgini virginum protectrici eorum laudes et gratias 'insigniter'[2] exsolverunt.

De Morte Thurstini Archiepiscopi, et Domibus fundatis.

Archbishop Thurstan resigns, Jan. 21, 1139.

Dum in regno Angliæ talia gererentur, sanctæ recordationis Thurstinus Eborum archiepiscopus, post laudabilem officii sui administrationem et præclara pietatis opera, cum jam fere expletum sentiret esse militiæ suæ tempus, relicto honore et excusans se ab onere, cum monachis Cluniacensibus apud Pontem-fractum ultimos vitæ suæ dies exegit, et appositus est ad patres suos in senectute bona, anno Domini

His death, 1140.

M.CXL. Cujus pio studio inter cætera bona quæ operabatur, attribuenda est fundatio atque 'provectio'[3] celeberrimi monasterii Fontoniacensis,

Monastery of Fountains founded.

cujus fundatio talis esse perhibetur. Quidam monachi ecclesiæ Beatæ Mariæ Eborum XII. vel XIII. ferventes spiritu et scrupulosam habentes conscientiam, eo quod beati Benedicti regulam quam professi erant minus ad literam observarent, et quia Cisterciensis ordinis, qui nuper esse cœperat, fama jam celebris erat, ut aliquid melius fortiusque agerent, suum monasterium reliquerunt: quorum studium zelumque vene-

---

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.
[2] 'indigniter,' MS. Coll. Arm.
[3] 'protectio,' MS. Cott. Tib.

Stephen. A. D. 1131—1147.

rabilis pater Thurstinus amplexus est, 'eos paterne suscipiens et maternæ pietatis sinu fovens.'[1] Tandem vero in loco pascuæ qui Fontes dicitur, collocavit eos; ubi ex tunc et deinceps tanquam de fontibus salvatoris multi hauserunt "aquas salientes in vitam æternam."[2] Fundataque fuit domus eadem in anno Domini M.CXXXII. 'VI.'[3] kalendas Januarii, et anno a fundatione Cisterciensis XXXIV.

Fundatio Ryevallis.

Abbey of Rivaulx founded by Walter Espec.

Sane paulo ante a nobili viro Waltero Espek[4] fundata fuit domus Ryevallis, consentiente Thurstino archiepiscopo et assensum præbente, ubi monachi Clarevallenses, felicis memoriæ abbate Bernardo directi, sempiternam acceperunt mansionem. Horum ergo exemplo monachi illi Eborum incitati atque ad 'fortia'[5] animati, memorati abbatis magisterio se tradiderunt; et distincti locis non animis, hii et illi arctam viam quæ ducit ad vitam paribus votis et studiis servando cucurrerunt.

Fundatio Bellæ Landæ.

Byland founded by Roger de Mowbray.

Eodem tempore quidam Saviniacenses monachi Bellam-landam condiderunt, nobili viro Rogero de Moubray, qui et Neubergensem fundavit ecclesiam, donante locum primo arctum, demum secundum, tertium, et quartum, ubi fixis radicibus ibidem usque in præsens residerunt.

[1] 'eos paternæ et maternæ pietatis suscipiens sinu fovens,' MS. Coll. Arm.

[2] St. John, iv. 14.

[3] 'octo,' MS. Lansd.

[4] Walter Espec, Lord of Helmesley, or Hamlake, died in 1153, leaving his sisters co-heiresses to his estates. On his death Peter de Roos acquired the manor of Hamlake by his marriage with Adeline, the youngest sister.

[5] 'ferotia,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Stephen. A. D. 1131 —1147.

Ordo Sempringhamensis fundatus.

The Gilbertine order instituted.

Eodem etiam tempore ordo Sempringhamensis sumpsit exordium, per Gilbertum[1] virum plane mirabilem, in custodia feminarum; hic servorum Dei duo et ancillarum Dei octo non ignobilia construxit monasteria: quæ et numerosis replevit collegiis, et juxta datam sibi sapientiam regularibus ornavit institutis.

Quomodo Christiani in Terram Sanctam parum profecerunt, quia Superbi.

A. D. 1147. Crusade to the Holy Land,

Anno supradicti Stephani regis 'undecimo'[2] suscitavit Deus omnipotens spiritum Christianorum, et cruce signati profecti sunt Jerosolymis rex quidem Franciæ Lodovicus et consul Flandrensis cum comite de Sancto Ægidio et Anglicis multis; imperator etiam Alemanniæ Conradus majorem satis adduxit exercitum; transiitque uterque exercitus per imperatorem Constantinopolitanum, qui eos postea prodidit et seduxit, et quia incedebant cum summa superbia ideo in nihilum redacti sunt, quia Deus sprevit eos. In illo namque exercitu, et quidem utroque, contra castrensem disciplinam tot jam mala increverant, ut mirum non sit quod eis tanquam pollutis et immundis favor nequaquam divinus arriserit. Castra enim a castratione luxuriæ dicuntur: at castra nostra casta non erant; in quibus utique infelici quadam licentia multorum spumabant libidines; præsumentes etiam de multitudine et ar-

[1] Gilbert de Sempringham, in Lincolnshire, founder of the order of Gilbertines; born about 1084, died Sat. Feb. 4, 1189. He was canonized by Pope Innocent III. in 1202. For his life, written by a contemporary historian, see Dugdale, Mon. Ang. ii. 669 et seq.

[2] We should here read 'duodecimo.'

morum copia posuerunt carnem brachium suum, et nequaquam Dominum, pro quo æmulari videbantur, declaratumque est in eis, "quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam."[1] Fame namque consternati primo perierunt in se; postea vero proditione imperatoris Constantinopolitani ferro hostili defecerunt: nec immundis castigandis et superbis reprimendis iræ defuere cœlestes, cum intempestivorum imbrium inundatio effusa plus de exercitu nostro minuit quam hostilis gladius devoravit. Rex tamen Franciæ et imperator Alemanniæ cum paucissimis evadentes prius Antiochiam postea Jerosolymam ignominiose confugerunt; et demum ad propria, sed non in gaudio. Interea quidam navalis exercitus, non potentium virorum nec magno duci innixi nisi omnipotenti Deo, ibidem profecti sunt, non superbe quidem sed humiliter, et ideo probitatem magnam exercuerunt: civitatem namque famosam in Ispania quæ vocatur Uluxis Bona,[2] et aliam quæ vocatur Almaria, et regiones adjacentes, pauci contra plures obtinuerunt; erat enim Deus adjutor eorum fortis, et ideo nullus resistere poterat: et magna pars eorum venerat de Anglia.

Stephen. A. D. 1147.

Fame ends ingloriously.

Quomodo Henricus Filius Imperatricis venit in Angliam, et de ejus Primordiis.

Interea dum circa nostros in Oriente talia gererentur, Anglia multis malis saucia tabescebat. Nam quia tunc impotens erat rex, et languida lex, unusquisque quod sibi videbatur rectum vel malum faciebat: et quia omne reg-

A. D. 1149.

Intestine divisions in England.

[1] 1 St. Pet. v. 5; St. James, iv. 6.

[2] Now Lisbon; the Olyssipo or Ulyssipo of the ancients, situated in Lusitania. It was a free city in the time of the Romans, and is said to have been founded by Ulysses.

Stephen. A. D. 1149.

num in se divisum citius desolabitur, 'et sic'[1] divisum est regnum Angliæ et scissum quasi in duo; quidam enim regi et quidam imperatrici favebant: non quod rex vel imperatrix suæ parti potenter imperaret, sed uterque suos 'ne'[2] discederent blandis sermonibus demulceret: sane inter partes diu certatum est, alternante fortuna; sed tunc quodammodo remissiores motus esse cœperunt: quod tamen Angliæ non cessit in bonum, eo quod tot erant reges quot domini castellorum, habentes singuli numisma proprium, et more regio subditos judicantes. Et quia magnates terræ sic invicem excellere satagebant, eo quod nullus in alterum haberet imperium, mox inter se disceptantes rapinis et incendiis clarissimas regiones corruperunt, in tantum quod omne robur panis fere deperiit; aquilonalis tamen regio quæ in potestatem David regis Scotorum usque ad flumen Tesiam cesserat, per ejusdem David regis industriam agebat in pace. Ad quem quidem Henricus filius imperatricis et rex Angliæ futurus, a matre missus, jam pubes, accesserat, et ab eo apud Karliolum cingulum militare acceperat, jam militaturus in hostes et sibi rebelles. Accepto namque militiæ cingulo transfretavit ad patrem, et erat extunc militaris gloriæ non tepidus æmulator existens. Post autem annos aliquot, patre in fata cedente, paterni juris plenitudinem, Andegavensem scilicet et Cynomennensem comitatum, et materni juris portionem, scilicet Normanniæ ducatum, recepit. Itaque patri succedens et matrem potentialiter excedens, quocunque divertit industrius strenuusque apparuit; ita ut jam illis formidabilis existeret qui felicibus ejus initiis invidebant: cumque in transmarinis

Prince Henry is knighted by David at Carlisle.

Geoffrey of Anjou dies, 1151.

[1] Supplied from MS. Lansd. [2] 'ne a se,' MS. Lansd.

partibus omnia sibi quieta jam essent, regno Angliæ, quod sibi jure materno competebat, fraudari ulterius non disposuit; timens tamen regem Francorum eo quod rex Stephanus sua affinitate gaudebat, Normanniam bene munitam et sufficienter ordinatam, in pace reliquit; et in Angliam veniens, non amplius, ut dicitur, quam centum XL. equites et peditum tria millia secum adduxit: sed adventu ejus cognito mox ferventibus animis convenerunt ad eum qui matri ejus ab initio favebant. Auctus igitur ingentibus copiis confestim munitionem Malmesbiriensem, ubi regis Stephani præsidium erat, obsedit; ubi rex Stephanus, cum filio suo Eustachio acerrimo juvene, otius advolans hostem ad prœlium provocavit; sed ille in castris se continens, eo quod manum imparem habere videretur, saltem pro tempore belli discrimen consulte declinavit: rex vero cum neque hostem commode posset impetere neque prolixiores excubias circa castra ex tuto agere, otiose recessit, et obsessa munitio in potestate obsidentis remansit; augebaturque militiæ numerus, et favoribus sociorum concurrentibusque ad eum optimatibus multis qui a rege Stephano defecerunt, ita ut jam, incrementis virium et felicitate successuum, ducis gloria nomen regium obumbraret. Stanfordiam ergo cum instructo exercitu adiit, qua celeriter expugnata et capta, munitionem etiam post paucos dies obtinuit; indeque se divertens irruit super Notingham, qua mox expugnata, et opibus vacuata recessit, 'oppugnandæ munitionis quæ natura loci inexpugnabilis videbatur, operam inanem omittens.'[1] Inde ad alia conversus

Stephen. A. D. 1152.

Henry invades England.

[1] 'Operam autem inanem omittens, oppugnandæ scilicet munitionis ejusdem villæ, quæ natura loci impugnabilis videbatur.' MS. Lansd.

Stephen. A. D. 1152.

negotia, in omnibus arridente fortuna prosperatus est.

Quomodo Rex et Comes concordati sunt, et qua Forma.

Prince Eustace dies.

Dum hæc sub eventu pendulo inter regem et ducem altercatio traheretur, Eustachius ejusdem regis filius immaturata morte discessit, magnam seminandæ pacis occasionem 'sui de medio ablatione relinquens;'[1] eo quippe superstite, partes uniri non poterant, tum propter juvenilem ejusdem acrimoniam tum propter regis Francorum fiduciam quam ex affinitate contraxerat, eo quod sororem suam duxerat in uxorem; utroque autem pacis impedimento per unius hominis mortem sic ablato, confestim viri pacifici de pace suadenda atque formanda propensius cogitare cœperunt. Exulceratus autem rex in morte filii qui sibi successurus sperabatur, voces suadentium pacem solito patientius audiebat. Dux autem, prudentium inclinatus consiliis, ut honesto et solido fœderi casus postponeret ambiguos, gratanter adquievit, placuitque inter eos solemne et salubre colloquium celebrari; ubi amicis mediantibus, et circa bonum publicum pia et prudenti provisione satagentibus, pax inter eos et caute formata et solide firmata est: decretumque est ut Stephanus de cætero tanquam princeps legitimus integre in Anglia cum gloria et honore regnaret, Henricus vero ei tanquam hæres legitimus in regno succederet. Hanc pacis formam tanquam utilem et honestam princeps uterque amplexatus est, et in mutuos multis præ gaudio lachrymantibus se dederunt amplexus, et rex quidem ducem adoptans in filium eum solemniter successorem suum declaravit; dux vero regem tanquam pa-

A. D. 1153.

Peace is concluded between Stephen and Henry. Nov. 7.

Henry is declared next heir to the throne,

[1] 'causa sui de medio ablatam relinquens,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

trem et dominum in conspectu omnium honoravit, Willelmus autem filius regis junior, jubente patre, hominium duci fecit; quibus Deo propitio salubriter actis, rex tunc quasi primo juste Angliam, et Anglia pacem, recepit. Dux autem in Anglia modico post commoratus transfretare parabat; et rex cum Willelmo filio suo, multisque aliis nobilibus, celebri lætitia prosequebatur abeuntem: cumque idem regius puer in oculis patris equo, ut assolet, concitatius veheretur, contigit, equo cadente, sessorem ad terram graviter allidi, fractoque osse tibiæ, patri et omnibus qui aderant dolorem incussit: reportatus est igitur Cantuariam ut ibi curaretur. Rex vero sinistro casu saucius, datis cum benedictione mandatis, ducem dimisit, qui feliciter transfretans circa æstatis initium ad propria cum gaudio remeavit.

Stephen. A. D. 1154.

receives the homage of Prince William,

and returns to Normandy.

Quomodo Comes Uxorem Regis Franciæ duxit.

Eodem tempore celebratum est divortium[1] inter regem Franciæ Lodovicum et Alienoram uxorem suam, filiam ducis Aquitaniæ, quibusdam episcopis ac proceribus consanguinitatem illorum sub testificatione jurisjurandi solemniter allegantibus, et causante ipsa muliere se monacho non regi nupsisse. Porro ipsa soluta a lege viri, duabus apud patrem filiabus relictis, desideratis non multo post cum duce posita est nuptiis, moxque ducatus Acquitaniæ qui a finibus Ande-

A. D. 1152. Divorce of Eleanor, Queen of Louis VII.

Prince Henry marries her, and obtains Poictou, Guienne, and Aquitaine.

[1] It was in the council of Beaugency-sur-Loire, held March 18, 1152, that Louis VII.'s marriage with Eleanor, daughter of William Count of Poitou and Duke of Aquitaine, was declared invalid, the alleged cause being their consanguinity; but some suspicions as to the conduct of his queen, who had accompanied him to the Holy Land, made Louis desire this measure. Chron. S. Martin. Turon., Recueil des Hist. de la France, xii. 474; Hist. Ludov. VII. ibid. 127.

Stephen. A. D. 1152.

gavensium et Britonum ad Pirenæos usque montes Galliam Hispaniamque dirimentes, extenditur, ratione conjugis in ducis Normannici potestatem transivit. In quo quidem facto Franci invidia tabescebant, non tamen impedire poterant ejusdem ducis provectum.

Quomodo devicit Rex quosdam Rebelles, et postea providit Ecclesiæ Eborum.

A. D. 1154. Peace restored to England.

Interea rex Stephanus fastu regio fines Angliæ 'lustratus,'[1] et se tanquam regem novum ostentans, suscipiebatur ab omnibus, et decenti magnificentia colebatur. Veniens autem in Eboracensem provinciam quendam Philippum de Colevilla, qui munitionem constituerat, invenit rebellem, fretum scilicet ejusdem munitionis firmitate, et commilitonum suorum ingentibus animis et copioso armorum ciborumque apparatu. Rex vero ex proximis provinciis exercitu convocato, munitionem illam, objectu amnium, silvarum, atque paludum fere inaccessibilem, obsidione conclusit, et fortiter expugnatam in brevi obtinuit; erat autem tempus messis. His itaque expletis et aliis quæ volebat rex in civitate Eborum, et in adjacente provincia, ad partes australes reversus est. Et in festo Sancti Michaelis cum episcopis et optimatibus terræ concilium[2] Londoniis celebravit, tum pro regni negotiis tum pro negotio vacantis ecclesiæ Eborum per mortem Sancti Willelmi.[3] Evocati igitur majores ejusdem ec-

Revolt of Philip de Coleville.

Sept. 29. Council held at London.

---

[1] 'perlustrans,' MS. Lansd.

[2] In this council the ancient customs contained in the charter of King Edward, and the privileges of the clergy, were revived.

[3] St. William was nephew of King Stephen, being the son of his sister Emma by Earl Herbert. On the death of Thurstan he was appointed to the archbishopric of York, and consecrated Sept. 26, 1144. In 1147 he was deprived by the Pope, and Henry Murdac appointed to the see; but he dying in 1153, William was restored. He died

clesiæ cum abbatibus et prioribus subjectæ provinciæ, et facto decreto in Rogerum Cantuariensem archidiaconum, eum a suo archiepiscopo, cujus astutia omne negotium electionis illius processerat, rege 'connivente,'[1] in suum archiepiscopum petierunt. Quem cum facile a volente 'impetrassent,'[2] alias statim preces injecerunt, scilicet ut eum non tanquam Cantuariensis archiepiscopus sed apostolicæ sedis legatus consecraret; hoc etiam a volente non difficiliter impetrato, consecratus est idem electus in ecclesia beati Petri apud Westmonasterium; soluto 'itaque'[3] concilio ad ecclesiam 'propriam,'[4] properavit; et rebus pro tempore dispositis, ad sedem apostolicam, petendi pallii gratia, in propria persona iter arripuit.

Stephen. A. D. 1154.

De Morte Regis Stephani.

Post prædictum concilium rex Stephanus in Cantia constitutus morbo incubuit, quo ingravescente, post dies paucos discessit, mense scilicet Octobri anno Domini M.CLIV. et anno regni sui XIX., sepultusque est apud Faveresham, in monasterio a se ante aliquot[5] annos constructo. Nuntium vero mortis ejus dux Normanniæ mature accepit, qui tunc quoddam castrum quod 'ab eo detentum fuerat, obsidebat;'[6] cumque ab amicis moneretur, ut relicta obsidione Angliam festinaret, ne quid contra eum inimici veteres moli-

King Stephen dies, Oct. 25.

Is buried at Feversham.

June 8 in the following year. This William was much celebrated for his exemplary life, and was canonized about the year 1280. Acta SS. Papebroch. ii. 136.

[1] 'annuente,' MS. Lansd.

[2] 'perpetrassent,' MS. Coll. Arm.

[3] 'namque,' MS. Coll. Arm.

[4] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] Feversham Monastery was founded in 1148.

[6] 'ab eo desciverat, cum exercitu obsidebat,' MS. Lansd.

Stephen. A.D. 1154.

rentur; mira justitiæ suæ confidentia respondit, illos nihil ausuros. Et quamvis multum instarent, non tamen, nisi obtento castro, obsidionem solvere adquievit; expectante eum interim Anglia, et nulla, disponente Domino, in cunctis finibus ejus surgente procella. Et hujus quidem libri modus sit iste, ut a regno Henrici secundi liber secundus incipiat.

Explicit Liber Primus.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

De Primordiis Henrici Regis Secundi.

ANNO a partu Virginis M.CLIV. Henricus imperatricis filius de Normannia in Angliam veniens, die Sancti Leodegarii[1] consecratus est in regem, hæreditarium regnum sine diminutione suscepit congaudentibus et conclamantibus turbis, "Vivat Rex!" De novo enim principe, post experta mala, meliora sperabant; præsertim cum magni jam principis in ipsis suis primordiis præferret imaginem: denique edicto præcepit ut illi qui ex gentibus exteris in Angliam sub rege Stephano prædarum gratia tanquam ad militandum confluxerant, et maxime Flandrenses, quorum tunc in Anglia magna fuit multitudo, propriis regionibus redderentur; fatalem eis diem constituens, si quis post illum diem inveniretur: quo edicto pavefacti ita in brevi dilapsi sunt, et quasi phantasma in momento disparuisse viderentur. Moxque castella nova, quæ in diebus avi sui nequaquam extiterant, complanari præcepit; paucis tamen exceptis, quæ a viris pacificis ad regni munimen voluit retineri. Publicæ quoque legis imprimis solicitudinem habuit, ut lex quæ extincta videbatur paulatim exurgeret; ordinatis in cunctis regni finibus juris et legum ministris, qui improborum audaciam coercerent, vel secundum causarum merita discernerent, ipse vel in deliciis erat vel

Henry II. A. D. 1154.

Henry II. arrives in England.

His coronation, Dec. 19.

A. D. 1155.

Foreign adventurers expelled.

Many castles levelled.

Justices appointed

[1] Sic MSS.; but for 'die Sancti Leodegarii,' Oct. 2, read 'die Sancti Macarii,' Dec. 19.

Henry II. A.D. 1155.

majoribus 'negotiis'[1] operam regiam impendebat. Quoties vero a subditis contra iniquos judices pulsabatur, mox provisionis regiæ remedium adhibebat, illorum negligentiam corrigens vel excessum. Talia novi principis initia fuere, stupentibus improbis, congratulantibus pacificis.

Quomodo dominica Regia redintegravit.

Henry recovers the crown lands.

Considerans autem rex quod regii redditus et dominica per mollitiem regis Stephani ad multos jam dominos devenissent, præcepit ea cum omni integritate, infra tempus certum, a quibuscunque detentoribus, resignari, et in jus statumque pristinum revocari: quidam vero indies cartas regis Stephani protulerunt; quibus fuit a rege responsum quod cartæ invasoris præjudicium legitimi principis minime facere debuerunt. Primo ergo indignati, deinde territi et consternati, ægre quidem sed tamen integre, usurpata resignarunt. Cumque fere omnes regiæ voluntati paruissent, rex Transhumbrianas partes adiit, ubi Willelmum comitem Albemarlensem[2] eadem qua ceteros auctoritate convenit. Ille vero diu hæsitans multumque æstuans, tandem corde saucius potestati succubuit, et quæcunque ex regio dominico pluribus jam annis possederat cum ingenti dolore resignavit, maxime famosum illud et nobile castrum quod dicitur Skarcheburgh,[3] quod in summo planitiem habet 'spaciosam'[4] plusquam 'LX.'[5] jugerum, et fonticulum aquæ vivæ ex saxo profluentem. Hunc locum memoratus comes, cum in Eborum

William Earl of Albemarle delivers up the castle of Scarborough.

[1] 'causis et negotiis,' MS. Lansd.

[2] William le Gros, grandson of Odo Earl of Champagne and Holderness, who was created Earl of Albemarle by William I. William le Gros succeeded to this earldom in 1126, and died 1179.

[3] Scarborough or Scarburgh, the town on the scar or cliff.

[4] 'speciosam,' MS. Coll. Arm.

[5] 'XL.' MS. Cott. Tib.

provincia plurimum posset, castro construendo idoneum contemplatus, sumptuoso opere naturam loci juvans, totam rupis planitiem muro amplexus est, et turrim in faucium angustiis fabricavit; qua processu temporis collapsa, arcem magnam et præclaram rex ibidem ædificari præcepit.[1] In eadem ergo provincia rebus ad votum gestis, rex ad superiora Angliæ remeans, solum Hugonem de Mortuo-mari,[2] virum fortem et nobilem, rebellem invenit, castrum regium de Brigia retinendo. Qui cum juberetur propriis esse contentus, et reddere quæ de jure regio possidebat, pertinacissime renuit, seque quibus potuit modis ad resistendum præparavit. Rex ergo celeriter exercitu congregato Brigiam obsedit, et post tempus modicum fortiter oppugnatam in deditionem recepit; eique, cujus cor paulo ante quasi cor leonis fuerat, humiliato et supplici veniam largitus est.

Henry II. A. D. 1155.

Revolt of Hugh de Mortimer.

The king captures Bridgenorth.

Item repetiit a Rege Scotorum Northumbriam.

Regi quoque Scotorum, qui aquilonales Angliæ regiones, scilicet Northumbriam, Cumbriam, et Westmerlandiam, nomine Matildis dictæ imperatricis et hæredis ejus olim 'a David Scotorum rege adquisitas,'[3] tanquam jus proprium possidebat, mandare curavit regem Angliæ tanta regni sui parte non debere fraudari, justumque est reddi quod suo fuisset nomine adquisitum. Ille vero prudenter considerans regem Angliæ in hac parte prævalere, prænominatos fines cum

A.D. 1156.

Malcolm IV. resigns Northumberland, and receives the earldom of Huntingdon.

[1] The remains of this once splendid castle still exist, but are little more than a mass of ruins.

[2] Hugh de Mortimer, son of Ralph de Mortimer, who came into England with William the Conqueror, and obtained the Castle of Wigmore. Hugh de Mortimer died 1185, and was succeeded by his son Roger.

[3] 'ad David regem Scotorum adquisitas,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry II. A. D. 1156.

integritate restituit repetenti; et ab eo vicissim comitatum Huntingdunensem prisco sibi jure competentem recepit.

Wallenses rebellare cœperunt.

A. D. 1157. Henry invades Wales.

Verum non multis diebus elapsis, inter regem et gentem barbaram discordia oritur. Unde rex immensis ex tota Anglia copiis congregatis regionem Walliarum, qua facilior aditus videbatur, ingredi statuit. Porro illi convenientes excubabant in terminis; et in planum progredi vel aperto bello cum loricatis congredi levis armaturæ homines caute declinantes, delitescebant in silvis et viarum angustias observabant. Sane Wallenses reliquiæ Britonum esse noscuntur; qui hujus insulæ quæ nunc Anglia dicitur, olim cum Britannia dicebatur, incolæ primi fuerunt; ejusdemque nationis et linguæ esse probantur cujus et Britones transmarini. Cum autem gens Britonum a supervenientibus Anglorum populis exterminium pateretur, qui evadère potuerunt confugerunt in Wallias, contra irruptionem hostium naturæ beneficio tutas; ibique hæc natio perseverat usque in præsentem diem. Igitur rex fines hostium, contra locorum malitiam luctando, ingrediens, infausta negotii initia habuit: pars enim exercitus per loca silvosa et humida incautius gradiens, hostibus intercepta, pro magna parte periit, et duo nobiles[1] cum aliis multis corruerunt. Quidam vero fugientes, et regem, qui in loco tuto consistebat, occubuisse credentes, advenientibus adhuc et properantibus ad pugnam ordinibus regem corruisse nunciabant. Unde

Is defeated, with great loss, at Coleshill Forest.

[1] Eustace Fitz-John, and Robert de Courcy, Sewer to the Empress Maud.

Henry II. A. D. 1157.

magnam exercitus partem sinistri rumoris atrocitate attonitam enormiter fugere compulerunt, ita ut signifer regius[1] vexillo regis abjecto fugæ se crederet, et occurrentibus regem extinctum proclamaret. Ob quod delictum postea[2] a quodam viro nobili[3] proditionis ejus dedecus publice opponente, regii vigore judicii duello addictus est, 'et ab eodem devictus;'[4] quem tamen judicio rex mortis subducens apud Redyngum monachum fecit, et patrimonium ejus amplissimum fisco applicatum est. Cumque rex otius advolans turbatum exercitum proprio exhilarasset aspectu, resumptis illico animis et viribus, confusi ordines in ordinem coierunt, adversus hostiles insidias extunc se cautius instruentes. Cumque rex classem non modicam præparari jussisset, ut eos per mare invaderet, statim legati hostium venientes pacifice locuti sunt; et traditis quibusdam finium suorum munitionibus, tandem suos principes regi adduxerunt homagium illi cum sacramentis faciendos. Pacis ergo sereno post belli nubilum gratius arridente, exercitus cum gaudio ad propria reversus est; et rex ad alia jam negotia conversus.

Peace is concluded, and the Welsh do homage.

Frater Regis rebellavit in Partibus transmarinis.

Cum igitur, sedatis Wallensibus,[5] Anglia in pace et securitate ageret, nunciatum est regi fratrem suum tumultuari in partibus transmarinis; cujus causa fuit hæc. Comes Andegavensis pater eorum, cum tres haberet filios, Henricum,

A. D. 1156.

[1] Henry Baron de Essex, hereditary standard-bearer.
[2] Viz. six years after the battle of Coleshill Forest.
[3] Hugh de Montfort, son of Gilbert de Gant.
[4] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[5] The peace with Scotland and expedition into Wales took place after Henry's return from Anjou.

Henry II. A. D. 1156.

Gaufridum, et Willelmum, ad extrema veniens, medio filiorum comitatum Andegavensem testamento reliquit, sic dicens inter cætera testamenti sui verba: Cum Henricus plenitudinem obtinuerit juris materni, id est Normanniam cum Anglia, fratri Gaufrido 'tunc patrimonium'[1] integre dimittat; interim vero dictus Gaufridus tribus castellis, scilicet 'Schynone,'[2] Leoduno, et Mirabello, sit contentus. Et quia Henricus tunc absens fuerat, idem comes episcopos et nobiles qui aderant adjuravit ne corpus suum sepulturæ traderetur, nisi præstito prius sacramento a filio quod paternum minime violaret testamentum. Denique illo mortuo, mox ad exequias absens filius concurrit, et audita adjuratione paterna diu hæsitavit: tandem conclamantibus omnibus ne ad sempiternum ejus opprobrium patris corpus inhumatum remaneret, victus succubuit, et sacramentum quod exigebatur non absque dolore præstitit: cum autem regnum esset adeptus a summo pontifice beneficium absolutionis consecutus est: qua ratione tutus nec testamento patris nec petitioni fratris satisfacere curavit. Unde indignatus frater, et tribus prænominatis castellis bene munitis, confestim vicinas turbabat provincias: rex autem exercitu propere congregato Chynonem obsedit, et in brevi per deditionem obtinuit, fratrique humiliato veniam dedit; et, ut occasionem superbiæ ei tolleret, terram planam sibi pro castris contulit, et in Angliam reversus est. 'Cito post præclaræ urbis Namnethensis cives, certum, in quo sibi complacerent, dominum non habentes,'[3] prædictum Gaufridum industria strenuum sibi in

Geoffrey's claim to Anjou.

Henry reduces Anjou,

and returns to England.

Geoffrey elected Governor of Nantes.

[1] 'jus paternum,' MS. Lansd.

[2] 'Schynos,' MS. Coll. Arm.

[3] 'Cito post præclara urbs Namnethensis certum, in quo sibi complaceret, dominum non habentes,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry II. A.D. 1158.

verum dominum elegerunt, et accersito civitatem cum adjacente provincia tradiderunt: at non diu hac felicitate functum 'mors'[1] immatura sustulit; et comes Richemundensis,[2] qui transmarinæ Britanniæ magna ex parte præsidebat, eandem civitatem 'intravit.'[3] Quibus auditis rex dato mandato Richemundensem comitatum fisco præcepit applicari, illico Normanniam 'transfretavit,'[4] et civitatem eandem tanquam jure fraternæ successionis reposcens, eundem comitem ita perstrinxit ut vix tepide obluctari conatus civitatem eandem resignavit.

His death.

Henry lays claim to Nantes.

Incidentia.

Eodem quasi tempore Fredericus imperator subvertit civitatem Mediolanensium, ubi inventa sunt corpora 'trium'[5] magorum qui adorabant Dominum cum muneribus in die Epiphaniæ; sed et aureus circulus eadem corpora, cum reperta sunt, ambiebat, ut sibi mutuo cohærerent. Anno scilicet primo istius regis Henrici obiit Anastasius[6] papa successor Eugenii, cui successit Nicholaus Anglicus 'Albanensis'[7] episcopus, et mutato nomine dictus est Adrianus: eo post sextum[8] annum mortuo, electi sunt in discordia duo papæ, Alexander[9] et Victor, et uterque in alterum excommunicationis sententiam tulit. Occidentalis ecclesia, Anglia scilicet et Francia cum insulis,

Frederic I. takes the city of Milan.

Succession of Popes. Anastasius IV.

Adrian IV.

Alexander III.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

[2] Conan le Petit, Duke of Brittany and Earl of Richmond, a descendant of Alan Fergaunt, Earl of Brittany, who for his services at the battle of Hastings was created Earl of Richmond by William I.

[3] 'optinuit,' MS. Lansd.

[4] Supplied from Newbury.

[5] 'tria,' MSS Coll. Arm. and Cott. Tib.

[6] Anastasius IV.; Conrad, Cardinal and Bishop of Sabino, died Dec. 2, 1154.

[7] 'Althanensius,' MS. Coll. Arm. Nicolas Breakspear, elected by the title of Adrian IV., Dec. 3, 1154, and died Aug. 30, 1159.

[8] Sic MSS., but read 'quintum.'

[9] Alexander III.; Roland, of the house of Bandinelli, elected Sept. 7, 1159.

Henry II. A.D. 1163.

favebant Alexandro; imperator vero Fredericus et sui favebant Victori: sed post Turonense concilium 'Victor'[1] judicio Dei victus morte succubuit. Longobardi etiam in libertatem pristinam se recipientes civitatem Mediolanensem restauraverunt; et imperatorem Fredericum contemnentes contra ejus impetus civitatem Alexandriam ex nomine domini papæ, cui se devotos esse gaudebant, sic vocatam apto loco condiderunt. Dictus autem Alexander papa prius concilium celebraverat Thuronis,[2] anno Domini M.CLXIII., ubi et quædam decreta ordinavit.

Milan recovered.

Council of Tours.

Hæretici venerunt in Angliam.

A.D. 1160.

Thirty heretics condemned by the council of Oxford.

Eodem quasi tempore quidam hæretici Angliam ingressi sunt, in universo quasi XXX. homines et feminæ linguæ Theutonicæ, quendam Gerardum nomine aliqualiter literatum tanquam præceptorem et principem 'impoliti'[3] et idiotæ sequentes. Rex vero 'illos'[3] deprehensos in custodia 'posuit,'[3] et indiscussos punire vel dimittere nolens, episcoporum concilium apud Oxoniam celebrari præcepit; ubi de fidei articulis interrogati, ille literatus pro omnibus una voce respondit, Christianos se esse, et doctrinam apostolicam se velle venerari; sacrum vero baptisma, eucharistiam, et conjugium detestantes, ausu nefario unanimiter respuerunt. Cumque divinis urgerentur testimoniis prædicta credere, se quidem ut instructi erant credere, de fide vero sua disputare nolle, responderunt: mo-

[1] Omitted in MS. Coll. Arm. Victor IV., antipope, died April 1164.

[2] This council was held on the 19th of May, and in it the doctrines of the Manichæans or Albigenses were condemned.

[3] Omitted in MS. Coll. Arm.

Henry II. A. D. 1160.

niti ut pœnitentiam agerent, et corpori ecclesiæ unirentur, omnem consilii salubritatem spreverunt; minas quoque comminatas deriserunt, verbo illo dominico 'abutentes,'[1] "Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam," etc.[2] Tunc episcopi, ne virus hæreticum latius serperet præcaventes, eosdem publice pronunciatos hæreticos, corporali disciplinæ subdendos catholico principi tradiderunt: qui præcepit hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, et, spectante populo, virgis coercitos ab urbe expelli; districte prohibens ne quis eos vel hospitio recipere vel aliquo solatio confovere præsumeret. Ad pœnam ergo ducti, gaudentes properabant, præeunte eorum magistro et canente, "Beati eritis cum vos oderunt homines," etc.[3] Unam tamen mulierculam Anglicam deceperant; et illa metu pœnæ discedens ab eis errorem confessa est, et reconciliationem meruit.

Rex Henricus Civitatem Tholosanam petiit.

A.D. 1159. King Henry lays claim to the earldom of Toulouse.

Anno regni sui VII. rex Henricus in partes Gascoigniæ magnum direxit exercitum; cujus causa fuit hæc. Avus[4] uxoris suæ, comes Pictavensis et dux Aquitaniæ, in expensis profusior, cum sibi proprii redditus sufficere non poterant, accepta a comite Sancti Ægidii,[5] viro pecunioso, pecunia non modica, nobilem illi cum pertinentiis civitatem Tholosam quasi loco pigneris

[1] 'utentes,' MS. Coll. Arm.

[2] St. Matth. v. 10.

[3] St. Matth. v. 11.

[4] William Duke of Aquitaine, a contemporary of the Conqueror. He married Philippa, daughter of William the fourth Earl of Toulouse, and thus originated the claim of the Dukes of Aquitaine to that vast earldom.

[5] Raymond de St. Gilles was brother of William Earl of Toulouse.

Henry II. A. D. 1159.

apposuit,[1] atque in fata decedens, absolvendi appositi operam ad filium transmisit; qui etiam in hæredes ipsum transfudit negotium: reliquit autem unicam filiam hæredem, quæ cum regi Francorum Lodovico nupsisset, idem rex nomine uxoris suæ Tolosam repetiit. Comes tamen Sancti Ægidii[2] nihil juris obtendens, sed et possessioni incumbens, tandem sic regem nuptiis placavit,[3] accipiendo sororem suam in uxorem, quæ post mortem Eustachii filii regis Stephani, cujus uxor fuerat, ad 'fratrem'[4] reversa est. Verum cum postea celebrato inter regem Francorum et uxorem ejus divortio, eadem ad nuptias regis transisset Anglorum, mota est rursum quæstio super Tolosa justis hæredibus resignanda.[5] Memorato vero comite restitutionem negante, et regem Francorum suæ possessionis auctorem laudante, rex Anglorum, contracto ex universis terris suæ ditionis exercitu, Gasconiæ fines ingressus est. Invitati quoque ab eo amici ut sequerentur vel occurrerent, ingentibus copiis auxerunt exercitum; præcipue comes Barcinonensis, qui et regnum Arragonum[6] ra-

Enters Gascony.

[1] Our author seems to consider this contract in the light of a mortgage. Philippa, however, who was the only child of the Earl of Toulouse, was incapable of inheriting the earldom, a female succession being contrary to the laws or usages of the country; consequently the claim of the Dukes of Aquitaine, who traced their right from her, was invalid.

[2] Raymond de St. Gilles, grandson of the last-mentioned Earl of that name.

[3] On Raymond's marriage with Constance, sister of Louis, he was confirmed in possession of Toulouse, and all claims to it, whether on the part of the French King or his wife Eleanor, were renounced.

[4] 'patrem,' MS. Cott. Tib.

[5] King Henry urged, that, by her subsequent divorce from Louis, Eleanor was restored to her original rights, and that any agreement or concession made by Louis, with respect to the claims of his wife, was now void; and after some curious correspondence, and searching of ancient records, he demanded the instant surrender of the earldom of Toulouse, upon the same grounds as Louis had done before him.

[6] Raymond Berenger IV. Count of Barcelona, to whose infant

Henry II. A. D. 1159.

tione conjugis suæ tenuit, nec tamen voluit coronari seu regio nomine vocari, dicens se, licet fortuna beatum, non tamen natura suis antecessoribus meliorem. 'Willelmus Frenchevelle,'[1] dominus 'Rederensis,'[2] vir magnus et potens, qui in manus prædicti comitis Sancti Ægidii antea inciderat, cum quantis poterat viribus se regi Angliæ adjunxit. Porro idem comes de Sancto Ægidio, tanti exercitus impetum pertimescens, regis Franciæ, uxoris suæ germani, auxilium imploravit; qui zelando pro nepotibus ex sorore sua procreatis, festinus advenit, et cum aliquanta militia Tolosam ingressus est. Quod cum innotuisset regi Anglorum, personæ regis ibidem consistentis deferens, civitatem oppugnare distulit,[3] et ad pervadendam provinciam expugnandasque munitiones convertit exercitum: Caturcensem quoque civitatem quæ a se defecerat et fines ejus cum universis castellis deditione recepit. Quibus actis, et memorato Willelmo Frenchevayl munitionibus, quas illi sorte bellica comes Ægidiensis extorserat, redditis, Normanniam rediit.

Louis relieves Toulouse.

Cahors surrenders to King Henry.

Orta Dissentio inter Regem Franciæ et Regem Angliæ.

A. D. 1160. War with France.

Sequenti vero anno, qui fuit regni ejus octavus, ira inter regem ipsum et regem Francorum tempore expeditionis prædictæ 'concepta,'[4] causis ingravescentibus, tandem quasi 'aperta'[5] erupit.

---

daughter Henry had affianced his son Richard.

[1] 'Guilelmus etiam Trentheveum,' MS. Lansd.; 'Srenche-veile,' MS. Cott. Tib.

[2] 'Bederensis,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[3] This refusal of Henry to besiege the French King in the city of Toulouse is very remarkable, as affording an instance of the strict regard paid to the principles of the feudal system at that time.

[4] 'contempta,' MS. Coll. Arm.

[5] 'parta,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry II. A. D. 1160.

Denique immensis hinc inde exercitibus congregatis, et in terrarum confiniis castris e regione dispositis, uterque princeps cum suis copiis consistebat; quia et progredi periculosum, et retrogradi indecorum videbatur: paratior tamen erat uterque exercitus, propter bellici finis ambiguos exitus, prœlium excipere quam inferre; et ne duorum hominum zelus et superbia strages multorum parerent populorum, viri pacifici ea quæ pacis sunt in hac hæsitatione 'fecerunt.'[1] Verum, quia sub clipeo, ut dici solet, melius plerumque procedit pacis negotium, principes nostri qui pacis auditum antea respuerant, bonum pacis quasi de facili amplexati sunt. Ipsis ergo pacificatis populus ad sua rediit et quievit.

Peace is concluded.

Thomas Cantuariensis.

A. D. 1161. Death of Archbishop Theobald.

A. D. 1162. Thomas à Becket consecrated Archbishop of Canterbury.

Eodem anno Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus decessit; cui Thomas cancellarius regis anno sequenti successit. Post concilium Thuronense,[2] cum ipse Thomas archiepiscopus cum cæteris fratribus ad propria esset reversus, mox regnum et sacerdotium in Anglia disceptare cœperunt, et facta turbatio non modica super prærogativa ordinis clericalis. Rege enim circa curam regni satagente, et malefactores sine delectu exterminari jubente, a suis judicibus intimatum est, quod furta, rapinæ, et homicidia sæpius a clericis committebantur, ad quos laicæ jurisdictionis vigor non posset extendi. Quamobrem acri motu turbatus, contra malefactores

Constitutions of Clarendon.

[1] 'seminarunt,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[2] It was in this council that Becket made a formal complaint of the infringements of the laity on the rights and immunities of the Church. Shortly after his return to England his dispute with King Henry commenced.

clericos suas posuit leges, in quibus utique publicæ justitiæ zelum habuit, sed fervor immoderatior modum excessit. Extunc, contradicente Thoma archiepiscopo, ira regis excanduit, et crevit in immensum, prout in vita ipsius satis patet. Henry II. A. D. 1164.

Wallenses secundo rebellaverunt.

Anno regis Henrici IX. Wallenses petulanter rupto fœdere, obsidibus quoque quos in fidem pactorum dederant periculo expositis, vicinos Anglorum fines turbare cœperunt. Unde rex, immenso exercitu adunato, hostium fines ingressus est, ipsos frænatis excursibus ita coartans 'inclusos,'[1] ut pacem meditari et facere 'cogerentur.'[2] Ex ipsis ergo recedens transfretavit, filiorum promotioni et ditationi intendens: quippe ex Alienora, 'quondam'[3] Francorum regina quatuor filiis procreatis, Henricum natu majorem regni Anglici et ducatus Normannici cum Andegavensi comitatu successorem relinquere, Ricardum vero Aquitaniæ, et Galfridum Britanniæ præficere, cogitabat. Quartum natu minimum, Joannem scilicet, Sine-terra 'agnominans.'[4] Tres quoque ex eadem habens filias, unam regi Hispaniæ, alteram duci Saxoniæ, despondit, tertiam nondum nubilem regi Siciliæ suo tempore comparem daturus. Britanniam vero sic filio suo adquisivit.

A. D. 1163. The Welsh rise in arms, but are defeated. A. D. 1166. The king sails for France. Division of his dominions among his children.

Britanniam adquisivit Rex.

Contigit enim Conanum[5] comitem Richemun- A. D. 1159.

---

[1] 'inchisos,' MS. Coll. Arm.
[2] 'conarentur,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[3] 'et quondam,' MS. Coll. Arm.
[4] 'cognominans,' MS. Lansd.

[5] Conan le Petit. On the death of Geoffrey, who had been chosen by the citizens of Nantes as their lord, Henry laid claim to his possessions as an hereditary right, and invaded Brittany; a

Henry II. A. D. 1159. densem, qui majori Britanniæ parti dominabatur, in fata decedere,[1] relicta ex sorore regis Scotorum hærede filia unica,[2] quam rex innubilem impuberi filio copulans, omne jus puellulæ in propriam potestatem redegit. Cumque a quibusdam potentioribus regnare volentibus ibidem inferiores premerentur, confestim regis Anglorum auxilium petentes, ejus se ditioni spontanee subdiderunt. Quibus rex prompto animo et profusis opibus auxilium præstans, ipsos potentes mox expugnatos 'subjecit:'[3] sicque in brevi Britannia tota potitus, turbatoribus vel expulsis vel domitis, eam in cunctis finibus suis ita disposuit, ut populis in pace agentibus, deserta paulatim in ubertatem verterentur.

Prince Geoffrey betrothed to Constantia, heiress of Brittany.

A. D. 1166. Henry assumes the government of Brittany.

Obiit Godericus.

A. D. 1165. Dec. 9. Eodem quasi tempore obiit Godericus heremita de Fynkhale. 'Anno scilicet regni regis Henrici XI., obiit Malcolmus rex Scotiæ; cui successit Willelmus frater ejus.'[4]

Malcolm IV. dies at Jedburgh, and is succeeded by William the Lion.

Obiit Robertus Lincolniensis.

Eodem etiam tempore, anno scilicet Domini 'M.CLXVII.'[5] et regis Henrici XIV., obiit Robertus Lincolniensis episcopus successor Alexandri:

---

peace, however, was concluded, as Conan, the hereditary duke, consented to marry his only child, Constantia, to Henry's infant son, Geoffrey.

[1] Conan did not die till 1171. In 1166 a formidable insurrection broke out in Brittany, which, however, was soon reduced by the assistance of Henry; and Conan finding himself incapable of managing the fierce Bretons, resigned his authority into the hands of the English King, who governed the state in the name of his son Geoffrey and Constantia.

[2] Viz. Constantia.

[3] 'subegit,' MS. Lansd.

[4] This passage is misplaced in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib. at the end of the following section.

[5] 'M.CLXVIII.' MS. Lansd.

redactoque in fiscum episcopatu, vacavit ecclesia pastore annis XVII., sed post mortem regis in eodem anno Galterus Constantiensis[1] factus est Lincolniensis ecclesiæ antistes; sicque evacuata est prophetia vel potius divinatio conversi Tamensis de suo non Dei spiritu prophetizantis, quod Lincolniensis ecclesia pontificem ulterius non esset habitura.

Henry II. A. D. 1167.

Death of Robert de Querceto, Bishop of Lincoln.

Walter de Constantiis.

Item Reges Franciæ et Angliæ Discordes pacificantur.

Anno regni regis Henrici XVI.,[2] ipse et rex Francorum, cum jam in parte fuissent discordes, mediantibus viris pacificis, pacis iterum inter se jura firmarunt; illius autem discordiæ fuit hæc causa. Tempore regis Stephani comes Andegavensis invasit obtinuitque Normanniam, præter Gisortium et duo alia quasi appendentia castella, quæ in potestatem regis Franciæ jam devenerant. Hanc juris Normannici diminutionem rex Anglorum non patiens, arte magis quam jure in hac parte duxit utendum; namque per Thomam cancellarium egit apud regem Francorum, ut filia ejus ex filia regis Hispanici, quæ nupserat ei post Alienoram, primogenito suo Henrico daretur in conjugem; munitionibus illis in dotem cedentibus, quæ tamen a Templariis tanquam in sequestro custodirentur, donec pueri, qui nondum per ætatem nuptias contrahere poterant, suo tempore nuptialiter convenirent; rege Anglorum interim utriusque pueri habente custodiam: verum idem rex aliquot annis

A. D. 1160.

The King of England lays claim to Gisors.

[1] Walter de Constantiis, Archdeacon of Oxford, consecrated in 1183. He held the office of Lord Chancellor, and was translated to Rouen in 1184.

[2] For XVI. we should read VI. This section is misplaced; it properly belongs to the year 1160.

Henry II. A. D. 1160.

elapsis, productioris moræ impatiens, inter eosdem pueros nuptias celebrari fecit præmaturas, et a Templariis castella recepit. Quamobrem, sævientibus Francis, ipsum quidem prævaricationis, Templarios autem proditionis accusantibus, ad lites et bella ventum est: sed crebris experimentis edocti ejusdem regis potentiæ vim inferri non posse, iraque paulatim defervescente, tandem pactis quibusdam mediantibus, acquieverunt ut fieret pax, et facta est pax, non quidem solida sed temporalis, ut postea claruit. Nempe memorati duo reges nunquam diu inter se quievisse noscuntur, populis hinc inde plecti assuetis, quicquid illi per superbiam delirassent.

Prince Henry's marriage with Margaret, daughter of Louis.

The Knights Templars accused of treachery.

Commencement of hostilities.

Peace is restored.

Quomodo Rex fecit coronari Filium suum.

A. D. 1170. June 14.

Anno Domini M.CLXX. et regni regis Henrici XVII. idem rex Henricum filium suum in ætate tenera fecit solemniter consecrari et coronari in regem Londoniis, per manum Rogeri Eborum archiepiscopi. Nam venerabilis Thomas Cantuariensis, rege nondum placato, adhuc in Galliis exulabat; qui cum post septimum exilii sui annum in gratiam regis susceptus,[1] et ad propriam sedem reversus, in episcopos novum regem coronantes sententiam excommunicationis auctoritate papæ[2] fulminasset; et hoc audito ipse rex ex abundantia cordis turbidi verba non sana

Coronation of Prince Henry.

Becket is taken into favour, and returns to England.

Excommunicates the Bishops who assisted at the coronation of Prince Henry.

[1] On the 22nd of July a solemn congress was held at Mont-Louis, between Amboise and Tours, for the double purpose of treating with the King of France and the exiled primate.

[2] The court of Rome, after sending Becket orders to absolve the prelates who had crowned the King's son, gave him fresh permission to excommunicate the Archbishop of York, the Bishops of London and Salisbury, and suspend the rest. Vita et Proc. S. Thomæ, lib. iii. cap. 4. p. 112; Guil. Neubrig. de Reb. Ang. i. 184.

eructasset: egressi sunt satellites[1] pro domino temporali æmulantes, qui in ipsa sancta matre ecclesia, et hora quasi vespertina, ipsum Deo obtulerunt sacrificium vespertinum.

Henry II. A.D. 1170.

Is murdered.

Hybernia conquæsta.

Anno Domini M.CLXXI., qui fuit regis Henrici secundi XVIII., Hibernia, quæ nunquam prius externæ subjacuit ditioni, aut raro vel tepide bello pulsata,[2] sequenti modo regis Angliæ potestati subdita est. Cum enim consueta esset reges habere plurimos, qui multotiens disceptantes in mutuam cædem proruperunt, contigit quendam regum[3] terræ illius a finitimis regibus 'impetitum'[4] nimis coartari. 'Inito'[5] ergo concilio, et misso festinanter in Angliam filio,[6] accersivit viros militares et juventutem strenuam, spe lucri profusioris illectam, nec suos adjutores abire passus est, sed tanta eos largitate dotavit, ut, obliti populum suum et domos patrum suorum, perpetuam ibidem habitationem eligerent. Cum autem cito post contra eundem regem ferocissimi totius Hiberniæ populi indignari et tumultuari inciperent, eo quod gentem Anglicam Hiberniæ immisisset, illi metuentes paucitati

A.D. 1167. Conquest of Ireland.

Dermod Mac Morrogh solicits the assistance of Henry.

[1] These were Richard Brito, Hugh de Morville, William de Tracy, and Reginald Fitz-Urse, Knights of the King's palace. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 521.

[2] Ireland had suffered much from the incursions of Danish and Norwegian adventurers, who, after repeated conflicts during the eighth and ninth centuries, established considerable colonies on the eastern part of the island.

[3] Dermod Mac Morrogh, King of Leinster.

[4] 'in impetum,' MS. Coll. Arm.

[5] 'Finito,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[6] Giraldus Cambrensis relates that Mac Morrogh visited Henry, who was then in Guienne, in person, and having obtained letters-patent from the King, came to England and engaged the assistance of Richard de Clare, Earl of Pembroke, Maurice Fitz-Gerald, and Robert Fitz-Stephen. Girald. Camb. Expug. Hib., Ang. Hib. Norm. 760, ed. Camden.

Henry II. A. D. 1170.

suæ, accitis ex Anglia viris inopia laborantibus et lucri cupidis, vires paulatim auxerunt: et quia nondum habebant proprium principem, nec pro voto pastorem, 'accersierunt'[1] ex Anglia præficiendum sibi virum nobilem et potentem, comitem scilicet 'Ricardum,'[2] qui cum esset magnanimus et supra vires in expensarum profusione, profugus, amplissimisque redditibus extenuatus, et creditoribus obnoxius, facilius adquievit; armatorum ergo juvenum plurima validaque manu contracta, classem magnam transfretaturus parabat. Cumque esset paratus ad iter, affuerunt qui ex parte regis Henrici transfretationem inhiberent; ille vero majoris honoris cupidus non adquievit, sed transfretans, præstolantes socios optato lætificavit adventu. Junctis mox copiis vehementi impetu irruit super Dyvelynum, urbem maritimam, nostrarum quasi Londoniarum æmulam; qua fortiter celeriterque expugnata et capta, plurimos etiam longius positos metu suo territos in fœdus venire coegit: insistebat finitimis, dominationem paulatim protendens, et locis oportunis munitiones construens. Porro nationis barbaræ gratiam per affinitatem affectans, fœderati regis filiam uxorem accepit, magna regni parte nomine sibi dotis data: cujus tam fausti successus cum regi innotuissent Anglorum, motus est rex, eo quod non solum inconsulto sed etiam ipso inhibente rem tantam fuisset aggressus, et tantæ adquisitionis gloriam sibi tanquam præcellenti ascripsisset. Mox omne ejus in An-

Richard de Clare sails for Ireland.

The King prohibits this expedition.

Capture of Dublin.

---

[1] MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib. read 'accesserunt.'

[2] MS. Lansd. reads 'Richemundiæ Ricardum.' Richard de Clare, second Earl of Pembroke, surnamed Strongbow, was not prepared for the expedition as soon as Fitz-Stephen, and did not arrive till after the reduction of Wexford and the submission of the King of Ossory.

glia patrimonium fisco jussit applicari; et, ne quod ex Anglia subsidium Hiberniæ inferretur, commeatus navium penitus interdixit;[1] fortiora quoque comminans, comitem in suam gratiam redire compulit jam pene regnantem.[2] Itaque extorsit ei famosissimam civitatem Dyvelinum, et cætera quæ in adquisitione potiora videbantur, parte vero reliqua cum patrimonio suo Anglico jussit esse contentum. Rex autem Anglorum post modicum[3] in Hiberniam cum ingenti militia[4] transfretavit, et reges insulæ qui eatinus rebelles extiterant, adventu ejus pavefactos, sine sanguine subjugavit.[5] Rebusque pro voto dispositis eodem anno Angliam rediit[6] cum gaudio et salute.

Henry II. A.D. 1171.

Strongbow resigns his conquests.

The King sails for Ireland.

A.D. 1172.

De Discordia inter Patrem Regem et Filium Regem.

Anno Domini M.CLXXIII. et regis Henrici secundi XX. facta est execrabilis et fœda dissensio inter ipsum et filium ejus Henricum tertium, quem ante biennium solemniter fecerat coronari. Cum enim ab æmulis ei diceretur quod solus regnare deberet, quasi, eo coronato,

A.D. 1173.

Undutiful behaviour of Prince Henry.

[1] King Henry, dreading the increase of this nobleman's power in Ireland, issued a proclamation commanding all his subjects who were in that island to return to England before the feast of Easter, on pain of perpetual banishment and confiscation of their estates. Girald. Camb. Expug. Hib., Ang. Hib. Norm. 770.

[2] Mac Morrogh died at Fernes on Saturday the 1st of May, 1171, and was succeeded in his kingdom by Richard de Clare, his son-in-law.

[3] Henry embarked for Ireland on Sunday, the 17th of October, the eve of St. Luke, according to the Latin Church. Nic. Trivet. 169, ed. Hog.

[4] The King landed at Waterford, October 18, with about 500 knights and 4000 men-at-arms.

[5] Dermod M'Arthy, Prince of Desmond, was the first chieftain who submitted, and acknowledged the sovereignty of Henry, which was soon after confirmed by the council of Cashel.

[6] Henry embarked at Wexford on Easter Monday, April 17th.

Henry II. A. D. 1173.

'regnum'[1] expirasset paternum, indignans maxime expensas sibi regias parcius ministrari, mox infremuit, clamque ad regem Francorum, cujus filiam duxerat, profugiens, ab eo grate susceptus est, non tamen quia gener erat, sed 'quia'[2] a genitore desciverat. Pater vero, filii adversione comperta, missis ad regem Francorum viris pacificis, filium paterno jure reposcit; et si quid emendandum videretur, ejusdem regis consilio se 'fruiturum'[3] pollicens. Ad hæc ille, "Quis mihi," inquit, "talia mandat?" "Rex," inquiunt, "Anglorum." Et ille, "Falsum est," inquit, "rex Anglorum ecce adest. Si autem patrem hujus olim Anglorum regem, etiam nunc regem appellatis, scitote quod ille rex quasi 'jam'[2] mortuus est. Porro quod adhuc pro rege se gerit, cum regnum filio, teste 'mundo,'[2] resignaverit, mature emendabitur." Mox idem Henricus junior hostis naturæ, nec exemplo territus 'scelestissimi Absalonis,'[4] consilio Francorum partes Aquitaniæ clandestino adiit, et inde duos suos fratres impuberes, Ricardum et Gaufridum, connivente matre, in Franciam traduxit:[5] comitem quoque Flandrensem, grandibus promissis illectum, sibi adjunxit: comes etiam Leicestrensis et comes Cestrensis[6] cum multis aliis, rex etiam Scotorum[7] cum populo suo a rege patre discedentes, regi

He flies to France.

The King attempts a reconciliation.

The Kings of France and Scotland take part with Prince Henry.

---

[1] 'et regnum,' MS. Coll. Arm.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

[3] 'facturum,' MS. Lansd.

[4] 'cælestissimæ absolutionis,' MS. Coll. Arm.

[5] Shortly after this Queen Eleanor herself attempted to escape to the French court; but being seized and brought back to King Henry, he ordered her to be placed in confinement, where she remained till the accession of Richard I. Gervas. Canterb. Chron., Hist. Ang. Script. 1424, ed. Twysden.

[6] Robert Blanchmains, and Hugh Cyvelioc.

[7] This was William I., who was to receive as the price of his assistance all that his predecessors had formerly possessed in Northumberland and Cumberland. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 534.

filio inposterum adhæserunt. Rex ergo pater, hoc cognito, mox stipendiarias Brabancionum copias, quas Rittas[1] vocant, profusis thesauris accersivit. Mense ergo Junio quando solent reges ad bella procedere, prædicti reges, contractis undecunque viribus, regem hostiliter aggrediuntur Anglorum, æmulantes pro filio contra patrem: ita rex Francorum oppidum Vernullium[2] circumfuso conclusit exercitu; comes vero Flandrensis cum suis copiis a parte Flandriæ irruens obsedit Albermarliam; sed comes ejusdem cum Flandrensi collusionem faciens, expugnato velociter oppido, captus est, cum omnibus quos illic rex Angliæ causa præsidii miserat; alia autem castella sua quasi gratis resignavit. Inde vero Flandrensis exercitus progrediens Castellum Novum[3] adhibitis machinis fortiter oppugnavit, quo tandem reddito non inde gavisus est: frater enim ejus, comes Bononiensis,[4] in ejusdem oppidi oppugnatione sagitta percussus decubuit; quo tandem mortuo comes ad sua reversus est, sibi sinistrum eventum objectans et imputans eo quod regem consobrinum suum, a quo nunquam læsus sed crebro beneficiis præventus extiterat, causa nequissimi filii hostiliter impetisset. Quo comperto rex Angliæ de consilio suorum regi Franciæ, quia jam partem æstatis plurimam in prænominati oppidi[5] obsidione consumpserat, denunciavit ut obsidionem deferret, vel ad diem certum sibi bellum indiceret; et primum quidem Franci,

Henry II. A.D. 1173.

War commences.

The Count of Boulogne is slain.

---

[1] MS. Lansd. reads 'ruthas:' the word is probably derived from the German, *ritter*, a knight or horse-soldier. Thierry supposes it to be the same with the old French word *route*, a band.

[2] Verneuil.

[3] The castle of Drincort. Nic. Trivet. 72.

[4] Matthew Count of Boulogne.

[5] Namely, Verneuil.

Henry II. A.D. 1173.

natura feroces simul et arrogantes, denunciationem deriserunt, id eum nullatenus ausurum arbitrantes; verum agnito quod cum 'instructo'[1] adveniret exercitu illico, rex eorum, accitis festine optimatibus, cœpit cum eis tractare de bello, missisque nunciis regi Anglorum in obviam, jussit ut ab ore ejus acciperent utrum congressurus accederet; cui cum dicerent regem Francorum velle certificari de prœlio, vultu feroci et voce terribili, "Ite,"[2] 'inquit,'[3] "dicite regi vestro quia ecce adsum." Cumque festinanter reversi, instantis jam de proximo principis ferociam et obstinationem indicassent, mox rex et optimates consilium habuerunt ut pro tempore cederent,[4] et illa vice ejus impetum declinarent: itaque, castris relictis, confestim in Franciam refugerunt, armati tamen et compositis ordinibus, ne fugere viderentur: sicque illi qui paulo ante ferocibus animis leones videbantur, tanquam lepores fugiendo cedendoque inventi sunt. Porro rex Anglorum indecora hostium suorum fuga contentus, urgere vel prosequi noluit abeuntes, sed hostium castris cum supellectili varia direptis, præfatum oppidum cum solemni lætitia suisque qui ibidem fortiter egerant congratulaturus intravit. Interea quidam Normanni cum quibusdam Anglis 'condicto'[5] convenientes et conglobati Dolense oppidum tenuerunt, quod juris quidem est Britannici sed Normannicis finibus 'collimitatur.'[6] Quo audito, Brabanciones regii cum

The French retire.

---

[1] 'constructo,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'intulit, "Ite," ' MS. Lansd.

[3] 'respondit,' MS. Cott. Tib.

[4] A conference was held on Tuesday, the 25th of September 1173, between Gisors and Trie, where for many generations all diplomatic congresses between the Dukes of Normandy and the Kings of France had taken place. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 536.

[5] 'conducto,' MS. Coll. Arm.

[6] Adopted from Newbury; MSS. read 'comitatur.'

Henry II. A. D. 1173.

eis mature egressi primo eorum multitudinem in oppidum refugere, moxque 'capto'[1] oppido in unius arcis angustias secedere compulerunt. Statimque rumor defertur ad regem Rothomagi consistentem; qui longa terrarum spacia in brevi transmeans, tam festinus affuit ut volasse videretur. Cumque oppugnandæ arci intenderet, conclusa multitudo, angustias illas non ferens, misericordiam imploravit, et pactus est ei rex vitam cum integritate membrorum, et arce dedita omnem multitudinem custodiæ mancipavit: ibique comes Cestrensis captus est, cum aliis nobilibus fere centum.

The town of Dol surrenders to the English.

The Earl of Chester taken prisoner.

De his quæ in Anglia interim fiebant, et de Rege Scotorum.

Dum in transmarinis partibus 'circa'[2] regem talia gererentur, in Anglia quoque non dissimilia provenerunt; cum etiam comes Leicestrensis, qui primus a rege defecerat, plurimos 'petulanti'[3] corrupisset exemplo, Ricardus de Lucy, qui tunc Angliæ sub rege præerat, accepto a rege mandato, et exercitu propere convocato, Leicestriam obsedit; qua dedita et incensa, ad alia se negotia convertit. Porro rex Scotorum agnito quantum rex Anglorum in Normannia laboraret, cum gentis barbaræ et sitientis sanguinem immanissimis copiis Anglorum fines ingressus, civitatem Carduliensem obsidione circumdedit, totamque adjacentem provinciam cædibus et rapinis consumpsit. Comperto autem quod prædictus Ricardus de Lucy ex superiori Anglia cum ingenti exercitu adveniret, mox obsidionem

State of affairs in England.

The Scots besiege Carlisle.

[1] 'tacto,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

[3] 'peculatim,' MS. Coll. Arm.

Henry II. A. D. 1173.

reliquit, et, vastata Northumbria, a facie procerum nostrorum in propria se recepit. Qui tamen advenientes cum militaribus copiis et amnem Twedam transeuntes, terræ hostili talionem nullo obsistente intulerunt: sed mox ferventibus nunciis ad superiora Angliæ revocantur; comes enim Leicestrensis cum classe hostili de Flandria veniens, adjuncto sibi Hugone Bigoto, civitatem Northwicensem præsidio vacuam effregit, et abrasis opibus, inde ad insignem vicum maritimum qui dicitur Donewyk, similiter irrepturus accessit; sed habitatorum illius, qui se ad excipiendum ejus impetum constanter properabant, fiducia territus continuo recessit. Tandem prædictus comes, de numero confidens et virtute sociorum, habebat enim equites circiter octoginta electos, et peditum fortium quatuor vel quinque millia; putans etiam neminem sibi obstiturum in via, versus Leicestriam cum totis suis copiis iter arripuit. Regii autem proceres apud Sanctum Edmundum cum copiosa militia ejus adventum expectabant; cumque prope jam esset, statim instructum contra eum exercitum produxerunt: comes vero cum suis neque ad dexteram neque ad sinistram declinare valentes, turmis dispositis, audacter processerunt. Commissum est itaque grave prœlium; sed tandem captus est comes cum conjuge sua, virilis animi fœmina, et toto fere equitatu; sed et omnis peditum multitudo fere interiit; insignes quoque captivi in Normanniam ad regem missi sunt. Viri autem comitis qui erant in munitionibus cum aliquantulum quievissent, rursus effrænati, et quasi 'in'[1] domini sui ultionem inflammati, et aggregata sibi improborum multitudine, vicinas

The Earl of Leicester captures Norwich.

He is taken prisoner near Bury St. Edmund's, Thursday, Nov. 1,

and sent to Normandy.

[1] 'ante,' MS. Coll. Arm.; 'ad,' MS. Lansdown.

provincias excursionibus infestare cœperunt; et ut principem magni nominis habentes fiducialius agerent, Huntingdunensem comitem David, fratrem regis Scotorum, ducem sibi ac principem elegerunt. Quo tandem feliciter debacchante et procedente prospere ad plurima, comes Ferrariensis[1] et vir nobilis Rogerus de Moubray animum diu dissimulatum declarantes post defectores cæteros abierunt. Nec cessabat eo tempore rex junior optimates Anglorum qui patri adhærere videbantur per clandestinas literas vel promissionibus allicere, vel comminationibus pulsare, ut eos ad suas quocunque modo partes traduceret. Quamobrem tunc in Anglia pauci nobiles fuisse traduntur, qui non circa regem vacillarent, ab eo pro tempore defecturi, nisi maturius eorum meditationibus fuisset obviatum.

Henry II. A. D. 1173.

David Earl of Huntingdon heads the insurgents.

They are joined by Walcheline de Ferrers and Roger de Mowbray.

Rex Pater Angliam rediit, et Rex Scotorum eam invasit.

Igitur secundo initæ contentionis anno comes Flandrensis, fraterni jam oblitus exitii, præ ambitu Anglicanæ provinciæ quæ Cantia dicitur, de qua scilicet regi juniori hominium fecerat, cum eodem in Angliam transiturus magnam classem præparabat. Rex vero Francorum, contractum undecunque exercitum, invasurus Normanniam instruebat. Quibus cognitis, rex Anglorum senior, malens sibi fines suos transmarinos periclitari quam regnum, quos 'tamen caute'[2] credidit muniendos, cum aliquanto equitatu et una Brabancionum turma Angliam ingressus[3]

A. D. 1174.

The Count of Flanders prepares a large fleet for the invasion of England.

Louis again attacks Normandy.

Henry returns to England.

[1] Walcheline de Ferrers, Lord of Okeham.

[2] 'incaute,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] The King landed at Southampton on Monday, the 8th of July, bringing with him as prisoners Queen Eleanor and Prince Henry's wife Margaret.

Henry II. A.D. 1174.

est. Interea rex Scotorum cum propriæ gentis infinita multitudine barbariæ, accersitorumque ex Flandria stipendiariorum manu non modica fines Anglorum ingressus, duas munitiones regias in Westmeria, scilicet Bergum et 'Appelby,'[1] præoccupatas et sine præsidiis inventas obtinuit: indeque diem digrediens iterum urbem Carduliensem obsedit, sed a trepidis civibus cautione præstita, quod ad diem certum civitatem illi traderent, nisi interim a rege Angliæ sufficiens sibi præsidium mitteretur, ad oppugnandam munitionem de Prudhou convertit exercitum. Sed cum per dies aliquot casso et suis magis 'noxio labore esset sudatus,'[2] audiens Eborum provinciæ contra eum militiam excitari, Tyno transmisso Northumbriæ fines invasit, et dum sui prædæ ibi insisterent, jugulare senes, trucidare parvulos, eviscerare fœminas, genti inhumanæ et feris plus 'efferæ'[3] voluptas fuit. Ipsis ergo barbaris inhumane debacchantibus rex ipse honestiori mitiorique stipatus militia observabat castellum de Alnewyk, ne forte manus ex eo militaris erumpens circumquaque grassantes perturbaret prædones.

The King of Scotland besieges Carlisle.

Crosses the Tyne, and lays waste Northumberland.

Captus est Rex Scotiæ.

Is surprised at Alnwick;

'Hiis itaque gestis Eborum provinciæ regii proceres'[4] apud Castellum Novum cum equitatu valido convenerunt, urgente quippe negotio pedestres non poterant copias congregare. Et cum in communi tractarent quid esset agendum prudentiores allegarunt multum jam esse actum

---

[1] 'Alipelby,' MS. Coll. Arm.

[2] 'noxio fuisset labore sudatum,' MS. Lansd.

[3] 'efferatis,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] "Hiis ita se habentibus Eboracenis provinciæ proceres,' MS. Lansd.

Henry II. A.D. 1174.

cum rex Scotorum, adventu eorum præcognito, longius in parte recesserat: suæ hoc mediocritati pro tempore debere sufficere, nec esse eis tutum ulterius progredi, ne forte paucitatem suam infinitæ barbarorum multitudini exponerent devorandam: sibique non esse plusquam quadringentos equites, et in hostili exercitu plusquam octoginta armatorum millia æstimari. Ad hæc ferventiores responderunt, hostes nequissimos modis omnibus esse impetendos, et victoriam desperari non debere, quæ proculdubio justitiam sequeretur. Denique horum sententia prævalente, ut ordinationi divinæ magis quam humanæ potentiæ ascriberetur eventus, in quibus erant præcipui Robertus de Stotevilla, Ranulphus de Glanevilla, Willielmus de Vescy, Bernardus de Balliolo, nocturna requie paulisper recreati, summo mane progressi sunt, tanta velocitate properantes, ut quibusdam armorum pondere gravatis minus tolerabile videbatur, 'nam'[1] ante horam quintam XXIV. millia passuum transmearent. Verum dum irent, tam densa eos operuit nebula ut pene nescirent quo irent. 'Tum prudentiores'[2] periculosum iter causantes certum discrimen imminere dixerunt, nisi mox redirent conversi. Ad hæc Bernardus de Balliolo, vir nobilis et magnanimus, "Recedat," inquit, "qui voluerit; ego autem, etiam nullo sequente, procedam: absit quod perpetuam nobis maculam recedendo inferamus." Cum ergo procederent, castellum de Alnewyk, subito evanescente nebula, præ oculis habentes, id sibi tutum receptaculum si hostes urgerent læti censuerunt. Et ecce rex Scotorum cum turba equitum circiter

[1] Supplied from MS. Lansd.
[2] 'Tamen,' MS. Coll. Arm.; 'Tandem prudentes,' MS. Cott. Tib.

Henry II. A.D. 1174.

sexaginta procul in campis tanquam securus et nihil sibi metuens, irruptionem nostrorum a castro observabat, barbarorum multitudine cum parte equitatus ad prædas late dispersa: qui nimirum nostris conspectis, primo quidem eos de suis a præda redeuntibus esse ratus est; sed mox vexillis nostrorum caute notatis, tunc demum intellexit nostros jam ausos quod ipsos nec suspicari potuit esse ausuros; ac tum non est territus, sed mox 'ferociter'[1] arma concutiens, suosque verbo simul et exemplo accendens, "Modo," inquit, "apparebit quis miles esse noverit." Primusque in hostem, sequentibus cæteris, irruens, mox a nostris excipitur, atque interfecto dejectus equo cum fere tota turma sua capitur; quidam etiam qui tunc forte aberant, sed non longe erant, agnito quod acciderat, mox cursu rapidissimo affuerunt, atque in manus hostium ingerentes se potius quam incidentes, dominico communicare periculo honestum crediderunt. Porro Rogerus de 'Moubray,'[2] qui ibidem tunc aderat, rege capto elapsus evasit, refugitque in Scotiam. Nostri vero proceres nobilem cum gaudio prædam revehentes, Castellum Novum, unde mane digressi fuerant, vespere redierunt. Gestum est hoc feliciter Deo propitio anno ipsius Domini M.CLXXIV., tertio idus Julii, in sabbato. Regis ergo captione comperta, barbari primo attoniti a prædis destiterunt: sed cito post tanquam furiis agitati, ferrum contra hostes sumptum in seipsos finaliter verterunt; interfectis quibusdam prius Anglicis qui inter eos habitationem elegerant, et quorum magna pars in eorum exercitu fuerat, refugientibus tamen in munitiones regias aliquibus qui

and is taken prisoner by Ranulph de Glanville.

Saturday, July 13.

[1] 'ferventius,' MS. Cott. Tib.; 'illico velociter,' MS. Lansd.

[2] 'Mulsay,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry II. A.D. 1174.

evadere potuerunt. Erant autem in illo exercitu duo fratres, Gilbertus scilicet et Uthredus, Galwadensis provinciæ domini, inter quos post mortem patris eorum rex Scotiæ hæreditatem diviserat; verum Gilbertus, natu major, paterni juris integritate fraudatum se dolens, fratrem semper in corde suo oderat, cum tamen concepti furoris impetum metus regius cohiberet: capto autem rege liberatus hoc metu mox fratri nihil verenti manus injecit, et non simplici nece sed execrabili odio excruciatum variis suppliciis interemit, illico fines fraternos invadens, et barbaris in barbaros sævientibus, non modica hominum strages facta est. Erat autem fratri interfecto filius acer Rolandus nomine, qui amicis paternis cooperantibus debacchanti patruo pro viribus resistebat. Eratque totum regnum Scotiæ turbatum, Deo æquissime disponente, atque ea mensura remetiente improbis qua ipsi mensi fuerant innoxiis, ut qui paulo ante Anglorum quietem turbaverant, et eorum sanguinem sitierant, ordine pulcherrimo a seipsis reciperent talionem.

Intestine divisions in Scotland.

Rex Cantuariam venit.

Rex autem Henricus secundus, ut præfatum est, Angliam ingressus, recordatus est quantum in ecclesiam Cantuariensem deliquisset, eandem mox 'ut'[1] applicuit, concite adiit, et ad sepulcrum beati Thomæ profusis vultu lachrymis capitulum monachorum ingressus propriæ petitionis instantia, a cunctis per ordinem fratribus virgis est vir tantus corporaliter castigatus.[2]

The King does penance at the shrine of Becket.

[1] 'vero,' MS. Coll. Arm.

[2] The King had before this done penance for the Archbishop's murder in the cathedral of Avranches, in Normandy; and a flat stone, with a cup engraven on it still marks the spot where, according to tradition, the humiliating ceremony was performed. Stothard's Tour in Normandy.

Henry II. A. D. 1174.

Denique Ipse "qui tangit montes et fumigant"[1] istius montis fumigantis devotionem attendens, ipsa die atque ut ipsa dicitur hora qua mons iste Cantuariæ fumigavit, hostem ejus immanissimum, scilicet regem Scotorum, in extremis Angliæ finibus, ut prædictum est, pessumdedit. Nam 'postea,'[2] cum 'rex'[2] Londoniis modicam fecisset moram,[3] ecce circa noctem mediam nuntius quidam veniens pulsando janitores custodesque vehementer excitavit; increpatus et jussus ut taceret nequaquam adquievit, dicens, "Nuncius ego sum, et bonum utique festino nuntium." Vicit tandem instantis improbitas, et introductus in cubiculum regium excitavit audacter quiescentem; qui expergefactus, "Quis," inquit, "es tu?" et ille: "Puer," inquit, "sum Ranulphi de Glanevilla, fidelis vestri, a quo missus bonus venio nuntius." "Sanus ne est Ranulphus noster?" Et ille: "Valet," inquit, "et ecce hostem vestrum, regem Scotorum, captum tenet in vinculis apud Richemundiam." Rex vero ad hoc stupidus, "Dic," inquit, "ad huc;" at ille iteravit verbum. "Habesne," ait, "literas?" Mox ille protulit literas rei gestæ seriem continentes; quibus rex inspectis, statim de stratu exiliens, quibus potuit motibus, ei, "qui facit mirabilia solus,"[4] piis lachrymis madidas gratias egit. Mane autem venerunt et alii cursores id ipsum nunciantes, sed primus, ut meruit, bravium[5] accepit.

Receives news of the capture of William the Lion.

---

[1] Psalm civ. 32.

[2] Supplied from MS. Lansd.

[3] This delay was caused by a fever, which confined the King to his chamber for several days.

[4] Psalm lxxii. 18.

[5] From the Greek βραβεῖον, a reward.

Henry II. A. D. 1174.

De Obsidione Rothomagi.

Siege of Rouen.

Interea rex Francorum cum tremendo exercitu Normanniam ab oriente[1] ingressus Rothomagum, ejusdem provinciæ metropolim, adiit et obsedit; porro rex junior et comes Flandrensis cum in Angliam, classe parata, transfretandi opportunitatem captarent, cognito quod rex senior jam in Anglia consisteret eorum impetum excepturus, mutato consilio, illas terribiles copias Rothomagum transtulerunt. Verum cum tantus esset exercitus quantus in Europa ab annis retro plurimis visus non est, ejusdem tamen urbis, propter accessus difficiles partem vix tertiam potuit obsidere, eratque per pontem[2] e regione 'liber'[3] ingressus in urbem et egressus, videntibus inimicis et invidentibus. Paratis itaque ad oppugnandam civitatem machinis, totis viribus oppugnationi insistitur; in die naturali per octavas horas partite triparie exercitum diviserunt, ut alii aliis, recreati scilicet lassatis, per vices succederent, et defensores murorum nec in modico respirare permitterent. Sed hoc frustra; cives enim cautela consimili occurrentes, suum triparie numerum diviserunt, et hostium impetus suscipientes peroptime et per vices easdem corresponderunt. Cumque per dies 'plurimos'[4] sic certaretur, et neque hi neque alii in aliquo remissius agerent, beati Laurentii dies

[1] Philip entered Normandy by the same north-eastern route which the Flemings had opened the previous year, when Neufchâtel, Aumale, and other Norman fortresses fell into their hands. This road, though extremely difficult, was the only passage an enemy could take, as the whole of the country to the south of the Seine, and every other entrance to the city of Rouen, was in the possession of King Henry.

[2] This bridge over the Seine was built by the Empress Matilda.

[3] 'liberi,' MS. Coll. Arm.

[4] 'aliquot,' MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1174.

Saturday, Aug. 10.

festus affuit. Rex autem Francorum pro ejusdem martyris reverentia, quem specialiter consueverat venerari, requiem ipso die civitati indultam jussit voce præconia publicari, quam gratiam cives grate amplexi otio brevissimo jocundissime fruebantur. Juvenes enim et virgines, senes cum junioribus, Deo et Sancto Laurentio gratias agentes, cum pro diei lætitia tum etiam ad irritandos hostes canoris vocibus concrepabant; turma etiam militaris extra civitatem super ripam fluminis in conspectu hostium hastiludio exercebatur ad laudem. Mox comes Flandrensis, ut dicitur, regem adiens, "Ecce," ait, "civitas pro qua jam multum sudavimus, his intus choros ducentibus et illis foris secure ludentibus, sponte nobis offertur; sumat ergo arma in silentio exercitus, scalisque repente muro adjunctis, ante civitatem obtinebimus quam in civitatem regredi valeant qui pro irritatione nostra exterius vacant." "Absit," inquit rex, "absit! Nosti enim me pro reverentia beati Laurentii, hujus diei requiem indulsisse civitati;" tunc universi qui aderant proceres familiari ausu regis mollitiem improperantes dixerunt, "Dolus an virtus quid nunc exerceri debeat? quis enim in hoste veritatem requirat?" victus sic tandem adquievit; itaque non per vocem tubæ 'sui'[1] præconis, sed solis ducum susurris exercitus præparatur. In civitate vero erat turris excelsa in qua vetustissima quædam campana pendebat, ad cujus sonum cum continuatione pulsantem, omnes armata manu ad 'munitionem'[2] civitatis concurrerent: contigit autem eadem hora, secundum dispensationem dominicam, clericos quosdam nescio quid operandi causa in eandem turrim

Perfidy of the French.

---

[1] 'sive,' MS. Lansd.

[2] 'defensionem,' MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1174.

ascendere; quorum unus per fenestram aspiciens, primo quidem insolitum in castris silentium admirans, moxque clandestinum apparatum conspiciens, socios accersivit; cumque liquidius seditionem conspicerent, confestim Ruello, sic enim campana illa dicebatur, pulsato, notissimum illico signum civitati dederunt; quo audito totis viribus utrinque festinatum est. Nam et paratus jam exercitus a castris erumpens, cum scalis tendebat ad murum; et cives, inopinato stimulati periculo, raptis armis spiritu 'motuque'[1] fervido occurrere studuerunt: illi quoque, qui extra urbem exercebantur, mira celeritate affuerunt. Jamque hostes, admotis muro scalis, murum ascenderant, et voces quasi triumphantium personabant; sed statim fortiter impetuntur et repelluntur a civibus, et viriliter collidentes multus utrinque sanguis effunditur. Tandem hostes qui superbe ascenderant sursum, præcipites abierunt retrorsum; et longe majore clade accepta quam illata, nocte superveniente, confusi in castra redierunt. Denique ab illo die et deinceps et obsessi fiducialius, et obsessores desperatius remissiusque egisse leguntur.

Anglia pacificata liberavit Rothomagum.

The King subdues the revolt in England.

Interea rex Henricus senior accersivit præpositos castellorum comitis Leicestriæ, quem secum ex Normannia vinctum adduxerat, et monuit 'ut'[2] pro salute domini sui 'eadem castella resignarent. At illi cum domino suo loquendi copiam postulantes non impetrarunt: cumque dicerent se non aliter quam pro certa domini sui'[3] relaxatione

[1] 'metuque,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib., omitted in MS. Lansd.

[2] 'eos ut,' MS. Lansd.

[3] Omitted in MS. Coll. Arm.

Henry II. A. D. 1174.

regiæ voluntati parituros; rex ipse respondit, "Nihil super hac vobiscum paciscar;" et sacris, ut dicitur, adhibitis, juravit, dicens, "Sic me Deus adjuvet et hæc sacra, quia comes Leicestriæ non gustabit quicquam, donec de castellis ejus fiat quod volo; vos autem abite maturius." Tunc illi certum domino suo exitium imminere videntes, munitiones illico resignarunt: comes autem David qui fuerat princeps eorum, relicto 'Huntedunensi'[1] castello, quod mox regi cessit, trepidus in Scotiam aufugit. Comes autem Ferrariensis et Hugo Bigotus, 'occasionibus'[2] de pace et fidelitate præstitis, in fœdus regium sponte venerunt. Rebus igitur in Anglia, Deo propitio, ad votum dispositis, rex cum ingentibus copiis celeriter transfretavit, ducens secum paulo ante sibi exhibitum Willelmum regem Scotorum, comitemque Leicestriæ, et alios captivos insignes. Et Normannis in ejus adventu gratulantibus, Rothomagum in conspectu hostium pompatice ingressus est. Hostes vero, ante dies paucos de captione regis Scotorum accepto nuntio, attoniti sunt, sed magis de ejus adventu repentino stupefacti; attamen, in robore multitudinis confidentes, in obsidione persistebant. Rex autem Henricus Wallensium turmam ex Anglia accitam per noctem latenter emisit, ut silvarum opacitate tecti locis opportunis observarent ne hostium exercitui necessaria veherentur. Qui, captato tempore, silvis erumpentes commeatum invaserunt, et armatis, a quibus tuebantur, in fugam actis, omnem victualium apparatum cum ingenti hominum et jumentorum exitio asportarunt, se iterum in silvas ut prius recipientes. Moxque

The castles of the Earl of Leicester surrender.

Earl David retires to Scotland.

The King leads an army into Normandy;

---

[1] 'Huntyndonensi,' MS. Cott. Tib.; 'Huntudunensi,' MS. Lansd.

[2] 'cautionibus,' MS. Lansd.

vulgatum est Wallensibus silvas esse refertas, atque ita intercepto commeatu exercitus per biduum inedia laborabat. Hac ergo necessitate soluta est obsidio, et principes nullam aliam tanti laboris mercedem nisi ignominiam 'reportantes,'[1] cum vasto illo exercitu abierunt; compositis tamen ordinibus, ob repellendum periculum si forte 'hostes'[2] a tergo urgerent. Itaque quicquid in regem Anglorum ab hostibus malitiose agentibus vel continuatum est vel attemptatum, Deo illi propitio, in ejus est gloriam commutatum.

Henry II. A. D. 1174.

and raises the siege of Rouen.

Pax reformata inter Patrem et Filium.

Cum ergo eidem in omnibus propitia arrideret divinitas, hostes ejus tot claris ejus successibus territi, de pace tractare cœperunt; ipsis reformandæ pacis mediatoribus jam effectis, qui fuerant discordiæ præcipui incensores; itaque celebri inter partes colloquio habito, exitialis ille rancor principum et inquietudo provinciarum pariter quieverunt; comes enim Flandrensis regi Angliæ restituit quod de jure ejus bellicus casus ei contulerat, fidelitatis et hominii supererogans cautionem; ingratissimus quoque filius in patris gratiam rediit, non solum obedientiam et reverentiam de cætero filialem sub fidejussoria multorum cautione pollicitus, verum etiam nova contra ingratos et suspectos filios 'cautela est adhibita, prudenter enim'[3] 'exacto'[4] et solemniter præstito hominio, patri astrictus est. Ita quod extunc non tantum pater sed et sibi dominus diceretur; ut qui naturæ vinculum irreverenter disruperat, saltem jure civili vel gentium de cætero teneretur. Fra-

Henry is reconciled to his children, and peace is restored.

[1] 'reparantes,' MS. Coll. Arm.
[2] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[3] 'cautela prudenter,' MS. Coll. Arm.
[4] 'exacta,' MS. Cott. Tib.

Henry II. A. D. 1174.

tres quoque impuberes, quos Francorum consilio, patri sollicitatos, subtraxerat, ad patrem reduxit; de quibus utique non modica fuit quæstio, cum ætatis beneficio excusabiles viderentur. Præterea, ad instantiam regis Franciæ et aliorum qui aderant principum, rex Angliæ comitem Leicestrensem, reliquosque captivos, præter regem Scotorum, absolute relaxavit, et relaxatis bona et honores restituit. Processu tamen temporis, cum eorum quæ in se ab ingratis et infidis commissa fuerant immemor videretur, muros Leicestriæ repente subrui, et munitiones omnium qui a se defecerant complanari, præcepit. Tandem vero regem Scotorum, pactis interpositis[1] acceptisque obsidibus, relaxavit; veniensque in Angliam eorundem celebrationem pactorum apud Eborum instituit. Quo cum venisset, prout condictum erat, occurrit ei rex Scotorum cum universis regni sui optimatibus; qui omnes, in 'ecclesia'[2] beatissimi apostolorum principis, regi Anglorum tanquam principali domino hominium cum ligiantia, id est solemni cautione standi cum eo et pro eo contra omnes homines, rege proprio præcipiente, fecerunt: ipseque rex Scotorum coram omni multitudine regem Anglorum modis solemnibus dominum suum seque hominem et fidelem ejus declaravit: eique præcipua tria regni sui munimina, scilicet Rokesburgh, Berewyk, et Castellum Puellarum[3] loco obsidum tradidit. Quibus actis, optata pace populi fruebantur, et rex Anglorum tantorum operum titulis clarus, nominatus est magnus usque ad extremos fines terræ.

The Earl of Leicester and other prisoners set at liberty.

The walls of Leicester destroyed.

A. D. 1175.

The King of Scotland is released.

[1] This was the treaty of Falaise, wherein William the Lion acknowledged himself the liegeman of King Henry, and thus sacrificed the nominal independence of Scotland.

[2] 'ecclesiam,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Edinburgh Castle.

Henry II.
A. D. 1176.

Concilium Londoniis, et controversia Archiepiscoporum.

Anno Domini M.CLXXVI. Hugo cardinalis apostolicæ sedis legatus, nescio quid ordinaturus, venit in Angliam; qui concilio[1] apud Londonias convocato, facta est contentio vehemens de prioratu sessionis inter archiepiscopos: Eborum enim 'archiepiscopus'[2] mature veniens primam sedem occupavit, eandem sibi allegans competere ex antiquo beati Gregorii decreto, quo statutum noscitur, ut metropolitanorum Angliæ ipse prior habeatur qui prius fuerit ordinatus. Cantuariensis vero, solemniter posita præoccupatæ sedis querela, secundam sedem, tanquam passus præjudicium, recusavit. Mox subditis ejus ferocius pro eo æmulantibus, simplex verborum contentio crevit in rixam. Eboracensis autem, quoniam pars adversa fortior erat, loco præmature occupato cum contumelia conturbatus, 'capam'[3] conscissam illatæ sibi violentiæ indicem legato exhibuit, et Cantuariensem cum quibusdam ejus subditis ad sedem apostolicam provocavit: rebus itaque turbatis concilium non celebratum sed dissipatum est. Eodem anno mare extra fines erumpens multos in Hollandia homines et pecora absorbuit, et quasi post biduum furore 'satiato'[4] in semetipsum rediit.

Council at London.

Contention between the Archbishops of Canterbury and York concerning precedence.

The Archbishop of Canterbury cited before the Apostolic See.

Inundations in Holland.

[1] This council was convened on Sunday, the 14th of March, 1176, to determine whether the Archbishop of York might bear his cross in the diocese of Canterbury, and to whose jurisdiction the church of St. Oswald, at Gloucester, pertained: it had been arranged, by the mediation of the King, that the Archbishop of Canterbury should forego his claim to the disputed church, when the contention concerning precedence took place, which terminated the meeting.

[2] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] 'cappamque,' MS. Lansd.

[4] 'sedato,' MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1177.

Concilium Lateranense.

Peace concluded between the Pope and the Emperor Frederic.

Anno Domini M.CLXXVII. et pontificatus Alexandri papæ XVIII. Frederici imperatoris in eundem papam inveterata rabies conquievit, factique sunt amici IX. kalendas Augusti. Quibus feliciter gestis, idem papa Alexander anno pontificatus sui XX. et a partu Virginis M.CLXXIX. 'VII. idus Maii,'[1] generale concilium Lateranis celebrandum instituit,[2] et multa ibidem ordinavit, et statuit quæ dicuntur Decreta Lateranensis concilii, in universo 'XXXIII.'[3]

A. D. 1179. Council of Latran, March 5th.

The decrees of Latran.

Obiit Rex Franciæ.

A. D. 1180. Death of King Louis VII.

Anno Domini M.CLXXX. qui fuit Lodovici regis Francorum XLIV. idem rex Francorum, hominem exuens, carne solutus est;[4] homo quippe sacrorum ordinum præcipuus venerator, sed lingua levis, et malorum multotiens utens consiliis non levi plerumque macula mores egregios denigravit. Successit ei Philippus filius ejus, ex filia comitis Theobaldi, quæ illi jam trigamo nupserat, procreatus.

Accession of Philip II.

Moneta mutata.

New coinage issued.

Anno etiam eodem mutata fuit moneta in Anglia, eo quod a falsariis corrupta fuerat; quod utique fuit necessarium, sed pauperibus et colonis onerosum.

---

[1] We should here read 'III. nonas Martii:' MS. Lansd. has 'V. idus Maii,' and MS. Cott. Tib. 'VII. idus Julii.'

[2] This was the eleventh Council of Latran, which lasted from the 5th to the 19th of March, and at which three hundred bishops were present.

[3] 'XXXVIII.' MS. Coll. Arm.

[4] King Louis died at Paris, on Thursday, Sept. 18.

Henry II. A. D. 1181.

Obiit Papa: obiit Archiepiscopus Eborum.

Anno Domini M.CLXXXI. obiit Alexander[1] papa pontificatus sui anno 'XXIII.'[2] cui successit Lucius[3] papa. Eodem anno decessit Rogerus Eborum archiepiscopus, homo literatus et eloquens, ita in temporalibus commodis prudentiæ singularis. Archiepiscopatum vero Eborum multum provexit in augmentis reddituum, et amplitudine ædificiorum. Viros religiosos in tantum exhorruit ut dixisse fertur, ecclesiasticum beneficium luxuriosis potius quam religiosis conferendum; et prædecessorem suum beatæ memoriæ Thurstinum 'nunquam'[4] gravius deliquisse quam ædificando illud insigne monasterium de Fontibus: in vita autem tondendis magis quam pascendis ovibus dominicis 'intendit.'[5] Moriturus enim pontifex ævo gravis non pauca millia marcarum in thesauris habebat, cum multi pauperes Christi inedia laborarent. Verum cum jam obiisset, rex, per officiales suos, et inventa disrupit, et non inventa ab his quibus jam data erant, extorsit, dicens, "Thesauros a quocunque usque ad mortem repositos solius principis in bonis esse."[6] Decessit autem idem

Death of Pope Alexander III.

Death of Roger Archbishop of York.

[1] Pope Alexander died on Sunday, the 30th of August.

[2] We should here read 'XXII.'

[3] Lucius III.: (Ubaldo Allocingoli, cardinal of St Praxede and Bishop of Ostia), was elected Pope, Tuesday, Sept. 1, and crowned the 6th of the same month.

[4] 'nunquam dixit,' MS. Lansd.

[5] 'intendebat,' MS. Lansd.

[6] The Archbishop of York had by a verbal will, shortly before his death, left his immense treasures, which, according to Diceto, amounted to eleven thousand pounds of silver, besides plate, and three hundred pieces of gold, to charitable uses; notwithstanding the opinion he had maintained during his life, that no legacy bequeathed by a clergyman on his death-bed should be esteemed valid. To this position he had himself given force, by procuring from Pope Alexander III. a license to seize the

Henry II. A. D. 1181.

archiepiscopus anno pontificatus sui 'XXVIII.'[1] et archiepiscopatu in fiscum redacto vacavit sedes Eboracensis annis decem.

Obiit Henricus junior.

A. D. 1183. Death of Prince Henry. June 11.

Anno Domini M.CLXXXIII. qui fuit XXX. regis Anglorum 'Henrici secundi, Henricus tertius Angliæ rex junior'[2] immatura morte decessit: plane immatura si ætatem respicias, sed multum sera si actus attendas; quia prævaricator 'erat'[3] non tantum naturæ ut prius, sed etiam solemnium pactorum, rebellavit 'enim'[4] iterum contra patrem; cujus rebellionis causa hæc fuit. Idem enim pater Ricardo filio suo in administrando ducatu Aquitanico vices suas commiserat, filio quoque Gaufrido Britanniam transmarinam tradiderat: verum idem Henricus indignatus, quod fratrem suum Ricardum pater Aquitaniæ præfecisset, juncto sibi fratre Gaufrido, et quibusdam proceribus Aquitanicis, patrem motibus bellicis lacessivit. Pater vero cum rebelles filios blandis delinire mandatis non posset; improbis eorum ausibus obviaturus, fines Aquitanicos cum exercitu ingressus est. 'Moxque Dei judicio febre correptus elanguit Henricus junior.'[5] Cumque ingravescente morbo desperaretur a medicis, tandem compunctus misit ad patrem, excessum humiliter confitens, et extremam gratiam a paterna pietate deposcens, ut morientem invisere dignaretur. Quibus auditis, paterna qui-

effects of any churchman who should bequeath his property when dying, and not minister the bequests with his own hands. It is not, therefore, to be wondered at, that Henry should embrace the opportunity, thus offered, of sequestering the prelate's hoards to the use of the crown.

[1] 'XXIII.' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'Henrici Henricus junior ejus filius,' MS. Lansd.

[3] Supplied from MS. Lansd.

[4] Supplied from MS. Cott. Tib.

[5] 'Mox Dei judicio Henricus ipse junior febre correptus est et elanguit,' MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1183.

dem concussa sunt viscera; sed allegantibus amicis non esse sibi tutum nequissimis conspiratoribus qui circa filium erant se credere, ad filium non perrexit; sed pro signo clementiæ et indultæ veniæ notum illi annulum mittens, omnia ei condonavit: 'qui illum'[1] 'susceptum'[2] deosculans, assistente Burdegalensi[3] 'archiepiscopo,'[4] diem continuo clausit extremum;[5] funusque ad patrem deducitur, et ejus præcepto apud Rothomagum honorifice sepelitur. 'Idem vero pater dolorem extincti filii ex hostis interitu temperans, conspiratores cum eodem filio in brevi perdomuit, et Gaufridum filium suum in gratiam recepit: qui tamen ingratus, hostilem, ut postea claruit, non exuit animum. Nam tempore modico circa patrem pendulus, cum a patre Andegavensem comitatum obtinere non posset, ad Francos, quos paternæ gloriæ æmulos noverat, sponte se contulit, tanquam per illorum potentiam extorsurus quod a patre non potuit blanditiis obtinere: cumque ad irritandum patrem regi Francorum sedulo militans, grandia moliretur, divini judicii pondere obrutus, molitiones suas 'Parisiis'[6] cum vita finivit.[7] Natus est ei, ex Britannici comitis filia, filius posthumus; cui cum rex avus nomen suum imponi jussisset, contradictum est a Britannicis, et solemni acclamatione in sacro baptismate Arthurus est dictus.[8] Sicque Britones, qui diu fa-

His burial at Rouen.

A.D. 1186. Death of Prince Geoffrey.

Birth of Prince Arthur.

---

[1] 'quem ille,' MS. Lansd.

[2] 'conceptum,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] William, surnamed the Templar, Archbishop of Bordeaux, elected 1173.

[4] 'episcopo,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] Prince Henry fell sick at Château-Martel, near Limoges, where he died, on Saturday, June 11.

[6] 'Parisius,' MS. Lansd.

[7] Prince Geoffrey was killed in a tournament at the French court, Tuesd. Aug. 19, 1186, and buried with great pomp at Paris, in the church of Notre Dame, under the great altar.

[8] Prince Arthur was born

Henry II. A. D. 1186.

bulosum dicuntur expectasse Arthurum, nunc sibi cum multa spe nutriunt verum, juxta quorundam opinionem grandibus illis et famosis de Arthuro fabulis prophetarum.'[1]

De Terra Sancta, et Patriarcha, et Jerusalem perdita.

A. D. 1184. Affairs of the Holy Land.

Anno Domini M.CLXXXIV. Saladinus filius regis Syriæ et Mesopotamiæ, contra Christianos, mortuo patre, surrexit, non jam virga, sed 'malleus, homo astutiæ singularis et mille'[2] nocendi artibus instructus erat: hic Damascum et fines ejus cum uxore accepit. Cumque esset militiæ rex Turcorum gratissimus, vires artibus et artes viribus juvans in Ægyptum cum armis transiit; et consumptis principibus confestim arripuit regnum Babylonis. Lybia quoque atque Arabia potitus, nactus est nomen grande, supra nomen magnorum qui sunt in terra: denique, octo regnis ditissimis præsidens, parum tamen a se actum putabat dum Christiani Jerusalem et Antiochiam et maritimas Syriæ civitates possiderent. Totum ergo 'hostiliter'[3] in ipsos latissimi imperii sui robur convertens, modis omnibus nitebatur devorare plebem Dei, et trophæum crucis Christi avellere a partibus Orientis, ubi prius erectum est. Circa hos dies Philippus comes Flandrensis, piæ devotionis instinctu, cum multa militia terram Jerosolymitanam ingressus, contra Saladinum aliquid agere, et fines Christianos dilatare disposuit; verum offensus a Templariis ad terram Antiochenam, invitante principe, traduxit militiam Christianam;

Extent of Saladin's dominions.

Sunday, the 29th of March, 1187. The King appointed as his guardian his mother, who shortly after married Ranulph Earl of Chester. Nic. Trivet. 106; Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 634.

[1] 'Idem vero pater ..... prophetarum,' omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'malus, homo et mille,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Supplied from MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1185.

audiens autem Saladinus 'abductam militiam, et'[1] terram Domini plus solito præsidiis vacuatam, cum infinito exercitu repentinus irruens, tanquam possessurus eandem, intima ejus illico penetravit. Tunc princeps Christianus quantulam pro tempore potuit militiam convocans, et prœliaturus non suum sed Domini prœlium, hostium numeros non expavit: itaque, præeunte vexillo dominico, juxta Rama, oppidum quod hostes obsederant, congressurus cum eis, tremendas illas copias, divino fretus auxilio, profligavit; Saladinus fuga elapsus ægre evasit, 'cæsis de exercitu ejus multis millibus.'[2] Gestum est hoc prœlium Deo propitio VII. kalendas Decembris; verum anno sequenti propter peccata hominum, quæ utique divinitas odit, contra populum Christianum, minus sancte degentem, cœlestis ira excanduit. Cum enim Saladinus ad expiandum præcedentis anni dedecus, fines Christianos instructior terribiliorque invaderet, nostri etiam multo instructiores numerosioresque quam prius, 'atque ideo minus in Domino dum de se præsumerent confidentes,'[3] prœlium illi in terminis intulerunt, ubi Deo resistente superbis quibus antea humilibus dederat gratiam, maxima Christianorum strages facta est; cæso non parvo militum numero, cum magistro militiæ Templi[4] et optimatibus plurimis. Initium dolorum hæc; "nondum enim erat aversus furor Domini, sed adhuc manus ejus extenta."[5] 'Denique postquam Cæsarea Philippi, quæ quasi clavis Christianorum erat contra Da-

Siege of Ramah.

Monday, Nov. 25, 1185.

A. D. 1187. Battle of Tiberias.

[1] 'abducta militia,' MS. Lansd.

[2] Omitted in MS. Lansd.

[3] 'atque ideo in Domino minus, sed in seipsos confidentes,' MS. Lansd.

[4] Bohadin, the Arabian author of the Life of Saladin, informs us that the Master of the Templars was taken prisoner.

[5] Isaiah, v. 25.

Henry II. A.D. 1187.

mascum, in manus hostiles inciderat, Templarii cum Christianis munitionem utilem ad vadum Jacob exstruxerunt, ne hostes a parte Cæsareæ ejusdem in fines Christianos excurrerent: sed Saraceni prius dissimulantes, et postea tempus nacti, munitionem illam obsidione cingentes, adhibitis machinis fortiter oppugnare cœperunt. Christiani vero apud Tiberiadem congregati ut obsidionem tollerent, ad invicem tractantes, et nequaquam tutum esse censuerunt, absente cruce Domini, cum hostibus congredi; mittuntur ergo nuncii Jerosolymam, qui signum salutare reportent: at in ea mora expugnata est munitio; qua celeriter eversa, Turci cum ingentibus spoliis abierunt: nec multo post Saladinus 'Neapolim'[1] captam evertit; et, dum nostri convenirent post factam stragem, in propria se recepit.'[2]

Patriarcha venit in Angliam.

A. D. 1186. The Patriarch of Jerusalem comes to England to solicit aid.

Unde propter causas prædictas generali providentia statutum est, ut Jerosolymitanus patriarcha,[3] petendi contra immanissimum hostem Saladinum auxilii gratia, ad Christianos principes in Europam mitteretur, et maxime ad illustrem Anglorum regem, cujus efficacior et promptior opera sperabatur. Idem ergo patriarcha cum literis exhortatoriis Lucii papæ veniens a rege Anglorum honorifice susceptus est, et in fine literæ papalis sic continebatur. "Sane recolat prudentia tua et solicita secum meditatione revolvat promissionem illam qua de 'impendendo'[4] Terræ Sanctæ 'subsidio etiam celsitudinem tuam obligasti;'[5] et ita in hac parte te cautum et

Epistle of Pope Lucius to King Henry.

[1] 'Neopolim,' MS. Lansd.

[2] 'Denique postquam ...... recepit,' omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Heraclius.

[4] 'impetendo,' MS. Coll. Arm.

[5] 'præsidio tuam celsitudinem obligasti,' MS. Lansd.

studiosum exhibeas, ut te in tremendo judicio tua conscientia non accuset, et ejus qui non fallitur districti judicis interrogatio non condemnet." Verum cum rex ipse certa et enormia regni proprii ex sua peregrinatione pericula allegaret, et loco suæ præsentiæ ad sublevationem orientalis ecclesiæ decentem pecuniæ summam promitteret, tandem patriarcha inanior spei quam venerat, in Galliam remeavit, et continuata inter reges discordia, tandem infecto negotio repatriavit. Henry II. A. D. 1186.

Jerusalem perdita.

Anno autem Domini M.CLXXXVII., regnante in Alemannia Frederico, in Francia Philippo, in Anglia Henrico secundo, sub Urbano[1] papa, qui Lucio successerat, aggravata est manus Domini super terram Jerosolymitanam: civitas enim sancta, in qua invocatum est nomen Domini a diebus antiquis, in qua sacræ prophetiæ floruerunt, in qua redemptionis humanæ insignia micuerunt, ex qua sacramenta salutis in omnem mundi latitudinem fluxerunt, proh dolor![2] incidit in manus gentis profanæ et immundæ, cum jam mansisset sub potestate Christiana annis LXXXVII., quæ scilicet imperatore Vespasiano et Tito conquæsta fuit, sub papatu Urbani secundi, et modo recidit in manus Turcorum sub pontificatu Urbani A. D. 1187.

[1] Lucius III. died Sunday Nov. 24, 1185; he was succeeded by Urban III. (Hubert Crivelli, Archbishop of Milan and cardinal of St. Laurence), elected on the 25th of Nov., and crowned the 1st of Dec. following.

[2] The following from Brompton will elucidate this passage: "proh dolor! in manus gentis prophanæ incidit et immundæ; quæ circa tempora papatus Urbani primi a Tito et Vespasiano conquæsta fuit et quasi subversa, et postmodum sub papatu Urbani secundi a manibus Saracenorum per fideles Christi liberata, et quasi extunc per annos plurimos sub potestate Christiana mansisset, modo sub pontificatu Urbani tertii in manus Turcorum cecidit malignorum." Chron. J. Brompton, Hist. Ang. Script. 1146, ed. Twysden.

Henry II. A.D. 1187.

Massacre of the Knights Templars and Hospitallers.

tertii. Milites vero Templi et Hospitalis quos in campo non 'voraverat'[1] gladius, ab aliis segregatos captivis, Saladinus coram se decollari præcepit. Comes autem Tripolitanus, qui cum Saladino prius conspiraverat dolose, cum suis complicibus effugit de prœlio, ipsis Saracenis nec eos attingere curantibus.[2] Cum ergo tyrannus cruentissimus peremptæ multitudinis spolia dirupisset, mox cum suis copiis civitatem 'Ptolomaidam,'[3] quæ nunc Acra dicitur, adiens, et eam, quasi præsidiis vacuatam inveniens, confestim obtinuit. Sanctam quoque civitatem 'Jerosolymam postea'[4] idem Saladinus adiit, ubi patriarcham et populum metu languidum ad deditionem coarctans, vita et libertate indulta ut titulo clementiæ se insigniret, armis et pecuniis nudatos dimisit: civitatemque ingressus pompatice formam vexilli dominici ludibrio habitam et fustigatam confregit: templum vero Domini aqua rosea tanquam a Christianis sordibus expians sacrilegis ritibus dicavit: sepulchri vero dominici aliquantulam reverentiam habuit, quod omni quidem aureo et argenteo ornatu sublato, Syros illius terræ indigenas Christianos custodire præcepit; edictum adjiciens ne quis alienus irreverenter accederet. Hæc Jerosolymis provenisse noscuntur a diro illo prœlio quo populus Christianus interiit tribus fere mensibus elapsis. Quippe infra octavas apostolorum Petri et Pauli

Capture of Acre.

Jerusalem surrenders.

July 6.

[1] 'noverat,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] We may here remark, that the charge of perfidy raised against the Earl of Tripoli seems to rest on the slight foundation of his early flight from the field. He is spoken of as a bitter enemy by the author of the Life of Saladin, who must have been acquainted with any league between him and the Sultan, had such been in existence, and who could have had no cause for concealing the fact after the death of both the parties concerned.

[3] 'Tholomaydam,' MSS. here and elsewhere.

[4] Supplied from MS. Lausd.

factum est illud Christianæ plebis excidium, et circa solemnia beati Michaelis facta est deditio sanctæ civitatis. Ascalona quoque, urbs nobilis, in quam post prœlium propter ejus firmitatem multi 'Christiani'[1] confluxerant, tyrannicam potestatem non evasit; nam rex Jerosolymorum, qui captus prœlio fuerat, eam pro sua liberatione resignavit. Jamque sola urbium Palestinæ urbs insignis Tyrus dominationem aspernabatur hostilem: illa namque civitas, ut produnt historiæ, fortissimum regem Nabugodonosor prius, et postea magnum illum Alexandrum, multo labore excercuit. Plane Dominus propter servos suos, ut venturis Christianis aptum non deesset receptaculum, urbem hanc tanquam granum botri modicum pro benedictione non modica reservavit. Et quia fere tota mari ambitur, portu gaudens tutissimo, Saladinus eam obsessurus classe circa urbem disposita modis omnibus eam studuit oppugnare. Eodem tempore marchio filius marchionis de Monte-ferrato ibidem cum magna classe advenerat, patri suo qui in prædicto bello Christianorum fuerat astiturus; qui accepta a civibus fidelitate, et præparatis navibus cum quibus venerat, navali prœlio statuit cum hostili classe confligere; quod et factum est Deo propitio; et cæsa vel submersa multitudine hostium, naves nonnullas ad portum reduxerunt, et spectante Saladino cæteræ suæ naves ut evaderent litoribus alliserunt. Quo casu ita est consternatus, ut, incensis machinis et soluta obsidione, discederet, nihil ulterius contra eandem urbem ausurus. Mox in fines Antiochenos debacchantem convertit tyrannidem, et capta Laodicia cum multis urbibus, ipsam quoque maximam civitatem ita coarctavit,

Henry II. A. D. 1187. Sept. 29.

Siege of Tyre.

---

[1] Supplied from MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1187.

ut ab exterritis civibus pactum extorqueret, quod ad diem certum urbem resignarent, nisi forte major exercitus ex Europa veniens id fieri 'prohiberet.'[1]

Reges nostri discordant et concordantur.

Henry embarks for Normandy.

'Inter'[2] Philippum regem Francorum et Henricum regem Angliæ exitialis discordiæ germina pullularunt; unde rex Henricus ad transmarina vocatus negotia transfretavit. Convenerunt autem ex diversis hinc inde provinciis apud castrum quod Radulphi dicitur ferocissimo agitatæ spiritu armatorum multitudines, mira vesania regum suorum gloriæ vel potius superbiæ sanguinem proprium libaturæ: cumque castris hinc inde 'compositis'[3] per dies aliquot, torvis se vultibus mutuo duo magni exercitus prospectarent, et viris pacificis qui pacem vel inducias satagebant aerem frustra verberantibus, tandem turmis ad pugnam dispositis parum jam 'aberat'[4] a congressu mutuo; et ecce occultis magis, ut dicitur, ducum susurris quam prolocutionibus publicis indultæ in dies plurimos induciæ in utroque exercitu voce præconia declarantur, plane vox ista multo gratius insonuit auribus omnium quam vox tubæ excitantis ad prœlium. Gentes ergo et populi qui meditabantur inania vel potius insana, cum ingenti gaudio ad propria sunt reversi.

Gregorius Papa excitavit omnes ad Terram Sanctam.

Cum in Oriente circa populum Christianum 'talia gererentur'[5] Urbanus[6] papa extremæ sorti

[1] 'prohiberent,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'Namque interea inter,' MS. Lansd.

[3] 'oppositis,' MS. Cott. Tib.; 'dispositis,' MS. Lansd.

[4] 'aberant,' MS. Lansd.

[5] 'talia ut prædiximus gererentur,' MS. Lansd.

[6] Pope Urban died Oct. 11, 1187, and was succeeded by Gregory VIII. (Albert di Morra),

Henry II. A.D. 1187.

subjacuit; cui successit Gregorius, vir plane 'scientia'[1] et sinceritate vitæ conspicuus, æmulationem Dei habens secundum scientiam, et superstitiosarum consuetudinum in scripturis suis reprehensor acerrimus. Sane Christianæ plebis et sanctæ civitatis exterminium, quod sub Urbano papa contigerat, dolens supra modum ingemuit; aliquod 'tamen'[2] remedium adhibere proponens, epistolam suam illico in orbem Christianum direxit, in hæc verba: "Gregorius,"[3] etc.—"Audita tremendi severitate judicii quam super terram Jerosolymitanam divina manus exercuit, tanto sumus nos et fratres nostri 'horrore'[4] confusi, tantis afflicti doloribus, ut non facile nobis occurreret quid dicere aut facere deberemus, nisi quod psalmista deplorat et dicit, "Deus, venerunt gentes in hæreditatem,"[5] etc. Nos autem licet cum propheta dicere habeamus, "Quis det oculis meis fontem lachrymarum, et plorabo die ac nocte interfectos populi mei!"[6] non tamen adeo nos dejicere debemus ut in diffidentiam decidamus, et credamus Deum ita populo suo iratum ut quid faciente peccatorum multitudine fieri permisit iratus, non cito per misericordiam, pœnitentia placatus, allevet, et post lachrymationem exultationem inducat. Nos autem credere non debemus quod ex injustitia ferientis judicis, sed iniquitate potius populi delinquentis, talia provenerunt. Porro nos in tanta contritione terræ illius, non solum peccatum habitatorum ejus sed et nostrum et totius populi Christiani debemus attendere, cum ex omnibus partibus inter reges et principes, civitates et

Accession of Pope Gregory.

He solicits aid for the Holy Land.

Epistle of Pope Gregory.

who was elected Tuesday, Oct. 20, of the same year.

[1] 'sapientia,' MS. Lansd.

[2] Supplied from MS. Lansd.

[3] This General Epistle, of which Newbury gives a more perfect copy, was dated on Thursday, the 29th of October.

[4] 'honore,' MS. Coll. Arm.

[5] Ps. lxxix.

[6] Jeremiah ix. 1.

Henry II. A.D. 1187.

Epistle of Pope Gregory.

civitates, dissentiones audiamus et scandala, 'ut'[1] cum propheta dicere valeamus, "Non est veritas, non est scientia Dei in terra, furtum et mendacium, homicidium et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit."[2] Cogitate itaque filii qualiter transeant universa, et pariter transeatis et vos; et date vestra, dateque vosmet ipsos, non in exterminium sed in conservationem ei a quo et vos et vestra omnia recepistis, nec dicimus, dimittite, sed præmittite in cœleste horreum quæ habetis, et reponite apud eum apud quem "'ærugo'[3] non demolitur aut tinea, nec fures effodiunt aut furantur;"[4] laborantes ad recuperationem terræ illius, in qua pro salute nostra "Veritas de terra orta est,"[5] et sustinere pro nobis crucis patibulum non despexit: recolentes non esse novum quod terra illa judicio dominico percutitur, sed nec esse insolitum ut flagellata et castigata misericordiam consequatur. Poterat quippe Dominus sola eam voluntate servare, sed non habemus ei dicere cur ita fecerit. Voluit enim forsitan experiri, et in notitiam ducere aliorum, "si aliquis sit intelligens aut requirens Deum,"[6] qui oblatum sibi tempus pœnitentiæ hilariter amplectatur, et animam ponendo pro fratribus consumetur in brevi, et compleat tempora multa. Eis autem qui corde contrito et humiliato spiritu laborem itineris hujus assumpserint, et in pœnitentia peccatorum et fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam et vitam pollicemur æternam," etc.

---

[1] 'et,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Hosea iv. 1, 2.

[3] 'eurugo,' MS. Coll. Arm.

[4] S. Matth. vi. 19.

[5] Ps. lxxxv. 11.

[6] Ps. xiv. 2, and liii. 2.

Henry II. A. D. 1187.

Obiit Gregorius Papa.

Death of Pope Gregory, and accession of Clement III.

Hac ergo epistola in orbem 'terrarum'[1] directa, idem Gregorius Pisas contendit, ubi Pisanos et Januenses jugi et inveterata discordia dissidentes, Deo auctore, reconciliavit ad pacem; moxque febre correptus, post dies paucissimos apud Pisas, valedicens mundo, expiravit.[2] Cui successit Clemens ibidem electus et inthronizatus, qui jacta pacis semina 'pro studio'[3] fovit, et ad fructum 'perduxit.'[4]

Reges sumpserunt Crucem.

Sane tristis ille rumor orbem in brevi pervagatus omnium quidem Christianorum cordibus stuporem et horrorem invexit. Ricardus autem comes Pictavensis regis Anglorum filius, et successor futurus, nuntium 'forte'[5] hujuscemodi, inclinato jam die, accipiens, absque ulla deliberatione laudabile propositum toto mox pectore combibit, et summo mane in argumentum futuræ peregrinationis et expeditionis characterem Domini cum solemnitate accepit; quo audito pater siluit usque ad adventum filii, et cum adesset post dies aliquot, "Me," inquit, "inconsulto rem tam arduam minime arripere debuisti, pio tamen proposito tuo nequaquam adversabor, sed illud ita prosequar ut a te egregie impleatur." Eodem tempore archiepiscopus Tyrinus[6] a partibus ve-

Prince Richard takes the cross.

William, Archbishop of Tyre, solicits aid.

[1] Supplied from MS. Lansd.

[2] Gregory VIII. died on Thursday, Dec. 17th, and was succeeded by Clement III. (Paul Scolaro, Cardinal Bishop of Palestrina), who was elected on the 19th, and crowned the 20th of Dec. of the same year.

[3] 'pro posse,' MS. Lansd.

[4] 'produxit,' MS. Lansd.

[5] Omitted in MS. Cott. Tib.

[6] William Archbishop of Tyre was esteemed one of the most learned and eloquent men of his age. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 641.

Henry II. A. D. 1188.

niens Orientis, et duriora nuntians atque imminentes miserias ita in auribus publicis deploravit ut duo magni reges Francorum et Anglorum, tractandi gratia quidnam facerent, in terrarum confiniis convenirent.[1] Verum in illo colloquio, dum religiosa intentione non sua sed quæ Christi sunt quærerent, nulla, vel admodum languida, pristini rancoris irrepsit memoria; sed omni propter Christum quæstione sopita, paribus votis et studiis Christiano negotio intenderunt. Itaque in multo devotionis fervore surgentes, signum[2] regis regum in ejus mox militiam accingendi, per manum memorati archiepiscopi acceperunt; et non tantum sua sed etiam seipsos eidem præclaræ militiæ devoverunt. 'Quorum'[3] exemplum dux Burgundiæ, comes Flandrensis, et comes Campaniæ cum aliis multis hilari devotione amplexi, signo dominico proprios insignire humeros, seque pro Christo laboribus et periculis exponere cupientes; statuto mox tempore quo iter arriperent, ad necessariam provisionem et præparationem tanti itineris se confestim transtulerunt.[4] Soluto ergo cœtu rex Henricus in Angliam reversus est,[5] ubi archiepiscopus Cantuariensis, episcopi Dunolmensis, et Norwicensis, et multi nobiles, regio accensi exemplo, signum salutiferum solemniter susceperunt.

The kings of France and England engage in the Crusade.

[1] This meeting took place on the 13th of January, between Trie and Gisors. Nic. Trivet. 109.

[2] The crosses presented by the Bishop of Tyre to the English, French, and Flemish, as distinguishing badges of their respective nations, were white, red, and green. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 641.

[3] 'Comes,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] Above 130,000*l.* were raised for this expedition; a tenth of the rents and moveable property, both in England and on the Continent, being levied for this purpose.

[5] King Henry landed on Saturday, January the 30th, and on the 11th of February held a council at Geddington, to draw up articles relative to the intended Crusade. Gervas. Canterb. Chron., Hist. Ang. Script. 1522.

Henry II. A. D. 1188.

Imperator sumpsit Crucem.

Fredericus imperator Romanus, convocatis nobilibus sui imperii, ingentis animi propositum declaravit, 'sumptoque'[1] solemniter signo Dominicæ crucis, imperialis apicem majestatis subditis ducibus et gentibus formam efficacissimam præbuit: itaque cunctæ provinciæ nominis Christiani ad maturandum iter propositum immensis apparatibus studiisque fervebant animosi.

The Emperor Frederic takes the cross.

De rupto fœdere Regis Francorum, et consecuta Morte Regis Angliæ.

Verum ita fervente fidelium devotione principum et populorum, antiqui hostis tam bona initia corrumpere gestientis malitia non quievit: cum enim illustris rex Anglorum in regno proprio quietus consisteret, et, prout decebat tantum principem, ad futuram se expeditionem modis omnibus præpararet, rex Francorum, nescio[2] unde stimulatus, rupta fide fœderis, subito furore excanduit, et castrum nobile quod Radulphi dicitur, quorundam, ut dicitur, nequissimorum proditione improvisus usurpator intravit. Quo successu elatus, mutato vel potius exsufflato expeditionis Jerosolymitanæ proposito, grandiora moliebatur: quibus celeriter agnitis, rex Angliæ, mature transfretaturus, viros honoratos cum verbis pacificis ad prævaricatorem præmisit. Verum ille, ad omne blandimentum inflexus et rigidus, pestilentis incœptis 'superbe'[3] incubuit. Cumque rex Anglorum transfretasset, bonorum studio virorum ad colloquium solemniter conve-

War with France.

[1] 'ornansque,' MS. Lansd.

[2] The occasion of this rupture was a quarrel between Richard of Poitiers and Raymond de St. Gilles Count of Toulouse.

[3] Omitted in MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1189.

nerunt, rex quidem Anglorum querelam rupti fœderis et illatæ sibi injuriæ positurus, 'rex vero Francorum tanquam de his rationem redditurus.'[1] At sub hac fiducia rectitudinis mysterium operabatur iniquitatis: Ricardus enim comes Pictavensis et regis Anglorum filius, Francorum, ut creditur, astutia abstractus atque illectus, in ipso solemni regum colloquio a patre deficiens ad partes transivit hostiles.[2] Quo casu consternatus pater, cum causæ malorum ingravescerent, verbis pacificis cum his qui oderunt pacem, aere inaniter verberato, discessit; nesciens penitus cui se crederet, cum tam infilialem jam filium expertus esset; illico bellum utrinque instruitur, sed viribus animisque disparibus: idem enim Ricardus, quem pater ducatui Aquitanico præfecerat, parentem sibi militiam ad partes regis Francorum traduxit; plurimi quoque 'potentum'[3] Normanniæ et Andegaviæ et Britanniæ, fide exsufflata, manifeste jam a patre deficientes ad filium, in ejus gratiam Francorum auxerunt exercitum. Unde factum est ut regi Anglorum præter stipendiarios parcior fieret numerus, et ille quidem mutabundus. Itaque rex Francorum cum comite Pictavensi et infinitis copiis terram regis Anglorum nullo obsistente ingressus,[4] ad urbem Cynomanensem, ubi idem rex cum suo exercitu morabatur, pertendit. Quo ille cognito, 'cum'[3] ad subeundum belli discrimen se longe imparem 'cerneret,'[5] et obsideri ab hostibus formidaret, incensa urbe

Richard takes up arms against his father.

The city of Mans captured by the French.

[1] Omitted in MS. Lansd.

[2] This new dissension arose on Henry's denying the request of Richard, that he might be proclaimed his successor to the English throne. Benedictus Abbas, ii. 541.

[3] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] Hostilities commenced upon the expiration of the truce, which terminated on the feast of St. Hilary, 1189. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 652; Gervas. Canterb. Chron., Hist. Ang. Script. 1539.

[5] 'terreret,' MS. Coll. Arm.

profugit, et in tutiora se loca recipiens, mox exercitus, qui eum sequi videbatur, defluxit. Tunc Johannes filiorum ejus minimus, quem tenerrime diligebat, recessit ab eo, ne fratribus dissimilis et minus frater videretur. Hostes autem urbe Cynomanensi cum arce potiti, urbem vero Turonicam cum arce ejus expugnaverunt, 'de'[1] obsidenda quoque urbe Andegavensi consequenter 'tractantes.'[2] Tot ergo malis rex Anglorum anxius, et maxime ex junioris filii defectione animo saucius, ex multa mœstitudine febrem accersivit: qua invalescente 'per'[3] dies aliquot apud 'Chinonem'[4] vitam finiens, diem ibi clausit extremum. Hunc finem habuit inclytus ille rex Henricus, inter reges orbis terrarum nominatissimus: et nulli eorum vel amplitudine opum vel felicitate successuum paulo ante secundus. Hostes vero, audito hoc incommodo, bella suspenderunt; comesque Ricardus ingemuit, 'et ad expiandum'[5] quod viventi patri minus officiosus extiterat, in officio paterni funeris vel sero se filium comprobavit. Hostes quoque qui excellenti gloriæ ejus et virtuti semper inviderant, extinctum lamentasse et laudasse dicuntur: omniumque sensibus expositum erat quanta sit vanitas atque fallacia excellentiæ temporalis, cum illum qui paulo ante tantus in orbe refulserat tam miserabilis subito casus absumpsisset. Corpus ejus, prout ipse in extremis pia devotione dictaverat, ad illud famosum et nobile monasterium fœminarum quod Fons-ebraudi dicitur, 'deportatum,' [6] ibidem, præsentibus filiis

Henry II. A. D. 1189.

John rebels.

Tours taken.

Death of King Henry at Chinon, Thursday, July 6th;

and sepulture at Fontevrault.

[1] 'mox autem de,' MS. Lansd.
[2] 'tractaverunt,' MS. Lansd.
[3] 'post,' MS. Lansd.
[4] 'Tynonem,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[5] These three words follow extiterat in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[6] 'deportatum est,' MS. Lansd.

Henry II. A. D. 1189.

atque assistente nobilium multitudine, juxta magnificentiam[1] regiam sepultum est. Sane idem rex multis virtutibus prædítus et ornatus, in aliquibus tamen vitiis 'obnoxius'[2] personam regiam deturpavit: in libidine namque pronior conjugalem modum excessit, regina enim desinente parere, multos fecit spurios: venationis delicias plus justo diligens; in puniendis tamen transgressoribus avo mitior fuit, ille enim homicidarum et fericidarum parvam esse distantiam voluit, hic tamen hujusmodi transgressores carcerali custodia sive exilio ad tempus coercuit: Judæos fœnerantes plus justo fovit: et vacantes episcopatus, ut provenientia reciperet, diu vacare voluit. Fuit autem contra hæc in 'regni'[3] fastigio tuendæ et fovendæ pacis publicæ studiosissimus; et ecclesiasticarum libertatum conservator præcipuus: viros religiosos specialiter honoravit, et res eorum æquo cum suis dominicis jure conservari mandavit: pupillorum, viduarum, et pauperum curam habens, et locis pluribus largas eleemosynas impendens. Naufragorum consuetudinem eximia pietate correxit, et eis humanitatis officium exhiberi præcipiens graves in eos pœnas sanxit qui forte illis 'in aliquo'[4] 'molesti'[5] esse, vel de rebus quippiam usurpare, præsume-

His character.

[1] The funeral ceremony was performed by the Bishops of Tours and Treves. Nic. Trivet. 113. Giraldus Cambrensis and other chroniclers inform us, that the king was scarcely dead when he was stripped of his treasures, and even of his clothes; that it was with difficulty any persons were found to wrap the body in a shroud, or horses to convey it to the place of sepulture; and that some gold fringe supplied the place of a crown, as the keepers of the treasury at Chinon refused to supply more befitting regalia to adorn the last remains of this once powerful king. Giraldus Cambrensis, Instruct. Princip., Recueil des Hist. de la France, xviii. 157, 158; Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 654.

[2] 'obnixius,' MSS. Coll. and Cott. Tib.

[3] 'regem,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] Omitted in MS. Lansd.

[5] 'molestum,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

rent. Nullum regno Anglorum vel terris suis transmarinis grave onus unquam imposuit: tributum ecclesiis vel monasteriis nunquam indixit: discrimen sanguinis et mortes hominum exhorrescens, armis, cum aliter non potuit, pacem observare curavit. Obiit autem illustris rex Anglorum dux Normannorum et Aquitanorum et comes Andegavensium Henricus 'secundus'[1] anno regni sui XXXV: anno ex quo signum Domini suscepit secundo. Quidam nostri ordinis in vita regis pro eo frequenter orans, et quæ, de misericordia vel de judicio superni moderaminis, eidem essent regi eventura, nosse desiderans, ante tempus quo signum dominicum susceperat rex, 'tale'[2] a Domino de rege dilecto in somnis responsum accepit. Signum meum super se levabit; sed in tormento tormentum portabit, nam uterus uxoris suæ contra eum intumescet; et ad ultimum cum velatis velabitur. Quæ omnia evenerunt ad litteram.

Henry II. A. D. 1189.

Legend.

De Coronatione Regis Ricardi, et ejus 'primordiis.'[3]

Anno Domini M.CLXXXIX. sedi apostolicæ præsidente Clemente, Henrico autem Frederici filio arcem Romani imperii tenente, et Francis imperante Philippo, Ricardus illustrissimi regis Anglorum Henrici secundi filius defuncto 'patri'[4] successit. Hic, patre sepulto, rebusque trans mare 'mature'[5] dispositis, in Angliam cito et opportune transvehitur: cunctis ex ejus edicto custodiis per Angliam relaxatis, ut scilicet ad introitum novi principis esset lætitia generalis: consecratus est autem in regem, et solemniter

Richard I.

crowned at

[1] 'secundus post conquæstum,' MS. Lansd.
[2] 'talia,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[3] 'primordiæ,' MS. Coll. Arm.
[4] 'patre,' MS. Lansd.
[5] Omitted in MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1189.

Westminster, Sunday, Sept. 3.

coronatus Londoniis a Baldewino Cantuariensi archiepiscopo III. nonas Septembris; qui dies, ex prisca gentili superstitione, malus vel Ægyptiacus dicitur, tanquam Judaici eventus quodam præsagio. Dies enim ille Judæis exitialis fuisse dinoscitur, et Ægyptiacus magis quam Anglicus, cum Anglia, in qua sub rege priore felices et inclyti fuerant, repente in Ægyptum, ubi patres eorum dura perpessi sunt, Dei judicio 'verterentur.'[1]

Proclamation forbidding Jews to be present at his coronation.

Edicto namque, ut dicitur, interdixerat ipse rex Judæis ingressum vel ecclesiæ dum coronaretur, vel palatii dum post coronationis solemnia convivaretur, superstitiosam sectam, de consilio quorundam, præcavere volens. Expletis igitur missarum solemniis, rex fulgens diademate cum pompa magnifica ad convivium intravit. Contigit[2] autem, eo discumbente cum omni frequentia nobilium, populum circa palatium tumultuari.

Judæi occisi Londoniis.

Massacre of the Jews in London.

Judæi siquidem turbis mixti fores sic regias introibant: unde indignatus quidam Judæum palma percussum ab ingressu januæ arcere curavit, regium objectans edictum. Quo exemplo plures accensi Judæos cum contumelia repellebant; factoque tumultu, indisciplinata cum turbine turba accurrit; credentesque regem talia mandasse, tanquam freti auctoritate regia in multitudinem Judæorum ad fores regias consistentium pariter irruerunt. Et primo quidem percutiebant pugno, mox vero vehementer efferati sustulerunt ligna et lapides. Porro Judæi fugam inierunt, in fuga vero cæsi sunt quidam usque ad mortem, quidam autem omnino perierunt.

---

[1] 'verterent,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'Contigit autem,' &c. commences the new section in MS. Lansd.

Interea rumor gratissimus, quod scilicet rex omnes Judæos exterminari jussisset, totas incredibili 'celeritate'[1] percurrit Londonias: moxque infinitus indisciplinatorum populus, tam ex ipsa civitate quam ex provinciis plurimis, qui illuc unctionis regiæ causa convenerat, armatus accurrit. Trucidantur ergo Judæi; et qui beneficio domorum fortium tuebantur ad tempus, a frementibus populis, igne immisso, consumuntur. Nunciantur hæc regi adhuc cum omni procerum frequentia convivanti, mittiturque a latere ejus Ranulphus de Glanevilla regni procurator, vir potens et prudens, cum aliis æque nobilibus, ut vel flecteret vel frænaret audaces. At id frustra: in tanto enim tumultu nullus eorum aut vocem auscultavit aut faciem honoravit; quin potius adversus frementes ut maturius recederent terribiliter denuntiaverunt. Illis igitur effrenatam rabiem consulte declinantibus, usque ad sequentis diei horam secundam desæviere prædantes, et tunc sæviendi magis satietas vel lassitudo quam vel ratio vel reverentia principis prædantium sedavit furorem. Et licet rex novus ingentis animi et ferocis anxius æstuaret, 'in'[2] infinitam tamen 'reorum'[3] multitudinem censuræ regiæ vigorem non exercuit, quia illud erat difficile immo potius impossibile. Judæis tamen, post cladem, pacem edicto sanxivit; qua tamen diu gavisi non sunt.

Richard I. A. D. 1189.
Massacre of the Jews.

De Judæis apud Lennam.

Sane iste in Judæos zelus, non quidem fidei sed potius lucri, Londoniis accensus, vehementer excanduit: arbitrabantur enim audaces et cupidi

A. D. 1190. At Lynn.

---

[1] 'severitate,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Supplied from MS. Lansd.

[3] 'eorum,' MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1190.

Massacre of the Jews.

obsequium se præstare Deo dum spoliarent vel perderent homines Christo rebelles; et agebant, sine conscientiæ scrupulo, hilari furore propriæ cupiditatis negotium. Unde apud Lennam contigit quendam ex Judæis fieri Christianum, quem tanquam legis prævaricatorem Judæi prosequentes, captata opportunitate et arreptis armis, ipsum aggressi sunt per viam transeuntem, porro ille in ecclesiam proximam se recepit, 'nec quievere sævientes;'[1] sed continuato furore et impetu eandem ecclesiam oppugnare cœperunt: mox ingens clamor attollitur, et Christianum auxilium sonoris vocibus flagitatur. Clamor ergo et fama Christianum populum accendunt; et peregrini juvenes, quorum illuc multitudo magna negotiandi gratia venerat, armati accurrunt, superbos belligerantes fortius impetentes. Judæi vero, cum Christianorum impetum ferre non possent, fugam inierunt, cæsis in fuga multis: domus etiam eorum expugnatæ atque exspoliatæ a Christianis, flammis tandem ultricibus conflagrarunt. Peregrini vero juvenes præda onusti, repetitis navibus, ne quam forte a ministris 'regiis sustinerent quæstionem, celeriter abierunt. Loci vero incolæ, cum propter hoc discuterentur a regiis, in peregrinos'[2] qui jam abierant factum refuderunt.

Item apud Stanfordiam de Judæis.

At Stamford, March 7.

Post hæc apud Stanfordiam novi adversus Judæos turbinis motus surrexit. Cum enim ibidem quadragesimali tempore solemnes nundinæ agerentur; juvenes qui signum dominicum Jerosolymam profecturi susceperant, ex diversis provinciis venientes, indignantesque quod inimici

[1] 'nec tamen illi quieverunt,' MS. Lansd.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

crucis Christi tam multa possiderent, cum ipsi ad tanti itineris laborem sumptus non haberent necessarios; arbitrantes ergo obsequium se præstare Deo si hostes ejus impeterent, quorum bonis inhiabant, audacter irruerunt in eos, nemine tantis se ausibus opponente. Cæsi sunt aliquot ex Judæis, cæteri vero 'intra'[1] castellum recepti ægre evaserunt: prædones autem cum sui operis emolumento abierunt, nullusque eorum propter hoc studio disciplinæ regiæ sustinuit quæstionem.

Richard I. A.D. 1190.

Massacre of the Jews.

Item apud Lincolniam.

'Lincolnienses vero audientes qualia circa Judæos agerentur, occasionem nacti et animati exemplis, aliquid audendum duxerunt, et conglobati in cohabitantes Judæos motu subito exarserunt. Porro Judæi pavore et exitio aliorum cautiores effecti; paucis discrimen expertis; in munitionem regiam cum pecuniis mature secesserunt.'[2]

At Lincoln.

Item apud Eboracum.

Verum Eboracensibus non metus ferocissimi principis, non vigor legum, non ratio, non humanitas obstitit, quominus exitio generali tollerentur Judæi. Eboracensium autem Judæorum duo primi fuere Benedictus et 'Jocenus,'[3] homines locupletissimi et late fœnerantes: hii duo ad coronationem regis pompatice procedentes, in conflictu Londoniis cum cæteris extiterunt: quorum ille Benedictus, plagis impositis, comprehensus, ut mortem differret Christum

At York, March 17.

---

[1] 'infra,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] This section is omitted in MS. Coll. Arm.

[3] 'Jocelinus,' MS. Lansd. throughout.

Richard I. A. D. 1190.

Massacre of the Jews.

coactus est confiteri, ductusque in ecclesiam illico baptizatus est. Sedato vero tumultu, in crastino productus ad principem interrogatus est ab eo an esset Christianus, qui respondit, se a Christianis baptizari coactum sed animo semper fuisse Judæum, et 'talem'[1] se malle mori, cum jam non posset vivere, plagis enim pridie impositis urgebatur ad mortem: ejectus ergo a facie principis Judæis est redditus apostata Christianus; et cito deficiens de Benedicto efficitur maledictus; Jocenus autem de conflictu fugiens domum reversus est. Rege vero postmodum in partibus transmarinis constituto, conjuraverunt adversus Judæos Eborum provinciales plurimi, perfidum sanguinem et prædarum cupidinem sitientes. Cumque urbis pars non modica, nocte intempesta, vel 'fortuito,'[2] vel potius, ut creditur, a conjuratis immisso conflagravit incendio, 'ne'[3] et ipsi cives circa ignem occupati impedimento 'essent'[4] prædantibus, armata conjuratorum manus domum dicti Benedicti, ut dictum est, Londoniis mortui, in qua uxor ejus et filii cum aliis pluribus, propter fortitudinem domus, habitabant, vi magna et ferramentis ad hoc præparatis irrupit: cæsisque omnibus qui in ea erant, et corrasis opibus, ignem quoque tectis immisit, et abiit. Quo casu consternati Judæi, et maxime ille 'Jocenus,'[5] custode exorato et connivente, in arcem regiam pecuniarum suarum ingentia pondera tanquam gazas regias convexerunt: post dies vero aliquot nocturni illi prædones cum majori fiducia atque 'ferociori'[6] redeunt, et domum

[1] 'magis,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'casu,' MS. Lansd.

[3] 'ut,' MS. Lansd.

[4] 'non essent,' MS. Lansd.

[5] 'Joceus,' here and afterwards in MS. Coll. Arm.

[6] 'ferocia,' MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1190. Massacre of the Jews.

Joceni fortem quidem et arces non ignobiles protendentem fortiter oppugnatam, tandem captam et expilatam incenderunt. Jocenus autem paulo ante hoc malum præsagiens, cum uxore et filiis in arcem regis migraverat: similiter et cæteri Judæi, paucis ad victimam foris remanentibus. Prædonibus autem cum tanti ausus emolumentis dilapsis, facto mane vulgus promiscuum irruit, diripuitque, in diversis speciebus, prædonum ignisque reliquias. Moxque nullo publici rigoris habito respectu, manifeste et profusa licentia in eos debacchari cœperunt; nec eorum substantiis jam contenti, cunctis extra arcem inventis, aut sacri baptismatis aut extremi discriminis optionem dederunt. Baptizantur vero nonnulli ficte, cæteris sine misericordia trucidatis: et dum hæc agerentur multitudo quæ in arcem regis 'confluxerat,'[1] in tuto agere videbatur: porro arcis præpositus ad quoddam forte negotium egressus, cum regredi vellet a multitudine intus excubante, incerta jam cui se crederet, non est admissus, ne forte quos tuendos susceperat hostibus exponeret. Ille vero provinciæ præsidem, qui tunc ob regia negotia cum frequentia 'militum'[2] aderat, 'confestim adiit, commissæ sibi arcis custodia se a Judæis fraudatum conquerens.'[3] Indignatus præses infremuit; illis maxime qui conjurationis auctores extiterant eum inflammantibus, atque in domini regis injuriam hoc ipsum redundare allegantibus. Jussit ergo præses convocari populum, arcemque oppugnari: excurrit irrevocabile verbum, plebis

[1] 'confugerat,' MS. Lansd.

[2] 'provincialium militum,' MS. Lansd.

[3] 'confestim se fraudatum conquerens de custodia arcæ sibi commissæ,' MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1190.

Massacre of the Jews.

Christianæ zelus accenditur; immensæ armatorum tam ex urbe quam provincia circa arcem glomerantur catervæ. Præses autem pœnitentia stimulatus frustra conatus est revocare sententiam; accensos enim animos, 'quominus'[1] prosequerentur incœptum, nullo rationis vel auctoritatis pondere potuit cohibere: cives tamen nobiliores motus regii periculum formidantes tantam vecordiam caute declinarunt. Instabant ergo cruento negotio, tanquam proprium maximumque quærentes compendium. Clerici quoque plures non deerant, inter quos quidam heremita cæteris ferventior videbatur. Oppugnatur ergo turris fortiter per dies aliquot, et 'urgebat'[2] præcipue opus funestum memoratus ille ex canonico Præmonstratensi heremita; in veste enim alba 'sedulus'[3] aderat, et hostes Christi perdendos sæpius cum clamore valido repetens, suæ cooperationis exemplo bellatores accendit. Dicitur autem quod diebus obsidionis processurus ad opus cruentum, hostiam incruentam, erat enim sacerdos, 'cum'[4] mane immolaverit, cœcata mente religiosum esse negotium quod agebatur 'pronunciavit.'[5] Cumque admoverentur machinæ, ferventi animo cooperabatur ille pro viribus; unde factum est ut incautius muro appropians saxo grandi conquassatus continuo expiravit. Nocte vero sequenti, dum nostri forte mitius agerent, Judæi ad invicem tractabant, quidnam esset eis in tam arcto 'positis'[6] faciendum. At quidam legis doctor, qui ad docendum 'Judæos'[7] ex partibus venerat transmarinis, respondit: "Deus, cui

[1] 'ut non,' MS. Lansd.

[2] 'urgebatur,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] 'sedulo,' MS. Lansd.

[4] Supplied from MS. Cott. Tib.

[5] 'pronuncians,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[6] Supplied from MS. Lansd.

[7] Omitted in MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1190.

Massacre of the Jews.

dici non debet "Cur ita facis,"[1] jubet nos pro lege sua mori modo, et ecce mors nostra in januis ut videtis, 'et cum'[2] mortem gloriosam vitæ turpissimæ præponere debeamus, honestissimum plane atque facillimum genus mortis eligendum est: nam si inciderimus in manus hostiles pro eorum arbitrio cum ludibrio moriemur; itaque vitam quam nobis Creator dedit, cum eam ipse jam repetat, propriis illi manibus sponte et devote reddamus, nec ad reddendum quod repetit ministerium crudelitatis expectemus hostilis: hoc enim et multi nostrorum in diversis tribulationibus laudabiliter 'fecerunt, vel'[3] fecisse noscuntur, formam nobis decentissimæ electionis præstruentes." Hæc cum dixisset exitiale consilium amplexi sunt plurimi; 'quibusdam'[4] tamen visus est hic sermo durus. Tunc senior: "Quibus," inquit, "consilium tam bonum piumque non placet, sedeant seorsum ab hoc sancto præscissi collegio: nobis enim præ caritate legis paternæ vita hæc temporalis jam viluit." Secesserunt ergo plurimi, hostium potius clementiam experiri quam hoc modo interire cum sociis eligentes. Mox ad arbitrium insanissimi senioris, ne suis opibus hostes ditarentur, vestes pretiosas ignis absumpsit; vasa vero concupiscibilia, et cætera quæ non poterant per ignem transire, artificiosa invidia pudenda repositione damnavit. Quibus actis, et igne tectis immisso, dum ignis ipse morose nutriretur sociis qui amore vitæ ab eis secesserant, 'jugulos'[5] ad victimam præparabant. Dictante vero inveterato illo dierum malorum ut viri quibus constantior

[1] Eccles. viii. 4, and Daniel iv. 35.

[2] 'cum ergo,' MS. Lansd.

[3] Omitted in MS. Lansd.

[4] 'quibus,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] 'singulos,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1190.

Massacre of the Jews.

esset animus 'propriis uxoribus et liberis vitam adimerent. Mox[1] famosissimus ille Jocenus Annæ uxori suæ cultro præacuto guttur incidit, et'[2] propriis quoque filiis non pepercit: cumque hoc 'idem'[3] et ab aliis viris factum esset, infelicissimus ille senior Jocenum, eo quod esset honorabilior cæteris, jugulavit. Absumptis mox omnibus una cum magistro erroris, immisso, ut dictum est, a morituris igne, interiora turris ardere cœperunt. Qui vero vitam elegerant, incendio prout poterant resistebant. Mane autem facto, cum populus frequens ad expugnandam arcem concurreret, miseræ illæ Judæorum reliquiæ stantes ad propugnacula, nocturnam suorum cladem voce lacrymabili declararunt; et ad oculatam tanti facinoris fidem extincta corpora muro devolventes Christianos se fieri caritative postularunt. At conjuratorum principes, e quibus erat quidam Ricardus, vero cognomine Mala-bestia, homo audacissimus, nulla super miseros misericordia movebantur; mitia tamen cum eis in dolo loquentes ut egredi minime vererentur: mox ut egressi sunt hostiliter comprehensos, et baptismum Christi constanter postulantes, lanistæ crudelissimi peremerunt; cæde vero completa, conjurati continuo cathedralem ecclesiam adeuntes, monumenta debitorum quibus Christiani premebantur a Judæis ibidem reposita ab exterritis custodibus violenta instantia resignari fecerunt, et tam pro sua quam aliorum multorum liberatione, eadem profanæ avaritiæ instrumenta in medio ecclesiæ flammis solemnibus absumpserunt; sane tempore Dominicæ Passionis, pridie scilicet ante

[1] This word commences a new section in MS. Lansd.

[2] 'propriis uxoribus . . . . et,' omitted in MS. Coll. Arm.

[3] Supplied from MS. Lansd.

Dominicam Palmarum, prædicta apud Eboracum contigerunt.

Richard I. A. D. 1190.

Vindicta Regis contra Occisores Judæorum.

Anger of the King at these outrages.

Res autem 'ista'[1] mature defertur ad 'principem,'[2] qui ante ejus transfretationem Judæis pacem et securitatem sanxiverat, 'indignaturque'[3] et fremuit, datoque mandato ad Elyensem episcopum, ejus cancellarium et regni præpositum, ut tanti ausus patratio condigna plecteretur vindicta; idem vero episcopus ferocis animi et gloriæ cupidus circa Ascensionem Dominicam venit Eborum et fortissimam civibus intulit quæstionem. Porro principales et famosi rerum gestarum auctores, relictis omnibus quæ habebant in provincia, a facie ejus fugerunt in Scotiam. Civibus vero constanter proclamantibus suo neque voto neque consilio vel opere 'prædicta'[4] accidisse, neque per suam mediocritatem indisciplinatæ multitudinis impetum impedire potuisse, tandem cancellarius multa pecuniaria eis imposita, hoc modo satisfactionem accepit: nec usque ad hunc diem pro illo Judæorum exitio aliquis supplicio est addictus.

The chief ringleaders fly to Scotland.

A. D. 1189.

William of Scotland does homage.

Anno primo ejusdem regis Ricardi, mense Decembri, Willelmus[5] rex Scotiæ venit Cantuariam, et fecit ibidem homagium[6] regi Ricardo, et reversus est.

---

[1] 'prædicta,' MS. Lansd.

[2] 'regem,' MS. Lansd.

[3] 'indignatur igitur,' MS. Lansd.

[4] Supplied from MS. Lansd.

[5] The King of Scotland, for the sum of 10,000 marks, obtained a charter of acquittance, dated Dec. 5, 1189, from all the obligations he had contracted by the treaty of Falaise, in 1174. Rymer, Fœdera, I. 50; Benedictus Abbas, II. 576, ed. Hearne.

[6] This homage was for the English possessions held by the Scottish King.

Richard I. A. D. 1189.

Quæ fecerat Rex post ejus Coronationem antequam transfretaret.

King Richard fills up the vacant sees,

'Inprimis rex novus'[1] studium habuit ut vacantes ecclesiæ cathedrales ad ejus instantiam propriis gauderent episcopis. Ricardus[2] ergo 'regis'[3] thesaurarius in Londoniensem, Godefridus Luciensis[4] in Wintoniensem, Willelmus de Longocampo[5] in Eliensem, Hubertus[6] Eborum decanus in Salesbiriensem, et Gaufridus[7] frater regis in Eboracensem, ad instantiam regis electi sunt.

Quomodo ditavit Johannem Fratrem suum.

and gives various earldoms to his brother John.

Præterea circa Johannem fratrem suum uterinum egregium declaravit amorem. Nam præter Hiberniam, et comitatum Moritanensem in Normannia, de quibus paternam traditionem ratam habuit, in regno Anglorum tanta illi adjecit ut quasi tetrarcha videretur. Denique Cornubiam, 'Devenschiram,'[8] Notynghamschiram, Loncastrum cum adjacente provincia, atque alia plurima ei de regio dominico contulit;[9] et Gloucestrensis comitis filiam cum integritate juris paterni amplissimi fraterna provisione despondit. Verum hæc ejus in fratrem immoderata largitas multa ei mala sequenti tempore peperit, et profusum largitorem profunda pœnitudine castigavit, quia

[1] 'Inprimis enim rex novus prædictus Richardus,' MS. Lansd.

[2] Richard Fitz-Neale, Dean of Lincoln, consecrated Dec. 13.

[3] Omitted in MS. Coll. Arm.

[4] Godfrey de Lucy, consecrated Nov. 1.

[5] William Longchamp, consecrated Dec. 31.

[6] Hubert Walter, Dean of York, elected Sept. 15.

[7] Geoffrey Plantagenet, natural son of Henry II., Archdeacon of Lincoln, consecrated Aug. 18, 1191.

[8] 'Daveneschiram,' MS. Lansd.

[9] The lands thus bestowed on Prince John amounted to no less than a third part of the entire kingdom.

factus est fratri de cætero infidus, et ultimo manifeste infestus: indulta enim ei tetrarchia fecit eum ambire monarchiam.

Richard I. A. D. 1189.

Vendidit Rex Dominia sua.

Ranulphus de Glanevilla regni procurator cum jam grandævus esset, et videret a rege novitio multa minus consulte et improvide actitari, solemniter renuncians officio,[1] Dunolmensem[2] episcopum habuit successorem, qui nec obluctans injunctum a rege suscepit officium; sed si proprio fuisset contentus officio, divini juris 'multo'[3] decentius quam humani minister extitisset, cum nemo 'possit'[4] utrique 'prout dignum est'[5] deservire, secundum illud dominicum, "Non potestis Deo servire et mammonæ."[6] Moxque ipse rex circa Jerosolymitanam profectionem studiosius satagens, instante rege Francorum ut tempore congruo iter simul arriperent, sumptus idoneos modis cœpit omnibus præparare. Evocavit igitur mandatis urgentibus regem Scotorum, qui cum festinatione veniens pactus est ei decem millia marcas argenti pro resignatione castellorum de Berewyk et Rokesburg;[7] nam tertium, scilicet Castellum Puellarum, a rege Henrico susceperat quando de ejus voluntate conjugem[8] accepit de

Ranulph de Glanville resigns the office of Justiciary, and is succeeded by the Bishop of Durham.

King Richard prepares to set out for the Holy Land.

The castles of Berwick and Roxburgh sold to the King of Scotland.

[1] Richard of Devizes (p. 7) relates that Ranulf de Glanville was forcibly deprived of his office, and cast into prison, until he purchased his liberty by paying a fine of 15,000 pounds of silver.

[2] This was Hugh Pudsey, who had been consecrated to the bishopric of Durham in 1153. His jurisdiction reached from the Humber to Scotland; while that of Longchamp, Bishop of Ely, to whom was also confided the royal signet, together with the custody of the Tower of London, extended over the rest of England. Roger de Wendover, iii. 15.

[3] Omitted in MS. Cott. Tib.

[4] 'potest,' MS. Lansd.; 'posset,' MS. Cott. Tib.

[5] 'ut dignum esset,' MS. Lansd.

[6] St. Luke, xvi. v. 13.

[7] See *ante*, p. 147, note 5.

[8] Ermengarde, daughter of Richard Viscount Beaumont.

Richard I. A.D. 1189.

The Bishop of Durham made Earl of Northumberland.

partibus transmarinis. Dunolmensem quoque episcopum, quem pecuniosum esse credebat, 'rex novus'[1] astute 'pellexit,'[2] ut emeret a se proprii episcopatus provinciam essetque ejusdem provinciæ episcopus simul et comes, quod et factum est. Dedit ergo regi pro emendo comitatu quicquid pro Jerosolymitanæ profectionis apparatu congesserat, 'et'[3] ipse quidem 'glorians'[4] jocabatur, rexque lætus effectus dixisse fertur, "De vetusto episcopo novitium comitem ego mirus artifex feci." Eadem etiam arte, qua hujus episcopi sacculos exhausit, rex ipse alios quoque plures 'pellexit,'[2] ut effusis pecuniis certatim dignitates sive libertates quaslibet, vel publica officia, vel ipsa etiam prædia regia compararent. Distrahebat itaque propria mature profecturus, tanquam animum redeundi non habens. Cumque ab amicis propter hoc familiari ausu increparetur, respondisse fertur, "Londonias quoque venderem si emptorem idoneum invenirem." Verum quam 'subtili hæc astu vel fecerit'[5] vel finxerit, ut omnium qui pecuniosi videbantur sacculos exhauriret, in reditu suo ab Oriente postea claruit. Mensibus autem aliquot in Anglia demoratus, regni administratione cancellario suo episcopo scilicet Eliensi relicta, ante 'Dominici Natalis solemnia'[6] Normanniam transfretavit, habitoque cum rege Francorum solemni colloquio, ambo inter se mutuæ societatis jura firmantes, et germanam 'alternorum'[7] compromittentes caritatem, orientali se expeditioni cum viris nobilibus, qui signum Domini susceperant, fortius astrinxerunt, et tempus profectionis æstatem proximam statuerunt.

Sale of royal demesnes.

The Bishop of Ely appointed Regent.

Richard sails for Normandy.

A.D. 1190.

Conference with the King of France.

1 Omitted in MS. Lansd.

2 'rellexit,' MS. Coll. Arm.; 'relexit,' MS. Cott. Tib.

3 Omitted in MS. Lansd.

4 'gloriam,' MS. Cott. Tib.

5 'subtili hastucia hæc fecerit,' MS. Cott. Tib.

6 'Domini natalem,' MS. Lansd.

7 'alterutrum,' MS. Lansd.

Richard I.
A. D. 1190.

De Cruce apparente in Aere.

A cross seen in the sky at Dunstable.

Nec silentio prætereundum est stupendum prodigium quod circa hæc tempora in Anglia visum est a multis. Est 'enim'[1] super stratam publicam qua Londonias pergitur vicus non ignobilis 'Dunestabell'[2] nuncupatus; ibi dum circa horam meridianam 'homines'[3] in cœlum suspicerent, viderunt in sublimitate sereni aeris formam vexilli dominici lacteo candore conspicuam, et conjunctam ei formam hominis crucifixi, qualis in ecclesia ad memoriam dominicæ passionis et devotionem fidelium depingitur. Cum ergo terribilis hæc species diuscule appareret, et curiose intuentium vultus animosque suspenderet, visa est forma crucis ab eo qui affixus videbatur recedere, ut medium aeris spatium inter utrumque notaretur: et paulo post res stupenda disparuit. Interpretetur quisque ut voluerit signum mirabile, 'cujus'[4] utique didici simplex esse narrator, non 'etiam'[5] præsagiis 'interpretans, quid enim voluerit divinitas signare nescio.'[6]

Fredericus profectus in Terram Sanctam, et moritur in Via.

The Emperor Frederic sets out for the Holy Land.

Sane[7] cum juxta digestam superius narrationem memorati reges Francorum et Anglorum in tantum protelarent, Fredericus imperator Romanus eosdem non expectandos censuit; sed filio seniori, quem regem Longobardorum constitu-

[1] Supplied from MS. Lansd.
[2] 'Dunstabel,' MS. Lansd.; 'Dunstabellis,' MS. Cott. Tib.
[3] Supplied from MS. Lansd.
[4] 'ejus,' MS. Cott. Tib.
[5] 'autem,' MS. Cott. Tib.
[6] 'interpres, nam quid divinitas in eo significare voluerit nescio,' MS. Lansd.
[7] This and the following section are omitted in MS. Coll. Arm.

Richard I. A.D. 1190.

erat, imperii 'cura commissa,'[1] cum altero filio suo duce Suevorum per Pannonias[2] Traciasque[3] iter suum arripuit, ducens secum maximas atque ferocissimas Germanicarum gentium copias. Prætergressus autem Pannonias, et progressus ad imperatoris Constantinopolitani provincias, missis nuntiis rogavit imperatorem Græcum imperator ipse Latinus ut liceret ei cum suis licite per terram suam transire, non ad dextram declinando vel ad sinistram. Sed cum Græci, licet Christiani, Latinos abominari noscuntur, et Græcus ille imperator, ut dicitur, post captam Jerosolymam fœdus cum atrocissimo 'Saladino'[4] pepigerat, pollicens quod in terra vel in mari ditionis suæ Latinorum in Syriam transitum inhiberet, ipsi Saladino quam Christo fidelior transitum concedere noluit. Quamobrem Latinus imperator ait ad suos, "Hostem," inquit, "Christi Saladinum quærimus; et ecce par Saladino, imo plus quam Saladinus hic; qui zelando pro Saladino zelantibus pro Christo palam obsistit; in ipsum ergo arma contra Saladinum sumpta vertamus, ferro nobis viam aperientes, cum aliter transire nequeamus." Placuit hoc omnibus, et ingressi hostiliter, Thessalonicam urbem nobilissimam fortiter expugnatam ceperunt, et redacta in potestatem adjacente provincia ibidem hiemandum statuerunt. Videns autem Græcus imperator non parum contra se actum a Latinis, et duriora nisi præcaveret 'conjectans,'[5] fœdus cum imperatore nostro pepigit, et concesso transitu qui petebatur, de sumptibus 'moræ illius,'[6] quam propter inhibitum fecerant

The Emperor of Constantinople refuses him a passage through his land.

Frederic captures the city of Thessalonica,

and is permitted to pursue his journey.

[1] 'curatione missa,' MS. Cott. Tib.

[2] Hungary.

[3] The modern province of Romania.

[4] 'Saladio,' MS. Cott. Tib., here and elsewhere.

[5] 'objectans,' MS. Cott. Tib.

[6] 'illius et mora,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1190.

transitum, satisfecit. Itaque Latinus imperator cum exercitu per Constantinopolim transiens, fretum quod Brachium Sancti Georgii dicitur prospere transmeavit. Veniensque in Asiam Minorem cujus pars quædam Constantinopolitanæ ditionis est, parti vero reliquæ Soldanus Iconii[1] præsidet; magnis actibus 'illi Soldano'[2] erat terribilis: captaque amplissima civitate Iconio et locupletissima præda direpta, Christianus exercitus, imperatoria provisione bipartitus, in castris excubabat, amne medio interlabente, discretis. Cumque imperator equo sedens filium, qui parti exercitus ultra amnem præerat, visendi et alloquendi studio cum paucis amnem vellet medium transmeare, dissuasus a comitibus ne se vir tantus petulanter in amnem daret incognitum, extrema eum sorte urgente non adquievit. Sed imperialis oblitus gravitatis 'in'[3] gurgitem fallaci brevitate contemptibilem equo stimulato prosiliens, intuentibus comitibus nec subvenire valentibus, in momento suffocatus interiit.[4] Sane exercitus Christianus ita stupuit doluitque de raptu principis, ut, collapsis animis, matura hostium præda videretur: verum resumpto paulisper spiritu, loco extincti principis 'suo filio'[5] præsenti Suevorum duci adhæsit et paruit: qui paterni corporis, quod post dies aliquot ægre inventum dicitur, ossibus assumptis, 'in'[6] multo laborum et periculorum 'experimento,'[7] cum exercitu progressus est. Denique tantus exercitus per viam longissimam paulatim bellis morbisque confectus atque imminutus ita

Capture of Iconium.

The Emperor is drowned.

His son takes the chief command;

[1] Now Cogni, the capital of Caramania.

[2] 'ille Soldanus,' MS. Cott. Tib.

[3] 'etiam,' MS. Cott. Tib.

[4] On the 10th of June, in the river Salif, the ancient Cydnus.

[5] Supplied from MS. Lansd.

[6] 'et,' MS. Cott. Tib.

[7] 'experimentorum,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1190.

tandem laboris intolerantia sumptuumque penuria elanguit atque defluxit, ut nulla re memorabili 'facta,'[1] contemptibiles ex eo reliquiæ Palestinam cum duce memorato venisse dicantur. Qui, paternis ossibus apud Tyrum cum decenti honore sepultis, militiæ Christianæ quæ Acram obsidebat cum omni comitatu adjunctus ibidem post modicum tempus morbo defecit. Hunc finem occulto Dei judicio habuisse noscitur famosa illa Teutonici imperatoris expeditio.

joins in besieging Acra, and dies.

Reges nostri venerunt Siciliam, et Rex Angliæ expugnavit Messanam.

Sequenti æstate, anno a partu Virginis M.CXC. illustres Francorum et Anglorum reges iter Jerosolymitanæ, profectionis ingressi cum apparatu congruo et exercitu copioso 'convenerunt'[2] Marsiliam,[3] ubi rex Francorum prior cum suis copiis, autumnali tempore, secundis flatibus navigavit 'in Siciliam:'[4] rex vero Anglorum per aliquod tempus ibidem demoratus, tandem classe soluta mari se 'credidit,'[5] flatuque arridente in insulam eandem devenit. Verum rex Franciæ, qui 'prior'[6] advenerat, 'Messanam urbem clarissimam ad hiemandum elegit, et cum gaudio a civibus exceptus est.'[7] Sequens vero

The Kings of France and England sail for Sicily.

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.

[2] 'venerunt,' MS. Cott. Tib.

[3] The two kings parted company at Lyons, King Philip taking the nearest road to Genoa, and Richard proceeding by the valley of the Rhone to Marseilles, then a free city acknowledging the sovereignty of the King of Arragon, where, having to no purpose waited for the English fleet several days, he finally embarked in vessels furnished by the Marseillese. His own fleet reached Marseilles on the 22nd of August, about fourteen days after he had left that port. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 666, 673; Brompton, Hist. Ang. Script. 1173, 1179.

[4] Omitted in MS. Cott. Tib.

[5] 'tradidit,' MS. Cott. Tib.

[6] 'prius,' MS. Cott. Tib.

[7] 'in Messanam civitatem clarissimam cum gaudio excipitur a civibus, ibique ad hiemandum elegit,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1190.

Richard arrives at Messina.

Contention with the Sicilians.

rex Anglorum, propter ejusdem urbis amplitudinem et multimodam opportunitatem, ibidem quoque 'socialiter'[1] hiemare 'voluit:'[2] cumque hujus rei gratia quosdam ex suis præmisisset, cives unius ad se regis 'ingressu'[3] contenti, et duorum regum magnorum gravari hospitio 're-nuentes, præmissos a superveniente, paucis eorum in tumultu extinctis, cum contumelia[4] ab urbe[5] extruserunt.'[6] Motus super hoc rex Angliæ a Messanensibus utrum de illata injuria satisfacere dignarentur inquirendum duxit. Illis vero tam propriarum 'conscientia'[7] virium, quam insignium fiducia hospitum, superbe detractantibus satisfactionem, accensus est mox princeps ferocissimus ad ultionem. Itaque armari copias urbemque oppugnari præcepit; cumque in hoc opere suos non tantum urgeret imperio, verum etiam animaret exemplo, urbem aliquandiu a civibus simul et Francis fortiter defensam tandem potenter irrupit: 'et paucis'[8] suorum amissis victor ingressus 'est';[9] decentem tamen in ultione modum tenuit, et motum animi triumphalis gloriæ voluptate mollivit. 'Civium'[10] ergo vel sera satisfactione et coacta devotione placatus frænavit impetum, et pro reverentia regis Francorum urbe egressus, ejusdem illi et suis libenter

---

1 Omitted in MS. Lansd.

2 'volebat,' MS. Lansd.

3 Omitted in MS. Cott. Tib.

4 Hoveden, whose account of this transaction differs in many particulars from that here given, relates that the hatred of the Sicilians was excited against the English on account of Richard having forcibly taken possession of a convent near Messina, which he converted into a magazine of arms. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 673; Brompton, Hist. Ang. Script. 1180.

5 According to Brompton, this expulsion of the English occurred on the 3rd of October.

6 'renuerunt, præmissos etiam a rege superveniente, cum contumelia urbe extruserunt, paucis eorum in tumultu extinctis,' MS. Lansd.

7 Omitted in MS. Cott. Tib.

8 'quampaucis,' MS. Cott. Tib.

9 Omitted in MS. Cott. Tib.

10 'Cum,' MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1190.

Dispute with King Philip.

cessit hospitium; ipse vero, munitione extra urbem constructa castrisque dispositis, ibidem cum suis copiis in omni rerum copia hiemavit. Porro rex Francorum urbis hospitæ irruptionem ad suam trahens injuriam, et pro nihilo ducens indulti hospitii gratiam, implacabilem contra regem Anglorum concepit, totisque imbibit medullis, rancorem.

Quomodo Rex Ricardus duxit Uxorem.

A. D. 1191.

Igitur illustribus Francorum Anglorumque regibus in Sicilia sub expectatione vernæ expeditionis hiemantibus, Alienora regina mater regis Ricardi, anilis oblita ætatis, nec reputans longitudinem seu difficultatem itineris aut rigorem temporis hiemalis, dum materno duceretur, vel potius traheretur, affectu, a finibus terræ Siciliam venit ad filium, secum adducens nupturam illi regis Navarrorum filiam, famosæ pulchritudinis et prudentiæ virginem. Et quidem tam ineptum quam etiam inusitatum videbatur ut in præcinctu bellorum de voluptate 'cogitaretur,'[1] attamen hoc in regnante juvene non tantum utilitatis, verum etiam salubritatis ratio honestabat. Nam et in illo articulo sobolem quærere, cum filium qui succederet non haberet, utile fuit. Cumque esset pro ætate et usu deliciarum lubricus, et bellorum propter Christum pericula subiturus, contra maximum fornicationis periculum competenti remedio salubri usus consilio se munivit. Adductam ergo virginem[2] duxit in uxorem[3] eandem per ma-

Richard marries the

[1] 'cogitaret,' MS. Lansd.

[2] Richard had been previously released by King Philip from his obligation of marriage to princess Alice, in consideration of a large pension. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 688; Brompt., Hist. Ang. Script. 1196.

[3] The marriage was solemnized after the capture of Cyprus,

ris martisque discrimina secum ducturus una cum sorore sua Willelmi illustrissimi olim regis Siciliæ relicta. Quæ quidem præclari conjugii amplissimam in Sicilia sive Calabria dotis nomine habens mercedem, eadem dote regi Tancredo absolute vendita ut fratrem sequeretur, ejus in immensum auxit thesauros, fideliter extunc sequendo adhærens.

Richard I. A.D. 1191.

Princess Berengaria.

Rex Franciæ transfretavit ad Acram.

Adest tandem longis expectatus desideriis mensis Martius; tranquillatur mare, arridet cœlum: Christianorum ingens numerus cum solemni lætitia et alacritate naves ascendit. Rex Francorum spatio dierum aliquot regem Angliæ, mox secuturum, 'præcedens,'[1] et secundis flatibus circa octavas Paschæ in Syriam veniens, Christiano exercitui, civitatem Ptolomaidam jam fere per biennium obsidenti, totis viribus jungitur: et extunc fortius atque efficacius negotio instabatur.

Philip sails for Acre.

Sunday, April 21. Siege of Acre.

Quomodo Rex Ricardus adquisivit Cyprum.

Igitur Rex Anglorum, diebus aliquot post regis Francorum profectionem demoratus, tandem et ipse cum suis copiis et longe majori apparatu, non satis fidis se flatibus credidit; habens in comitatu suo naves actuarias atque onerarias plurimas; quippe in illo hiemali 'otio'[2] otiosus non fuerat, sed congerendis exercitui necessariis et conficiendis machinis bellicis tem-

King Richard puts to sea:

on Sunday the 12th of May, 1191. Nic. Trivet, 125; Brompton, Hist. Ang. Script. 1199.

[1] 'præcessit,' MS. Lansd.

[2] Omitted in MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1191.

is forced by stress of weather to take refuge at Cyprus;

pus imbelle 'impenderat:'[1] Dei autem ordinatissima provisione, ut postea claruit, oborta tempestas fatigatam compulit classem Cyprum divertere; tanquam Christianorum incolarum fideli ac tuto colligendam hospitio: verum majorem in portu optato quam in mari turbato turbinem invenerunt. Tyrannus[2] enim qui eandem insulam sæva dominatione annis jam plurimis 'presserat,'[3] et imperatorium 'sibi in ea'[4] nomen usurpaverat, Christiani nominis hosti Saladino fœderatus, ipsique quam Christo fidelior, licet Christianus diceretur, cum exercitu affuit, et primos sævitia fluctuum in portum coactos sævior ipse excipiens indigne tractavit, et bonis omnibus spoliatos vix vita dignos censuit; quosdam etiam redegit in carcerem inedia consumendos, regi mox affuturo non dissimilia comminans. Quibus ille agnitis, justo ad ultionem zelo inflammatus, cum tota classe portum intravit: excipitur a tyranno, et totis hinc inde viribus conseritur prœlium; sed non diu Græca mollities impetum sustinuit 'Anglorum,'[5] victus namque tyrannus dum tentaret fugere incidit in manus hostium, dispersoque exercitu ejus civitas portui imminens capta est. Rex quidem 'primo'[6] in tyrannum pro sua liberatione quicquid exigebatur pollicentem mitius agens, celebratis cum eo pactis eum continuo relaxavit; verum ille libertate 'reddita'[7] prævaricator pactorum malis prioribus perfidiam sociavit: rex vero præmaturæ clementiæ pœnitens investigare perfidum et persequi statuit.

reduces the island and takes the King prisoner.

[1] 'efficere satagebat,' MS. Lansd.

[2] Isaac, a prince of the imperial race of the Comneni.

[3] 'præcesserat,' MS. Cott. Tib.

[4] 'in eadem sibi,' MS. Cott. Tib.

[5] 'Latinorum,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[6] 'post,' MS. Cott. Tib.

[7] 'regia,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1191.

Ille quidem vires resumere atque exercitum cogere frustra conatus fugiebat a facie persequentis, quem tandem 'rex'[1] in quodam monasterio delitescentem, prodentibus eum quibusdam insulanis quibus merito exosus erat, comprehendit, et vinculis 'justissimis'[2] innodavit: vinciri autem jussus, dixisse fertur, quod ferro vinctus cito deficeret: ad quod rex, "Bene," ait, "loquitur, quia nobilis est, et mori eum nolumus, sed ut vivat innoxius argenteis astringatur catenis." Mox tota insula, tyrannicis saucia 'morsibus,'[3] sponte in ejusdem principis ditionem devotionemque se transtulit, cunctis illi urbibus et munitionibus, necnon et opulentissimis tyranni thesauris, cum unica ejus filia resignatis. Quibus feliciter actis per aliquot dies in regno novo victoriam cum gloria celebrans, præclaras copias ad Christianæ expeditionis subsidium 'solicitus'[4] ordinabat: non latuere ista Christianum exercitum qui Ptolomaidam obsidebat, atque ejus cum desiderio præstolabatur accessum. Ipse vero, paulo plus duobus mensibus in Cypro exactis, et rebus magnis spatio tam brevi patratis, hilares copias in Syriam traducendas 'ad'[5] naves revocat: ordinata igitur, prout voluit et decuit, insula, cunctisque rite dispositis, arridentibus quoque elementis portu egreditur, 'velocique'[6] cursu Ptolomaidam properans 'triremem'[7] maximam onerariam eminus conspexit, quæ a Saladino missa, obsessis in Ptolomaida multiplicis subsidii copiam deferebat, 'scutis, va-

The whole island surrenders.

Richard embarks for Palestine.

Captures a Saracen dromond.

---

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.
[2] 'strictissimis,' MS. Cott. Tib.
[3] 'moribus,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.
[4] 'sollicite,' MS. Lansd.
[5] Omitted in MS. Cott. Tib.
[6] 'rectoque,' MS. Lansd.
[7] 'navem,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1191.

riis armis,'[1] et omni apparatu 'bellico fulgens.'[2] Quo 'ille'[3] comperto jubet eam oppugnari, verum cum non facile posset propter enormem sui magnitudinem, et virtutem defensorum, desuper tanquam ex arce pugnantium expugnari, mox ejus expugnationis compendium sic ab ipso rege inventum est; arce siquidem sub aquis perforata, aquæ per foramina ingressæ sunt, et aggravato pondere subsedens tandem cum omni onere demersa est in profundum. Et res quidem omnes cum parte hominum periere, cæteri vero in naves prosiliendo hostiles consulte hostibus quam fluctibus se credere maluerunt. Contigit, ut dicitur, paulo ante, quod quædam naves Londonienses a magna classe separatæ, ex inordinato maris motu 'periclitari'[4] cœperunt, clamantibusque nautis et orantibus, ecce tres viri continuo apparuerunt ambulantes super mare et in vestitu deaurato, quorum unus erat quasi archiepiscopus cum pallio, alter quasi episcopus cum baculo, et tertius quasi rex coronatus cum sceptro; dixitque archiepiscopus, "Vocastis nos, ecce assumus:" stupentibusque nautis et admirantibus confestim subintulit, "Nostis nos et nomina nostra?" At illi negantes dixerunt, "Nequaquam." Quibus ille: "Ego sum," inquit, "Thomas Cantuariensis; iste episcopus est beatus Nicholaus, quem colunt et invocant omnes nautæ; rex iste est sanctus Edmundus: qui vocati assumus, et modo venimus ut simus præparatores et cooperatores classis et exercitus regis Ricardi;" et his dictis disparuerunt. Ipsi vero cum gaudio et tranquillitate navigantes,

---

[1] 'satis variis armis,' MS. Cott. Tib.

[2] 'fulgebat,' MS. Lansd.

[3] 'regi,' MS. Lansd.

[4] 'periclitare,' MSS. Coll. Arm. and Lansd.

Richard I. A. D. 1191.

post dies aliquot una cum classe regia ad litus pervenerunt optatum. Applicuitque rex apud Acram in vigilia sanctæ Trinitatis, et a Christianis cum gaudio susceptus est, et tanto quidem gaudio quanto prius desiderio fuerat expectatus.

arrives at Acre, Saturday, June 8.

De Discordia 'Regum Franciæ et Angliæ.'[1]

Contention between the Kings of England and France.

Cum igitur, ut dictum est, rex Angliæ a Cypro triumphator 'inclytus'[2] ad obsidionem venisset, mox inter ipsum et regem Francorum quem ejus jam mordebat felicitas, 'manifeste'[3] dissidendi seminaria, auctore Sathana, provenerunt. Tanta enim regis Ricardi gloria regem Francorum jam urere cœperat, cum se 'intueretur'[4] viribus et opibus imparem: illum vero propter virium opumque magnitudinem et successuum claritatem excellentius eminere et propensius coli ab exercitu, et agenda omnia ad ejus pendere arbitrium. Rex ergo Francorum ratione pacti inter eos peregrinationem ingressuros solemniter habiti, quod scilicet omnem adquisitionem suam æquali inter se sorte dividerent, medietatem adquisitionis Cypriæ tam immobilibus quam in mobilibus, tanquam sibi perspicuo jure competentem exigebat. Ad hoc rex Anglorum respondebat, medietatem 'eorum'[5] quæ communibus adquirerent viribus, illi ratione pacti competere; 'se vero'[6] propriis Cyprum viribus adquisisse, 'et ideo'[7] illum ea in quibus nec

[1] 'inter regem Franciæ et regem Angliæ,' MS. Lansd.

[2] 'magnificus,' MS. Cott. Tib.

[3] 'manifesta,' MS. Lansd.

[4] 'moneretur,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.; 'autem,' MS. Lansd.

[6] 'se,' MS. Coll. Arm.; 'sed,' MS. Cott. Tib.

[7] Supplied from MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1191.

'modice laborabat'[1] exigere non debere. Adjiciebat etiam se et illum, cum peregrinationem arriperent, Saracenos solummodo aggrediendi, et ab eis quantum possent Deo propitio extorquendi intentionem habuisse, et juxta hanc intentionem pactum de adquisitione dividenda constituisse: porro se Christianam insulam non ex intentione adiisse, sed incidenter ad eam, causa ulciscendæ atrocis et adhuc flagrantis injuriæ, divertisse. Hoc modo altercabantur ad invicem, et rex quidem Anglorum adquisitionis illius medietatem modis omnibus denegabat, rex vero Francorum ipsum rupti fœderis et pacti irriti arguebat. Alia quoque inter eos dissidendi causa emersit; marchio de Monte-ferrato, vir inter primos Romani imperii magnus et potens, ut supradictum est, post captam Ptolomaidam Tyrum ingressus invenit omnes Tyrios in mœstitudine atque formidine ita attonitos, ut, animis labefactis, Saladino mox affuturo exemplo Ptolomensium civitatem tradere cogitarent: verum ad tanti hospitis ingressum, resumpto aliquantulum spiritu, ejus salubri se consilio crediderunt. Ille vero cum esset prudens atque magnanimus omnes a minimo usque ad maximum sacramento astrinxit, ut ei omnium curam agenti fideliter parerent in omnibus; sapienter allegans nihil agi posse, nisi sub 'uno'[2] principe et provisore cuncti essent unanimes. Verum, ut supradictum est, cum ab obsidione Saladini civitatem liberasset, Guido[3] rex Jerosolymorum, cum

Conrad, Marquess of Montferrat.

[1] 'modicum laboravit,' MS. Lansd.

[2] 'uno suo,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Guy of Lusignan held the crown in right of his wife, who was a descendant of Godfrey de Bouillon, the first Christian king of Jerusalem, and she being dead, the Marquess of Montferrat, who had married her sister, maintained that the right of Guy to the throne had expired, and that the sceptre of Jerusalem devolved on himself.

Richard I. A.D. 1191

Disputed succession to the throne of Jerusalem.

pro sua liberatione a carcere Aschalonam 'Saladino'[1] tradidisset, de captivitate reversus Tyrum venit. Cumque Tyrum tanquam jus regium a marchione poposcerit, et marchio urbem tanquam hostibus expositam et a se cum multo labore servatam modis illi omnibus denegaret, secessit Tripolim, et 'aggregatis sibi plurimis'[2] marchioni erat infestus. Illis itaque disceptantibus, et aliis quidem pro isto aliis vero pro illo æmulantibus, tandem venerunt Ptolomaidam; atque in ipsa obsidione, ita locis distincti ut animis, multam post se turbam trahebant; dum potentum plurimi partes oppositas diversis prosequerentur favoribus. Denique rex Francorum eidem marchioni propensius favorem accommodans, atque 'eo'[3] qui regnum Christianum perdiderat, 'illum'[4] qui reliquias saltem parvas salvaverat, eidem regno aptiorem pronuncians, partem 'Guidonis'[5] pro tempore infirmavit. Et cum tandem rex Anglorum post factam in Cypro moram necessariam, jam adesset, nisus est eum rex Franciæ ad suam trahere sententiam, allegans potiorem esse paucularum saltem reliquiarum Christianæ religionis salvatorem quam regni Christiani perditorem. Rex vero Anglorum non adquievit, pronior in partem Guidonis, Aquitani scilicet hominis, cujus tota propinquitas sub rege agebat Angliæ. Denique allegans pro eo, "Regnum," inquit, "Christianum perdidit non 'prodidit:'[6] non enim illud sua vel nequitia vel negligentia sive ignavia 'hostibus prodidit, sed aliis nequissime prodentibus, ipse inculpabilis perdidit, proditus simul

[1] Omitted in MS. Lansd.
[2] 'aggregatos sibi plurimos,' MS. Lansd.
[3] 'Guydo eo,' MS. Lansd.
[4] 'illum vero marchionem,' MS. Lansd.
[5] 'alterius,' MS. Lansd.
[6] 'prodiit,' MSS.

Richard I. A. D. 1191.

Disputed succession to the throne of Jerusalem.

ipse perditusque'[1] cum regno et a suis in manus hostium traditus est, Deo autem propitio liberatus 'est:'[2] aut ergo culpa ejus in hac parte declaretur, aut ei qua nudari non meruit prærogativa servetur." Ægre 'quidem'[3] tulit rex Francorum suam a rege Anglorum non approbari ac per hoc et infirmari sententiam. Et tunc quidem cum suum non posset sancire decretum pro tempore siluit, 'porro'[4] hæc dissentio majoris vel indignationis vel odii fomitem ministravit. Cumque jam pars Guidonis per favorem regis Anglorum præstare videretur, memoratus marchio ejusdem regis potentiam veritus cum suis Tyrum rediit. Sane post accessum regis Anglorum exercitus Christianus contra urbem obsessam invaluit, atque infra diem tricesimum tanti temporis tantique sudoris negotium ejusdem maxime regis ferventi potentique opera egregie consummavit.

Quomodo Acra capta est et expugnata.

Acre is surrendered.

Igitur urbs insignis Ptolomaida quam nunc Acram dicunt, postquam obsidentes Christianos multo et diuturno labore exercuit, tandem expugnata est, anno a partu Virginis M.CXCI., v. idus Julii;[5] anno ex quo in manus Turcorum inciderat quarto. Denique fortissimi propugnatores ejus cum jam Christianorum machinis mœnia cederent, cernerentque irruptionem in-

Thursday, July 11.

[1] 'hostibus perdiit, proditus simul ipse perditusque simul,' MS. Coll. Arm.; 'hostibus prodiit, proditusque simul ipse,' MS. Cott. Tib.

[2] Supplied from MS. Lansd.

[3] 'namque,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'sed,' MS. Lansd.

[5] The surrender of Acre is generally stated to have occurred on the 12th of July. Rad. de Diceto, Imag. Hist., Hist. Ang. Script. 661, ed. Twysden; Brompton, Hist. Ang. Script. 1205.

Richard I. A.D. 1191.

stare hostilem, rex enim Francorum ex parte turris maledictæ cum suis instabat, rex vero Angliæ ex parte altera per terram et mare diversis machinis propugnabat, 'tanquam,'[1] animis collapsi suimet quod solum poterant providentiam habuerunt; pactique sunt principibus nostris pro vitæ suæ redemptione, promittentes mille quingentos Christianorum de captivitate liberatos ad certum diem restituere cum pecunia copiosa. Huic suorum necessitati, Saladinus, qui cum infinito exercitu non longe aberat et subvenire non poterat, auctoritatem præstitit, et ad hæc omnia persolvenda Christianis diem constituit. Itaque resignatam mox civitatem ingressus est cum 'exultatione et'[2] solemni gratiarum actione exercitus Christianus: armorum et variæ supellectilis ingens ibidem copia reperta est, escarumque plurimum et opum: illi vero qui fortiter defensam et ægre tandem resignaverant civitatem 'sub'[3] expectatione diei a Saladino constituti servabantur in tuto. Ingressis itaque urbem regibus regia mox vexilla eriguntur, inter quæ vexillum ducis Austriæ erigitur in sublime; quo viso rex Ricardus, accersito 'duce'[4] ait, "Qua auctoritate fretus, vel 'sub'[5] quo domino 'militans,'[6] terram tuam tenes, ut cum ipse dux 'et'[7] adhuc rex non sis, regia tamen insignia occupas?" cui dux, "Non ab homine terram meam teneo, sed post solum Dominum beatum Petrum ipsius apostolum superiorem recognosco." Et ait rex, "Si non ab homine terram tuam teneas, prædico te

Terms of capitulation.

Contention between the Duke of Austria and King Richard.

---

[1] 'ipsi igitur obsessi tanquam,' MS. Lansd.

[2] Omitted in MS. Lansd.

[3] 'ab,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'duci,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] Omitted in MS. Coll. Arm.

[6] 'militaris vel militans,' MS. Lansd.

[7] Supplied from MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1191.

sine terra futurum;" quod quidem verbum ægre tulit dux: dissimulavit tamen, sed hostilem animum 'postea'[1] declaravit, ut suo loco dicetur inferius.

Egressi sunt Acra contra Saracenos.

Scarcity in the Christian army.

Reges autem per dies aliquot in eadem civitate morantes, facta est in exercitu fames 'valida,'[2] propter quod, communicato consilio, diviserunt inter se reges Christianum exercitum, et bono zelo 'ut'[3] contra hostes inimicos crucis Christi bipertite procederent. Et rex quidem Franciæ cum suo comitatu divertit per unam dietam a civitate ad quoddam castrum fortissimum obsidendum, petulanter dicens, quod non nisi vel expugnato vel reddito castro obsidionem relinqueret. Rex autem Angliæ ex altera parte cum suis incedens et igne ferroque viam sibi pandens per octo dietas omnia pro libito complanavit, audiensque quod rex Franciæ adhuc in obsidione illius castri nihil proficiendo maneret, ait suis, "Si rex Francorum et ego longe fuerimus ab invicem separati, veniet forte Saladinus, qui modo timet conglobatum exercitum, et irruet in partem separatam si quomodo nocere possit vel in viribus prævalere, melius est ergo ut revertamur ad eum, et expugnato castro, poterimus tunc incedere conjunctim vel divisim." Et cum ibidem declinaturus esset, nunciatum est regi Franciæ de adventu ejus festino et expeditione laudabili, quomodo viriliter agens in modico tempore magna exercuit. Qui accitis suis, ait, "Ecce rex Ricardus adest, qui strenue agens hucusque prosperatus est, et nos licet multi

[1] Supplied from MS. Lansd.
[2] 'pervalida,' MS. Lansd.
[3] 'ut dicitur, quatinus,' MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1191.

'simus,'[1] parum tamen profecimus; si manserimus hic et in præsentia sua 'deditum'[2] fuerit castrum vel expugnatum, non nobis sed sibi omnis laus tribuetur et gloria; revertamur ergo ad civitatem Ptolomaidam, et cum venerit faciat ipse quod potuerit." Quod et factum est. Cumque venisset rex Ricardus, et hæc didicisset, oravit ad Dominum sic dicens: "O bone Jesu pro cujus amore istud iter assumpsi ut sanguinem tuum pro redemptione Christiani nominis effusum, pro posse in hostes tuos vindicarem, adjuva me, si placet, in præsenti, in expugnatione istius castri, ita quod tibi et nomini tuo laus ascribatur et honor." Et convocatis suis ait, "Ecce quomodo reliquit 'nos'[3] rex Francorum animum invidia contaminatum ipso facto declarans, et vecordiæ 'notam,'[4] infecto negotio, Christiano nomini in suo recessu imprimens; erigimini ergo in Christianorum laudem, et viriliter agite pro Christo et nomine vestro, quia non recedemus ex hinc nisi potenter expugnetur, vel nobis magnifice reddatur." Erectis ergo machinis hinc inde tela projiciuntur, consertumque est prœlium grande; obsessi vero viri strenuissimi, et nihil sibi timentes, eo quod obsessoribus non erat introitus nisi per unam viam et arctam, apertis januis emiserunt quinquaginta armatos qui pompatice 'starent, et,'[5] si forte ingressum 'attemptarent'[6] aliqui, eis extrema sorte illuderent. Quod cum videret rex Ricardus infremuit, et impetum animi retinere non valens, stimulato dextrario in eos continuo irruit, et nunc hos nunc illos hinc inde

[1] 'sumus,' MS. Lansd.

[2] 'redditum,' MS. Lansd.

[3] 'vos,' MS. Cott. Tib.

[4] 'nomen,' MS. Lansd.; 'infecto nomine,' MS. Cott. Tib.

[5] 'stabant ut,' MS. Lansd.

[6] 'acceptarent,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1191.

Prowess of King Richard.

cædens 'demum'[1] portam ingressus est, et concurrentibus cæteris omnes quasi in eum irruerunt equum ex difficili perimentes, moxque clamor ingens in exercitu factus est, 'dicunt enim'[2] quidam, "Corruit rex et mortuus est!" alii autem dicunt, "Ingrediamur et cum ipso moriamur!" statimque resumptis viribus ingressi sunt animose viri potentes, et invenerunt regem in aula, non quidem edentem vel bibentem sed cum bipenni strenuissime pugnantem. 'Interfectis ergo fere omnibus pauci admodum reservantur;'[3] de quibus in signum victoriæ misit rex Ricardus tres de nobilioribus ad regem Francorum, quos cum ipse recepisset indignatus est, dissimulavit tamen. Audiens ista Saladinus misit ad reges nuncium in dolo qui diceret, "Dominus 'meus'[4] de Jesu vestro quem prædicatis et colitis multa jam bona audivit, et spem certam in eo concepit, quod sicut estis modo et vos, sic et ipse erit suæ legis cultor et prædicator; unde treugas postulat septennales, infra quas cum suis deliberare possit, de lege etiam vestra informari et instrui; et si propositum continuaverit ipse Deus, absque 'majori'[5] sanguinis effusione effici poterit Christianus." Responditque statim rex Francorum ad hæc, "Pax fere præ foribus est, et qui mensuram respuit frequenter decipitur." Rex vero Anglorum in parte gravatus confestim subintulit, "Heu, heu! quod ab ore Christiano et maxime regio unquam tale verbum exire debuit in 'spe'[6] fallibili, ex promisso pagani; nos enim quærimus et petimus

Saladin demands a truce.

[1] 'denuo,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'et dicunt,' MS. Lansd.

[3] 'Interfectis igitur omnibus, paucis admodum exceptis de perfidis illis reservantur,' MS. Lansd.

[4] 'meus Saladinus,' MS. Lansd.

[5] 'majoris,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[6] 'specie,' MS. Coll. Arm.

Richard I. A.D. 1191.

terram patris nostri et Jesu Christi, ubi natus pro nobis, passus, mortuus, et sepultus est, in qua nos suo pretiosissimo sanguine redemit, et pro nostra omniumque salute nudus in cruce pependit, quam quidem terram, hæreditatem utique nostram, quia a 'Christo'[1] Christianam, isti hostes pessimi de manibus fratrum nostrorum Christianorum violenter eripuerunt; hanc ergo si nobis reddere et restituere voluerint, de conversione eorum bene diem accipient: quod si facere noluerint, eamus 'et'[2] faciamus propositum pro quo crucem assumpsimus, et sicut Christus pro nobis mortuus est, sic et nos, si necesse fuerit, moriamur pro Christo." Hæc autem et similia dicens excitabat vota et mentes singulorum, et sic, 'infecto'[3] negotio, prædictum nuncium quasi vacuum unanimiter remiserunt.

It is denied.

De Repatriatione Regis Franciæ.

The King of France desires to return home.

Tunc rex Franciæ delicati sibi hominis notam assumens[4] cœpit tractare cum suis de repatriatione, non 'dico'[5] de fuga, quia fugit impius nemine prosequente, missisque ex secretariis[6] ad regem Angliæ rogavit ex animo ut licentiam concedendo votis ejus annueret, protestans quod aut oporteret eum repatriare aut continuo infirmari; admiratus autem rex Ricardus, animo quasi consternato, ait, "Si mihi modo

[1] 'Christiano,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'ut,' MS. Cott. Tib.

[3] 'in ipso,' MS. Cott. Tib.

[4] It may here be remarked that King Philip had suffered much from arnaldia, a severe chronic disease, which probably had some share in inducing him to return home. Brompton, Hist. Ang. Script. 1201; Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 693.

[5] Omitted in MS. Cott. Tib.

[6] This message was delivered to the English king on the 22nd of July 1191, by the Bishop of Beauvais, the Duke of Burgundy, Drogo de Amiens, and William de Merlou. Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 696.

Richard I. A. D. 1191.

rex Francorum in 'arcto deficiat,'[1] et non tantum mihi sed etiam ipsi Deo conventionem frangat, ipsum Deum omnipotentem judicem habeat et ultorem ; in voluntate autem regis est vel morandi vel repatriandi, soli autem Deo injuria fiet, quam pro suo tempore justus judex vindicabit." Rex ergo Francorum audiens hæc, motus quidem et æstus causando molestiam publice protestatus est se illius terræ aerem ulterius sustinere non posse, propter quod repatriare disposuit, et hoc continuo ; quod Christiano exercitui multum displicuit, præsertim cum plurimi, et forte verius, ejus interpretarentur discessum ; dicebatur enim quod propter expensarum et opum impotentiam, quibus regi Angliæ fuit tunc temporis impar, non potuit nisi ægris oculis gloriam regis Ricardi contemplari, dicensque secreto suis quod quicquid ibi fiebat ascribebatur regi Ricardo in laudis gloriam, sibi vero et suis in opprobrii contumeliam; applicaverat etiam animum ad comitatum Flandrensem tunc vacantem; comes enim Philippus[2] parum ante ibidem piæ militiæ munus expleverat. Rex vero Ricardus propter supradictas dissentiones recentes, de benevolentia ipsius merito diffidens coram viris honoratis exegit accepitque cautionem quod sibi et hominibus suis usque ad redditum suum omnino maneret innoxius. Cumque navem conscenderet et abiret,[3] præcepit clanculum comiti Campaniæ et duci Burgundiæ et aliis ex devotione post eum remanentibus, qui propter conscientiam et vitæ infamiam repatriare

Death of the Count of Flanders.

---

[1] 'arcto deficiat negotio,' MS. Cott. Tib.

[2] Philip of Alsace, Count of Flanders, died at the siege of Acre, on Saturday the 1st of June 1191.

[3] King Philip departed from the Holy Land, Aug. 1st 1191, Nic. Trivet. 130.

Richard I. A. D. 1191.

verebantur, ut marchioni ejus partem fovendo assisterent, et quotiens se incidens præberet occasio regi adversarentur Anglorum; cumque prosperis flatibus venisset Italiam, Romanum pontificem adiit, et a prædicto juramento ab eo tanquam contra voluntatem extorto, absolutionis beneficium importune postulavit. Papa vero sua ad tempus petitione suspensa, tandem rei veritate cognita, sic ei respondit: "Illud," inquit, "juramentum quod præstitisti regi Anglorum de pace et concordia usque ad redditum suum conservanda quam utique princeps Catholicus absque juramento conservare deberes nullatenus relaxamus, sed tanquam honestum et utile auctoritate apostolica roboramus." Reversusque sic ad propria non quidem gloriosus effectus sed potius rubore confusus; dicentibus tamen suis ad 'purgandum'[1] regis sui reditum, quod rex Anglorum insidiose et nequiter quærendo animam ejus, contra propositum redire compulerat.

King Philip quits the Holy Land.

He desires to be absolved from his engagements to King Richard.

De Gestis in Anglia in Peregrinatione Regis.

Reflectendus est modo stylus ab Oriente in nostrum Occidentem, ut liquere possit qualis regni Anglici status in regis absentia extiterit. Idem rex, ut superius dictum est, ad orientalem egrediens expeditionem Elyensi episcopo cancellario suo vices suas in administratione regni commiserat, cum munitionibus regiis et plenitudine potestatis. Qui episcopus cum esset audaciæ astutiæque singularis, magna summa Romam transmissa, vices quoque apostolicæ sedis petiit, et tali intercessione facile impetravit. Denique ut ad summum evectus videretur, generale

English affairs.

[1] 'purgandum quodammodo præmaturum,' MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1191.

concilium ex Anglia terrore maximo Londoniis congregatum, quanto gloriosius tanto et vanius celebravit, sub specie scilicet religionis agens propriæ negotium vanitatis, quod utique agebat fortius eo quod metropolitanæ ecclesiæ vacabant utræque.[1] Itaque sublato omni obstaculo quominus ambularet in magnis et mirabilibus super se fretus duplici, apostolica scilicet et regia, potestate, clero pariter et populo arrogantissime præsidebat; et sicut de quodam scriptum est, quod utraque manu utebatur pro dextra, sic et ille ad faciliorem molitionum suarum efficaciam, utraque potestate utebatur pro altera, nec erat qui se absconderet a calore ejus, cum et secularis in eo virgam vel gladium apostolicæ potestatis timeret, 'et'[2] ecclesiasticus nulla se ratione vel auctoritate contra potestatem regiam tueri valeret. Denique ipsum illo tempore in Anglia et plusquam regem experti sunt laici, et plusquam summum pontificem clerici, utrique vero tyrannum importabilem: fastus ejus fere in omnibus plusquam regius erat; in expeditione enim positus armatorum excubias circa cubiculum suum habere voluit; procedebat cum mille equis, et

Tyranny of the Bishop of Ely.

---

[1] By this passage Hemingburgh does not mean us to infer that the metropolitan sees were *actually vacant*, but that the archbishops were in positions which rendered their authority unavailable. The following paragraph from Newbury conveys the sense intended:—"Quod utique tanto fortius tutiusque agebat, quanto metropolitanis non extantibus infirmiorem contra se episcoporum æmulationem vel indignationem videbat. Quippe sedes Eboracensis fere jam per decennium vacaverat et novus ejusdem sedis electus in transmarinis partibus constitutus, ipso impediente nondum canonicæ poterat consecrationis munus promereri. Porro Cantuariensis archiepiscopus, qui juxta sedis propriæ prærogativam Apostolicis in Anglia viribus præditus, signum Domini sub rege Henrico susceperat, et post coronationem regis Richardi juxta devotionis suæ debitum in partes abierat Orientis Tyrum deveniens ante regum adventum ibidem hominem exuit." Guil. Neubrig. de Reb. Ang. ii. 395.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

plerumque etiam numerosius. Legationis suæ nomine hospitium a cunctis per Angliam exegit monasteriis: et a minoribus quæ pondus hospitii ferre non poterant, certa, id est octo vel quinque marcarum, summa redimi hospitia censuit; majoribus vero incumbebat velut locusta. Exhausit ergo non solum ærarium regium, verum etiam quicquid ex regno, monasteriis, ecclesiis, quacunque occasione corradere poterat. Præfecerat enim singulis provinciis nequissimos avaritiæ suæ ministros, qui non clerico, non laico, non religioso parcerent vel deferrent, quominus cancellarii commodis inservirent, sic enim dicebatur cum episcopus esset, et episcopi quidem in illo nullum vel tepidum, cancellarii vero nomen per universam erat Angliam insigne atque terribile: sane nobiles regni et optimates plures propinquarum suarum, quas ex Normannia multas vocaverat, conjugiis devincire curavit. Cum ergo hoc modo astrinxisset 'sibi nobilium plurimos, cæteros vero vel confregisset'[1] terroribus, vel arte et officiis delinisset; solum tamen metuebat Johannem regis fratrem, utpote longe potentiorem cæteris, et speratum regni successorem: denique, ne rege forte peregre moriente, et Johanne rite succedente, ipsius expirarét potestas, arte, ut dicitur, agendum putavit, ut Johannes jam adultus non succederet, sed per successorem tenerum longi sibi temporis potestatem pararet. Duobus igitur fratribus suis ad regem Scotorum directis, petiit ut firmissimo sibi fœdere cohæreret ad præficiendum regno Anglorum Arthurum[2] Bri-

Richard I. A.D. 1191.

and prodigality.

His projects for placing Prince Arthur on the throne.

[1] Supplied from MS. Lansd.

[2] It must here be remarked, that not only was Prince Arthur the legitimate heir to the throne, but that Richard himself, in his treaty with Tancred, King of Sicily, in 1190, recognised and sanctioned his right in these words:—"Ut autem pax ista et fraterna dilectio, tam multiplici

Richard I. A. D. 1191.

tonem ipsius pronepotem, si forte rex peregre in fata decederet; eo quod illi potissimum nato ex Geofrido fratre regis majore, successio regni competeret; protestans regem ex Sicilia literis sibi directis Arthurum nepotem suum, si forte ipsum non reverti contingeret, regni successorem designasse. Hoc quidem mysterium inter duos illos potentes, occultis tractatum susurris, non diu latuit Johannem, qui conceptum rancorem subtili pro tempore cautela dissimulans suæ parti quoscunque poterat prudenter conabatur allicere, artemque arte studuit illudere. Dum autem ista per insolentiam cancellarii gererentur, regi in Sicilia hiemanti universa fideli multorum innotuere relatu: qui mox Walterum Rothomagensem archiepiscopum, virum prudentem et modestum, qui cum ipso hiemabat, direxit in Angliam; eum regii auctoritate rescripti cancellario per omnia in administrando regno consortem et collegam adjungens. Verum idem cancellarius regia contempsit mandata, allegans sibi notam esse principis mentem, cui magis obtemperandum esset quam sine mente solis literis scilicet surreptione elicitis.[1] Cumque Cantuariam ire disponeret secundum regis mandatum vacantem ordinaturus ecclesiam, cancellarius ad eandem dignitatem aspirans, hoc eum proposito cito exuit, maturam

King Richard associates Walter, Bishop of Rouen, in the government of England.

quam arctiori vinculo convertatur, prædictis curiæ vestræ magnatibus id ex parte vestra tractantibus, Domino disponente, condiximus inter Arthurum egregium ducem Britanniæ, karissimum nepotem nostrum, et hæredem, si forte sine prole nos obire contigerit, et karissimam filiam vestram, matrimonium in Christi nomine contrahendum," etc. Rymer, Fœdera i. 53.

[1] This reasoning of Longchamp is borne out by the common law of the time, which admitted as a principle, that if oral declarations came in conflict with written instruments, the former had the more binding authority, upon the express ground that the king's intentions testified by his own mouth must prevail. Palgrave, Introd. Rot. Cur. Regis i. 62.

ei pœnitudinem si vel hoc tentaret, terribiliter comminatus. Itaque idem Rothomagensis otiosus in Anglia morabatur; cancellarius vero in regni administratione collegæ impatiens, 'singularis'[1] ferus Angliam depascebatur; at non diu post 'quietam egit'[2] vitam, malis contra eum succrescentibus, et primi quidem motus talis fuit occasio. Gerardus de 'Caunvilla'[3] vir dives et nobilis emerat a rege castelli Lincolniensis custodiam cum adjacentis provinciæ præsidatu. Rege autem in orientali expeditione posito cum nullus fere ejus speraret reditum, cancellarius occasionem nactus vel veram vel subornatam, prædicto Gerardo arcem Lincolniensem sibi resignare præcepit; ipse vero, necessitate cogente, ad Johannem se contulit ejusque favore fretus jussionem sprevit. Indignatus cancellarius eandem arcem obsessurus ex subjectis provinciis 'propere collegit exercitum, et transmarinam etiam profusis stipendiis accersivit militiam, cujus tamen'[4] adventum homo fervidus et moræ impatiens minime præstolabatur, sed civitatem Lincolniæ cum ingentibus copiis ingressus arcem pertinaciter obsedit, et conficiendis cum festinatione machinis sumptuosum laborem impendit. Sane illo circa obsidionis negotium sic occupato, Johannes cum suis super munitiones regias scilicet de Notingham et Tikhill improvisus irruit; easque viris et victualibus parum munitas inveniens, bidui negotio comprehendit. Tunc crescente fiducia superbo denunciavit obsessori ut vel obsidione soluta recederet, vel certe se ad excipiendum ejus impetum in proximo cautius præpararet,

Richard I. A. D. 1191.

Longchamp summons Gerard de Camville to surrender Lincoln Castle.

Prince John gains possession of the castles of Nottingham and Tickhill.

[1] 'ut singularis,' MS. Lansd.
[2] 'inquietam agit,' MS. Cott. Tib.
[3] 'Glamvilla,' MS. Lansd.
[4] Omitted in MS. Coll. Arm.

Richard I. A. D. 1191.

sciens vero cancellarius optimatum plurimos qui secum esse videbantur animo esse cum Johanne confusus abcessit; et post dies paucos unum ex cornibus suis fractum esse, id est legationis suæ officium per mortem Romani pontificis[1] expirasse, cognovit. His territus, amicis mediantibus, cum Johanne solemne colloquium habuit, et quibus potuit conditionibus pacem cum eo fecit. Mox vero militiam illam quam accersire curaverat transmarinam, in Angliam applicuisse atque adventare cognoscens, resumpto spiritu resiluit a pactis, et protestatus est vel se vel Johannem ex Anglia propellendum. Tandem tamen inter eos facta est pax conditionibus novis, dum ille, sicut dicitur, Johanni satisfaceret, abjurata parte Arthuri et cautione præstita quod Johanni, tanquam justo hæredi, munitiones regias redderet, si forte rex ab Orientis partibus non rediret. His actis Johannes pro tempore quievit: cancellarius vero fastu agens solito tyrannum non exuit; solum enim, tanquam alter Herodes, metuebat Johannem, "et audito eo multa faciebat."[2] Interea Geofridus Eborum electus et frater regis Turonis ab archiepiscopo Turonensi per rescriptum Cælestini[3] papæ, qui Clementi successerat, solemniter consecratus, anno a partu Virginis M.CXCI. mense Augusto,[4] et accepto prius pallio repatriare disposuit, quod ubi comperit ejus insectator cancellarius mox per satellites proprios Eboracensis archiepiscopi tyrannice possessiones invasit, et præter res immobiles

Death of Pope Clement III.

PrinceJohn's agreement, with Longchamp.

Geoffrey, the King's brother, is consecrated Archbishop of York.

[1] Pope Clement III. died, March 27th, 1191, as stated in L'Art de vérifier les Dates.

[2] St. Mark, vi. 20.

[3] Hyacinth Bubona, Cardinal of St. Mary, who assumed the title of Celestine III., was elected, March 30th, and consecrated on Sunday, April 14th.

[4] Geoffrey was consecrated by Bartholomew, Archbishop of Tours, on Sunday the 18th of Aug. 1191, six suffragan bishops assisting at the ceremony.

Richard I. A.D. 1191.

Comes to England.

cætera omnia improbus dilapidator vel potius deprædator abrasit, portus quoque caute custodiri præcepit ne vel in Angliam vel ad suam ecclesiam liber esset ei ingressus: ille vero nihilominus adveniens apud Doveram confidenter applicuit:[1] moxque custos castri,[2] habens in conjugio germanam cancellarii, appulso progressum inhibuit,[3] citissimis cancellario nunciis ejus ingressum indicans: qui ferocis animi motum nequaquam dissimulans præcepit eum, rebus nudatum omnibus, a monasterio 'Doverensi,'[4] in quo interim morabatur, abstrahi, et in arce Doverensi custodiæ mancipari. Venientes ergo satellites vehicula, et 'clitellas,'[5] et quæcunque ejus vel clericorum ejus erant, diripuerunt; nec personæ clarissimæ, nec sacrati loci reverentiam ponderantes, ab altari violenter avulsum, et ab ecclesia contumeliose extractum, una cum clericis suis castello intruserunt. Et ille quidem servabatur in carcere; fama tamen enormitatis hujus velociter discurrens, et quasi super pennas ventorum gradiens, in brevi totam replevit Angliam. Mox majores in cancellarium fremunt, minores eidem mala imprecantur, universi votis communibus tyrannum detestantur. Johannes maxime de fratris captivitate doluit, atque ad ejus non tantum deliberationem sed

Is confined, by order of the Regent, in Dover Castle.

[1] Geoffrey arrived at Dover on Saturday the 14th of September. Gervas. Canterb. Chron., Hist. Ang. Script. 1576.

[2] This was Matthew de Clere, Longchamp's brother-in-law. Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 701; Brompton, Hist. Ang. Script. 1224.

[3] King Richard, before his departure for the Holy Land, had caused Geoffrey to swear that he would not enter England for the space of three years; and it was in contempt of this oath that he now attempted to return. Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 701; Gervas. Canterb. Chron., Hist. Ang. Script. 1576. For the causes of enmity between him and the king, see Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 659.

[4] 'Dovernensi,' MS. Coll. Arm. The monastery of St. Martin's at Dover, or at Canterbury, as the Annales de Margan (p. 10) have it.

[5] 'obsellas,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1191.

Prince John raises an army.

et ultionem justissimo motu exarsit. Itaque festinanter congregatis ex omni terra ditionis suæ necnon et ex regione Walliarum ingentibus copiis properabat. Cui mox accessere barones plurimi comitesque, et Wintoniensis episcopus cum militia copiosa; nec defuere episcopi Batoniensis et Cestrensis, qui paulo ante principales cancellarii complices et fautores extiterant; sed tyrannicis ejus motibus et immoderato fastu offensi, cum cæteris immo præ cæteris in eum tunc linguis simul et animis sæviebant: cancellarius vero, sera pœnitudine stimulatus, præcepit captivum relaxari pontificem. At vero præsulum procerumque zelus semel accensus ejus non potuit relaxatione sedari: cancellarius vero, cum esset animi robusti et rigidi necessitatem ad alacritatem trahens, amicorum et militum peregrinorum stipavit se copiis, stetitque in campo non longe a Windesora, hostes, si forte progrediendum putarent, paratus excipere: verum adventantis exercitus numero et fiducia territus retrogradi cœpit. Mox quibusdam potentibus qui cum eo esse videbantur transeuntibus ad partem Johannis, turbatus inopsque consilii, cum ei tutum non esset receptaculum, et instantibus quasi a tergo hostibus mox cum suis omnibus profugit Londonias, quas ingressus civibus, quibus paulo ante terribilis fuerat, ne sibi deessent in illo articulo humiliter supplicavit; illi vero prioris fastus et ferociæ ejus memores Johanni potius favorem præstiterunt. Itaque spe frustratus in arcem se regiam cum suis omnibus recepit; quorum tantus erat numerus ut in stricti loci angustiis sua illis esset nocivior multitudo quam hostium foris frementium fortitudo. Æstuabat turris interius comprehensione multitudinis inclusæ, cito evomitura quos prodendos magis

Geoffrey is released.

The Chancellor retreats to London.

Throws himself into the Tower,

quam tuendos susceperat. Denique post unam noctem egressus ad Johannem et obsessores cæteros, ille, paulo ante rhinoceros sed jam homo, humili alloquio abeundi facultatem impetravit inclusis: ipse quoque arce resignata cum cæteris[1] per Angliam munitionibus regiis, privatus et inglorius Doveram ad virum sororis suæ secessit; cumque moram fecisset ibi aliquam, confusionem non ferens et in transmarinis partibus pro ultione propria aliquid moliturus transfretare voluit, impediri autem metuens miri acuminis qua omne impedimentum eluderet artem invenit. Olim enim animo exutus episcopum, nunc quoque et habitu exuens, membris pontificalibus, quod a seculis non erat auditum, more effeminatorum vestem ineptissime aptavit muliebrem, caput et majorem faciei partem velut delicata muliercula peplo obvolutus, inter plurimos deambulabat in littore, ut hac arte scilicet non observatus ab aliquo navem cum cæteris transfretaturis absque impedimento conscenderet. Verum a quodam forte agnitus proditusque,[2] abstracto peplo, tanquam manifestus effeminatus ignominiose multumque inepiscopaliter a concurrentibus indisciplinatis est pulsatus. Dehinc magistratui loci exhibitus servatusque est quousque sciretur quid super hoc decernerent regni potentes. Johannes quidem agnito quod acciderat hostili animo exultavit, atque aliquid in eum quo magis dehonestaretur sancire voluit; at vero episcopi justo rubore confusi et suffusi quod in persona episcopali tam fœda res accidisset,

Richard I. A. D. 1191.

which he is forced to resign.

He flies to Dover.

Disguises himself in the habit of a woman.

Is discovered and seized,

[1] The chancellor delivered up his brothers as security for resigning the royal castles, though he did not fulfil the engagement till after his detention at Dover. Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 704.

[2] See Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 704, where a somewhat different description of the recognition of the archbishop is given.

Richard I. A. D. 1191.

but permitted to escape.

vigore ecclesiastico ut dimitteretur egerunt: dimissus ergo et foris dolorem quantum poterat dissimulans quo intus urebatur transfretavit.[1] Tyranno igitur qui regnum turbaverat propulsato, episcopi et optimates cum Johanne Londoniis congregati de regni ordinatione tractare cœperunt. Et 'primo'[2] quidem ab omnibus regis Ricardi propter Christum peregrinantis fidelitate jurata, regni administrationem Rothomagensi archiepiscopo, quem ad hoc ipsum idem rex a Sicilia in Angliam miserat, decreto communi tradiderunt; amotisque ministris tyrannicis provinciarum regimen melius ordinari voluerunt. Quibus actis Anglia in cunctis finibus suis pacem recepit, et sub novis rectoribus decenti cœpit moderamine gubernari, malis plurimis cum ipso tyranno pariter eliminatis juxta illud Salomonis, "Ejice derisorem, et exibit cum eo jurgium; cessabuntque causæ et contumeliæ."[3] Cancellarius autem in transmarinis positus, suamque tanquam ad domini regis propter Christum peregrinantis injuriam, dedecus, et expulsionem, regnique a Johanne invasionem, per nuncios in auribus domini papæ Celestini deploravit; redditisque sibi vicibus sedis apostolicæ quas sub papa Clemente habuerat, pro coercendo Johanne et revocando in pristinum statum regni Anglici rescriptum fortissimum impetravit; verum idem rescriptum quadam episcoporum Angliæ cautela delusum viribus caruit. Videns igitur a se nihil agi posse Johanne adverso, per clandestinos nuncios collu-

Council assembled at London.

The government of the kingdom is delivered to the Bishop of Rouen.

Longchamp represents his expulsion to Pope Celestine.

Endeavours to obtain the

[1] According to Brompton, after eight days' imprisonment Prince John commanded the chancellor to be set at liberty; he embarked for Normandy on the 29th of October. Brompton, Hist. Ang. Script. 1228; Rad. de Diceto, Imag. Hist., Hist. Ang. Script. 665.

[2] 'prius,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Prov. xxii. 10.

sit cum eo, ingentique summa illi vel præstita vel promissa, favorem ejus emeritus confidenter in Angliam venit. Applicans autem apud Doveram mox ut littus attigit, tanquam ad detergendum dedecus quod ibidem incurrerat, erectis suæ legationis insignibus, gloriosus refulsit. Non tamen progressus est sed apud virum germanæ suæ resedit donec agnosceret utrum eum metu vel regio vel apostolico inclinati reciperent adversarii, cum jam placasset maximum omnium Johannem. Hujus ergo gratia missis Londonias nunciis ad reginam matrem regis, quæ tunc cum Rothomagensi et 'Eborum archiepiscopis,'[1] Johanne filio suo, aliisque 'quamplurimis'[2] tam episcopis quam optimatibus, Londoniis consistebat, 'sed secus'[3] quam sperabat invenit. Cum enim Johannes collusionem quanta poterat cautela dissimulans, mollius tamen agendo 'deprehenderetur,'[4] atque objurgaretur a matre et cæteris, tandem flexus generali subscripsit decreto. Itaque universi cum regina directis ad cancellarium viris honoratis, eum, tanquam regni turbatorem hostemque publicum, Angliæ finibus mature excedere cum interminationibus præceperunt; denique territus et confusus recessit et siluit. Quia vero quales rege peregrinante res Angliæ fuerunt 'superiori'[5] narratione perstrinximus, nunc ad ejusdem peregrinantis acta ubi superius omissum est explicanda 'veniamus.'[6]

Richard I. A. D. 1191.

favour of John by bribes.

Returns to Dover,

but is again forced to quit the kingdom.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

[2] 'complicibus,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] 'minus securus,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'ne depreheuderetur,' MS. Cott. Tib.

[5] 'superiora,' MS. Lansd.

[6] 'redeamus,' MS. Cott. Tib.

Richard I.
A. D. 1191.

Quomodo Rex Ricardus processit contra Saracenos.

Affairs of the Holy Land.

Igitur rege Francorum a Syria digresso, rex Anglorum in urbe capta fessum aliquantisper recreabat exercitum; affuit tandem dies a Saladino præfixus, in quo nec captivos Christianos restituit, nec promissam pecuniam, secundum quod convenerat, solvit. Rex autem Anglorum,[1] ne deluderetur inposterum, de nobilioribus Saracenis, quos loco pacti et nomine obsidum in deditione civitatis retinuerat, mille sexcentos[2] decollari præcepit. Propter quod factum Turcorum ingens in regem proprium indignatio efferbuit, eo quod pacto non parens sic 'sui'[3] et nobiles valde juvenes interempti sunt. Illi etiam Saraceni quibus castrorum civitatumque custodia committebatur, hujusmodi verentes exemplum, custodias suas Saladino reliquerunt. Saladinus vero, non inveniens cui tales committeret custodias, fecit everti multas civitates et castra, asportans omnia et populum coacervans. Cœpit etiam Christianus exercitus paulatim decrescere atque minui: quidam enim malo exemplo regis Francorum, quidam voluntarie et imbecilles, quidam etiam depauperati necessario repatriabant: tunc rex Anglorum proprios aperiens thesauros multos nobiles profusis retinuit sumptibus; inter quos de imperio Theutonico fuit

Saladin fails to perform the articles of capitulation.

Richard puts many noble Saracens to death;

which is retaliated by Saladin.

Saladin razes many towns and castles.

Many of the Crusaders return home.

[1] This is stated differently by Hoveden and Brompton, who assert that the massacre was begun by Saladin on Sunday the 18th of August, and that Richard did not execute the like barbarity on the Saracens in his possession till the Tuesday following. Roger de Hoveden, Rer. Ang. Script. 697; Brompton, Hist. Ang. Script. 1212.

[2] This is much below the general statement. Vinsauf estimates the number of slain at 2700, Hoveden at 5000, and Bohadin, the Arabian historian, at no less than 6000.

[3] 'suos,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1191.

dux Austriæ, qui postea, beneficii immemor, regem a Syria venientem captivavit. Mense vero Septembri rex Ricardus cui totus parebat exercitus Christianus progredi statuit ad alias urbes 'maritimas;'[1] et in multo laboris et periculi experimento venerunt Cæsaream, inveneruntque 'illam,'[2] quæ olim a Christianis inhabitabatur, quasi depopulatione Turcorum vastatam. Saladinus autem cum immenso exercitu incedens semper a latere mira calliditate, cum potuit, extrema exercitus Christiani agmina trucidavit. Et primo quidem agmine exercitus 'Christiani'[3] procedente apud Assur,[4] et ibi castra metante, Saladinus captato tempore agmen extremum totis viribus aggressus est. Resistentes vero nostri commissum est grave prœlium, in quo miles strenuissimus Jacobus de 'Awenneys'[5] tres hostium turmas tribus vicibus penetravit multos trucidando, et quamplures ad extremam mortis sortem ducendo, tertia autem vice abscisso sibi pede cum tibia et vulneratus ad mortem clamabat ad regem Ricardum dicens, "O bone rex Ricarde, vindica mortem meam!" resumptisque viribus quendam percussit Saracenum in spiritu vehementi et corruit; moxque aggravantibus super eum Turcis et abscissa ei dextra, cum multos fecisset occumbere tandem et ipse occubuit. Rex autem cum turma sua cum festinatione properans, et hoc videns, interjectum flumen Cæsaream quasi in impetu transiit, et obviantem ei Saladinum militem quidem strenuissimum et congressu militari cum lancea exceptum, equum

Richard proceeds to Cesarea.

Is harassed on his march by Saladin.

Battle of Azotus. September 6.

Valour of James de Avênes.

[1] 'maximas,' MS. Lansd.

[2] 'Cæsaream,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Omitted in MS. Cott. Tib.

[4] Aser or Azor, in the neighbourhood of Ascalon.

[5] 'Awenneye,' MS. Lansd.; 'Aweneys,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1191.

etiam cum 'assessore'[1] in terram prostravit, non quidem ad mortem sed solius diei confusionem; cum enim ipse ad alios se diverteret strenue agens ipse Saladinus recuperato dextrario fugit, sed ægre. Quod videntes sui mox et ipsi terga vertentes in fugam lapsi sunt, cæsis ex eis multis; factaque est in illa die, scilicet octavo idus Septembris, nobilium Turcorum strages maxima, quantam retro quadraginta annis ipse Saladinus non fuerat expertus. Inde vero nostri profecti sunt usque Joppen, quam Saraceni a Christianis vacuaverant et modo in adventu Christianorum reliquerant, ubi rex Ricardus opportunitatem loci videns totis cœpit viribus eandem instaurare, statim post oppugnare disponens Aschalonam. Quod audiens Saladinus statim eam subvertit; urbes quoque reliquas et castella terræ illius, præter sanctam civitatem et munitiones paucissimas, complanavit, et totam provinciam, abrasis bonis omnibus, quasi inutilem et vacuam hostibus reliquit.

Saladin is defeated with great loss.

Richard enters Jaffa.

Restores the fortifications.

Saladin wastes the country and dismantles the castles.

De Discordia inter Christianos Orientales; et de Morte Marchionis, 'et quomodo Rex Francorum Uxorem duxit et repudiavit eam.'[2]

Discord amongst the Crusaders.

Nostri vero post 'tam'[3] læta principia nihil magnum seu memoriale fecerunt; eo quod principes in suis consiliis conveniendo tractantes concordare non poterant, quorundam eorum studiis in diversa nitentibus, et hoc gratis. 'Conradus'[4] enim marchio et princeps Tyri, cum duce Burgundiæ[5] et nobilibus Francorum regi Ri-

[1] 'assensore,' MS. Cott. Tib.

[2] Omitted in MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[3] 'jam,' MS. Cott. Tib.

[4] 'Corardus,' MS. Lansd.

[5] Hugues III. succeeded to the dukedom of Burgundy in 1162. He died at Tyre about the commencement of the year 1193.

cardo adversabantur pro Guidone quondam rege Jerosolymorum quem ipse rex sustinebat, ut supradictum est, marchione ad regnum aspirante. Sed ista dissensio nutu Dei disponentis omnia ita conquievit: regina enim Jerosolymorum, quæ prædicto Guidoni infelicissime nupserat, cito post defuncta est; et spes ipsius Guidonis cum ipsa extincta periit. Marchio vero a duobus sicariis, a quodam pagano 'sibi'[1] quasi in obsequium missis, 'interemptus est:'[2] captata enim opportunitate inter suos et sua civitate propria cultris clandestinis eum interemerunt; capti vero et ad mortem ducti nihil quidem certum confessi sunt. Creditur tamen quod fuerunt de Alte[3] nutritis qui mortem non metuunt ut jussa majorum adimpleant, credentes in hoc se posse salvari et 'beneficiari.'[4] Ipsius tamen interitus regi Anglorum imputatus est, occasione recentis discordiæ, qua cum rege Ricardo et etiam rege Jerosolymorum Guidone disceptaverat, 'infamantibus'[5] regem Anglorum super hoc præcipue Francis qui pro marchione contra Guidonem æmulabantur, et in hoc facto consternati sunt. Rex autem Franciæ hoc audito quod marchioni acciderat, extunc non nisi stipatus armatis processit in publicum: mirantibus vero suis hanc 'novitatem'[6] regiam ut eis in hoc satisfaceret et gentem suam in regem Anglorum accenderet, convocato Parisiis concilio, sic eos allocutus est: "Nemo mirari debet quod præter solitum morem diligentiorem mei ipsius custodiam adhibeam, cum manifestus ille proditor

Richard I. A. D. 1191.

Death of the Queen of Jerusalem.

Conrad of Montferrat assassinated.

King Richard accused of having instigated the murder.

A. D. 1192.

Philip of France appoints a body guard, and assembles a council at Paris.

[1] Omitted in MS. Lansd.

[2] 'tunc interfectus est,' MS. Lansd. Conrad was assassinated on the 27th or 29th of April, 1192.

[3] The Old Man of the Mountain.

[4] 'vivificari,' MS. Lansd.

[5] 'diffamantibus,' MS. Cott. Tib.

[6] 'vanitatem,' MS. Coll. Arm.

Richard I. A. D. 1192.

rex Ricardus, animæ meæ insidians, jam per sicarios suos illum nobilem marchionem interemit." Et subintulit, "Ecce enim hic literæ a diversis personis mihi super hoc directæ, et in hoc facto quod mihi caveam, et diligenti cura provideam;" adjecitque cordi sibi esse velle se quidem vindicare de hujusmodi proditore. Ad hoc autem respondentibus quibusdam et adulatorie dicentibus bonum honestumque esse et quod pro cautela faciebat et quod pro ultione disponebat; prudentiores 'tamen sic'[1] respondentes intulerunt, "Cautelam tuam, O rex, qua tibi contra incertos casus forte abundantius prospicis, non culpamus, præmaturæ vero ultionis propositum minime approbamus." Quievit ergo ad modicum, sed tamen quod sequitur dolose imaginatus est. Missis enim nunciis ad regem Dacorum, germanam suam sibi petiit dari in uxorem, et nomine dotis sibi concedi antiquum jus regis Dacorum in regno Anglorum; et ad hoc assequendum, classem exercitumque Daciæ 'postulavit'[2] anno uno. Quibus rex, "Rem," inquit, "grandem difficilemque postulat, deliberabo tamen." Quæsitoque a suis consilio responderunt, "Satis nobis negotii est contra paganam et nostris vicinam finibus gentem Wandalorum. 'Illisne ergo dimissis,'[3] hostiliter aggrediemur Anglorum gentem Christianam atque innoxiam, nosmetipsos duplici periculo immergentes? Porro Anglorum gens magna et famosa est atque 'valida, in tantum'[4] ut contra omnem externam gentem sibi sufficere credatur. Aliud ergo petat rex Franciæ dotis nomine, quoniam huic petitioni non est annuen-

Proposes to make war on King Richard's dominions.

Marries the sister of the King of Denmark.

[1] 'vero aliter,' MS. Lansd.

[2] 'paravit,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib. Omitted in MS. Lansd.

[3] 'illis igiturne dimissis,' MS. Lansd.; 'Illis ergone dimissis,' MS. Cott. Tib.

[4] 'in tantum valida,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1192.

dum, sed viribus potius resistendum." Placuit ergo regi consilium sobrium, et vocatis nunciis, dixit ut aliud peterent, dum tamen aliud quid haberent in mandatis: illi vero expirante petitione prima, decem millia marcarum argenti petierunt; quibus rex, "Petitionem ultimam grate suscipimus, et eam implebimus mature pro voto." Pactis ergo initis et sacramento a legatis præstito, ornatam 'sororem suam,'[1] ut decuit, cum quibusdam honoratis ex suis in Franciam direxit. Rex autem Franciæ occurrit eis Ambianis,[2] et eam gratanter acceptans, matrimonio solemniter contracto, etiam thoro adaptavit. Mane autem facto, displicuit sibi ipsa conjux et, ut fingunt quidam, propter anhelitum fœtidum vel latentem infirmitatem, vel corruptam invenit quam credebat virginem; statimque missis ad papam nunciis, divortium fieri postulavit. Papa vero delegavit judices de regno postulantis, qui suo regi faventes affinitate imaginarie approbata per execrabile juramentum duorum episcoporum, Beluacensis[3] scilicet et 'Carnotensis,'[4] divortium celebrarunt. Rex autem Dacorum repudiatæ sororis dedecus ægre ferens divortium non rite celebratum sed 'contaminatum'[5] mendaciter in gratiam regis Francorum per responsales idoneos in audientia sedis apostolicæ allegavit; et digesta præcedentium tem-

Obtains a divorce from her on the plea of consanguinity.

---

[1] Supplied from MS. Cott. Tib.

[2] Amiens, the capital of the department of the Somme. The name is supposed by some to be a crushed form of the words *Ambientibus aquis,* as the city is situated on several branches of the Somme. It was called by the ancients Samorabriva.

[3] Beauvais, formerly the chief city of Beauvoisis, a small province of France, bounded on the west by the Norman Vexin, and now the capital of the department of the Oise.

[4] 'Carnocensis,' MSS. Lansd. and Cott. Tib. Chartres, a city in the department of the Eure et Loire, and one of the most ancient towns in France.

[5] 'continuatum,' MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1192.

porum proferens seriatim ostendit reges Francorum et Danorum nulla consanguinitate vel affinitate contingere; de 'contaminato'[1] divortio in fraudem sanctorum canonum judicium fieri pertinaci instantia postulavit. Sed hoc frustra, cum regis Francorum vel metus vel gratia in hac parte prævaleret.[2]

De Repatriatione Christianorum, et quomodo Rex Ricardus liberavit Joppeum.

Discord and famine in the Christian army.

Interea exercitus Christianus regi regum militans in Oriente, propter dissensiones, æmulationes, et multas difficultates, ingravescente fame valida, repatriare disposuit, dicentibus æmulis de rege Ricardo quod regem Francorum insidiis appetisset, quod Conradum marchionem per sicarios nefarie peremisset, quod cum Saladino de proditione Terræ Sanctæ nequissime collusisset. Ille tamen cœptis insistens præ animi magnitudine omni maledicta contemnebat, et circa Aschalonam reædificandam profusis opibus insistebat. Videns tandem quod 'contra conspirantem exercitum'[3] nihil proficeret, deliberavit cum ducibus et nobilibus universis ut aliquibus de suis Christianos fines crederent, mature ad propria reversuri: et concordi decreto constituerunt principem Christianæ adquisitionis Henricum comitem Campaniæ, utriusque regis Francorum scilicet et Anglorum communem nepotem.[4] Quo

Richard rebuilds the walls of Ascalon.

Henry, Earl of Champagne, elected King of Jerusalem.

[1] 'continuato,' MS. Lansd.

[2] We are informed by Nicolas Trivet (p. 156) that this sentence of divorce was annulled by Pope Celestine in 1195.

[3] 'contra Christianum exercitum,' MS. Coll. Arm.; 'contra æmulos cum exercitu Christiano,' MS. Lansd.

[4] According to Brompton, who places this council somewhat earlier than Hemingburgh, this dignity had been conferred on Conrad of Montferrat; but, owing to his almost immediate assassination, a new election was necessary, when the choice fell on Henry Earl of Champagne.

facto, principes et populi certatim repatriare cœperunt, anno ab expugnatione Ptolomaidæ secundo, tempore autumnali: sane repatriantibus cæteris præter eos qui ordinati erant ad præsidia urbium, rex Ricardus qui jam fere thesauros exhauserat in 'Cyprum'[1] cum suis rediit. Quod audiens Saladinus statim cum exercitu super Joppen irruit; eaque celeriter expugnata et facta Christianorum strage non modica reliquos in arce conclusos obsedit: qui vehementer arctati cum tyranno pacti sunt 'deditionem'[2] ad certum diem reddere, nisi forte eis in auxilium superveniret exercitus Christianus. Rex autem Ricardus mox ut sinistri eventus 'nuncium'[3] accepit secundis flatibus Syriam celeriter rediit, et ad Joppen properans Turcos inopinato ejus reditu impetuque perterritos in fugam convertit: qui rursum conglobati et ingenti numero confisi eum in 'Joppen'[4] clausum frustra conati sunt obsidere. Egressus namque in spiritu fortitudinis frequenter per dies aliquot cum eis exterius in campo conflixit: tandem vero, Christo propitio, ita eos contrivit ut invictum ejus animum mirantes et nihil contra eum 'ulterius'[5] audendum putantes, omnino recederent. Joppe igitur liberata apud castellum quod dicitur Cayphas diebus aliquot ægrotavit; quod audiens Saladinus non tanquam de hoste debilitato exultavit, sed tanquam de invictissimi principis incommodo condoluit, missisque ad eum nunciis dixit: "Scio," inquit, "quod sospes in hac terra proliziorem moram facere nequeas; te etiam abeunte, quod a Christianis tam laboriose adquisitum est

Richard I. A. D. 1192.

Richard retires.

Saladin besieges Jaffa.

The English King hastens to its relief.

Battle of Jaffa.

Richard falls sick.

---

[1] Other historians read 'Acram.' See Nic. Trivet. 140; Brompton, Hist. Ang. Script. 1246.

[2] 'deditioni,' MS. Lansd.

[3] 'nunciis,' MS. Cott. Tib.

[4] 'Joppe,' MS. Lansd.

[5] Omitted in MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1192.

cito exponetur periculo et leniori negotio recidet in manus meas. Veruntamen propter te, cujus egregiam magis virtutem veneror quam animum hostilem adversor, triennales inducias Christianis indulgeo; Aschalona tantum nec mihi nec illis sit, sed destruatur." Rex autem Ricardus, licet ægre ferret urbem everti in cujus restauratione sumptuosissime et magno labore sudaverat, a Christianis tamen inductus ipsas inducias amplexus est. Induciæ ergo firmatæ sunt a solemnitate Paschali proxima in tres annos, tres menses, tres septimanas, tres dies, et tres horas. Indultum est etiam et a Saladino statutum ob gratiam regis Angliæ, ut Christiani toto induciarum tempore secure et libere sepulcrum dominicum orandi causa visitarent, nihilque molestum a Saracenis in accessu vel reditu paterentur, sed expletis orationum solemnibus cum fructu devotionis suæ Christianis se finibus redderent; Quamobrem ingens Christianorum numerus ad sanctam civitatem 'contendit.'[1] Et quia rex a suis propter emergentia pericula ire non permittebatur, misit loco sui Hubertum Salisbiriensem episcopum qui in omni expeditione comes individuus regi extiterat, ut regiæ devotionis vicem adimpleret. Qui expleto visitationis officio, et viso cum lachrymis sepulcro principis principum, ad principem cum gaudio reversus est. Quibus actis, rex Ricardus insulam Cyprum Guidoni olim Jerosolymorum regi mera liberalitate dedit; et dilecto nepoti suo quem Christianis finibus præfecerat, suam, Christo propitio, reversionem citra induciarum expletionem pollicitus, charactere dominico quo insignitus ad-

A truce concluded.

Christians permitted to visit the Holy Sepulchre.

Many devotees flock thither.

Hubert, Bishop of Salisbury.

Guy of Lusignan receives the Island of Cyprus.

[1] 'conscendit,' MS. Cott. Tib.

venerat in argumentum propositæ reversionis retento, infidis se flatibus confestim credidit.[1]

Richard I. A.D. 1192.

Quomodo Rex Ricardus reversus de Terra Sancta captus est.

Richard sails from Syria.

A Syria ergo digrediens et duabus reginis, sorore scilicet vidua et conjuge, cum omni fere familia præmissis, et prospere in Siciliam applicantibus, ipse cum paucis expeditioribus agiliori navigio sequebatur.[2] Ortaque tempestate valida et navi qua vehebatur inclementioribus auris arrepta, tractus est rex ad partes 'Histriæ,'[3] atque inter Aquileiam et Venetiam naufragium passus est. Ubi inter cæteros naufragos aliquantisper personam celans 'propriam,'[4] inani cautela studuit evadere periculum; nam cito percrebuit insignem 'naufragum'[5] latere vel oberrare in terra illa. Mox nobilibus simul et populo ad investigandum eum intentis, ut mortem marchionis quæ sibi imputabatur in eo vindicare possent, contigit ut quidam comes terræ illius nomine Maynardus,[6] rege Ricardo latenter per fugam elapso, octo de suis comprehenderet; deinde in 'archiepiscopatu'[7] Salburgensi loco qui dicitur 'Frisarium'[8] sex 'iterum'[9] de suis a quodam Frederico[10] detentis, cum tribus tantum 'personis

Violent tempest.

The King is wrecked on the coast of Istria.

Loses his companions,

---

[1] On the feast of St. Dionysius. Nic. Trivet. 147.

[2] The two Queens set sail from Acre on Tuesday, the 29th of September, and were followed on Friday, October 9, by King Richard himself. Rad. de Diceto, Imag. Hist., Hist. Ang. Script. 668.

[3] 'Austriæ,' MS. Cott. Tib.

[4] Omitted in MS. Cott. Tib.

[5] 'naufragum regem,' MS. Lansd.

[6] This Maynard, governor of Goritz, a principal town of Carinthia, was a near relation of Conrad of Montferrat.

[7] 'episcopatu,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[8] 'Frisarum,' MS. Cott. Tib. Freisach.

[9] 'verum,' MS. Coll. Arm.; 'viros,' MS. Cott. Tib.

[10] Frederic of Beteson, another relation of Conrad.

Richard I. A.D. 1192.

comitibus'[1] noctu ad partes Austriæ properavit. Humbaldus vero dux Austriæ qui olim, ut supradictum est, ejus stipendiarius fuerat, beneficii immemor accepti, in ultionem cujusdam læsionis exiguæ 'demens,'[2] Anglicanasque opes tanquam avarus et perfidus sitiens, audito quod regi Ricardo acciderat, cautissimos per omnes viarum transitus, ut insigni profugo evadendi locus non esset, custodes disposuit; quem tandem in quodam suburbio indicio tali 'invenit.'[3] Dum 'autem'[3] unus ex suis escas lautiores emeret, comprehensus, et intentata morte requisitus cuinam peregrino talia procuraret, per immissos satellites inventum sic captivavit; ingressique ad eum armati confestim inquiunt, "Ave rex Anglorum! frustra personam tuam pallias, facies enim tua te manifestum facit." Cumque vir ingentis animi gladium arriperet, statim inquiunt, "Noli O rex vel timere 'vel temere'[4] agere, non enim morieris sed potius a morte servaberis in medio hostium tuorum, propinquorum scilicet Conradi marchionis, qui quærunt utique te ut animam tuam perdant, in quorum utique manus si forte casu incideres etiamsi centum vitas haberes nec una quidem tibi salva remaneret." Captus[5] est ergo rex nobilis a duce nequissimo anno a partu Virginis millesimo c. nonagesimo 'secundo,'[6] mense Decembri, et citra decus regium vinculis mancipatus.

and is taken prisoner by the Duke of Austria.

[1] 'personis,' MS. Lansd.; 'comitibus,' MS. Cott. Tib.

[2] 'sæviens,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[3] Supplied from MS. Lansd.

[4] Omitted in MS. Coll. Arm.

[5] The King was seized on Sunday, Dec. 20, at Erperg, a village not far distant from Vienna, and immediately consigned by Leopold Duke of Austria to the castle of Dürrenstein. Rad. de Diceto, Imag. Hist., Hist. Ang. Script. 668; Nic. Trivet. 148.

[6] Omitted in MS. Cott. Tib.

Richard I.
A.D. 1193.

Quomodo 'Rex'[1] *liberatur Imperatori.*

The Emperor of Germany claims possession of the royal captive.

Res autem captionis istius mature defertur ad imperatorem Theutonicum in Germaniæ partibus tunc 'existentem,'[2] qui Anglicanas sitiens divitias, missis ad ducem nunciis allegavit regem non decere teneri a duce, nec esse indecens si ab imperatoria celsitudine decus regium teneretur. Et cum hoc a duce negari non posset, sic insignem captivum a duce resignatum imperator avarus in 'suam'[3] traduxit custodiam. Nec hoc voluit imperator latere regem Francorum; sed missis ad eum nunciis, istius suæ lætitiæ fecit eum participem; qui supra modum lætatus rescripsit et procuravit ut perpetua esset insignis captivi detentio, tanquam seductoriæ mortis proditoris, et publicæ pacis perturbatoris. Missis ergo nunciis petiit consobrinam imperatoris sibi dari in uxorem; cujus petitionem gratanter amplexus, statim ipse imperator patrem puellæ, comitem scilicet Palatinum, accersivit. Nec latuit ea res matrem puellæ quæ fuerat consobrina imperatoris; quæ filiam suam 'unicam'[4] secreto 'adveniens'[5] ait: "Visne filia mea honorabiles nuptias et thorum regium?" Tunc illa: "Audivi," inquit, "a multis de rege hoc, quomodo fœdaverit et abjecerit puellam nobilissimam, germanam scilicet regis Dacorum, et vereor exemplum." Ad quam mater: "Et quis," ait, "in votis tuis est potior?" Cui illa: "Si mea," inquit, "vota prosperentur, ab Henrico ducis Saxoniæ filio, cui me didici in annis infantiæ desponsatam, nunquam disjungar." Et

King Philip takes advantage of these events:

proposes to marry the daughter of the Count Palatine of the Rhine;

[1] Supplied from MS. Lansd.
[2] 'constitutum,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[3] 'propriam,' MS. Lansd.
[4] Omitted in MS. Cott. Tib.
[5] 'conveniens,' MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1193.

but she concludes a marriage with Henry, son of the Duke of Saxony.

mater: "Confide," ait, "filia, quia per maternam operam optato potieris connubio:" moxque eundem Henricum regis Anglorum ex sorore nepotem secretis literis accersivit; qui festinus accurrens, et votis promptissime parens, tradente matre, dilectam virginem accepit in uxorem. Imperator hoc audiens, et de consensu comitis hoc esse factum credens, vehementer in eum excanduit, tum quia juvenem oderat tum quia factum erat aliter quam volebat. Cumque respondisset omnia esse facta secundum conjugem, prætextu cujusdam juramenti patri ipsius juvenis præstiti de puella sibi desponsanda cum ad annos pervenisset nubiles, subintulit imperator: "Vade," ait, "et nebulone illo expulso rescinde quod actum est." Et ille: "Noli," inquit, "sic loqui imperator, nam eousque, ut dicitur, res ipsa processit, ut absque sempiterno unicæ filiæ meæ dedecore rescindi non possit." Et reversus ad propria genero suo blande locutus est, adoptansque eum in filium, 'filiam'[1] egregie dotavit. Sicque rex Franciæ quia propriam repudiaverat conjugem, 'optatis speratisque diu, Dei judicio, caruit nuptiis.'[2] Plures etiam fœminæ nobiles, ex post facto prædictum exemplum puellæ Dacorum verentes, ejus aspernabantur conjugium. Alias enim cum quandam virginem nobilissimam de imperio Theutonico expetisset, sic voto fraudatus est; cum enim alius vir potens eam prius petisset, et a parentibus regiam magis petitionem admittentibus ad Franciam pompatice duceretur, transiensque per fines proci prioris ejus se manibus sponte injecit, a quo volens retenta et solemniter ducta, regia sic vota delusit.

---

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.

[2] 'optatque speratis, Dei judicio, caruit invitus,' MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1193.

Quomodo Rex Franciæ et Johannes Frater Regis Ricardi inierunt Fœdus.

Misit etiam rex Franciæ ad Johannem germanum regis Ricardi, ut cum eo fœdus iniret. Qui confestim ad eum veniens et de ejus auxilio ad regnum Anglicanum aspirans pepigit cum eo fœdus.[1] Et in Angliam rediens, congregatis sibi vagis et profugis castella et loca munita fratris sui quamtotius occupavit. Regni vero optimates fide integri animisque justis infracti, collecta manu valida, vecordissimi juvenis nefariis ausibus se opposuerunt, et castellum Windesoram diu et fortiter oppugnantes ad deditionem coegerunt. Quod cum Johannes videret, et obsessis subvenire non posset, pro eorum salute ad tempus definitum inducias petiit, et castellum resignavit. Et statim 'transfretavit, et'[2] ad regem Francorum se contulit, sibi contra fratrem indecenter militaturus.

Prince John enters into a treaty with the King of France; seizes several royal castles; goes over to France.

Accusatur Rex Ricardus coram Imperatore.

Denique imperator circa Dominicam Palmarum coram suis nobilibus[3] et omni populo præsentatum sibi regem Ricardum gravium objectu excessuum terrere tentavit, inter quos marchionis interitus solemnem memoriam occupavit. At ille, hilari fretus conscientia, constantique et libera responsione ita objecta diluit, ut imperator quo-

March 21. King Richard is brought before the diet of the empire.

[1] This treaty, which is printed in Rymer's Fœdera, i. 57, was concluded at Paris in the month of January, 1193.

[2] 'transfretans,' MS. Lansd.

[3] The charges laid against King Richard at this diet, which was assembled at Hagenau, may be seen in Roger of Wendover, iii.71; Matth. Westminster, Flor. Hist. 258; Brompton, Hist. Ang. Script. 1252.

Richard I. A.D. 1193.

que non solum ad misericordiam verum etiam ad ejus reverentiam flecti videretur. Multisque præ gaudio in lachrymas resolutis inclinatum regem imperator dignanter erexit, 'ulteriorem'[1] de cætero gratiam et profusiora solatia pollicens; revera tamen ingentem summam quam ipse rex pro sua liberatione duci promiserat vehementius 'affectavit.'[2] Unde nec relaxandum duxit quem sic honorare voluit nullum commodius indicans pignus promissionis 'quam corpus promissoris.'[3] Sane 'autem'[4] visitabatur a multis insignibus, inter quos venit ad eum episcopus Eliensis, quem constituerat rex in suo recessu cancellarium et procuratorem regni principalem; sed, ut supradictum est, propter mores insolentissimos erat expulsus a regno: hic non discedens ab eo sed semper ei assistens negotia ipsius strenue ministrabat. Venit etiam ad eum 'vir'[5] venerabilis Hubertus Salesbiriensis episcopus, qui ejusdem regis in Syria comes individuus fuerat: qui cum applicuisset in Sicilia, et cognito quod regi acciderat confestim properabat ad eum, quem rex mox direxit in Angliam, tum pro necessaria regni cura tum pro maturando suæ redemptionis negotio.

Is visited in prison by Longchamp,

and Hubert, Bishop of Salisbury.

Rex Franciæ indixit Bellum Regi Ricardo vincto.

The King of France declares war against Richard.

Rebus igitur ita 'se'[6] circa regem Anglorum habentibus, Philippus rex Francorum missis ad eum viris honoratis hominium quo sibi astrictus videbatur solemniter 'refutavit,'[7] bellumque vincto

[1] 'uberiorem,' MS. Lansd.

[2] 'aspectavit,' MS. Coll. Arm.

[3] Omitted in MS. Cott. Tib.; 'quam corpus suum,' MS. Lansd.; 'quam corpus promissioris,' MS. Coll. Arm.

[4] 'jam,' MS. Lansd.

[5] Omitted in MS. Lansd.

[6] Omitted in MS. Cott. Tib.

[7] 'reputavit,' MS. Coll. Arm.; 'refutabat,' MS. Lansd.

indicens 'hostile propositum'[1] declaravit: displicuitque res ipsa imperatori et suis nobilibus eo quod inauditum et indecorum valde sit homini vincto et sui penitus impoti bellum indicere, scripsitque ei imperator supplicando ut a vincti rebus quiesceret, et saltem usque ad tempus 'solutionis'[2] in pace maneret. Porro rex Franciæ non adquiescens, imo promissis ingentibus vel coæquantibus vel excedentibus summam a vincto promissam, imperatorem tentavit corrumpere ut eundem vinctum sibi cautius traderet custodiendum, allegans mundum componi non posse si tantus turbator irrumperet: congregatoque exercitu statim invasit Normanniam, et Gisortium nobile castellum custodis ipsius proditione recepit, et ad alia castella se divertens neminem resistentem invenit. Cumque jam Albemarliam, Augum, atque alia castella plurima in ejus potestatem transissent, metropolim Normanniæ, Rothomagum scilicet, cum exercitu adiit. At comes Leycestrensis, qui cum rege Ricardo in orientali expeditione fidissimus fuerat, paulo ante urbem ingressus animos civium erexit, et ut viriliter agerent egregie roboravit. Rex vero, urbe per dies aliquot frustra oppugnata et jactura majori accepta quam illata recessit, et ad faciliora negotia exercitum revocans, munitiones nobiles 'Pascy'[3] et 'Luery'[4] absque difficultate obtinuit: tunc ad frænandum impetum ejus pro tempore, illi qui 'vices'[5] vincti gerebant inducias ad certum tempus ingentis summæ pactione redimendas duxerunt, et quatuor castella electa loco pigneris tradiderunt.

Richard I.
A. D. 1193.

Enters Normandy, and gains possession of many castles.

---

[1] 'hostilem animum,' MS. Lansd.

[2] Supplied from MS. Lansd.

[3] 'Pasci,' MS. Lansd.

[4] 'Lueri,' MS. Lansd.; 'Lucercy,' MS. Cott. Tib.

[5] 'res,' MS. Lansd.

Richard I. A.D. 1193.

'De Electione Cantuariensi.'[1]

Hubert, Bishop of Salisbury, elected to the see of Canterbury.

Eodem tempore vacabat Cantuariensis ecclesia, scripsitque rex de Alemannia eligentibus, commendando personam Huberti Salesbiriensis episcopi in quo sibi complacebat utpote in multis probatum et præclare agnitum. Cantuarienses vero cum episcopis convenientes approbata voluntate regia, eundem Hubertum ad primæ sedis regimen concorditer et solemniter elegerunt;[2] qui postulato et accepto pallio, mox canonicæ professionis habitum apud 'Mertonam'[3] assumpsit, 'religiosæ mentis'[4] propositum cultu exteriori declarans.

Quomodo redemptus est Rex Ricardus, et Anglia spoliata Pecunia et a Calicibus.

Diet of the empire.

Post paucos autem dies imperator ad locum ubi rex Angliæ servabatur veniens, præsentibus et mediantibus episcopis, ducibus, atque magnatibus plurimis, per dies aliquot cum eo colloquium habuit, et tandem in vigilia apostolorum Petri et Pauli, omni quæ vertebatur inter eos quæstione 'decisa,'[5] et summa redemptionis regiæ declarata, imperator regem de cætero honestius, id est sine catena, servari decrevit; denique, jubente imperatore, episcopi et duces cum universa nobilitate quæ aderat juraverunt in animam imperatoris certam regis liberationem, post satisfac-

Monday, June 28.

The Emperor engages to release Richard.

[1] 'Hubertus Salesbiriensis archiepiscopus Cantuariensis eligitur,' MS. Lansd.

[2] Ralph de Diceto says that Hubert was elected on the 30th of May.

[3] 'Marthonam,' MS. Lansd.

[4] 'religionis,' MS. Lansd.

[5] 'descissa est,' MS. Lansd.

tionem ejusdem 'pecuniæ,'[1] id est centum millium 'librarum'[2] argenti: cujus pars tertia duci Austriæ qui eundem regem captivavit competere dicebatur ex pacto imperatoris quando eundem regem a duce recepit. Statimque rex Ricardus universis fidelibus suis scripsit, ut redemptionis suæ pretium modis omnibus præparantes liberationem suam 'maturarent:'[3] urgebant ergo negotium executores regii in cunctis Angliæ finibus, nulli parcentes, nec ulla erat distinctio clerici et laici, secularis et religiosi, urbani et rustici, sed omnes indifferenter vel juxta vires substantiæ suæ vel juxta redituum quantitatem pro redemptione regia 'portionem suam'[4] solvere cogebantur: silebant et vacabant privilegia, prærogativæ, immunitates ecclesiarum et monasteriorum. Omnis enim dignitas sive libertas oppilabat os suum: Cisterciensis quoque ordinis monachi, qui ab omni exactione regia hactenus immunes extiterant, tanto magis tunc onerati sunt quanto minus ante publici oneris senserant gravitatem; lanam enim pecudum suarum exacti coactique 'resignarunt.'[5] Congregata est igitur per totam Angliam ingens pecuniæ summa: sed cum universæ particulæ Londoniis convenissent non attingebant ad summam redemptionis regiæ, licet ab initio crederetur quod tanta coacervatio eandem summam deberet excedere; quod accidisse creditur 'exactorum'[6] fraude. Denique propter hanc primæ collectionis insufficientiam ministri regii secundam, 'tertiamque'[7] collectionem instaurant;

Richard I. A. D. 1193.

Collections made throughout England for the King's ransom.

Difficulty of procuring the required sum.

[1] 'summæ,' MS. Lansd.
[2] 'marcarum,' MS. Cott. Tib.
[3] 'procurarent,' MS. Lansd.
[4] 'modum indictum,' MS. Lansd.
[5] 'sunt resignare,' MS. Lansd.
[6] 'executorum,' MS. Lansd.
[7] This word has been erased from MS. Coll. Arm.

Richard I. A.D. 1193.

quosdam etiam pecuniis locupletiores spoliant, nomine redemptionis regiæ factum suum palliantes. Postremo ut nulla vacaret occasio, et residuum erucæ locusta, residuum locustæ brucus, ejusque residuum rubigo absumeret, deinde ad vasa sacra ventum est. Et quoniam ea in redemptionem quorumlibet fidelium captivorum, expendi non tantum concessit verum etiam monuit veneranda patrum discretio, multo fortius eadem captivati 'principis'[1] redemptioni debere proficere judicatum est. Itaque per omnem regni Anglici latitudinem traduntur sacri calices exactoribus regiis, vel indulgenter, id est, paulo infra pondus redimuntur: cumque jam fere exinanita pecuniis Anglia videretur, et lassatis 'executoribus'[2] regiis, exquirendi etiam pecunias occasiones languescerent, tota tamen illa coacervatio, ut dicitur, ad complendam regiæ redemptionis atque expensarum ejus summam minus sufficere potuit. Quamobrem prætaxatæ summæ parte majori ministris imperatoris appensa,[3] rex consulte, ne sua supra modum protraheretur relaxatio, pro parte residua imperatori per obsides idoneos satisfecit; Rothomagensem archiepiscopum, et Eliensem episcopum, cum nobilibus plurimis nomine obsidum imperatori tradens.

Hostages given to the Emperor.

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'exactoribus,' MS. Lansd.

[3] The money, after having been carefully estimated and examined by the imperial officers, was conveyed into the Emperor's dominions at the risk of the King of England. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 732.

Richard I. A. D. 1194.

Quomodo liberatus a Carcere venit in Angliam.

Igitur rex Anglorum post Alemannicæ detentionis tædium quod jam annum excesserat, mense tandem Januario solemniter relaxatus est; et statim portum qui Swyna[1] dicitur adiit, inde in regnum proprium Deo propitio transiturus. 'Cumque ibidem diuscule demorari cogeretur,'[2] sive necessarii apparatus 'gratia,'[3] sive etiam propter flatus adversos, indultæ ei gratiæ, ut dicitur, imperatorem pœnituit, et relaxatum ad perpetuam 'custodiam'[4] revocare cogitavit. Perfidus namque imperator et Alemanni instabiles conferentes ad invicem dixerunt: "Quid," inquiunt, "fecimus! emittentes ad orbis periculum tremendi roboris et sævitiæ singularis tyrannum: ergo velociter revocetur ad vincula, non relaxandus in secula." Quæ quidem res non latuit quendam regis Ricardi benevolum, qui, festinato nuncio eidem mittendo, consuluit ut confestim navem ascendens, se potius elementis quam infidis hominibus crederet, quod et factum est tam celeri quam et salubri cautela. Mox 'imperatorii'[5] apparitores affuere, et eum in arido non inventum per liquidum sequi timuerunt: talia imperatori renunciantes, confestim imperator præcipitem animi sui motum in innoxios obsides transtulit, et quos prius indulgentius liberiusque habuit, arctiori jam custodia 'castigavit.'[6] Porro regem Anglorum secundi flatus excipientes, salvum atque incolumem cum omni comitatu regno

The King is released.

He sets sail for England,

[1] Richard, on receiving the intelligence, immediately embarked at Antwerp, in the vessel of a Norman merchant named Alain Tranchemer.

[2] Inserted from MS. Lansd.

[3] 'providentia reparandi,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] Omitted in MS. Coll. Arm.; 'detentionem,' MS. Cott. Tib.

[5] 'imperii,' MS. Lansd.

[6] 'mancipavit,' MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1194.

and lands at Sandwich, March 13.

proprio tradiderunt. Applicans ergo apud portum 'Sandycum'[1] mense[2] 'Martio,'[3] quadragesimali tempore, tunc primum captivitate liberatum se credidit, cum navi egrediens Anglicum solum calcavit; et inde processit pedes Cantuariam tanquam peregrinus humilis, Deo et beato Thomæ de sua liberatione gratias agens: 'mox'[4] ergo a provincialibus 'congratulario'[5] exceptus occursu venit Londonias. Cives vero Londonienses, adventu ejus præcognito, sumpsere 'oleum gaudii pro luctu, et pallium laudis pro spiritu mœroris.'[6] Et ad ingressum principis ita ornata est facies amplissimæ civitatis, ut Alemanni nobiles qui cum eo venerant, et redemptione regia exinanitam Angliam 'crederent,'[7] conspecta opum magnitudine, obstupescerent: quorum unus in ipsa solemni pompa ad principem conversus: "Mira," inquit, "prudentia, O rex, callet gens tua, quæ te sibi nunc reddito opum suarum claritatem secure ostentat, paulo ante paupertatis deploratrix, dum nostri te imperatoris custodia detineret: revera, si has opes Anglicanas 'præscivisset'[8] imperator Angliam non facile posse exhauriri opibus credidisset, nec te, nisi intolerabili redemptionis summa, dimittendum duxisset."

Is magnificently received at London.

Quomodo Rex devicit Rebelles suos in Anglia.

Rex autem post recens captivitatis tædium pausam et delicias aspernans, mora exigua Lon-

[1] 'Sandicum,' MS. Lansd.

[2] The King debarked at Sandwich on Sunday, March 13, according to Nicolas Trivet, 152; Roger de Wendover, iii. 80; and Brompton, Hist. Ang. Script. 1257. Ralph de Diceto (672) gives Sunday, March 20, but this is probably a mistake.

[3] 'Martii,' MS. Cott. Tib.

[4] 'modo,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] 'congratularis,' MS. Lansd.

[6] Isaiah, lxi. 3.

[7] 'credebant,' MS. Lansd.

[8] 'præscivit,' MS. Lansd.

doniis facta, Notingham festinus contendit: illud enim castrum per quosdam 'Johannis'[1] fratris sui ministros 'contra regem'[2] tenebatur. Verum cum rex, qui a malevolis nunquam rediturus putabatur, repentinus adesset, ita perstricti sunt omnes qui in munitione erant, et animis consternati, ut sicut fluit cera a facie ignis sic eorum omnis fiducia a facie quasi gigantis subito apparentis liquesceret: cumque apud ferocissimum principem honestam non possent gratiam invenire, resignato castro cum omni armatura misericordiæ regiæ 'et'[3] incertæ corpora sua tradiderunt. Idem fœdus et alii qui castrum de Tikhill contra regem tenuerunt implorantes, regiæ tantum clementiæ se submiserunt.

Richard I. A. D. 1194.

The castles of Nottingham and Tickhill surrender.

Abjudicavit Rex Fratrem suum Johannem.

Istis ergo castris sic possessis, confestim Johanni fratri suo, qui contra se cornua erexerat, ob enormem culpam ingratitudinis atque perfidiæ, omne 'jus'[3] pristinum et honorem impensum, procerum suorum solemni judicio, abjudicavit; et cito 'post'[4] omnis motus hostilis in Anglia conquievit. His, Deo propitio, feliciter gestis, rex solemnitatem Paschalem Hamptonæ cum multa lætitia celebravit, et in octavis Paschæ Wintoniæ 'regni'[3] diademate fulgidus, detersa captivitatis ignominia, quasi rex novus apparuit.[5]

The King is re-crowned at Winchester, Sunday, April 17.

Quomodo Regnum ordinavit, et Lanas Cistercienses cepit.

Rex igitur post ista prospera paululum demoratus, quasi rex de novo factus, negotia regia

[1] Supplied from MS. Lansd.
[2] Omitted in MS. Cott. Tib.
[3] Omitted in MS. Lansd.
[4] Omitted in MS. Coll. Arm.
[5] At this ceremony, which was performed in the church of St.

Richard I. A. D. 1194.

disponere et 'revocare'[1] curavit, et fere quicquid illi 'placere'[2] videbatur in novitate prima mutandum atque innovandum duxit in secunda. Denique regnum ipsum 'quod cum'[3] iter versus Orientem arriperet multifarie sciderat, ad integritatem satagens pristinam reformare, quicquid ab illo tunc fuerat vel 'leviter'[4] datum vel ponderose venundatum sub nomine repetiit commodati. Astute tamen loquebatur ipsis regiarum possessionum emptoribus dicens: "Non decet 'vos'[5] sublimitati regiæ fœnerari, si ergo sortem 'vestram'[6] de fructibus rerum nostrarum jam percepistis ea contenti esse debetis, siquidem minus supplebo de proprio; novit ergo prudentia vestra rescriptum sedis apostolicæ quo prohibeamini regi proprio sortem vestram excedendo fœnerari." Illi autem emptores mox regio metu attoniti, nulla habita quæstione de sorte non percepta, confestim omnia resignarunt; Dunelmensis etiam episcopus qui comitatum Northumbriæ, gravi summa comparatum, per aliquot annos possederat, resignando comes esse desinens in simplicem episcopum rediit. Præterea rex sive pro liberandis obsidibus apud imperatorem relictis, sive etiam in sumptus belli cum rege Francorum gerendi, tributum minus usitatum universo regno a singulis scilicet carucatis terræ indifferenter geminatum solidum exigens,[7] vacantibus clerico-

He resumes the crown-lands which he had formerly alienated,

and takes from the Bishop of Durham the earldom of Northumberland.

Land-tax.

Swithin, William King of Scotland was present; he had generously contributed two thousand marks towards the ransom of the King, and now, in the capacity of Earl of Huntingdon, carried the sword of state. Chron. de Mailros, 100, ed. Stevenson. Richard, as a proof of his regard, granted a charter of privileges to the King of Scotland, which may be seen in Rymer's Fœdera, i. 62.

[1] 'renovare,' MS. Lansd.

[2] 'placuisse,' MS. Lansd.

[3] 'cum quoddam,' MS. Coll. Arm.

[4] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] Omitted in MS. Cott. Tib.

[6] 'nostram,' MS. Cott. Tib.

[7] Hoveden (p. 737) informs us that this was the tax styled by the ancients 'Temantale.'

rum, religiosorum, et quorumlibet aliorum privilegiis, abbatibus etiam Cisterciensis ordinis qui coram eo præsentes fuerunt, sic congratulando dixit: "Devotionem," inquit, "vestram et 'liberalitatem'[1] circa nos qua potissimum substantiæ vestræ, id est vellera ovium vestrarum, redemptioni nostræ impendistis ut dignum est approbamus, et uberiorem 'gratiam,'[2] si vita comes fuerit, pro ista gratia rependere cogitamus; ut autem vobis perpetuæ simus gratiæ debitores, oportet ut adhuc semel vestrum ad nos declarantes affectum, lanam vestram anni præsentis nobis non gravemini commodare: nam cum ab imperatore dimissi in summa paupertate ad propria tenderemus, confisi de vobis, urgenteque necessitate, lanæ vestræ pretium a transmarinis mercatoribus sumpsimus, quod proculdubio ad scaccarium nostrum mense Octobri reddemus vobis cum gratiarum actione." Hoc modo 'religiosos'[3] quasi blandiendo spolians clarissimis monasteriis egestatem insolitam irrogavit.

Richard I. A. D. 1194.

Quomodo 'Rex'[4] transfretavit in Normanniam cum Exercitu.

Rebus igitur in Anglia dispositis, et Cantuariensi archiepiscopo principali procuratore regni constituto, exercituque Anglico qui cum eo transfretaret ordinato, ad mare descendit; ubi propter elementorum contrarietates aliquandiu expectans sæpiusque elementa incusans, tandem auris ad vota spirantibus transfretavit:[5] susceptusque a suis in Normannia cum immenso gaudio eorum

Hubert, Archbishop of Canterbury, made Justiciary of the kingdom.

The King embarks for Normandy.

[1] 'libertatem,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'gratiam, suo tempore,' MS. Lansd.

[3] 'religiosos illos,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[4] Supplied from MS. Lansd.

[5] This was on Thursday, May 12th. Nic. Trivet, 154.

Richard I. A. D. 1194.

Philip besieges the castle of Verneuil.

animos in præclaram fiduciam erexit. Interea rex Francorum Vernullium oppidum obsedit; rex autem Anglorum contracto paulatim exercitu non longe a Vernullio, apud castellum quod dicitur Aquila castra metatus est. Cumque per dies aliquot ibidem consedisset Francorum exercitus licet in oppugnatione oppidi multo cassoque labore sudaverat, soluta tamen obsidione recessit; non enim audebat cum rege Anglorum bellum committere. Porro rex eorum tanquam ad detergendum pudendæ recessionis opprobrium urbem Ebroycensem quam prius spoliaverat pertinaci furore evertit, jubens ecclesiam beati Taurini igne succendi. Et cum præ timore Dei nefariæ jussionis nullus executor existeret, ipsemet, cum quibusdam perditis ex illo hominum genere quos Ribaldos vocant, sacris ædibus ignem immisit, et abiit. Quippe rex Anglorum de munitionibus quæ illi perierant[1] castellum nobile quod Luches dicitur cum quibusdam aliis bellica sorte recepit, hostium quoque fines ingressus nonnullis fortiter et prospere gestis Windonicum veniens ibidem per dies aliquot exercitum recreavit. Rex autem Francorum cum eum hinc abesse putaret, non longe a 'Windonico'[2] castra posuit, sed cognito regem Ricardum in civitate esse confestim de nocte recessit; mane vero facto rex Anglorum abeuntem exercitum prosecutus, regis fugientis plaustra et clitellas, cum quibusdam arcanis et gaza multiplici, variaque supellectili comprehendit. Eodem tempore inquietabatur rex Anglorum in Aquitania a Geofrido Ranconensi et a comite Engolesmensi, cum quibusdam Francorum eis adjunctis; ubi cum exercitu veniens filius regis Naverniæ, frater

Destroys the city of Evreux.

Richard recovers the castle of Loches.

Disturbances in Aquitaine.

---

[1] From περὶ and *sum*.

[2] 'Vindonico,' MS. Coll. Arm.

germanus Berengeriæ reginæ Angliæ, terras utriusque desertoris vastavit; et, audita morte patris sui,[1] successionis gratia ad propria remeavit. Rex etiam Anglorum statim cum exercitu adveniens nobile castellum Ranconensis comitis quod dicitur Taylleburg matura deditione obtinuit, moxque impetum in alium desertorem convertens civitatem 'Engolismam'[2] cruenta celeritate expugnavit; rege Francorum interim mollius agente.

Richard I. A. D. 1194.

Quomodo Treugæ factæ sunt et Torneamenta cœperunt.

Anno Domini M.CXCIV. circa festum beati Petri ad Vincula, post multos conflictus et casus varios, mediantibus viris honoratis, inter reges treugæ sancitæ sunt in annum; infra quem exquirendarum ambitu pecuniarum vehementius excanduit in subditos avaritia principum dum cogitaverunt cogitationes magis belli quam pacis, et ad futura se prœlia modis omnibus præpararent. Omnis indulgentia principum qua cavetur ab omni exactione seculari immunes esse religiosos in hac oppressione cessavit. Regi enim Franciæ in suis 'auspiciis'[3] omne hominum genus imprecabatur 'illi'[4] prospera, at cum a partibus Orientis ad propria remeasset, implacabili odio regis Anglorum in virum alterum mutatus est, et maxime religiosis clericisque admodum gravis apparuit, ita quod omnes sumptus belli quod cum rege gerebat Anglorum ab ecclesiis monasteriisque extorqueret, secundum quod dixit vir venerabilis Johannes

Aug. 1.

A truce is concluded for one year.

[1] Sancho VI. King of Navarre, who died on Monday, June 27, 1194, after a reign of forty-three years.

[2] 'Egolissimam,' MS. Lansd.

[3] 'auspiciis esse,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'illi prius,' MS. Lansd.; 'sibi,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1194.

John, Archbishop of Lyons.

Lugdunensis archiepiscopus, qui tunc Londonias venerat; et dum inter quosdam viros honoratos existeret qui de proprii principis duritia quererentur, "Nolite," inquit, "sic loqui, dico enim vobis quod rex vester in comparatione regis Francorum heremita est." Currentibus igitur inter reges induciis, armorum exercitia quæ vulgo torneamenta dicuntur in Anglia celebrari cœperunt; rege id decernente non odiose quidem sed pro solo exercitio atque ostentatione virium. Et hæc concertatio militaris nunquam in Anglia fuisse noscitur, nisi in diebus regis Stephani, temporibus quoque Henrici secundi qui Stephano successit tyronum exercitiis 'in'[1] Anglia prorsus inhibitis, illi qui armorum gloriam cupiebant transfretabant, ut in confiniis illa saltem exercerent. Considerans igitur illustris rex Ricardus Gallos in conflictibus tanto esse acriores quanto exercitatiores, sui quoque regni milites in propriis finibus exercere voluit, ut ex torneamentorum solemni præludio artem addiscerent usumque bellorum. Et licet hujusmodi torneamenta in tribus conciliis a Romanis pontificibus Innocentio, Eugenio, et Alexandro fieri probibeantur,[2] in quibus mortes hominum et pericula animarum sæpe proveniunt, cum adjectione pœnæ sequentis; quia si quis ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti non negetur pœnitentia, tamen Christiana careat sepultura. Milites tamen ferventes

Tournaments revived in England.

---

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

[2] A later inhibition than any of these was that of Celestine III., who, in 1193, under pain of ecclesiastical censure, forbade any tournaments to be held in England. King Richard, on his return from the Holy Land, turned this edict into a very considerable source of revenue. By a brief, dated Aug. 22, 1194, he informs the Archbishop of Canterbury of a licence he had granted for holding tournaments in five different places throughout England, on the condition that every earl present should pay to the King twenty marks, every baron ten, and so on.

et armorum gloriam et laudem affectantes, provisionis ecclesiasticæ edictum usque in præsens contempserunt. Richard I. A. D. 1194.

Johannes Regi per Matrem concordatur.

Eodem tempore Johannes frater regis Angliæ, ruptis naturæ legibus, regi Francorum militabat; at ubi captæ sunt munitiones quas fratri suo absenti fraudulenter abstulerat, quasi nihil habens effectus est. Vidensque rex Franciæ quod ad nocendum fratri suo regi penitus esset impotens sprevit eum, tanquam de cætero non indigens operibus suis: et cum vidisset eum deprehensum et fratrem suum in cunctis prosperantem, mediante matre, supplex ad fratrem rediit, et ab ipso fraterne susceptus, ei de cætero contra regem Francorum fideliter et fortiter militavit, priores excessus novis officiis expians, et fraternam in se caritatem ad plenum reformans.

Prince John is reconciled to his brother.

De Morte Ducis Austriæ.

Eodem etiam tempore, cum rex Anglorum plusquam viginti marcarum millia duci Austriæ præparasset, pro liberatione obsidum suorum transmittenda, illi quos eidem duci obsides dederat repente affuere, habentes mel et lac sub lingua sua, hostem scilicet immanissimum divini pondere judicii obrutum nunciantes. Dicebant etiam quod ante mortem ipsius terræ suæ pestilentiæ multæ acciderant, incendia plurima, siccitas immensa sterilitatem non modicam inducens; fluvius etiam Danubii, suos fines excedens, adjacentia loca cum ingenti hominum exitio occupavit. Nec terruerunt ista cor nequam et avarum, quominus

Overflow of the Danube.

Richard I. A. D. 1194.

The Duke of Austria excommunicated.

opibus Anglicanis inhiaret adhuc, licet plurima jam marcarum millia a rege captivo sumpsisset: et quidem a Romano pontifice pro his quæ in eundem regem commiserat anathemate innodatus, avaritia tamen fortius perurgente, superbe derisit sententiam. Denique de bonis captivi effectus quasi inclytus, convocatis multis, Nativitatem Dominicam in multa ostentatione et gloria celebrare disposuit, et die quidem primo gloriosus effulsit, sed in die protomartyris Stephani jam pransus exiens, ut in campo cum suis militibus 'luderet,'[1] equus ejus decidens sessorem quoque dejecit, pedem ejus cum tibia sic comminuens ut ossa hinc inde confracta, rupta cute, exterius prominerent. Acciti mox medici apposuerunt quæ expedire 'credebant;'[2] in crastino vero pes ita denigratus apparuit ut a medicis incidendus decerneretur; et cum non inveniretur qui hoc faceret, accitus tandem cubicularius ejus, et ad hoc coactus, dum ipse dux dolabrum manu propria tibiæ apponeret, malleo vibrato, vix trina percussione pedem ejus abscidit. Medici vero appositis medicaminibus, cum eum in crastino visitarent, signis 'haud'[3] ambiguis mortem in januis 'cognoscentes,'[4] dixerunt, "Dispone domui tuæ, quia morieris tu et non vives."[5] Desperatus igitur, accitis episcopis qui ad solemnitatem invitati venerant in conspectu optimatum a vinculo anathematis quo eum Romanus innodaverat pontifex petiit relaxari; responsumque est a clero quod nullatenus posset absolvi nisi sub juratoria cautione quod super injuriis regi Anglorum illatis judicio ecclesiæ staret; optimatibus-

Dec. 26, is thrown from his horse and severely hurt.

---

[1] 'videret,' MS. Coll. Arm.

[2] 'videbant,' MS. Cott. Tib.

[3] 'non,' MS. Lansd.; 'hanc,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'quiescentem,' MS. Cott. Tib.

[5] 2 Kings, xx. 1; Isaiah, xxxviii. 1.

que quoque pariter jurantibus quod si forte judicium ecclesiasticum per eum minus procederet, ipsi modis omnibus procurarent ne quid ex his quæ statuerentur in irritum cederet: hac igitur cautione præstita absolutionis munus promeruit; moxque obsides regis Anglorum liberari præcepit.[1] Verum cum ingravescente molestia expirasset, succedens filius paternæ quoque avaritiæ hæres esse voluit; unde factum est per laudabilem cleri zelum ut tanti ducis corpus diebus aliquot inhumatum inobedienti filio maculam irrogaret, qui tandem consternatus memoratos obsides absolute relaxavit, eisque quatuor marcarum millia regi Anglorum reportanda contradere voluit; at illi propter viarum pericula expediti repatriare maluerunt, et tanto velocius quanto et alacrius revertentes, suæ liberationis nuncii primi extiterunt. Gavisus est ergo rex, gratias Deo agens, et mores in melius corrigens, extunc correctior vixisse perhibetur.

Richard I, A. D. 1195.

He releases his English hostages.

His death. The hostages detained:

they return home.

Reges nostri convenerunt ad Prœlium, et Rex Franciæ declinavit.

Expleto tandem induciarum tempore, cum reges nulla 'ratione'[2] fœdera pacis susciperent, pace in reliquum desperata, cum suis 'copiis'[3] convenere, mense Julio, in valle quæ Rullii dicitur, non longe a Rothomago, quam quidem cum sua munitione et aliis plurimis rex Franciæ regi Anglorum abstulerat, dum captivitate Alemannica teneretur: cumque ibidem uterque exerci-

The truce between France and England expires.

July.

[1] Pope Celestine had, as early as the 6th of June, enjoined the Bishop of Verona to bind Leopold of Austria by an oath to release the hostages, which, it appears, had not as yet been done. Rad. de Diceto, Imag. Hist., Hist. Ang. Script. 675.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1195.

tus sub meditatione pugnæ per dies aliquot excubaret in castris, interlabente amne, videnque rex Franciæ se viribus illa vice imparem, cogitavit de fuga; sed quia non poterat secure fugere, nisi munitione prius diruta, confestim arci et mœnibus suffodiendis die noctuque instabat; adversæ partis impetum interim callide suspendens dolose tractando de pace. Verum rex Anglorum ex repentina suffossæ arcis ruina dolum intelligens, ingenti animo turmas suas ordinabat ad pugnam: porro Francorum exercitus non expectato belli discrimine abiit; compositis tamen ordinibus ut prudenter cedere non turpiter fugere videretur: rex vero Ricardus, amne transito, non est eos insecutus, sed reformandæ munitioni totis se viribus contulit. Eodem tempore rex Ricardus per stipendiariam militiam suam 'quam'[1] 'Ruthas'[2] vocant, expugnato et capto 'Ysouduno'[3] cum quibusdam aliis munitionibus, fines suos in 'Bituricensi'[4] provincia egregie dilatavit; comitemque Alvernensem qui ab eo pridem recesserat, per eosdem stipendiarios captum, cum suis munitionibus in suam potestatem redegit. Interim vero, mediantibus viris prudentibus, bimestres intervenere induciæ ut in hoc spatio 'deliberaretur'[5] de ipsis induciis, vel in solidam pacem, Deo propitio, convertendis vel saltem in 'annos'[6] aliquot protelandis.

Successes of the English King.

Truce.

[1] 'quas,' MS. Cott. Tib.
[2] 'Ruchas,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[3] 'Yseudun,' MS. Cott. Tib.; hod. Issoudun.
[4] 'Baricensi,' MS. Cott. Tib.
[5] 'deliberetur,' MS. Lansd.
[6] 'annis,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1193.

Quomodo Rex Ricardus excusatur de Morte Marchionis.

Letter of the Old Man of the Mountain concerning the murder of Conrad of Montferrat.

Eodem tempore Senex[1] de Monte, sic dictus non pro ætate sed pro sapientia et gravitate, princeps gentis orientalis quam 'Hausesisios'[2] vocant, misit ad Europæ principes universos epistolas suas, in ipsis epistolis excusans illustrem regem Ricardum de morte Conradi marchionis de Monte-ferrato, et in illis sic dicens: "Vetus de Monte principibus et omni populo 'Christianæ religionis'[3] salutem. Nolumus alicujus innocentiam nostri operis occasione laborare, cum nulli immerito et insonti mali quippiam irrogemus. Eos vero qui in nos deliquerunt, Deo auctore, non patimur diu, de illatis simplicitati nostræ injuriis, gratulari. Significamus igitur universitati vestræ, 'ipsum'[4] testantes per quem salvari speramus, quod nulla memorati regis 'machinatione'[5] marchio ille interfectus sit: qui 'profecto pro eo'[6] quod in nos deliquerat et admonitus emendare neglexerat, nostra voluntate et jussione per satellites nostros juste interiit. Consuetudinis quippe nostræ est eos qui nobis vel amicis nostris in aliquo injuriosi extiterint primo ut nobis satisfaciant commonere, quod si contempserint, per ministros nostros, qui tanta nobis devotione obtemperant ut se a Deo gloriose remunerandos non dubitent si mandatum nostrum

[1] This is a translation of Sheik, which, in the native language, signifies both an old man and the chief of a tribe. This letter has scarcely a word in common with the copies given in Ralph de Diceto and Nicolas Trivet.

[2] 'Hausesios,' MS. Lansd.; 'Hauselios,' MS. Cott. Tib.

[3] 'Christiano,' MS. Cott. Tib.

[4] Omitted in MS. Cott. Tib.

[5] 'imaginatione,' MS. Lansd.

[6] 'pro eo facto,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1193.

exequendo occumbant, severitatis ultionem expetere. Audivimus etiam de prænominato rege vulgatum, quod nos tanquam minus integros et constantes induxerit ut de nostris aliquos regi Francorum insidiaturos emitteremus; quod proculdubio falsum et vanissimæ suspicionis commentum est, cum nec ipse, Deo teste, tale aliquid circa nos attentaverit, nec nos homini immerito malum moliri respectu honestatis nostræ sineremus. Bene valete." Has denique literas cum coram se solemniter recitatas rex Francorum audisset, dixisse fertur, regem Anglorum de tam infami nota præclare purgatum, seque cum ipso de cætero posse fœderari, cum in eum nulla alia causa fortius quam 'suscepta'[1] suspicione de nece amicissimi marchionis exarserit; hæc dicens, causam substituit quia a suis eodem tempore ad ineundum fœdus cum rege Anglorum monebatur: dicitur tamen quod ad germanæ ejus, qui Siculi regis compar extiterat, nuptias aspirabat, quibus tamen potitus non est. Tandem idem rex Franciæ sic frequenter illusus, absque divini timoris vel ecclesiastici vigoris obstaculo, 'ducis'[2] cujusdam Theutonici filiam[3] duxit uxorem, cum pellex potius fuisse 'videatur'[4] et 'superducta'[5] magis quam ducta.

King Philip marries the daughter of the Duke of Meran.

Iterum convenerunt Reges ad Prœlium.

Finitis igitur induciis, cum corda regum ad concordiam facile emolliri posse crederetur, causis rursum ingravescentibus, et eorum, instigante diabolo, redivivus furor excanduit, et

[1] 'concepta,' MS. Lansd.
[2] Omitted in MS. Coll. Arm.
[3] Agnes, daughter of Berthold IV., Duke of Meran.
[4] 'videbatur,' MS. Cott. Tib.
[5] 'superinducta,' MS. Lansd.; 'supradicta,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1195.

omnis spes pacis elanguit. Erat autem hiems et Adventus Domini 'asper valde,'[1] et fames valida quæ totam fere premebat Europam, nec ista locum habere potuerunt quin rapinis, cædibus, incendiis, populationibusque insisterent: rex autem Franciæ, audito quod rex Ricardus 'aliis'[2] esset intentus, Isoudunum oppidum obsedit, petulanti animo jurans se non inde nisi expugnato oppido discessurum. 'Obsessi vero cibis armisque sufficienter muniti clara fiducia super murum stantes non sunt veriti neque cunctati jurare contrarium;'[3] fitque per dies aliquot oppugnatio vehemens, sed oppugnantibus damnosa magis. Interea rex Anglorum, accepto nuncio, impiger advolat, oppidumque securus ingreditur, obsessore non saltem attentante prohibere illi ingressum, sed potius adornante discessum; moxque turmas ad pugnam dispositas ingenti animo educit in campum paratus excipere diem ultionis et laudis; poterat sane dies illa longi certaminis declarare victorem nisi 'Francorum'[4] sibi providentia cautius prospexisset. Cum enim ad dimicandum minus 'sufficerent,'[5] et de fuga cogitantes ferocem insequentem timerent, dominum suum regem salubriori consilio impulerunt ut illis in arcto positis, certo belli discrimine declinato, honestam dignaretur pacem amplecti; qui exercitus sui facies quasi ad fugam conversas videns, cum ipse in extremo agmine 'existeret,'[6] quod fortius cautiusque instructum fuerat contra faciem insequentis qui in 'fronte'[7] sui exercitus

Famine throughout Europe.

The King of France besieges Issoudun.

[1] Supplied from MS. Lansd.

[2] 'alias,' MSS. Coll. Arm. and Lansd.

[3] 'Muniti vero clara fiducia super murum stantes non sunt veriti quin ipse faceret contrarium,' MS. Lansd.

[4] 'Francorum rex,' MS. Lansd.

[5] 'satisfacerent,' MS. Cott. Tib.

[6] 'consisteret,' MS. Cott. Tib.

[7] 'facie,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A.D. 1195.

gradiebatur, colloquium regis Ricardi per viros nobiles expetiit; et statim sicut erant in equis armati mutuo sibi occurrerunt inter suos exercitus modico intervallo distantes. Itaque soli absque arbitrio diuscule collocuti in conspectu utriusque exercitus capitibus exarmatis se in mutuos amplexus dederunt: statimque in exercitibus concordiam principum ingens lætitia sequitur; pacis 'dulce'[1] nomen sonoris vocibus inculcantes. Facta sunt hæc, Deo propitio, nonas Decembris, et populi cum gaudio ad sua redierunt, intentionem bellicam ad pacis studia et Dominici Natalis celebranda solemnia convertentes. Principes vero formam pacis, quam inter se secreto statuerant, apud se continebant post expleta Dominici festi gaudia declarandam.

Peace concluded, Dec. 5.

De Pace inter Reges formata, et rupta statim.

A.D. 1196. January.

Anno autem a partu Virginis M.CXCVI. ingresso mense Januarii, iidem principes cum magna nobilium frequentia in terrarum confiniis ad solemne colloquium convenerunt,[2] ubi declaratum est, et consensu publico confirmatum, quod inter se reges sub clipeo statuerunt. Rex 'autem'[3] Franciæ resignavit regi Anglorum, Archas,[4] Augum,[5] Albemarlam,[6] Castellum Novum, et cætera quæ de jure ejus tempore Alemannicæ detentionis occupaverat, excepto Gysortio cum quibusdam aliis castellis,

Terms of the peace.

[1] 'dulcis,' MS. Lansd.

[2] This conference took place between Gaillon and Le Vaudreuil; the articles of peace are printed from a Treasury roll by Rymer, Fœdera, i. 66. Hoveden and Wendover say that it was held at Lovers.

[3] 'enim,' MS. Lansd.

[4] Arques, a town of France, in the department of the Lower Seine.

[5] Eu, a seaport-town fifteen miles north of Dieppe.

[6] Aumale, in the department of the Lower Seine.

Richard I. A.D. 1196.

pro quibus remisit regi Anglorum quicquid de jure ejus sorte bellica usurpaverat, scilicet burgum Turonense, beati Martini corpore insigne, Ysoudunum oppidum, aliasque sive in 'Bituricensi'[1] sive in Alvernensi provincia munitiones plurimas. Statuta est etiam pœna in prævaricatorem pactorum, ne aliquod scandalum inter principes in posterum oriretur, at omnis cautela sufficere non potuit ad pacis propositum solidandum uti postmodum claruit; rex enim Francorum cito pœnitentia ductus, et succensus in eos qui pacis ei consilium dederant, ad rescindendam pacem potius quam tenendam proclivior fuit: rex quoque Anglorum pro suorum finium vel modica mutilatione nulla compensatione contentus, irritandi regem Francorum, ut pacem infringeret ex ipsa 'præscriptæ'[2] pacis 'formula'[3] occasionem artemque invenit; rursus ergo bellicæ intentionis inter principes rabies exarsit. Acuebat autem regem Francorum ad experiendam iterum belli fortunam turbatio Britonum, et tumultus quem contra regem Anglorum exercebant: cum enim idem rex Ricardus nepotis sui Arthuri tunc 'decennis,'[4] filii fratris sui Geofridi quondam comitis Britanniæ, usque ad annos legitimos tutelam exposceret, quidam nobiles et primi Britonum id ipsum non ferentes, sed pro 'puero et'[5] patria fortiter æmulantes, cum eo a facie patrui imminentis ad interiora Britanniæ secesserunt. Eodem autem tempore solemne jejunium Quadragesimæ, et quasi instans festum Paschæ, aerisque inclementia 'et fames'[5] per provincias supra modum desæviens regibus obstiterunt; ita quod amicis suadentibus

Richard demands the guardianship of Prince Arthur, which the Bretons refuse.

Famine.

[1] 'Birucensi,' MS. Cott. Tib.
[2] 'præscriptione,' MS. Lansd.
[3] 'forma,' MS. Cott. Tib.
[4] 'decentis,' MS. Lansd.
[5] Omitted in MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1196.

conceptum furorem pro tempore suspenderunt; et 'tempus'[1] quo solent reges ad bella procedere mediantibus induciis 'expectarent,'[2] quod et factum est.

Duo Soles apparuerunt.

Sunday, June 16. Appearance of a parhelion.

In octavis Pentecostes, hora diei prima, apparuere in cœlo duo soles, sol scilicet verus, et alius tanquam æmulus; nec facile discerni poterat uter illorum esset sol verus, nisi ex solito processu. Quod signum se vidisse testatur Willelmus de Novo-burgo in sua Chronica: cumque diuscule hoc signum cum aliis multis respexisset, tandem æmulus ille veri solis evanuit.

Iterum post Inducias excanduit Furor eorum.

The war with France is renewed.

'Nec'[3] multo post induciarum expleto tempore iterum cruentus furor principum excanduit, totis in arma viribus ruitur; igne ferroque florentes provinciæ corrumpuntur; et rex quidem Francorum cum suis Albemarliam obsedit, rex vero Anglorum obsedit castrum quod 'Nonancurtium'[4] dicitur, olim quidem sui juris, quo mature potitus rogabatur a suis ut obsidionem regis Francorum de alio castro solveret, sed dissimulavit confidens de virtute suorum qui castellum obsessum egregie defendebant. Conversus ergo 'rex'[5] ad depopulandos fines hostiles, satagebat solicite absque mutui sanguinis discrimine avertere obsessorem: at vero rex Franciæ pertinaciter cœptis insistens cum multo tandem sui exercitus

---

[1] 'tempore,' MS. Cott. Tib.

[2] 'extarent,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] 'Sed,' MS. Cott. Tib.

[4] 'Nonanturcys,' MS. Coll. Arm.; 'Nonannturcis,' MS. Cott. Tib.; 'Nonanturtis,' MS. Lansd. hodie Nonancourt, a town of Normandy on the river Eure.

[5] Supplied from MS. Cott. Tib.

sudore et sanguine castellum deditione obtinuit: inimicitiis 'ergo'[1] magis crescentibus, reformandæ pacis a bonis et sapientibus inaniter studebatur cum ipsi principes ad omne consilium pacis obsurdescerent. Richard I. A. D. 1196.

De Fame et Pestilentia in Anglia.

Aggravata est etiam ipso tempore manus Domini super populum Christianum in peste et fame, ut illud pene propheticum completum esse videretur, "Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli:"[2] et quidem fames valida, ex intempestivis imbribus proveniens, per annos jam aliquot Galliam Angliamque vehementer attriverat. Cumque vulgus pauperum passim inedia deperiret secuta est e vestigio pestis sævissima, scilicet febris acuta, quæ tot et tantos singulis diebus 'corripiens'[3] finaliter prostravit, ut vix 'invenirentur'[4] qui vel curam languidis vel sepulturam mortuis exhiberent: cessabatque consuetus funeris apparatus quia quacumque hora diurna quis obiisset mox matri terræ 'tradebatur,'[5] nisi esset quis ditior vel persona nobilior. In plerisque etiam locis fiebant fossæ non modicæ receptui cadaverum, eo quod facultas non esset unumquemque per se, juxta morem, 'recondere.'[6] Tandem, volente Domino, post sex fere menses hiemali rigore consopita quievit. Famine and pestilence.

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

[2] Jeremiah, xxx. 14.

[3] 'arripiens,' MS. Cott. Tib.

[4] 'inveniretur,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[5] 'reddebatur,' MS. Lansd.

[6] 'reconderetur,' MS. Lansd.

Richard I.
A. D. 1195.

Rex Ricardus recepit Obsides suos ab Imperatore, et Terra Sancta turbata est.

The Emperor of Germany releases his English hostages.

Sane rex Anglorum paulo ante obsides suos apud imperatorem relictos absolute receperat, persoluta illi pactæ redemptionis summa, quibus receptis dixisse fertur, "A captivitate Alemannica nunc scio me vere liberatum!" Liberatus itaque ab exactore tam gravi, intentione integra bellicis negotiis insistebat, de reversione in Syriam cui se redire devoverat nihil vel tepide cogitans: in eventu tamen ibi bene contigerat; quia mortuo tunc Saladino scissum est ejus imperium juxta numerum succedentium filiorum; ipsisque inter se dissidentibus, orta est rixarum bellorumque materia, et facta est summa confusio in domo ejus, Christianis interim, sub Henrico principe, induciarum expletionem præstolantibus.

Death of Saladin, 1193.

His sons engage in a civil war.

Imperator proposuit ire versus Terram Sanctam.

A. D. 1195.
The Emperor makes preparations for a crusade.

Porro imperator, ut quasi expiaret quod in Christianum principem ab Oriente revertentem tam fœde commiserat, proposuit Anglicanis opibus 'orientales'[1] reliquias visitare. Unde anno Domini M.CXCV., convocatis sui imperii ecclesiasticis laicisque personis, et devotione propria cunctis declarata, ad æmulandum pro Christo multos ex subditis provocavit; apostolicæ etiam sedis legatus, qui ibi præsens erat, cum prælatis et clericis qui dignitate et facundia præcellebant, per dies octo continuos in auribus Christianæ multitudinis potenti eloquio

[1] 'orientalis ecclesiæ,' MS. Lansd.

declamantes, in tantum animos devotionesque populorum erexerunt, ut fas esset ibi dicere, "Vere digitus Dei est hic." Magnis ergo præsulibus et præclaris ducibus cum multitudine virorum fortium Dominicum characterem certatim sumentibus, ipse quoque imperator paratus fuit eodem signo cum cæteris insigniri, sed hoc ab omnibus altiori consilio dissuasum est allegantibus Christianæ expeditioni conducere ut in imperio manens progresso exercitui de victualibus et expensis, et cum necesse fieret de militia iterato supplenda, provideret. Itaque Germanicarum atque Italicarum gentium expeditio totis viribus parabatur in Syriam; cum reges nostri nil sanum aut sobrium meditantes proprio tantum furori cum multorum discrimine 'indulgerent.'[1]

Richard I. A. D. 1196.

Pacificatis Britonibus Rex Ricardus cepit Episcopum Belvacensem.

His diebus Britones qui a rege Anglorum jampridem desciverant, depopulatione ipsius regis coerciti, in ejusdem regis Ricardi fœdus et gratiam cum suo 'Arthuro'[2] rediere. Bellum quoque Tholosanum quod 'illustri'[3] Anglorum regi Henrico et filio ejus Ricardo res summi negotii 'fuerat,'[4] et per annos XL. vires multorum attriverat populorum, eodem tempore, volente Domino, sic expiravit. Comes enim Sancti Ægidii, pactis cum rege Anglorum celebratis, sororem ejus, quæ olim regi Siciliæ nupserat, cum ingenti gloria conjugem duxit, et sic inveteratum illud odium conquievit. Itaque rex Anglorum, qui ad tria bella quasi minus potens divisus fuerat,

A. D. 1197. The Bretons sue for peace.

Marriage of the Earl of Toulouse with Joan, King Richard's sister.

[1] 'indulserunt,' MS. Cott. Tib.
[2] 'principe Arthuro,' MS. Cott. Tib.
[3] 'illatum est,' MS. Lansd.
[4] 'erat,' MS. Lansd.

Richard I. A. D. 1197.

War with France.

finitis sic duobus, ad tertium, quod cum rege Francorum gerebat, quasi integer redditus, cœpit robustius agere et terribilior hostibus apparere: certabatur ergo utrinque totis viribus; tantusque extitit debacchantium furor ut nec sacris Quadragesimæ diebus deferrent, deprædationibus atque incendiis loca prius florentia corrumpentes, nec sacerdotibus Domini si forte inciderent secus quam popularibus parcendum ducentes. Anno Domini M.CXCVII. continuato ipsius 'facinoris'[1] jam anno quinto, cœpit rex Franciæ mollius agere: rex vero Angliæ paulatim augebatur viribus et prosperabatur magis. Denique vicum insignem qui dicitur Sancti Valerici repente aggressus potenter effregit, munitionem evertit, et præda demum onustus abiit; nec multo post in pago Belvacensi castrum, quod 'Milliatum'[2] dicitur, per suos expugnavit: quod audiens 'Belvacensis'[3] episcopus,[4] homo ferocis animi et propinquitate regia inclytus, sumptis propere armis, bellicosus magis pontifex quam religiosus apparuit. Sed, fortuna mutata, captus et vinctus 'cum'[5] quibusdam aliis 'nobilibus,'[6] regi Anglorum gratissimum munus oblatus est:[7] cumque Rothomagi vinctus servaretur duo, ex clericis ejus supplices ad regem venerunt, postulantes regis gratiam ut domino suo possent in vinculis ministrare; quibus rex: "Vos," inquit, "judicate inter me et domi-

A. D. 1197.

Richard takes the Bishop of Beauvais prisoner,

and confines him in the castle of Rouen.

---

[1] 'famis,' MS. Lansd.

[2] 'Myllatum,' MS. Cott. Tib.

[3] 'Bellevacensis,' MS. Lansd.

[4] Philip de Dreux, Count and Bishop of Beauvais.

[5] 'ac cum,' MS. Lansd.

[6] Omitted in MS. Lansd.

[7] The bishop of Beauvais was kept in confinement after his capture by Marchadee till 1202, when he obtained his release on the payment of a large fine. He afterwards signalised himself in a conflict with the Earl of Salisbury, at the famous battle of Bovines, and died at Beauvais, on Sunday, the 12th of November, 1217.

Richard I. A.D. 1197.

num vestrum, ut enim quæ mihi vel intulit vel molitus est mala oblivioni tradantur usque ad unum? Certe ab Oriente rediens et detentus ab imperatore 'Theutonico'[1] respectu regiæ personæ mollius tractabar et cum decenti honore; superveniens autem iste dominus vester quasi in vespere cum imperatore secreto tractavit; et cujus rei gratia venerit, et apud imperatorem nocte quid egerit, expertus sum mane, aggravata est enim super me manus imperatoris, tantoque mox oneratus sum ferro quantum equus vel asinus ferre vix posset. Juste ergo decernite qualem dominus vester habere custodiam debeat apud me, qui talem mihi fecit apud detentorem meum." Clerici vero ad hoc non habentes quid dicerent frustrati abierunt: bellicosus itaque pontifex servabatur in vinculis et tractabatur ab hostibus mitius 'forte'[2] quam meruerat, sed plane durius quam decebat episcopum: interpellavit autem per suos Romanum pontificem ut ecclesiastici vigoris instantia liberaretur de manibus detentoris; sed ille summus pontifex prudenter considerans quod rex Anglorum episcopum non prædicantem sed prœliantem cepisset, et rigidum magis hostem quam pacificum præsulem teneret in vinculis, ut vinctum relaxaret illi molestus esse noluit, sed interpellanti sapienter et discrete respondit improperans quod secularem militiam ecclesiasticæ prætulisset, et pro baculo pastorali lanceam, pro mitra galeam, pro alba loricam, et clypeum pro stola, sumpsisset, et gladium ferreum pro gladio spiritus, quod est verbum Dei. Negansque se pro eo vincto imperaturum regi Anglorum, sed opportune supplicaturum polli-

---

[1] 'Romano,' MS. Lansd.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1197.

cens: vinctus itaque pontifex relaxationem suam citra regum concordiam desperabat, atque ideo pacem quam prius intentor belli oderat in illo vinculorum tædio jugi desiderio suspirabat.

Quomodo Comes Flandrensis, Regem Franciæ deserens, Regi Ricardo fœderatus est.

The Count of Flanders assists King Richard.

Eodem tempore defecerunt a rege Francorum quidam regni sui potentes, illatis a rege injuriis irritati et dominum durum 'causantes,'[1] junctique regi Anglorum vires ejus auxerunt. 'Ex'[2] quibus comes Flandrensis, dolens se a rege Francorum juris sui hæreditarii media fere parte fraudatum, regis Anglorum pecuniis roboratus, nobile oppidum quod dicitur 'Duay'[3] obsessum deditione recepit; quasdam etiam munitiones alias occupavit: quibus successibus confortatus, crescente fiducia, civitatem 'Atrebatensem'[4] obsedit. Sane reges nostri tunc tanquam ex industria mutuum devitantes occursum locis diversis exercebantur. Et rex quidem Anglorum in pago Bituricensi[5] munitiones aliquot expugnavit; rex vero Francorum munitionem 'Dagon'[6] nominatam, quæ ab ipso paulo ante defecerat, castris circumdedit: qua mature dedita et eversa, memoratæ urbis

---

[1] 'caventes,' MS. Cott. Tib.

[2] 'E,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[3] 'Doway,' MS. Cott. Tib. Douay, a strong city of Flanders, on the borders of Artois; at present capital of the Department of the North.

[4] 'Attrabensem,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.; 'Attracibensem,' MS. Lansd.; Arras, or Atrecht, the capital of Artois, one of the ten provinces of the Netherlands. It is now capital of the Department of the Straits of Calais.

[5] Bourges, a city of France, situated at the confluence of the Auron and Eure, formerly the capital of Berry, and now capital of the Department of the Cher.

[6] 'Daugon,' MS. Lansd., more correctly spelled by Newbury, Hoveden, and Coggeshale, 'Dangu;' a town of Normandy, situated on the little river Epte, and now comprehended in the Department of the Eure.

obsidionem a comite Flandrensi factam solvere festinavit. Obsessor autem, adventu ejus 'præcognito,'[1] obsidionem deseruit; hostemque superbum ad prosequendum cedendo 'accendens,'[2] dum a tergo incautius progressi, confractis amnium pontibus, difficilem vel ibi 'reditum'[3] vel exercitui ejus commeatum facere studuit, arteque plus quam viribus effecit. Cumque amicis mediantibus inter partes de pace tractaretur, oblatam comes pacem nec respuit nec absolute amplexus est; obtendens tamen se regi Angliæ, sufficientem per obsides idoneos præstitisse, atque ab eo vicissim accepisse, cautionem quod neuter eorum sine altero bellum pace mutaret; pactis tamen inter partes formatis consensu regis Angliæ pro tempore 'sanciendis'[4] rex Francorum ad propria rediit; comes vero cum festinatione adiit regem Anglorum ut consensum ejus ad pacem alliceret. Richard I. A.D. 1197.

Treugam unius Anni ceperunt Reges.

Itaque reges tantum jam pacis avidi, quantum bellici laboris pertæsi, anno a partu virginis 'M.CXCVII.,'[5] mense Septembri, cum optimatibus suis et omni frequentia subditorum ad solemne colloquium in terminis convenerunt. Ubi quidem de plena pace minus actum est, eo quod animi principum a longa inveterati odii passione difficile sanarentur. Sed treugam unius anni et quatuor mensium tanquam arram futuræ pacis inter se statui maluerunt, adjicientes in pactis, ut negotiantibus regiones essent perviæ mutuisque provinciæ gauderent solatiis; et ut captivi

September.

Truce.

[1] 'cognito,' MS. Lansd.
[2] 'accedens,' MS. Lansd.
[3] 'peditum,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[4] 'sanctitudinis,' MS. Coll. Arm.
[5] 'M.CXCVIII.' MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1197.

utrinque competenti et tolerabili redemptione relaxari mererentur. Soluto igitur conventu, militantibus facultas data est ad propria remeandi: et fessæ provinciæ pausam modicam gratanter susceperunt.

Interim Rex Ricardus Gaylard construxit.

Richard constructs the castle of Gaillard.

Eodem tempore illustris rex Ricardus apud vicum qui Andelaycus[1] dicitur; quem locum pro tuitione Normanniæ castro construendo rex ipse notasset aptissimum; castrum nobile quod vulgariter dicitur Castellum Gayllard ex opposito manerii sui de Aundele, interposito flumine de Aundel,[2] profusis valde sumptibus ædificavit, natura loci mirabiliter juvante: locus autem ille erat antiquum patrimonium ecclesiæ 'Rothomagensis:'[3] sed quia timebat rex Ricardus ne forte idem locus ad hoc ipsum hostiliter occuparetur a rege Francorum eundem duxit præoccupandum. Cujus rei causa orta fuit dissentio inter regem Ricardum et Walterum Rothomagensem archiepiscopum qui in regis peregrinatione et Alemannica detentione Anglici regni procurator fidelis extiterat; appellante archiepiscopo ad papam et appellationem 'prosequente, sed accepto'[4] a papa responso quod patienter sustineret quoadusque pax plena inter reges esset reformata, reversus est, et sic cum rege concordatus. 'Rex enim pro prædicto vico litigioso'[5] famosum illum vicum maritimum qui Depa dicitur, 'ecclesiæ'[6]

Dissension between the King and Walter, Archbishop of Rouen.

He receives Dieppe in exchange for Andely-le-Petit.

[1] Andeli-le-Petit.

[2] A river of Normandy, which takes its rise near La Ferté, and falls into the Seine over against Pont de l'Arche, about ten miles above Rouen.

[3] 'Rothomagi,' MS. Cott. Tib.

[4] 'prosequentem, accepit,' MS. Lansd.

[5] 'Et rex pro illo litigio,' MS. Lansd.

[6] Omitted in MS. Coll. Arm.

Rothomagensi donavit, et archiepiscopum in pristinam specialitatem recepit. Richard I. A. D. 1197.

Quomodo ibi pluit Sanguinem.

Sane in illo loco cum magna illa ædificatio fieret rem prodigiosam contigisse ferunt. Nam mense Maio paulo ante Dominicæ Ascensionis May. solemnia cum rex Ricardus ibi adesset, et opus operariosque de festinatione urgeret, repente imber sanguine mixtus descendit, stupentibus A shower of blood. cum ipso rege cunctis qui aderant, cum et in suis vestibus veri sanguinis guttas conspicerent, et rem tam insolitam malum portendere formidarent. Verum ex hoc idem rex non est territus quominus 'operi'[1] promovendo intenderet, in quo sibi, ni fallor, ita complacebat ut etiam si angelus de cœlo id omittendum suasisset anathema illi fuisset.

De Morte Regis Ricardi.

Ædificato itaque castro et infra eundem annum A. D. 1198. plenarie completo fertur ipsum regem hujusmodi verba protulisse circumstantibus magnatibus suis, "Ecce quam pulchra filia unius anni;" dilexit enim eundem locum, et gloriabatur in hoc facto. Cumque ad alia divertisset se rex Ricardus et custodes ejusdem castri in sua custodia negligentes extitissent, egressæ enim erant ex more lotrices per posticum ad lavandum pannos et alia quæque, in lacu subtus castrum, nec suspicabantur custodes accessum haberi 'posse'[2] ex parte illa, et ecce ingeniosi Franci et sibi multotiens a longe providentes, præordinatis scaphis et allatis, dum quadam die egrederentur lotrices,

[1] 'opere,' MS. Lansd. | [2] 'post se,' MS. Cott. Tib.

Richard I. A. D. 1198.

The French seize the castle of Gaillard.

A. D. 1199. Richard prepares to retake it,

surveys the wall previous to an assault,

is mortally wounded by a missile.

lacum cum scaphis transierunt, et apprehensis lotricibus castrum ingressi sunt; fugientibus ad eorum introitum quibusdam ex custodibus et aliis comprehensis, confestimque attraxerunt alios et facti sunt quasi robur immensum. Quod cum audisset rex Ricardus, mox cum summa festinatione accurrit, et sic inveniens castrum præoccupatum iratus est valde, et commota sunt viscera ejus in hoc facto, declinavitque ad manerium suum de 'Awendel;'[1] quod situm est ex opposito ejusdem castri, interjecto flumine sic nominato Awendelle. Cumque die quadam spatiatum pergeret, castrumque et loci situm circumspiceret, cognitus est a quodam balistario, et emisso ab eo telo graviter vulneratus est.[2] Vocatique sunt chirurgici qui dicunt ei quod ob gratiam recuperandæ sanitatis abstinendum esset ei totaliter ab omni contactu mulierum, locus enim scapulæ in quo percussus est periculosus erat et profundus, propter quod interdixerunt ei omnem uxoris amplexum, visum etiam et tactum: qui cum esset lubricus valde et in amore mulierum excandescens noluit reprimere delicias suas, sed salubre consilium parvipendens, non curavit de vulnere, eo quod modicum erat; et 'infestatum'[3] est, crevit enim venenum et desperatio vitæ secuta est.

---

[1] 'Anndel,' MS. Lansd.; 'Awdele,' MS. Cott. Tib.

[2] This account of Richard's death, though not so probable as that generally received, is nevertheless corroborated by the Chronicle of London, and the Metrical Romance commemorative of the Gesta of this King. Peter Langtoft thus expresses his inability to decide before which of the two places Richard Cœur de Lion fell:—

"I wene it hate Chahalouns, or
it hate Galiard,
Outher the castelle or the toun,
ther smyten was Richard."

Every particular of the affair is involved in obscurity. Sir F. Palgrave has collected the varying statements of ancient writers respecting this subject. See his introduction to the first volume of the Rotuli Curiæ Regis.

[3] 'infestratum,' MS.Coll.Arm.

Richard I. A. D. 1199.

Walter archbishop of Rouen.

Cumque vitæ ipsius nulla esset spes, et horrenda mors jam 'pateret'[1] in januis, ingressus est ad eum ille Walterus Rothomagensis archiepiscopus de quo supra fecimus mentionem; et ait ei, "Dispone domui tuæ, O rex! quia morieris tu et non vives:"[2] cui rex, "Minæ sunt, episcope, et quasi trufæ quas loqueris:" cui episcopus, "Non sunt trufæ, rex, sed 'infallibilis'[3] mors in januis te expectat:" cui rex, "Quid ergo vis ut faciam?" At ille, "Cogita de filiabus tuis maritandis, et age pœnitentiam:" et rex, "Hoc est quod primo dixi, trufæ sunt 'quas'[4] loqueris, tu enim nosti me filios aut filias nunquam procreasse:" et episcopus, "Immo, O rex! tres habes filias, et diu est quod eas habuisti et aluisti; primogenitam enim tuam habes superbiam, secundam avaritiam, et tertiam luxuriam: has enim habuisti, et supra modum dilexisti a juventute tua:" "Verum," inquit rex, "istas habui, et eas sic maritare volo; primogenitam enim meam, scilicet superbiam, concedo Templariis, qui fastu tument, et præ cæteris sunt elati; secundam vero scilicet avaritiam 'do'[5] monachis griseis qui omnibus vicinis suis per avaritiam nocent ut diaboli effrænati; ultimam autem, scilicet luxuriam, assigno monachis nigris qui assata et frixa comedunt nunquam satiati." Ista enim tria hominum genera odio habuit rex, et ideo præ cæteris nominatas filias eis maritavit. Ad hæc ille episcopus, "Non loquaris ita, rex, quoniam tempus resolutionis tuæ instat jam, et prope est:" et rex, "Quid," inquit, "mihi faciendum est?" At ille, "Age," inquit, "pœnitentiam, et confiteri peccata quæ commisisti, con-

[1] 'patens,' MS. Lansd.
[2] 2 Kings xx. 1. Isaiah xxxviii. 1.
[3] 'inevitabilis,' MS. Cott. Tib.
[4] 'quæ,' MS. Cott. Tib.
[5] Omitted in MS. Coll. Arm.

Richard I. A. D. 1199.

The King's penitence

fidens in Christo 'crucifixo'[1] et in misericordia ejus quæ est super omnia opera ejus, cui promptius est peccata dimittere quam peccatori veniam postulare." Motus itaque rex in verbis episcopi prorupit in lachrymas et ait, "Pœniteo valde et pœnitentiæ signa videbis episcope, et testificaberis:" moxque accito confessore suo peccata sua gravia cum immenso dolore confessus est, et beneficium absolutionis consecutus; præcepitque sibi pedes ligari et in altum suspendi nudumque corpus flagellis cædi et lacerari, donec idem ipse præciperet ut silerent: cumque diu cæderetur ad modicum ex præcepto 'ejus'[2] siluerunt; et iterum reassumpto spiritu hoc idem secundo et tertio in abundantia sanguinis compleverunt. Tandem in se revertens præcepit viaticum sibi afferri, et se velut proditorem et hostem contra dominum suum 'ligatis'[3] pedibus cum 'fune'[4] trahi, acceptoque viatico cum magna cordis reverentia et tremore adjecit, "Misericordia Domini magna est, quæ vult omnes homines salvos fieri: justitia tamen ejus recta est, quæ vult omne delictum flagellari et puniri: verum in misericordia 'ejus'[5] confidens et de justitia timens lego me et corpus meum vermibus corrodendum, animam autem meam usque in diem judicii igne purgatorii cruciandam in spe misericordiæ Dei, in qua credo me posse salvari in illum diem." Et hiis dictis modico supervixit tempore, et mortuus est, sepultusque 'est'[6] juxta patrem suum in monasterio 'Fontis'[7] Ebraudi, mense Aprilis,[8]

and death, Tuesday, April 6.

He is buried at Fontevrault.

---

[1] Omitted in MS. Cott. Tib.
[2] Supplied from MS. Lansd.
[3] 'complosis,' MS. Lansd.
[4] 'equis,' MS. Cott. Tib.
[5] Omitted in MS. Coll. Arm.
[6] Supplied from MS. Lansd.
[7] Omitted in MS. Lansd.
[8] The King's interment, according to the Annals of Waverley, was performed on Saturday the 10th of April. Annales Waverlei, Rer. Ang. Script. ii. 166.

anno Domini M.CXCIX. Sicque leo ferox qui vivens in corpore cor et animum leonis habuisse 'ferebatur,'[1] per industriam discreti pontificis ad Christum dirigitur velut agnus mitissimus, et pœnitens gloriosus. Audito itaque rumore mortis ejus in curia regis Franciæ gavisi sunt gaudio magno valde, et congratulabantur regi suo dicentes, "Gaudendum est tibi, O rex, quia hostis tuus immanis corruit et mortuus est." Quibus rex, "Non mihi 'quidem'[2] gaudendum est sed potius condolendum, quia corruit princeps nobilis et miles strenuior totius Christianitatis; et licet in suo 'tempore'[3] eum ad tempus sensissem adversarium, sperabam tamen eum mihi haberi posse et hominem et amicum: vobis etiam in morte ipsius doloris materia orta est, quia qui contra eum et stipendiis meis jamdudum sumptuosissime militastis, nunc propriis potestis stipendiis militare." Et sic licentiati incidenter doluerunt qui materiam solatii intexere 'nitebantur.'[4] Interfectori etiam ipsius regis Ricardi dum magna se meruisse crediderat, ait rex, "Quia principem strenuissimum occidisti, non quidem in bello sed in dolo, mala morte morieris:" præcepitque, 'et equis tractus dilaceratus est, et ad furcas suspensus.'[5]

Richard I. A.D. 1199.

De Primordiis Regis Johannis, et quomodo occidit Arthurum.

King John's accession.

Mortuo rege Ricardo et sepulturæ tradito, Johannes frater ejus sciens se non admitti ad regnum a magnatibus terræ Anglicanæ cum pro-

[1] 'fertur,' MS. Cott. Tib.
[2] 'inquit,' MS. Cott. Tib.
[3] Supplied from MS. Cott. Tib.
[4] 'videbantur,' MS. Lansd.
[5] 'ut equis tractus et dilaceratus, ad furcas suspenderetur,' MS. Lansd.

John. A. D. 1199.

Prince Arthur murdered by Peter de Mauley.

pinquiorem haberent regni successorem,[1] Arthurum scilicet filium fratris sui senioris Galfridi quondam comitis Britanniæ; dum adhuc esset in Aquitania comprehensum puerum dolo tenuit, et occidit[2] per manum armigeri sui Petri de Malo-

[1] Although our author is perfectly correct in his assertion that John was not the rightful heir to the English throne according to modern decision, it appears very doubtful whether such was the received opinion of the twelfth century. John, in support of his claim to the crown, argued that he had a superior right, as nearer of kin to Richard, being his next surviving brother, whereas Arthur was one degree further removed and a minor; this subject admits of much discussion, for though the people of Anjou and Guienne owned Duke Arthur for their prince, yet the states of Normandy were of another mind, and by virtue of King Richard's testament, John was immediately invested with that dukedom, and not opposed by the King of Frsnce, the supreme lord of the fee: and as for England, besides his brother's testament, whereby he left him heir of all his territories, it was also generally held in England, as most consonant to the ancient English law of succession, that the brother should succeed to the crown before the nephew. Various circumstances tend to prove that John was especially indebted for the crown to the election of his subjects, in accordance with the Anglo-Saxon custom, which still prevailed, the consent of the people being considered necessary to render the hereditary right of the King effective. For further observations on this subject, see Tyrrell, Bibliotheca Politica, 612, 613; Blackstone's Commentaries, i. 200, 201, ed. 1793.

[2] The introduction of Arthur's imprisonment and murder in this place is premature, for he was not taken prisoner till July 31, 1202, and died April 3, 1203, four years after John's accession. Much interest having always been attached to this subject, it may be useful to insert here the opinions of the various chroniclers. Ralph of Coggeshale (from whom Shakespeare copied) gives, under the year 1203, a particular description of the intended mutilation of Arthur when under the guard of Hubert de Burgh, but was evidently uncertain respecting the circumstances of his death, as he merely says it was rumoured that the prince had been drowned in the Seine. Rad. de Coggeshale, Recueil des Hist. de la France, xviii. 96, 99. Hoveden's continuator says, that Arthur being imprisoned by his uncle, "dubium quo casu, de medio factus est." Rog. de Hoveden. Anonym. Contin.; Recueil des Hist. de la France, xviii. 164. In a manuscript preserved in the archives of the church of Nantes, quoted by Morice in his Preuves, i. 107, we read that in 1203 Arthur was deceitfully murdered by his uncle at Cæsaris Burgum, and his body cast into the sea. The anonymous chronicle of the canon of Laon states, that in 1203 John

lacu,[1] cui postea hæredem baroniæ de Mulgref[2] dedit in uxorem loco mercedis iniquæ.[3] Re-

most cruelly murdered his nephew, Arthur, whom he had taken prisoner at the siege of Mirabeau. Recueil des Hist. de la France, xviii. 712. Matt. Paris informs us that in 1202, Arthur, being imprisoned at Rouen, shortly after vanished, his end not being actually known; adding, "utinam ut non fama refert invida," which sufficiently indicates what was the current report. Matt. Paris, xvii. 682. He afterwards narrates that John was condemned to die in the court of France by the judgment of his peers, for having traitorously murdered his nephew with his own hands. The Annals of Margan, under the year 1204, record that, on the Thursday before Easter, after dinner, John, in a state of intoxication, slew the prince with his own hand, and having fastened a stone to the body, cast it into the Seine, but being accidentally discovered by a fisherman, it was recognised and privately buried in the priory of St. Mary des Prez. Annales Marg. Rer. Ang. Script. ii. 13. William Brito relates, that John having in vain solicited several of his attendants to put the prince to death, went one night by boat to the castle of Rouen, where Arthur was imprisoned, and ordered him to be brought down and put into the boat; that the young prince apprehending what was about to follow, earnestly prayed that his life might be spared, but John, deaf to his entreaties, plunged his sword into his body, and then, carrying the corpse several miles down the stream, cast it into the Seine. Lastly the relation given by Hemingburgh is corroborated by the Chron. Rad. Nigri, f. 94, quoted by Hearne in his Spicilegium; Guil. Neubrig. iii. 803, and by Knighton, Hist. Ang. Script. 2414.

[1] Peter de Mauley, a Poictevin by birth, and esquire to King John, received various grants from the crown, in return for his steady adherence, and, during the civil war, many prisoners were entrusted to his custody by the King, who, in the eighteenth year of his reign, constituted him sheriff of the counties of Dorset and Somerset. In 1220 he received a summons, preserved in the Close Rolls, 4 Hen. III. m. 2, dated on the 7th of May, to be present at his coronation, and to bring with him Prince Richard, the King's brother, and the regalia, then in his keeping, at Corfe Castle. The year following, being again sheriff of the afore-mentioned counties, he delivered up to the King, the Princess Alianora Isabel, sister of the King of Scots, and Corfe Castle, together with the military stores preserved there, which had been entrusted to his keeping by King John. He was afterwards made keeper of Sherburne Castle, and died in 1221. The barony fell into abeyance on the death of Peter, fourth Baron de Mauley, in 1415.

[2] This lady was Isabella, daughter of Robert de Turnham.

[3] It appears that Peter de Mauley agreed to pay a large fine for the hand of Isabella, heiress of the barony of Mulgrave, "Mandamus vobis quod in respectum ponatis usque ad

John. A. D. 1199.

The King crowned at Westminster. May 27.

versusque Johannes in Angliam a populo terræ susceptus est, et die Ascensionis Domini anno ejusdem M.CXCIX. apud Westmonasterium per Hubertum Cantuariensem archiepiscopum solemniter in regem consecratus VI. scilicet kalendas Junii.

Rex Scotiæ fecit sibi Homagium.

A. D. 1200.

Secundo anno regni sui misit rex Philippum Dunelmensem episcopum et Rogerum Bygot[1] cum literis suis patentibus de salvo conductu et reditu ad Willelmum regem Scotorum,[2] de cujus fide hæsitabat, statuens ei diem certum et locum apud Lincolniam, scilicet in crastino sancti Edmundi regis et martyris, veniendi ad se et homagium faciendi, absque omni prorogatione vel cavillatione.[3] Qui accepto ' hujus-

Tuesday, Nov. 21.

ætatem nostram demandam quam facitis Petro de Malolacu de vii. mill. marc. per quas finem fecit cum Domino Johanne rege, patre nostro, pro habenda in uxorem Ysabella filia et herede Roberti de Turneham." Fine Rolls A°. 4 Hen. III.

[1] Besides these, Hoveden enumerates Henry de Bohun Earl of Hereford, David Earl of Huntingdon, Roger de Lasci constable of Chester, William de Vesci and Robert de Ross, the King of Scotland's sons-in-law, and Robert Fitz-Roger, sheriff of Northumberland. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script. 811.

[2] It seems that the King of Scotland had hesitated to come into England, for in the safe conduct, dated at Gloucester on the 30th of October, we read the following :—"*Miseramus* vobis conductum qualem sufficere credebamus ad vos conducendos; verum, quia, sicut per nuncios vestros accepimus, scilicet abbatem de Aberbrothoc, Willielmum Cumin, et Willielmum Giffard, ignorastis quod conductum vobis miseramus, ex habundanti dilectione ad vos mittimus dilectos et fideles nostros R. episcopum sancti Andreæ, Saher de Quinci, Hugonem de Moreuill, et Ricardum Mallabissi, per ipsos et per has litteras nostras patentes salvum vobis et hiis, quos vobiscum ducetis, conductum præstantes ad nos veniendi et in curia nostra moram faciendi, et salvo et secure in partes vestras redeundi." Rymer Fœdera, i. 81.

[3] Hoveden informs us, that immediately after Richard's death, William the Lion sent ambassadors to the council of the kingdom, convened at Northampton, demanding that Northumberland

modi'[1] mandato ad diem properavit eundem, et in die sanctæ Ceciliæ virginis x. scilicet kalendas Decembris qui fuit eodem anno feria quarta, supra 'montem'[2] extra civitatem Lincolniæ coram optimatibus utriusque regni et omni populo fecit regi homagium solemniter fidelitatemque juravit super crucem Huberti Cantuariensis archiepiscopi, et de pace servanda sibi et regno suo. Quibus peractis in solemni convivio receperunt se, et lætatus est uterque populus gaudio magno; et post dies aliquot dimissus est in terram suam cum honore immenso. Acta sunt hæc in anno Domini M.CC. die quo supra. Rex vero Johannes in superbiam erectus et mentem regis exuens animum leonis induit, sectando luxuriam, avaritiam, et omnem animi sui voluptatem.

John. A. D. 1200.

William the Lion does homage to the King at Lincoln, Wednesday, Nov. 22.

Quomodo ejecit Monachos Cantuarienses, et Causa Interdicti.

Anno Domini M.CCV. obiit Hubertus Cantuariensis archiepiscopus;[3] post 'cujus'[4] mortem monachi Cantuarienses eligendi licentiam a rege

A. D. 1205.

Death of Hubert archbishop of Canterbury.

---

and Cumberland should be restored to Scotland, which demand he also urged on the king, and at last threatened to take possession of those two counties by arms. The subject being thus forced on John, he thought the business might be more advantageously adjusted by a personal interview than by negotiations. He therefore desired the King of Scotland to come to Lincoln, where, preparatory to entering on the object of the meeting, John required him to do homage, (for what lands is not recorded; modern historians say for the whole of Scotland), which ceremony being completed, King William would have entered upon his claim to the two counties, but was artfully persuaded by John to put off the matter till another time. Rog. de Hoveden, Rer. Ang. Script., 793, 811.

[1] 'hujus,' MS. Cott. Tib.

[2] 'montem arduum,' MS. Lansd.

[3] This prelate's death occurred on the 29th of June.

[4] 'ejus,' MS. Coll. Arm.

John. A. D. 1205.

Dispute as to the election.

petierunt et obtinuerunt.[1] Rogavit tamen rex pro 'Norwicensi'[2] episcopo, ut si possibile esset saltem suis precibus postularetur hac vice; adveniente autem electionis die quidam ex monachis preces regias amplectentes eundem Norwicensem postularunt: alii vero secundum Deum procedentes subpriorem ejusdem domus elegerunt; et dissentione facta inter fratres utraque pars pro suo electo ad sedem apostolicam appellarunt; unde electi sunt hinc et inde XIV. monachi qui ad sedem apostolicam iter arriperent hoc negotium prosecuturi: qui ad regem venientes ut ex voluntate ipsius proficiscerentur, promiserunt ei jurantes quod modis omnibus procurarent postulationem Norwicensis a domino papa confirmari, et ab ipso rege magna accepta pecunia profecti sunt: quibus in curia constitutis 'quassatur'[3] electio subprioris et data licentia illis XIV. iterum eligendi in curia, qui sedentes iterato postularunt Norwicensem episcopum: et iratus papa, eo quod collusionem audierat, postulationem eorum et vota non admisit, 'et'[4] eos suspendit quantum ad vicem hanc. Qui videntes se quasi deprehensos, pœnitentia ducti, confessi sunt se regi jurasse de 'Norwicensi'[5] postulando, et veniam deposcentes arbitrio domini papæ humiliter se submiserunt. Papa vero non secundum meritum sed secundum clementiam agens eos benigne absolvit, et consuluit ut magistrum Stephanum de Langeton sibi in patrem eligerent et pastorem, virum utique

Stephen Langton

---

[1] Roger de Wendover, iii. 183, et seq., gives a very different narration of this proceeding.

[2] 'Northuicensi,' MS. Lansd. John de Grey, consecrated Bishop of Norwich, Sunday, Sept. 24, 1200.

[3] 'cassatur,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'sed,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[5] 'Norwicensi episcopo,' MS. Cott. Tib

literaturæ magnæ et bonitatis immensæ: qui sano adquiescentes consilio elegerunt eum, et confestim a papa confirmatus est, et cito post consecratus.[1] Quæ cum ad audientiam regis absque dilatione devenissent turbatus est, et excandescens in iram illos XIV. monachos regno suo perpetuo proscripsit, sub pœna capitis interdicens eis reditum in terram suam: monachos etiam cæteros a claustro ejecit, committens curam ejusdem domus mercatoribus Brabantinis qui responderent ei de exitibus universis; cæterosque clericos ejusdem provinciæ male tractavit, et universos Dei ministros exosos habuit, nulla flexus pietate vel misericordia. Quibus domino papæ nunciatis, scripsit ei papa filialiter hortans et monens vice trina ut ab oppressionibus hujusmodi, pœnitentia ductus, resiliret; alioquin durius procederetur in eum. At ille continuando errorem processit semper de malo in pejus; propter quod dominus papa sententiam excommunicationis tulit in eum, et in omnes fautores ejus, et totam terram Angliæ ecclesiastico supposuit interdicto: incepitque hoc interdictum generale a prima dominica Passionis Domini anno ejusdem M.CCVIII. quæ fuit eodem anno X. kalendas Aprilis, et duravit sex annis continuis et uno mense, nihilque fiebat in sancta matre ecclesia nisi parvulorum baptisma et confessiones morientium; corpora tamen eorum extra cimiterium sepulta sunt. Et memoriale hoc jam durat in secula. 'Hujus'[2] autem interdicti executores, Londoniensem[3] scilicet, 'Wigorniensem,'[4] et Eli-

John. A. D. 1207.

made choice of by the Pope.

The King oppresses the clergy,

A. D. 1208. and is excommunicated.

England laid under interdict. Sunday, March 23.

The Bishops of London, Worcester,

[1] Langton was consecrated by Pope Innocent at Viterbo on Sunday, June 17, 1207.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

[3] William de Sancta Maria, formerly secretary to King Richard I., elected Bishop of London, Wednesday, September 16, 1198, and consecrated Sunday, May 23, 1199.

[4] 'Wyntoniensem,' MS. Cott. Tib.

John. A. D. 1208.

and Ely banished.

ensem[1] episcopos, egit ipse rex in exilium, et multa alia mala, instigante diabolo, perpetravit.

Quomodo subjecit Angliam Curiæ Romanæ.

A. D. 1212. The Barons revolt.

Dum ab iniquo rege talia agerentur insurrexerunt in eum magnates sui, et præcipue illi quorum uxores violaverat, moventes sibi quæstionem et dicentes, "Cur ita male agis, O rex, cum plebe tua, quare legem Dei tui et ipsius mandata transgrederis? Non enim vivimus in lege Dei sed velut hæretici facti sumus in confusionem nostram, in sanctæ matris ecclesiæ transgressionem magnam: nunc ergo resipisce, aut certe pœnitebis in posterum, quoniam hujusmodi mala deinceps sustinenda non sunt." Timens vero sibi rex delinivit eos verbis pacificis, et missis ad papam nunciis rogavit ut in statum ecclesiæ reduci posset et admitti, qui sinum matris aperiens eo quod sancta mater ecclesia gremium non claudit redeunti, misit in Angliam duos legatos cardinales[2] cum plenitudine potestatis qui omnimodas ecclesiæ causas et regis molestias ponderarent, et fine debito terminarent. Venientes autem ad regem ab eo honorifice suscepti sunt, et induxerunt eum inprimis ut omnes exulantes et pro jure ecclesiæ proscriptos ad propria revocaret et ad omnia restitueret. Quo facto licet variis varia 'censentibus'[3] antequam beneficium absolutionis posset promereri, de libero

A. D. 1213. The King sends an embassy to the Pope.

Two legates arrive in England.

[1] Eustace, Chancellor and Dean of Salisbury, consecrated Bishop of Lincoln, Sunday, March 1, 1198. After the lapse of several years, being reconciled to the King, he returned to England, and died at Reading on the 2nd or 3rd of February, 1214.

[2] Pandulph, the Subdeacon, and Nicholas, Bishop of Tusculum, hod. Frascati, in the Campagna di Roma.

[3] 'consentibus,' MS. Cott. Tib.

John.
A. D. 1213.

fecit se servum, et de dominante servientem; terramque Anglicanam quæ esse solebat libera et ab omni servitute quieta fecit tributariam et ancillam pedissequam, subjectionemque suam confirmavit per scriptum suum in hæc verba conceptum.

John swears fealty to the Pope, and surrenders his kingdom, Wednesday, May 15.

Litera Subjectionis cum Fidelitate facta.

His charter of submission.

Johannes Dei gratia rex Angliæ, 'dominus Hiberniæ, dux Normanniæ et Aquitaniæ, comes Andegaviæ, omnibus Christi fidelibus præsentem paginam inspecturis, Salutem in domino.'[1] Universitati vestræ per hanc cartam aurea bulla nostra munitam, volumus esse notum quod cum Deum et matrem nostram sanctam ecclesiam offenderimus in multis, et proinde divina misericordia indigere noscamur, nec quid quod digne offerre possimus pro satisfactione debita Deo et ecclesiæ facienda, nisi nos ipsos habeamus et regna nostra; volentesque nos ipsos humiliare pro illo qui se pro nobis humiliavit usque ad mortem, gratia Sancti Spiritus inspirante, non vi inducti, nec timore coacti; sed nostra bona et spontanea voluntate ac communi consilio baronum nostrorum, offerimus et libere concedimus Deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulo, et sanctæ Romanæ ecclesiæ matri nostræ, ac domino nostro papæ Innocentio tertio, ejusque catholicis successoribus, totum regnum Angliæ et totum regnum Hiberniæ, cum omni jure ac pertinentiis, pro remissione omnium peccatorum nostrorum et totius generis nostri, tam pro vivis quam pro defunctis. Et amodo illa a Deo vel ab ecclesia Romana, tanquam feodarius, recipientes et tenentes, in præsentia venerabilis

[1] Inserted from MS. Cott. Nero C. ii. n. 47.

John. A. D. 1213.

Charter of submission.

patris nostri domini Nicholai Tusculanensis episcopi apostolicæ sedis legati, et Pandulphi domini papæ subdiaconi et familiaris, fidelitatem prædicto domino nostro papæ Innocentio ejusque catholicis successoribus ac ecclesiæ Romanæ, secundum subscriptam formam fecimus et juravimus. Et homagium 'etiam'[1] ligium fecimus pro prædictis regnis domino nostro papæ Innocentio per manus prædicti legati, loco et vice ipsius domini papæ recipientis, publice; successores et hæredes nostros de uxore 'nostra'[2] in perpetuum obligantes, ut simili modo summo pontifici qui pro tempore fuerit, et ecclesiæ Romanæ, sine contradictione debeant fidelitatem præstare, et homagium recognoscere. Ad indicium autem hujus 'rei et'[3] nostræ perpetuæ obligationis et concessionis nostræ, volumus et stabilimus ut de propriis et specialibus redditibus prædictorum regnorum nostrorum, pro omni servitio et consuetudine quod pro ipsis facere debemus, salvo per omnia denario sancti Petri, ecclesia Romana mille 'marcas'[3] sterlingorum percipiat annuatim, scilicet in festo sancti Michaelis quingentas marcas, et in festo Paschæ quingentas marcas; septingentas scilicet pro regno Angliæ, et trecentas pro regno Hiberniæ; salvis nobis et hæredibus nostris, justitiis, libertatibus, et regalibus nostris. Quæ omnia sicut prædicta sunt rata esse volentes ac perpetuo firma, obligamus nos et 'successores nostros'[4] contra non venire: et si nos vel aliquis successorum nostrorum hoc attentare præsumpserit, quicunque fuerit ille, nisi commonitus resipuerit cedat a jure regni. Et hæc carta obli-

---

[1] 'et,' MS. Lansd.

[2] Supplied from MS. Lansd.

[3] Omitted in MS. Lansd.

[4] 'successoribus nostris,' MS. Cott. Tib.

gationis et concessionis nostræ semper firma permaneat. In cujus rei 'testimonium.'[1] John. A.D. 1213.

Juramentum Fidelitatis suæ.

Ego Johannes Dei gratia rex Angliæ, etc. ab hac hora in antea fidelis ero Deo, et beato Petro, et ecclesiæ Romanæ, ac domino meo Innocentio papæ tertio, ejusque successoribus catholice intrantibus; nec ero in facto, dicto, consensu, vel consilio ut vitam perdant, vel membra, vel mala captione capiantur; et damnum, si sciverim, impediam, et remanere faciam si potero; alioquin eis, quam citius potero, intimabo, vel tali personæ dicam quam eis credo pro certo dicturam; consilium quod mihi tradiderint, per se vel per nuntios suos seu per literas suas, tenebo secrete, et ad eorum damnum nulli pandam, me sciente. Patrimonio beati Petri, et specialiter regni Angliæ et regni Hiberniæ, adjutor ero, ad tenendum et defendendum contra omnes homines, pro 'posse meo. Sic'[2] me Deus adjuvet et sancta Dei evangelia. Sicque de libero servus effectus est, et beneficium absolutionis consecutus est, et interdicti relaxatio facta est statim, in eodem anno Domini 'M.CCXIIII.'[3] sexto nonas Julii, feria scilicet quinta.[4]

Oath of fealty.

The King receives absolution

Quomodo perdidit Normanniam.

In primordiis regni sui rex iste Johannes appellatus fuit in curia regis Franciæ super mortem

A.D. 1203, 1204. Is summoned to the

[1] 'et cætera,' MS. Lansd.

[2] 'posse sicut,' MS. Coll. Arm.

[3] Sic MSS. It should be M.CCXIII.

[4] The 6th of the Nones or July the 2nd, fell on Tuesday not Thursday, as here stated. The oath of fealty printed by Rymer, from MS. Cott. Nero, C. II. n. 47. is dated on the 3rd of October.

John. A. D. 1202—1204.

court of the French King to answer certain charges respecting the murder of Prince Arthur. He neglects to attend, and Philip seizes Normandy.

Arthuri nepotis sui, filii comitis Britanniæ et fratris sui, per quendam militem strenuissimum parentem proximum ejusdem Arthuri; et quia vocatus non comparuit saysita fuit in manum regis Franciæ Normannia hæreditas sua. Iterumque citatus cum non 'compareret,'[1] eo quod sciebat judicium sibi fieri in mortem vel confusionem, judicio curiæ illius perdidit 'totam'[2] Vasconiam. 'Et'[3] cum rex Francorum per suos eam occupare vellet, prævenit ille Johannes, et ejectis Francis 'in'[4] quantum perdidit recuperavit, non tamen processit ulterius ut Normanniam recuperaret.

Quomodo processit in Scotiam et Hiberniam.

A. D. 1209. The Count of Flanders marries the daughter of William King of Scotland. King John takes Berwick-upon-Tweed;

Anno regni sui quasi XI. Willelmus rex Scotiæ filiam suam comiti Flandrensi dedit in uxorem. Iratusque Johannes ob hoc, 'eo'[5] quod cum hostibus suis fœdus inisset, divertit ibidem cum exercitu copioso et cepit Berewicum super Twedam, castrumque ibidem construxit. Vidensque rex Scotiæ ad resistendum se viribus imparem, missis ad Johannem nuntiis, rogavit ea quæ pacis sunt, et adimpleta pecuniaria petitione sua, datisque obsidibus, duabus scilicet filiabus, non tamen Alexandro filio suo quem petierat, reversus est Johannes Londonias, tenuitque ibidem parliamentum suum; et multa mala, gravesque molestias intulit baronibus suis, qui injuriis suis se ad resistendum præparaverant. Anno vero sequenti processit rex in Hiberniam cum plebe maxima, statuitque ibidem leges Anglicanas et

receives hostages and returns home. Holds a Parliament, oppresses the Barons.

A. D. 1210. The King lands in Ireland.

[1] 'comparebat,' MS. Cott. Tib.
[2] 'eam totam,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[3] 'Sed,' MS. Lansd.
[4] Omitted in MS. Lansd.
[5] Omitted in MS. Cott. Tib.

præcepit ut omnia eorum judicia secundum eandem legem vel Anglicanam consuetudinem terminarentur. Reversusque eodem anno[1] in Angliam talliavit ecclesias; et Hugonem de 'Lascy'[2] et Willelmum de 'Breaus'[3] proscripsit in Hiberniam.

John. A. D. 1210.

Banishes Hugh de Laci and William de Braose.

Quomodo devicit Wallenses et Lewlynum.

A. D. 1211.

Enters Wales.

Anno etiam XIII. regni sui divertit in Walliam et eam quasi pro nihilo subjugavit, cepitque homagium 'Leulini'[4] principis eorum, et quibusdam acceptis obsidibus de pueris magnatum ibidem reversus est. Anno vero sequenti Leulinus princeps Walliæ resiluit a fide sua; iratusque Johannes continuo suspendi fecit omnes pueros obsides apud Notingham, et iterum Leulinum suæ dominationi subjecit.

A. D. 1212.

The Welsh rise, and John hangs the hostages.

---

[1] John was at Dublin on the 23rd of August, whence he crossed to Fishgard, in Pembrokeshire, and reached Bristol, September 1.

[2] 'Lacy,' MS. Cott. Tib. The Earl of Ulster.

[3] 'Bruse,' MS. Lansd. The misfortunes of this nobleman, who was a near relative of William de Ferrers, Earl of Derby, originated in a dispute with the King concerning the payment of certain dues, which having risen to a great height, his wife, Matilda de Heya, and several of his children, were seized by Duncan de Carrick, at Galway, whilst endeavouring to escape into Scotland, and confined first at Bristol, and afterwards at Windsor. William de Braose, having obtained the King's sanction to travel unmolested through the country, in order to make up the sum of 40,000 marks, agreed on as the price of his restoration to the royal favor, took this opportunity of escaping to the continent; sentence of outlawry was immediately passed against him, and his wife and children were inhumanly starved to death at Windsor. Braose himself died shortly after at Paris, and was honorably interred by Stephen Langton, Archbishop of Canterbury, who was also an exile. Rymer, Fœdera, i. 107; Annales Waverlei, Rer. Ang. Script. ii. 172; Annales Margan, Rer. Ang. Script. ii. 15; Roger de Wendover, iii. 235, 237.

[4] 'Lewlini,' MS. Lansd.; 'Lewelini,' MS. Cott. Tib.

John.
A. D. 1205.

Quomodo Ordines Prædicatorum et Minorum inceperunt.

Temporibus istius regis Johannis inceperunt duo novi ordines, Prædicatorum scilicet et Minorum. Ordinem vero Fratrum Prædicatorum incepit beatus Dominicus in partibus Tholosanis ubi contra hæreticos[1] constanter prædicabat verbo et exemplo: cumque mansisset ibidem decem annis prædicando et colligendo fratres usque ad tempus quo Lateranense Concilium debuit celebrari cum Fulcone Tholosano episcopo Romam ad concilium generale adiit, petiitque a domino papa Innocentio tertio ordinem, qui Prædicatorum diceretur et esset, confirmari: qui cum aliquantulum se difficilem ad hoc faciendum exhiberet, nocte quadam idem papa vidit in somnis quod Lateranensis ecclesia gravem subito ruinam minaretur. Quod dum tremens aspiceret, ex adverso vir Dei Dominicus 'accurrebat,'[2] humerisque suppositis, totam illam casuram fabricam sustentabat: evigilans autem et visionem intelligens, petitionem viri Dei hilariter acceptavit; hortans ut ad fratres suos rediens regulam aliquam approbatam sibi eligerent, et sic ad ipsum rediens confirmationem ad libitum reportaret. Regressus igitur verbum summi pontificis fratribus patefecit; erant autem fratres numero circiter XVI. qui invocato Spiritu Sancto regulam beati Augustini doctoris et prædicatoris egregii ipsi pariter et re et nomine Prædicatores unanimiter elegerunt; 'quasdam'[3] arctioris vitæ consuetudines quas sibi per formam constitutionum observandas statuerunt, insuper assu-

The order of Dominican Friars instituted.

[1] The Albigenses.
[2] 'concurrebat,' MS. Lansd.
[3] 'cujusdam,' MS. Coll. Arm.; 'quadam vero,' MS. Lansd.

mentes. Verum interea Innocentio defuncto[1] et Honorio[2] sublimato in summum pontificem, confirmationem ordinis anno Domini M.CCXVI. a prædicto Honorio 'idem Dominicus'[3] impetravit. Tandem vero appropinquante peregrinationis suæ termino, apud Bononiam gravi corporis infirmitate languescens, convocatis duodecim ex conventu fratribus testamentum hujusmodi condidit dicens; "Hæc sunt quæ vobis tanquam filiis hæreditario jure possidenda relinquo, caritatem habete, humilitatem servate, paupertatem voluntariam possidete." Illud etiam qua potuit districtione prohibuit ne quis unquam in suo ordine possessiones induceret temporales, maledictionem Dei omnipotentis et suam terribiliter imprecans ei qui Prædicatorum ordinem terrenarum divitiarum pulvere præsumeret maculare: proinde ad extremam horam veniens, anno Domini M.CCXXI. dormivit in pace sepultusque est ibidem. Ordinem vero Fratrum Minorum incepit beatus Franciscus in civitate Asisii ubi et oriundus fuit: qui cum audiret die quadam ea quæ dominus discipulis suis ad prædicandum missis locutus est, statim ad universa servanda tota virtute consurgit: solvit 'calciamentum'[4] de pedibus, tunica 'una'[5] sed vili induitur, et pro corrigia mutavit funiculum, instituitque fratres juxta eandem civitatem Asisiam, apud sanctam Mariam de Portiuncula, anno Domini M.CCVI. pontificatus Innocentii tertii anno XIV.[6] a quo et confirmatus

John. A. D. 1216.

Death of St. Dominic, Aug. 6, 1221.

A. D. 1212. Order of Franciscan friars.

[1] Innocent III. died on the 16th or 17th of July, 1216.

[2] Cencio Savelli, a cardinal priest, elected on Monday the 18th, and crowned Pope on Sunday the 24th of July.

[3] Supplied from MS. Lansd.

[4] 'calciamenta,' MS. Lansd.

[5] 'sua,' MS. Cott. Tib.

[6] The year 1206 comprehended the 8th and 9th of Innocent's pontificate.

John.
A. D. 1212.

The Great Gloss of Accursius.

'erat'[1] ordo ille. Habuit etiam fratres in 'Rycardyna'[2] juxta Bononiam quibus contulerat mansiunculam dominus Accursius Magnus,[3] qui fecit novam glossam in jure civili, super 'omnia'[4] quinque volumina. Istum beatum Franciscum multi nobiles et ignobiles, clerici et laici, spreta seculari pompa secuti sunt, ejus vestigiis adhærentes; quos pater sanctus docuit evangelicam perfectionem implere, paupertatem apprehendere, et per viam sanctæ simplicitatis incedere. Scripsit præterea evangelicam regulam sibi et suis fratribus habitis et habendis, quam dominus papa Innocentius tertius confirmavit; cumque ad dies jam appropinquasset extremos, longa infirmitate confectus, super nudam humum poni se fecit, et convocatis fratribus, et singulis manus imponens, omnibus simul in fine benedixit; et instar cœnæ Dominicæ singulis panis buccellam 'divisit;'[5] invitabat, ut moris sui erat, omnes creaturas ad laudem Dei. Nam et mortem ipsam cunctis terribilem et exosam hortabatur ad laudem 'Dei,'[6] eique lætus occurrit, et ad suum invitabat hospitium, dicens, "Bene veniat soror mea mors:" ad extremam igitur horam veniens, dormivit in Domino anno ejusdem Domini M.CCXXVI. IV. die Octobris. Anno vero præcedenti scilicet 'M.CCXXIV.'[7] venerunt primo Fratres Minores in Angliam in festo beati Bartholomæi apostoli; Prædicatores vero venerant

Death of St. Francis, Sunday, October 4, 1226.

A. D. 1224. August 24.

---

[1] 'est,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[2] 'Ricardina,' MSS. Cott. Tib. and Lansdown.

[3] Francis Accorso, or Accursius, a famous lawyer, born about the middle of the 12th century, was the compiler of that vast work 'The Great Gloss of Accursius,' a collection of the opinions and decisions of lawyers and commentators on the Roman Law.

[4] Omitted in MS. Lansd.

[5] 'dimisit,' MS. Coll. Arm.

[6] Supplied from MS. Cott. Tib.

[7] 'M.CCXXV,' MS. Lansd.

prius in anno scilicet Domini 'M.CCXVII.[1] Eodem tempore anno Domini M.CCIX. beatus Hugo fit Lincolniensis episcopus. Eodem tempore anno scilicet Domini'[2] 'M.CCXIII.'[3] generale concilium Romæ 'celebratur,'[4] quod dicitur Lateranense, præsidente eidem papa Innocentio tertio.

John. A. D. 1209.

Council of Latran.

Quomodo Guerra orta est inter Regem et Barones.[5]

A. D. 1215.

Lubricity of King John.

Rex iste Johannes suam semper continuando tyrannidem, multos magnatum suorum ad iracundiam provocavit, qui cum in specie corporis candorem femineum videretur excedere, carnis tamen munditiam in ipsa carne non tenuit, in libidinem namque pronior conjugalem modum excessit, et incredibili luxu femineo fretus, magnatum omnium uxores et dominas concupivit, deridendo maritos earum post perpetrata flagitia. Quod quidem extitit principium et origo universalis guerræ, et seditionis magnæ; fuit enim eodem tempore inter commensales regis nominatissimus baro et strenuissimus miles Eusta-

---

[1] 'M.CCXVI,' MS. Lansd.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

[3] 'M.CCXIIII.' MS. Cott. Tib. This council was held from the 11th to the 30th of November, 1215.

[4] 'celebratum est,' MS. Lansd.

[5] Respecting the commencement of the war between King John and his barons, and, consequently, the origin of the Great Charter, historians differ. Roger de Wendover informs us that the accidental discovery of the charter of Henry I. by Archbishop Langton, suggested it to the Barons to demand a new charter; which, although adopted by most of our modern historians, is incorrect. (See Blackstone's Introd. Chart. p. vii.) Our author in his account of the origin of this dispute is supported by Knyghton, Robert of Gloucester, and Ralph of Coggeshale who informs us that the King had caused Eustace de Vesci and Robert Fitzwalter to be outlawed, seized their lands, and demolished their castles. The mandate sent by Pope Innocent III. to Eustace de Vesci, and preserved in Rymer's Fœdera, supports this statement, and is of great weight, being a contemporary document.

John.
A. D. 1215.

chius de Vescy[1] habens uxorem[2] pulcherrimam 'et castam:'[3] quam cum ipse rex ultra modum concupisceret, nec potuit ad eam attingere, eo quod per dominum suum a conspectu ipsius longius tenebatur, et gratis, 'contigit'[4] dum quadam die simul in mensa sederent rex et Eustachius vidit rex annulum in digito ejus et apprehendit eum, dicens se habere consimilem lapidem quem eodem artificio vellet in auro concludi; At ille nihil mali suspicans accommodavit eum regi: rex vero accito confestim puero misit eum cum annulo ad uxorem Eustachii, qui diceret ei ex parte ejusdem domini sui quod cum festinatione veniret ad eum Londonias, si eum unquam videre vellet in vita, eo quod infirmabatur ad mortem. At illa, viso annulo, confestim properavit, credens esse 'vera'[5] quæ dicebantur ei; contigit 'modo'[6] die quadam dum spatiatum iret dominus ejus a casu obviavit ei, et ea visa admirans ait, "Quid agis hic, O domina 'mi?'"[7] At illa rei seriem pandens ostendit ei annulum suum; qui regis fraudem sciens, ait, "Dolose," inquit, "vocata es ut illuderet tibi rex: nunc ergo ornata in veste tua lotrice vel meretrice aliqua quæ ingrediatur ad regem loco tui, tu absque ulla dilatione revertere in locum unde venisti." Quo facto, die quadam dum confabularentur 'ad invicem'[8] rex et Eustachius, et gloriaretur rex in operibus suis pessimis, ait rex, "Pulchram habes, O Eustachi, dominam et nocturno silentio bene

---

[1] Eustace de Vesci was one of the twenty-five barons appointed to enforce the observance of Magna Charta.

[2] This lady was Margaret, daughter of William the Lion, King of Scotland.

[3] Omitted in MS. Lansd.

[4] 'contigit enim,' MS. Lansd.

[5] Omitted in MS. Coll. Arm.

[6] 'vero,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[7] 'mea,' MS. Cott. Tib.

[8] Omitted in MSS. Lansd. and Cott. Tib.

John. A. D. 1215.

placentem:" cui Eustachius, "Et quomodo nosti, O rex?" et ille, "Cognovi jam et expertus sum:" at ille, "Non 'ita,'[1] rex, non enim habuisti uxorem meam; sed loco sui 'horrendam'[2] meretricem 'et'[3] lotricem." Iratusque rex addito juramento comminatus est ei mortem, et cum in eum 'exurgere'[4] vellet prosiluit ab eo, et in recedendo a rege versus partes boreales domos suas proprias una cum maneriis regiis in via demolivit: adjunctique sunt ei multi magnatum, et illi præcipue quorum uxores violaverat rex; insurrexeruntque unanimiter in regem, et creverunt in populum magnum, occupaverunt castra et munitiones regias, et jura regis demoliti sunt: Londonienses etiam favebant eis et populum populo addiderunt. Rex vero Johannes interim congregato exercitu prosequebatur eos, et 'vehementiori'[5] impetu fugavit in Scotiam: at illi iterum animati resistebant regi, et retrorsum abire fecerunt: quibusdam enim eis favorem opemque præstantibus et quibusdam regi, completum est illud dominicum, "Omne regnum in se divisum desolabitur."[6] Ita enim per discursus excursusque hinc inde hostiles rapinis et incendiis paulatim dilaniata et attenuata est Anglia, ut ex regno florentissimo infelicissimum videretur et desolatum. Jam omnis regii nominis terror, jam omnis disciplinæ publicæ vigor in ventum abierat; et sublato legum metu, libido et 'licentia'[7] æquis passibus currebant, malisque quotidie crebrescentibus jam versa erat in luctum ecclesiæ cithara, et populus gemens sub jactura multiplici ululabat. Cum

Eustace de Vesci and other barons revolt.

They are joined by the Londoners.

Civil war commences

[1] 'ita est,' MS. Lansd.
[2] Omitted in MS. Cott. Tib.
[3] 'pro,' MS. Coll. Arm.
[4] 'insurgere,' MS. Cott. Tib.
[5] 'vehementi,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.
[6] S. Matth. xii. 25; S. Luke, xi. 17.
[7] 'luxuria,' MS. Cott. Tib.

John. A.D. 1215.

ergo rex et barones jugi discordia disceptarent, quandoque partes æquabantur 'quandoque'[1] 'præstabat'[2] 'altera,'[3] fortunæ tamen 'mobilitatem'[4] quantum ad exitium singulare experti non sunt quoad omnia: tres vero comites, scilicet Cestriæ, Albemarliæ, et de Warrewyk obsederunt interim Montem Sorellum[5] per VII. hebdomadas, et supervenientibus baronibus secesserunt usque Notyngham, ubi congregato exercitu perrexerunt inde Lincolniam, junctique regalibus qui ibidem aderant, castrum fortiter machinis ligneis oppugnaverunt: quod cum domina Nicholaa[6] quondam domini Gerardi de 'Canevyle'[7] diu cum suis validissime defendisset, in fine tamen prævaluerunt regales, et obtenta victoria quosdam ex baronibus qui ibidem aderant gladio peremerunt, et quosdam abduxere captivos, civitatem ipsam spoliantes, et cives ipsius in captivitatem redigentes: vulgus etiam ignobile et filii Belial de matrice ecclesiæ fecerunt stabulum, introducentes equos et pecudes, et non verentes sed deturpantes præsepe Domini sui. Quibus ita peractis perrexerunt regales cum captivis suis ad Montem Sorellum, et castrum illud deditione ceperunt, Wintoniam etiam cum castro et quasdam alias munitiones in patria 'illa'[8] adepti sunt, in fine acies suas dirigentes

Lincoln and other places surrender to the royal troops.

---

[1] 'quamque,' MS. Coll. Arm.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] 'vero non,' MS. Lansd.

[4] 'nobilitatem,' MSS.

[5] Mount Sorrel, Leicester. Camden states that the original name of the town was Mount Soar Hill, and that it was so denominated from being built on a steep and rugged hill overlooking the river Soar.

[6] We find the following curious entry concerning this lady in the Fine-Rolls, 2 Johan. m. 20. Nicholaa uxor Gerardi de Canvilla dat domino regi LX. marcas et unum palfredum ne filia sua compellatur ad se maritandum et si voluerit maritare, nulli nubat qui sit contra voluntatem domini regis.

[7] 'Caneville,' MS. Lansd.

[8] Supplied from MS. Lansd.

Londoniis ut oppugnarent civitatem, quam tamen ingressi non sunt. John. A. D. 1215.

Barones miserunt pro Filio Regis Franciæ.

A. D. 1216.

Sane inter partes, ut dictum est, diu multumque certatum est alternante fortuna, nam nunc hos 'nunc illos'[1] variis successibus 'illudebat.'[2] In quodam enim conflictu apud Castrum Bernardi corruit ille nobilis vir Eustachius de Vesci; videntes autem barones se non proficere ad votum mutuo loquebantur ad invicem dicentes, "Quid faciemus de isto rege iniquo? si sic dimiserimus eum delebit nos et populum nostrum: expedit ergo ut deleatur a solio regni sui, nolumus enim de cætero eum regnare super nos." Unde communicato consilio miserunt nuncios[3] ad Lodowicum filium regis Franciæ, rogantes ut cum omni festinatione veniret et regnaret super eos, promittentes in primo adventu suo civitatem Londoniarum se ei liberare, et homagia et fidelitates facere et jurare; qui coronam Angliæ sitiens et ad tantam dignitatem anhelans cum immenso exercitu regnum Angliæ 'hostiliter'[4] ingressus est; piratæ tamen 'regis'[5] multos ex suis et magnates aliquos in mari peremerunt: occurreruntque ei multi barones sed non omnes, et eum cum immenso gaudio susceperunt, homagia facientes 'ei'[6] et fidelitatem jurantes. In primo 'autem'[7] adventu suo velut mitissimus agnus consilio baronum usus est, sed introducta Francorum potentia, de qua confidebat, non tan-

Death of Eustace de Vesci.

The Barons offer the crown to Prince Louis.

He enters England with a large army,

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'elidebat,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[3] Saher de Quincy, Earl of Winchester, and Robert Fitzwalter. Roger de Wendover, iii. 359.

[4] Omitted in MS. Cott. Tib.

[5] 'regiæ,' MS. Cott. Tib.

[6] Supplied from MS. Lansd.

[7] 'enim,' MS. Lansd.

John. A. D. 1216.

tum consilium sed et personas Anglorum sprevit et contempsit: optimates etiam sui deridebant et illudebant magnatibus terræ, et in tantam superbiam erecti sunt quod per potentiam propriam omnia vellent 'opprimere'[1] et habere; vastaveruntque igne et gladio per dietas 'modicas'[2] usque dum venirent Lincolniam. Indignatique magnates terræ recesserunt ab eo, nescientes tamen qua parte se diverterent, eo quod personam regis haberent exosam.

and lays waste the country.

Many Barons desert him.

De Morte Regis Johannis.

King John repairs to Swineshead Abbey.

Interim justo Dei judicio, qui suis temporibus malitiæ finem 'imposuit,'[3] contigit sic, dum rex ipse Johannes ad monasterium de Swyneshed[4] quod a sancto Botulpho distat per quinque milliaria, hospitandi causa declinaret, 'audivit'[5] abbatem ejusdem loci pulchram habere sororem priorissam cujusdam loci propinqui, accensusque 'ex more libidine'[6] misit satellites suos ut eam adducerent ad se: quod cum audisset abbas frater ejus, tristis admodum effectus est, noluitque a fratribus consolationem recipere: cui dixit unus ex conversis suis qui curam hospitii gerebat et familiaris et notus domino regi, "Quid habes, pater, cur decidit vultus tuus et tristior solito est facies tua?" cui abbas, "Sororem," inquit, "meam sponsam Christi quam dilexi proponit deturpare rex:" at ille, "Ignosce mihi, pater, et ora pro me, et auferam vitam iniqui a terra et timorem ipsius a conversatione

[1] 'opprimendo,' MS. Coll. Arm.

[2] 'non modicas,' MS. Cott. Tib.

[3] 'imponit,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[4] A Cistercian abbey in Lincolnshire founded by Robert de Greslei in 1134.

[5] 'audivit enim,' MS. Lansd.

[6] 'more libidinis,' MS. Lansd.

John. A. D. 1216.

hominum:" cui 'abbas'[1] ille, "Vellem quidem hoc, fili mi, non tamen licet in personam regis manum extendere." Processit itaque conversus et tulit pyra nova, quibus ipsum regem libenter vesci sciebat, apposuitque venenum in singulis, præter tria quæ cum cæteris reposita optime denotabat, dumque rex sederet in mensa et confabularetur cum suis in his quæ acciderant, accepto uno pane non quidem ut dominicam cœnam faceret, sed ut in perniciem suam loqueretur et mortem, quæsivit a ministris quanti esset pretii panis ille, si venditioni traderetur; 'at illi, "Valeret," inquiunt, "obolum:"'[2] et ille, "Vere," inquit, "fertilitas ista maxima fecit jam barones meos et populum meum insurgere in me; nunc autem si per annum integrum comites mihi fuerint vita et salus faciam valere panem tanti ponderis XII. obolos." Et scandalizati sunt ministri ejus in verbo isto et retrocedebant quidam eorum conjurantes cum converso in mortem ipsius. Venit itaque conversus ille et applausit regi, sicut et alias facere consueverat, et dixit ei, "Placetne tibi, O rex, comedere de fructu meo novo:" "Placet," inquit, "vade, et affer." Tulitque præparata pyra et statuit ea coram rege. Moxque lapides pretiosi qui coram rege fuerant in sudorem vertebantur. Et ait rex, "Quid attulisti, frater, numquid venenum porrexisti?" at ille, "Non venenum, O rex, sed fructum optimum:" et rex, "Comede," inquit, "de fructu tuo:" moxque apprehenso uno ex pyris cognitis comedit saporose: et rex, "Comede," inquit, "et alterum;" et comedit; "Adde," inquit, "et tertium;" et fecit sic. Nec ulterius se potuit

His death.

---

[1] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] 'Cui minister respondit, "Domine, valet obolum,"' MS. Lansd.

John. A. D. 1216.

continere rex, sed apprehenso uno ex venenatis comedit, et eadem nocte extinctus est.[1] Nec tamen periit conversus sed inter manus odientium regem dilapsus est: liberavitque Deus per mortem regis iniqui prædictam sanctimonialem 'sponsam'[2] suam a novo, ut creditur, sponso diaboli. Mortuo itaque rege et sic extincto, tandem post modicum sepultus est 'Wygorniæ,'[3] die scilicet sancti Lucæ evangelistæ anno Domini M.CCXVI. et regni sui anno 'XVII.'[4] sepultus dico est, sed non cum honore regio: quia terra quæ in operibus ejus pessimis turbata extitit nondum ad plenum pacificata quievit.

Is buried in Worcester Cathedral.

Visio cujusdam Sacerdotis post Mortem Regis Johannis.

Legend.

Sacerdos quidam qui regi Johanni familiariter adhæserat in vita sua, post mortem ejus ab amore ipsius non est ex toto separatus. Profusis enim lachrymis et precibus multiplicatis Deum frequenter exorabat, ut si ejus voluntas esset ostenderetur sibi in signo aliquo utrum cum anima domini sui judicialiter 'vel misericordi-

[1] This narration must be considered very doubtful, for John did not die until five days after his departure from Swineshead, as proved by the Itinerary. The account of his being poisoned by the monks is not recorded by any writer of the period, and appears for the first time in Thomas Wikes, who merely says it was reported the King was poisoned at Swineshead. Hemingburgh, in all likelihood, records the current tradition of his own time, in which he is followed by Knyghton and Higden, and thence by later historians. A relation far more probable is that left us by Wendover, a contemporary historian, who informs us that King John, passing from Lynn northward, lost the whole of his baggage in the Wash, escaping himself with difficulty, and by night reached the abbey of Swineshead, where he fell sick of a fever occasioned by his late mental and bodily excitement, and heightened by having partaken immoderately of peaches and new cider; on the morrow he proceeded to Sleaford Castle, and thence to Newark, where he died on the 19th of October, the night following the feast of St. Luke.

[2] 'virginem,' MS. Cott. Tib.

[3] 'Wintoniæ,' MSS. Coll. Arm. and Lansd.

[4] The XVIIIth is here intended.

ter'[1] ageretur. Cumque diu in hac voluntate permansisset, tandem in visione nocturna apparuit ei quidam vir splendidus in vestibus quasi deauratis, dicens ei, "Quid fles? Quid ploras? surge, tolle, et lege psalmum quinquagesimum primum, 'Quid gloriaris in malitia?' et ibi videre poteris quid 'meruerit'[2] dominus tuus." At ille expergefactus a somno rediit in se, et nihil boni inveniens in psalmo illo cessavit a prece sua. John. A. D. 1216.

De Filiis Regis Johannis.[3]

Quatuor habebat filios rex iste Johannes, Henricum scilicet primogenitum qui ei successit in regnum; Ricardum qui processu temporis in regem Alemanniæ electus est; Willelmum de Valentia; et Gwydonem Dysenay, qui trans mare morabantur; quintum etiam habebat clericum qui in Wintoniensem episcopum 'postea promotus est.'[4] Tres etiam habebat filias quarum una Isabella scilicet Frederico imperatori data est; altera Willelmo comiti Marescallo; et tertia, quæ 'primo'[5] castitatem voverat, non tamen susceperat velum castitatis, comiti Leicestriæ Symoni de Monte-forti conjuncta est. Unde fertur Robertum Lincolniensem episcopum quasi Children of King John.

[1] Omitted in MS. Lansd.

[2] 'meruit,' MS. Cott. Tib.

[3] King John's legitimate children, according to Sandford, were 1. Henry, who succeeded him; 2. Richard, Earl of Cornwall; 3. Johanna, married to Alexander, King of Scotland; 4. Eleanor, married first to William Marshal, Earl of Pembroke, and secondly to Simon de Montfort, Earl of Leicester; and, 5. Isabella, married to the Emperor Frederic II. His natural issue were, 1. Richard, who married Rohesia, heiress of Fulbert de Dover; 2. Geoffrey Fitzroy, who died at Rochelle; 3. Sir John Courcy; 4. Osbert Gifford, mentioned in Rot. Pat. 17 Johan 2. m. 16; 5. Oliver, mentioned in Rot. Claus. 1 Henry III., 2. m. 23, and 2 Hen. III., 1. m. 9; and 6. Joan, wife of Llewellyn, Prince of Wales.

[4] 'electus est,' MS. Cott. Tib.

[5] 'postquam,' MS. Cott. Tib.

John. A. D. 1216.

exprobrando dixisse eidem; "Nunquam gaudebis de tua progenie nec in ea lætaberis, quoniam matrimonium Dei contempsisti pro nuptiis hominis." Et sic quidem contigit ut patet in sequentibus.

Obiit Galfridus Eborum Archiepiscopus.

Death of Geoffrey Archbishop of York.

Death of Pope Innocent III.

Eodem tempore obiit Galfridus Eborum episcopus;[1] cui successit Walterus de Grey, consecratus in anno Domini 'M.CCXV.'[2] Eodem etiam tempore scilicet anno Domini M.CCXVI. obiit Innocentius papa tertius; cui successit Honorius.

Ab ordine vero priore non 'recedentes,'[3] ordinavimus sic; ut ab Henrico tertio tertius liber incipiat: et bene dico 'tertium,'[4] quia licet quartus posset nominari respectu Henrici tertii, qui in vita patris sui Henrici secundi coronatus, diadema ad modicum gessit; verum quia ante patrem defunctus est, nec patri successit in regnum; ideo nec tertium voco, nec regale nomen nec ei dignitatem ascribo.

Explicit Liber Secundus.

---

[1] This prelate died on Tuesday the 18th of December, 1212.

[2] 'M.CCXVI,' MS. Cott. Tib. Walter de Grey dated his prelacy from the 11th of November, 1215, as appears from a roll still existing in York Cathedral. Drake, Eccles. History of York. And a rescript of Pope Innocent to this Archbishop, dated at Viterbo on the 14th of May, 1216, may be seen in the York Register, ff. 17—18. Le Neve, however, states that he was translated from Worcester on the 27th of March, 1216.

[3] 'recedentes in scribendo,' MS. Lansd.

[4] Supplied from MS. Lansd.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

De Primordiis Regis Henrici Tertii.

Henry III. A.D. 1216. Accession of Henry III.

SUBLATO de medio rege, comes Marescallus,[1] vir magnæ auctoritatis et sani consilii, amicabiliter vocavit ad se certo die multos comites et quosdam barones, et apprehenso 'puero Henrico,'[2] filio regis Johannis, qui nondum ætatis suæ IX.[3] annum compleverat, statuit eum in medio eorum, et dixit, "Ecce rex 'noster!'"[4] adjecitque, "Charissimi mei, etsi patrem istius propter mala ejus opera persecuti sumus, et juste; iste tamen puer parvulus 'et innocens'[5] est ab operibus patris; verum quia 'peccatum et culpa'[6] suos ligare debent auctores, et in verbo Domini, "Filius non portabit iniquitatem patris,"[7] ignoscendum est parvulo isti, et teneræ compatiendum ætati: nunc autem quia filius regis est, et futurus dominus noster, regnique successor, venite et constituamus eum nobis in regem, et ejiciamus a terra nostra Lodowicum filium regis Franciæ et gen-

---

[1] William Marshal, Earl of Pembroke.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] Henry was born on the 1st of October, 1207, according to the Annales Waverlei., Rer. Ang. Script. ii. 169. Robert of Gloucester, however, informs us otherwise,

"Henri his eldoste sone ibore
was in this wo,
As in tuelf hundred ȝer and
eiȝte and nammo."

This coincides with Hemingburgh, who states that he was in his ninth year when crowned King of England.

[4] 'vester,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[5] 'innocens,' MS. Lansd.

[6] 'peccata et culpæ,' MS. Lansd.

[7] Ezekiel, xviii. 20.

Henry III. A. D. 1216.

tem suam, auferamusque opprobrium terræ nostræ, et disrumpamus jugum servitutis iniquæ." Ad hæc comes Gloucestriæ, "Et quomodo poterimus hæc facere? vocavimus enim eum et fidelitatem ei fecimus:" cui ille, "Possumus," inquit, "et debemus, quoniam fidelitatibus nostris abusus est; vocavimus enim eum et 'voluimus'[1] eum præfecisse, sed in superbiam jam erectus sprevit et despexit nos; et si dimiserimus eum sic subvertet nos et terram nostram, erimusque quasi opprobrium hominum et abjectio plebis suæ:" ad hæc quasi divinitus inspirati conclamabant omnes, "Fiat sic, fiat rex, fiat rex!" statueruntque diem coronationis suæ, diem scilicet apostolorum Simonis et Judæ, quo die Londoniis[2] coronatus est et in regem consecratus, astante archiepiscopo Cantuariensi Stephano, per manus Galli apostolicæ sedis legati, cujus consilio et admonitione idem rex cruce signatus est in festo Omnium Sanctorum[3] eodem anno scilicet M.CCXVI.

His coronation, Friday, October 28.

He takes the Cross, Tuesday, November 1.

Triumphavit apud Lincolniam et ejecti sunt Franci.

A. D. 1217.

Moxque consiliarii novi regis, congregato ex universis provinciis exercitu copioso, occurrerunt Lodowico et baronibus qui cum eo erant apud Lincolniam in anno sequenti,[4] et commisso ibidem gravi prœlio cæsi sunt multi 'ex parte

Fair of Lincoln.

[1] 'volumus,' MS. Coll. Arm.

[2] Henry was crowned at Gloucester. Annales Margan. Rer. Ang. Script. ii. 16; Chron. T. Wikes, Rer. Ang. Script. ii. 38; Annales Waverlei., Rer. Ang. Script. ii. 182; Roger de Wendover, iv. 1.

[3] This ends the section in MS. Coll. Arm., the next commencing thus,—'Eodem anno scilicet M.CCXVI. moxque consiliarii.'

[4] This battle was fought on Saturday, May 20. Rad. de Coggeshale. Recueil des Hist. de la France, xviii. 113.

Henry III. A.D. 1217.

Lodowici,"[1] et 'magnatum'[2] plures 'captivati,'[3] fugientibus cæteris qui per velocem fugam se salvare poterant; captusque est Lodowicus[4] filius regis Franciæ, cum multa fecisset 'mala'[5] vastassetque plurima usque Lincolniam, et tunc adimpletum est verbum patris sui quod nunciis ejusdem filii jamdudum dixerat: cum enim quæsissit a nunciis ubi filius ejus esset in Anglia, responderunt, "Apud Stanfordiam:" et ille, "Num," inquit, "habet castrum 'Doverniæ?'"[6] at illi, "Non:" et intulit rex: "Per brachium sancti 'Jacobi'[7] non habet filius meus unum terræ pedem in Anglia." Et tandem, sedato furore, ait idem Lodowicus, "Domini charissimi, ab initio in terram vestram non veni gratis, sed vocastis me; nunc autem si corpore meo abusi fueritis ut morti tradar, dicetur de vobis quia seduxistis me; sed facite mecum, rogo, misericordiam vestram, et cum salvo conductu dimittite me ut revertar, faciamque vobis juramentum quod nunquam terram hanc ingrediar, nec vobis nec alicui vestrum unquam molestus existam." At illi adquieverunt ei, et, accepto juramento usque ad mare conduxerunt, reversusque est in terram suam, strenuitatem Anglicanæ militiæ sic expertus. Rex vero novus qui patri

Prince Louis agrees to abandon all claims on England, and returns to France.

[1] Supplied from MS. Cott. Tib.

[2] 'magnatorum,' MS. Coll. Arm.

[3] 'captivitati,' MS. Coll. Arm.

[4] At the time of this battle Louis was making a fresh attempt to seize Dover Castle; the troops at the Fair of Lincoln being commanded by Thomas, Comte du Perche, who fell in the engagement. It does not appear that the French Prince was taken prisoner; though, hearing of the defeat of his forces, he retired to London, and, seeing his affairs everywhere decline, he sued for peace. This was granted; and, a treaty being drawn up on the 11th of September, Louis received absolution from the legate, and set sail for France. Rad. de Coggeshale, Recueil des Hist. de la France, xviii.113; Anon. Contin. of Hoveden, ib. 185; Chron. Rotomag. ib. 361; Rymer Fœdera, i. 148.

[5] Omitted in MS. Coll. Arm.

[6] 'Doveriæ,' MS. Cott. Tib.

[7] 'Petri,' MS. Cott. Tib.

Henry III. A. D. 1217.

Character of Henry III.

barbaro impubes successit præventus est a Deo in benedictionibus dulcedinis; nam a teneris innocentiæ suæ annis 'superni amoris fervorem'[1] concepit: in tota vita sua titulo humilitatis et innocentiæ, puritate conscientiæ, morum suavitate et gravitate ita excelluit 'ut'[2] inter prædecessores suos, quibus solo nomine regio congruebat, 'quasi sanctus, et inter homines quibus imperabat terrenus quidem angelus, videretur.'[3]

'Quomodo Tyrannus occiditur in Mari cum suis.'[4]

Naval engagement.

In primordiis istius novi regis erat quidam tyrannus ex Hispania cognomine 'Monachus;'[5] hic cum multas exegisset prædas, multaque loca suo subjugasset imperio tandem anhelavit ad regnum Angliæ conquærendum. Cumque quæsisset a suis qualis esset terra, et quis rex, 'respondissentque ei,'[6] "Terra quidem optima et ejus rex puer parvulus," confestim subintulit, "Dignius quidem est puerum regi quam regere; quomodo regere 'potest,'[7] cui regi necesse est? eamus ergo et deponamus eum." Statimque magna classe congregata cum immenso apparatu et exercitu Angliam appetiit, et cum esset in mari adhuc longe a terra cognovissentque marinarii de portubus adventum

[1] 'superni amore fervorem,' MS. Coll. Arm.; 'superni regis amorem favoremque,' MS. Cott. Tib.

[2] 'nec,' MS. Coll. Arm.

[3] 'quasi sanctus, et inter homines imperabat, et terrenus quidem angelus videretur,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'Quomodo tyrannus Hispanus voluit usurpare regnum Angliæ,' MS. Lansd.

[5] 'Monachi,' MS. Coll. Arm. Hemingburgh here alludes to a naval engagement between a French fleet, coming to the assistance of Prince Louis, under the command of Eustace the Monk, a noted pirate, and the ships of the Cinque Ports. See Roger de Wendover, iv. 27—30, where the whole affair is accurately detailed, also the authorities cited in the fourth note of preceding page.

[6] 'respondissent ei,' MS. Coll. Arm.

[7] Omitted in MS. Coll. Arm.

ejus et timuissent eum eo quod multa mala prædicabantur de hoc homine, dixerunt inter se, "Si applicaverit tyrannus iste vastabit omnia, eo quod terra præmunita non est, et longe distat a nobis rex cum auxilio suo; ponamus ergo in manibus nostris animas nostras et aggrediamur eos dum adhuc in mari sunt, quoniam virtus 'eorum modo minima est, et veniet'[1] nobis auxilium de excelso:" et intulit unus cujus edicto cæteri favebant, "Estne vestrum aliquis qui hodie pro Anglia mori paratus est?" et ait unus, "Ecce ego;" at ille, "Tolle," inquit, "tecum securim, et cum videris nos cum nave tyranni congredi, statim navis ipsius malum ascende, et vexillum quod in altum erigitur deprime, ut sic dispergantur et pereant cæteræ naves dum ducem non habeant neque præcessorem;" festinanter itaque conscenderunt naves suas, et laxatis ad ventum velis cum immenso impetu irruerunt in hostes; tradiditque Dominus eos in manus eorum, et, multis submersis et peremptis,[2] reversi sunt cum gaudio et præda magna, et salvatus est puer et novus rex per puerum Jesum regnantem in secula. Unde fertur ipsum novum regem 'dum'[3] die quadam coram altari beatæ virginis 'Mariæ'[4] et filii sui regis assisteret, tale verbum protulisse, "Rogo te puerum regem 'ut'[5] me regem puerum de cætero regas et defendas."

Henry III. A. D. 1217.

[1] 'eo modo minima et venit,' MS. Coll. Arm.; 'eorum minima et veniet,' MS. Cott. Tib.

[2] Amongst the dead was Eustace himself, who, after a severe struggle, falling into the hands of the English, was slain by Richard, a bastard son of King John.

[3] 'cum,' MS. Lansd.

[4] Supplied from MS. Lansd.

[5] 'et,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry III. A. D. 1219.

Affairs of the Holy Land.

Quomodo Christiani in Terra Sancta profecerunt et defecerunt.

Capture of Damietta, Tuesday, November 5.

Anno Domini M.CCXIX. et regni regis Henrici quarto, a Christianis 'nostris'[1] capta est Damiata civitas validissima et diu obsessa, mense scilicet Novembri, in qua repertus est ingens auri et argenti thesaurus, et armorum copia et farris abundantia magna; 'factusque'[2] est in castris Saracenorum horror et confusio, et amara mentium conturbatio. In populo quidem Dei lætitia magna sed brevis quidem; nam in superbiam erecti gratia Dei abusi sunt, et ideo, 'peccatis'[3] exigentibus, conversa est lætitia in luctum, et organa eorum in voces flentium. Dum enim exirent incaute ad obsidendum civitatem Thaer, inundatæ sunt aquæ fluminis, et creverunt in immensum, ita quod reverti non poterant cum sibi deficerent necessaria. Propter quod in mortis articulo positi pacem qualem poterant adepti sunt: inierunt enim cum hostibus treugas septennales et Damiatam reddiderunt, captivis etiam utrinque liberatis, et sancta cruce, ut aiunt, Christianis liberata. Eodem anno[4] beatus Thomas Cantuariensis translatus est, nonas scilicet Julii, et sanctus Hugo[5] Lincolniensis episcopus canonizatus est.

A. D. 1223. Translation of St. Thomas, July 7.

Wallenses rebellarunt et Lewlinus fecit Homagium.

Llewelyn Prince of Wales rebels.

Anno Domini M.CCXXIII. et regni regis Henrici octavo[6] Leulinus princeps Walliæ quorundam

[1] 'nostris in Oriente,' MS. Lansd.

[2] 'factaque,' MSS. Coll. Arm. and Lansd.

[3] 'pactis,' MS. Cott. Tib.

[4] Wendover places the translation of St. Thomas in 1220, indiction 8, which I consider correct. Knyghton, however, gives 1219, and the Biographia Britannica, 1221.

[5] St. Hugh, bishop of Lincoln, canonized, August 27.

[6] The former part of this section refers to the seventh year of

Henry III. A.D. 1223.

'potentum'[1] 'pravo'[2] fretus consilio, sperans eorundem auxilium, 'sed'[3] frustra, valiturum, insurrexit atque levavit manum suam contra Henricum regem suscitando guerram gravem, et seditionem magnam; nam villas plurimas ipsius regis rapina et incendio consumpsit, homines plurimos interemit gladio, et castella fidelium suorum quasi in planiciem redigens solotenus prostravit. Quibus cognitis, rex congregato exercitu et consilio fretus Cantuariensis archiepiscopi, qui ei fideliter et efficaciter succurrebat, declinavit ibidem. Cumque sui multas exegissent prædas et Willelmus comes Marescallus[4] 'multas terras'[5] ejusdem Leulini et castella plurima invasisset, pœnituit ipse Leulinus, cernensque 'ipsum'[6] potentia imparem et longe viribus inferiorem, pacem licet invitus postulavit: quæ quidem donabatur ei, sed conditione gravi; fecit enim homagium regi cum optimatibus suis, et totam terram quam Willelmus Marescallus ab eo invaserat et jam quasi vi possidere inceperat cum castellis et omnibus pertinentiis suis eidem Marescallo pacifice possidendam concessit et quietam clamavit in perpetuum; damnumque quod regalibus intulerat se restauraturum in omnibus obligavit,[7] datis ad hoc obsidibus multis de nobilioribus terræ suæ, exceptis tamen interfectis, quos vivificare non 'potuit.'[8] Quibus sic peractis recessit ab eo rex; et in Angliam reversus, natale Domini tenuit apud 'Northampton'[9] ubi consilio et auxilio

An English army invades his territory.

He submits and does homage.

The king keeps his Christmas at Northampton.

the king's reign, the latter to the eighth.

[1] 'potentium,' MS. Lansd.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] 'licet,' MS. Lansd.

[4] William Marshal, Earl of Pembroke, succeeded to the dignities of his father in 1219. He died in 1231.

[5] 'multam terram,' MS. Lansd.

[6] 'se,' MS. Lansd.

[7] The charter of agreement is preserved in the Rot. Pat. 7 Hen. III. m. 2. dorso.

[8] 'poterat,' MS. Lansd.

[9] 'Norhampton,' MSS. Lansd. and Cott. Tib. Matthew of Westminster says the king kept

Henry III. A. D. 1223. memorati Cantuariensis archiepiscopi reddita sunt ei fere omnia castra 'sua'[1] ad proprium jus regium pertinentia, et gratia Dei sic operante per industriam archipræsulis factum est hoc subito et in pace quod vix proficere posset rex cum armata manu et tempore longo. Sequenti autem anno Willelmus Marescallus duxit in uxorem sororem regis Henrici.[2] Eodem anno prædicto obiit Philippus rex Franciæ II.[3] idus Julii, cui successit Lodowicus.

Marriage of the Earl of Pembroke with King Henry's sister.

Death of King Philip, Friday, July 14.

Quomodo Rex Henricus concessit suis Magnam Cartam.[4]

A. D. 1225.

Confirmation of Magna Charta.

Anno Domini M.CCXXIV. et regni regis Henrici IX. idem rex de consilio magnatum suorum, et cleri, et populi, concessit et confirmavit omnibus fidelibus suis hanc subscriptam Magnam Cartam Libertatum, perpetuis temporibus tenendam et observandam.

---

his Christmas at Northampton in 1224, and our author probably intends the same, for he says the Earl of Pembroke married anno sequenti, which marriage, we know from contemporary documents, occurred in the 10th of Hen. III. (1225—26.)

[1] Omitted in MS. Lansd.

[2] This lady was Eleanor, second daughter of King John. Her marriage with the earl took place in the 10th of Hen. III. (1225—1226) Pat. 10 Hen. III. n. 1. dorso; but he deceasing in 1231, the king, in 1238, gave her to Simon de Montfort, Earl of Leicester, and their nuptials were celebrated at St. Stephen's, Westminster, on the 7th of January. Earl Simon falling in open rebellion at the battle of Evesham in 1265, his countess retired from England, and died in the nunnery of Mortarges, in France. Rot. Claus. 19 Hen. III. m. 1; Rot. Pat. 28 Hen. III. and 45 Hen. III. 20 Julii n. 17; Matth. Paris, 465.

[3] *i.e.* pridie.

[4] The Magna Charta and the Charta de Foresta are printed from exemplars under the great seal preserved in Durham Cathedral, which have been somewhat obliterated by accident and time; in the few instances where words have been lost, they are supplied from entries in the Ledger-books of the cathedral: a facsimile of the exemplar of Magna Charta is given in vol. i. of the Statutes of the Realm, ed. 1810. The foot notes are the collation of the Charters of Inspeximus, 25 Ed 1., from the Statute Roll in

Magna Carta Libertatum.

Henry III. A. D. 1225.

Magna Charta.

Henricus,[1] Dei gratia, rex Angliæ, dominus Hyberniæ, dux Normanniæ, Aquitaniæ, et comes Andegaviæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, comitibus, baronibus, vicecomitibus, præpositis, ministris, et omnibus ballivis et fidelibus suis præsentem cartam inspecturis, salutem. Sciatis quod nos intuitu Dei, et pro salute animæ nostræ et animarum antecessorum et successorum nostrorum, ad exaltationem sanctæ ecclesiæ, et emendationem regni nostri, spontanea et bona voluntate nostra dedimus et concessimus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, comititibus, baronibus, et omnibus de regno nostro, has libertates subscriptas, tenendas in regno nostro Angliæ in perpetuum. Imprimis concessimus Deo, et hac præsenti carta nostra confirmavimus pro nobis et hæredibus nostris in perpetuum, quod Anglicana ecclesia libera sit et habeat omnia jura sua integra et libertates suas illæsas. Concessimus etiam 'omnibus'[2] liberis hominibus regni nostri, pro nobis et hæredibus nostris in perpetuum, 'omnes'[3] libertates subscriptas, habendas et tenendas eis et hæredibus suis de nobis et hæredibus 'nostris.'[4] Si quis comitum vel baronum nostrorum sive aliorum tenentium de nobis in capite per servitium militare mortuus fuerit, et cum decesserit hæres

the Tower of London. The variations of Hemingburgh are given in an Appendix at the end of the volume.

[1] Edwardus Dei gratia rex Angliæ dominus Hyberniæ et dux Aquitaniæ, omnibus ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem. Inspeximus Magnam Cartam domini Henrici quondam regis Angliæ patris nostri de libertatibus Angliæ in hæc verba. Henricus, &c. Rot. Stat. 25 Ed. I. in Turr. Lond.

[2] 'et dedimus omnibus.'

[3] 'has.'

[4] 'nostris imperpetuum.'

Henry III. A. D. 1225.

Magna Charta.

ejus plenæ ætatis fuerit et relevium debeat, habeat hæreditatem suam per antiquum relevium, scilicet hæres vel hæredes comitis de 'baronia comitis integra'[1] per centum libras; hæres vel hæredes baronis de baronia integra per centum 'libras;'[2] hæres vel hæredes militis de feodo militis integro per centum solidos ad plus, et qui minus 'debuerit'[3] minus det, secundum antiquam consuetudinem feodorum. Si autem hæres alicujus talium fuerit infra ætatem, dominus ejus non habeat custodiam ejus, nec terræ suæ, antequam homagium ejus ceperit, et postquam talis hæres fuerit in custodia, cum ad ætatem pervenerit, scilicet viginti et unius anni, habeat hæreditatem suam sine relevio et sine fine; ita tamen quod si ipse dum infra ætatem fuerit fiat miles, nihilominus terra remaneat in custodia dominorum suorum usque ad terminum prædictum. Custos terræ hujusmodi hæredis, qui infra ætatem fuerit, non capiat de terra hæredis nisi rationabiles exitus, et rationabiles consuetudines, et rationabilia servitia, et hoc sine destructione et vasto hominum 'vel'[4] rerum. Et si nos commiserimus custodiam alicujus talis terræ vicecomiti, vel alicui alii qui de exitibus terræ illius nobis debeat respondere, et ille destructionem de custodia fecerit vel vastum, nos ab 'illo'[5] capiemus emendam, et terra 'committetur'[6] duobus legalibus et discretis hominibus de feodo illo, qui de exitibus 'nobis'[7] respondeant, vel 'ei cui eos'[8] assignaverimus; et si dederimus vel vendiderimus alicui custodiam alicujus talis terræ, et ille destructio-

[1] 'comitatu integro.'
[2] 'marcas.'
[3] 'habuerit.'
[4] 'et.'
[5] 'eo.'
[6] 'committatur.'
[7] 'terræ illius nobis.'
[8] 'illi cui illos.'

Henry III. A. D. 1225. Magna Charta.

nem inde fecerit vel vastum, amittat 'ipsam'[1] custodiam, et tradatur duobus legalibus et discretis hominibus de feodo illo, qui similiter nobis respondeant, sicut prædictum est. Custos autem quamdiu custodiam terræ 'habuerit'[2] sustentet domos, 'parcos,'[3] stagna, molendina, et cætera ad terram illam pertinentia de exitibus terræ ejusdem, et reddat hæredi cum ad plenam ætatem pervenerit terram suam totam instauratam de carucis et 'omnibus'[4] aliis rebus, ad minus 'secundum quod'[5] illam recepit. Hæc omnia observentur de custodiis archiepiscopatuum, episcopatuum, abbatiarum, prioratuum, ecclesiarum, et dignitatum vacantium, quæ ad nos pertinent, excepto quod hujusmodi custodiæ vendi non debent. Hæredes maritentur absque disparagatione. Vidua post mortem mariti sui statim et sine difficultate aliqua habeat maritagium suum et hæreditatem suam, nec aliquid det pro dote sua, 'vel'[6] pro maritagio suo, vel pro hæreditate sua, quam hæreditatem maritus suus et ipsa tenuerunt 'die'[7] obitus ipsius 'mariti;'[8] et maneat in capitali messuagio 'ipsius'[9] mariti sui per quadraginta dies post obitum 'ipsius'[9] mariti sui, infra 'quos'[10] assignetur ei dos sua, nisi prius ei fuerit assignata vel nisi domus illa sit castrum, et si de castro recesserit statim provideatur ei domus competens in qua possit honeste morari quousque dos sua ei assignetur, 'sicut'[11] prædictum est; et habeat rationabile estoverium suum interim de communi; assignetur autem ei pro dote sua tertia pars totius terræ mariti sui, quæ sua

---

1 'illam.'
2 'hujusmodi habuerit.'
3 'parcos, vivaria.'
4 'de omnibus.'
5 'sicut.'
6 'nec.'
7 'simul die.'
8 'mariti sui.'
9 Omitted.
10 'quos dies.'
11 'secundum quod.'

Henry III. A. D. 1225.

Magna Charta.

fuit in vita sua, nisi de minori dotata fuerit ad ostium ecclesiæ. Nulla vidua distringatur ad se maritandam dum vivere voluerit sine marito, ita tamen quod securitatem 'faciet'[1] quod se non maritabit sine assensu nostro, si de nobis tenuerit, vel sine assensu domini sui, si de alio tenuerit. Nos vero vel ballivi nostri non seisiemus terram aliquam 'nec'[2] redditum pro debito aliquo quamdiu catalla debitoris præsentia 'sufficiant'[3] ad debitum reddendum, et ipse debitor paratus sit inde satisfacere: nec plegii ipsius debitoris distringantur quamdiu ipse capitalis debitor sufficiat ad solutionem 'debiti.'[4] Et si capitalis debitor defecerit in solutione debiti, non habens unde reddat, aut reddere nolit cum possit, 'plegii respondeant pro debito:'[5] et si voluerint habeant terras et redditus debitoris quousque sit eis satisfactum de debito quod ante pro eo solverunt, nisi capitalis debitor monstraverit se inde esse quietum versus eosdem plegios. Civitas Londoniæ habeat omnes 'antiquas libertates'[6] et 'liberas'[7] consuetudines suas. Præterea volumus et concedimus quod omnes aliæ civitates, et burgi, et villæ, et barones de Quinque Portubus et omnes portus habeant omnes libertates et liberas consuetudines suas. Nullus distringatur ad faciendum majus servitium de feodo militis nec de alio libero tenemento quam inde debetur. Communia placita non sequantur curiam nostram, sed teneantur in aliquo loco certo. Recognitiones de nova disseisina et de morte antecessoris non capiantur nisi in suis comitatibus et hoc modo. Nos vel, si extra regnum fuerimus, capitalis justitiarius

[1] 'faciat.'
[2] 'vel.'
[3] 'sufficiunt.'
[4] 'ipsius debiti.'
[5] 'plegii de debito respondeant.'
[6] 'libertates suas antiquas.'
[7] Omitted.

Henry III. A.D. 1225. Magna Charta.

noster mittemus 'justitiarios'[1] per unumquemque comitatum semel in anno, qui cum militibus comitatuum capiant in comitatibus assisas prædictas; et 'ea'[2] quæ in illo adventu suo in 'comitatu'[3] per 'justitiarios'[4] prædictos ad dictas assisas capiendas missos terminari non possunt, per eosdem terminentur alibi in itinere suo, et ea quæ per eosdem propter difficultatem aliquorum articulorum terminari non possunt, referantur ad justitiarios nostros de banco, et ibi terminentur. Assisæ de ultima præsentatione semper capiantur coram justitiariis 'nostris'[5] de banco, et ibi terminentur. Liber homo non amercietur pro parvo delicto 'sed'[6] secundum modum ipsius delicti, et pro magno delicto, secundum magnitudinem delicti, salvo contenemento suo; et mercator eodem modo, salva mercandisa sua; et villanus alterius quam noster eodem modo amercietur, salvo 'wainagio'[7] suo, si inciderit in misericordiam nostram. Et nulla prædictarum misericordiarum ponatur, nisi per sacramentum proborum et legalium hominum de visneto: comites et barones non amercientur nisi per pares suos, et non nisi secundum modum delicti. Nulla ecclesiastica persona amercietur secundum quantitatem beneficii sui ecclesiastici, sed secundum laicum tenementum suum et secundum quantitatem delicti. Nec villa nec 'homo'[8] distringatur facere pontes ad riparias nisi qui 'ex'[9] antiquo et de jure facere 'debet. Nulla riparia de cætero defendatur,'[10] nisi illæ quæ fuerunt in defenso tempore regis

[1] 'justitiarios nostros.
[2] 'illa.'
[3] 'comitatus.'
[4] 'justitiarios nostros.'
[5] Omitted.
[6] 'nisi.'
[7] 'wanagio.'
[8] 'liber homo.'
[9] 'ab.'
[10] 'debent. Nullæ ripariæ defendantur de cetero.'

Henry III. A. D. 1225.

Magna Charta.

Henrici avi nostri per eadem loca et eosdem terminos sicut esse consueverunt tempore suo. Nullus vicecomes, constabularius, 'coronatores,'[1] vel alii ballivi nostri teneant placita coronæ nostræ. Si aliquis tenens de nobis laicum feodum moriatur, et vicecomes vel ballivus noster ostendat literas nostras patentes de summonitione nostra de debito quod defunctus nobis debuit, liceat vicecomiti vel ballivo nostro attachiare et imbreviare 'catalla'[2] defuncti inventa in laico feodo ad valentiam illius debiti per visum legalium hominum, ita tamen quod 'nihil'[3] amoveatur donec persolvatur nobis debitum quod clarum fuerit, et residuum relinquatur executoribus ad faciendum testamentum defuncti; et si nihil nobis debeatur ab ipso omnia catalla cedant defuncto, salvis uxori 'ipsius'[4] et pueris 'suis'[5] rationabilibus partibus suis. Nullus constabularius vel ejus ballivus capiat blada vel alia catalla alicujus qui non sit de villa ubi castrum situm est, nisi statim inde reddat denarios, aut respectum inde habere possit de voluntate venditoris, si autem de villa ipsa fuerit infra quadraginta dies pretium reddat. Nullus constabularius distringat aliquem militem ad dandum denarios pro custodia castri, si ipse eam facere voluerit in propria persona sua, vel per alium probum 'hominem'[6] si ipse eam facere non possit propter rationabilem causam; et si nos 'duxerimus'[7] eum vel miserimus in exercitum 'erit'[8] quietus de custodia secundum quantitatem temporis quo per nos fuerit in exercitu de feodo pro quo fecit servitium in exercitu. Nullus vicecomes, vel ballivus noster, vel 'alius'[9] capiat

1 'coronator.'
2 'omnia bona et catalla.'
3 'nihil inde.'
4 'ejus.'
5 'ipsius.'
6 'hominem faciat.'
7 'adduxerimus.'
8 'sit.'
9 'aliquis alius.'

Henry III. A. D. 1225.

Magna Charta.

equos vel carettas alicujus pro cariagio faciendo, nisi reddat liberationem antiquitus statutam, scilicet pro 'caretta'[1] ad duos equos decem denarios per diem, et pro caretta ad tres equos quatuordecim denarios per diem. Nulla caretta dominica alicujus ecclesiasticæ personæ, vel militis, vel alicujus dominæ, capiatur per ballivos 'prædictos.'[2] Nec nos, nec ballivi nostri, nec alii, capiemus alienum boscum ad castra vel 'alia'[3] agenda nostra, nisi per voluntatem illius cujus boscus ille fuerit. Nos non tenebimus terras 'eorum'[4] qui convicti fuerint de felonia nisi per unum annum et unum diem, et tunc reddantur 'terræ'[5] dominis feodorum. Omnes kidelli de cætero deponantur penitus per Tamisiam et 'Medeweiam'[6] et per totam Angliam nisi per costeram maris. Breve quod vocatur Præcipe de cætero non fiat alicui de aliquo 'tenemento'[7] unde liber homo perdat curiam suam. Una mensura vini sit per totum regnum nostrum, et una mensura cervisiæ, et una mensura bladi, scilicet quarterium Londoniense; et una latitudo pannorum tinctorum, 'et'[8] russettorum, et haubergettorum, scilicet duæ ulnæ infra listas: de ponderibus vero sit 'ut'[9] de mensuris. Nihil detur de cætero pro brevi inquisitionis ab eo qui inquisitionem petit de vita vel 'membris,'[10] sed gratis concedatur et non negetur. Si 'aliquis teneat'[11] de nobis per feodifirmam vel 'soccagium'[12] vel 'per'[13] burgagium, et de alio terram 'teneat'[14] per servitium militare,

---

1 'una caretta.'
2 'nostros.'
3 'ad alia.'
4 'illorum.'
5 'terræ illæ.'
6 'Medeweyam.'
7 'libero tenemento.'
8 Omitted.
9 'sicut.'
10 'de membris.'
11 'aliqui teneant.'
12 'per socagium.'
13 Omitted.
14 'teneant.'

Henry III. A. D. 1225.

Magna Charta.

nos non habebimus custodiam hæredis nec terræ suæ quæ est de feodo alterius, occasione illius feodifirmæ vel soccagii vel burgagii, nec habebimus custodiam illius feodifirmæ, vel soccagii, vel burgagii, nisi ipsa feodifirma debeat servitium militare. Nos non habebimus custodiam hæredis 'nec'[1] terræ alicujus quam tenet de 'alio'[2] per servitium militare occasione alicujus parvæ 'serjanteriæ'[3] quam tenet de nobis per servitium reddendi nobis cultellos vel sagittas vel hujusmodi. Nullus ballivus ponat de cætero aliquem ad legem manifestam 'vel'[4] ad juramentum simplici loquela sua sine testibus fidelibus ad hoc inductis. Nullus liber homo 'de cætero capiatur aut'[5] imprisonetur aut disseisiatur de 'aliquo'[6] libero tenemento suo, vel libertatibus, vel liberis consuetudinibus suis, aut utlagetur, aut exulet, aut aliquo 'alio'[6] modo destruatur, nec super eum ibimus, nec super eum mittemus, nisi per legale judicium parium suorum vel per legem terræ. Nulli vendemus nulli negabimus aut differemus rectum vel justitiam. Omnes mercatores, nisi publice antea prohibiti fuerint, habeant salvum et 'securum'[7] exire de Anglia, et venire in Angliam, et morari, et ire per Angliam, tam per terram quam per aquam, ad emendum 'vel'[8] vendendum sine omnibus toltis malis, per antiquas et rectas consuetudines, præterquam in tempore guerræ; et si sint de terra contra nos guerrina, et 'si'[9] tales inveniantur in terra nostra in principio guerræ, attachientur sine damno corporum vel rerum donec sciatur a nobis

[1] 'vel.'
[2] 'aliquo alio.'
[3] 'serjantiæ.'
[4] 'nec.'
[5] 'capiatur vel.'
[6] Omitted.
[7] 'securum conductum.'
[8] 'et.'
[9] Omitted.

Henry III. A.D. 1225. Magna Charta.

vel a capitali justitiario nostro quomodo mercatores terræ nostræ tractentur qui tunc 'inveni-entur'[1] in 'terra'[2] contra nos guerrina; et si nostri salvi sint ibi, alii salvi sint in terra nostra. Si quis tenuerit de aliqua escaeta, sicut de honore Wallingeford, Boloniæ, Notingeham, Lancastriæ, vel 'de aliis'[3] quæ sunt in manu nostra, et sint baroniæ, et obierit, hæres ejus non det aliud relevium nec faciat nobis aliud servitium quam faceret baroni si 'ipsa'[4] esset in manu baronis, et nos eodem modo 'tenebimus'[5] quo baro eam tenuit; nec nos occasione talis baroniæ vel escaetæ habebimus aliquam escaetam vel custodiam aliquorum hominum nostrorum nisi alibi tenuerit de nobis in capite ille qui tenuit baroniam vel escaetam. Nullus liber homo de cætero det amplius alicui vel vendat de terra sua quam ut de residuo terræ suæ possit sufficienter fieri domino feodi servitium ei debitum quod pertinet ad feodum illud. Omnes patroni abbatiarum qui habent cartas regum Angliæ de advocatione vel antiquam tenuram vel possessionem, habeant earum custodiam cum vacaverint, sicut habere debent et sicut 'supra'[6] declaratum est. Nullus capiatur 'vel'[7] imprisonetur propter appellum feminæ de morte alterius quam viri sui. Nullus comitatus de cætero [teneatur nisi de m]ense in mensem, et [ubi major terminus esse soleba]t major sit; nec aliquis vicecomes vel 'ballivus'[8] faciat turnum suum per hundredum nisi bis in anno, et non nisi in loco debito et consueto, videlicet semel post Pascha, et iterum post f[estum sancti Michaelis;

[1] 'inveniuntur.'
[2] 'terra illa.'
[3] 'aliis escaetis.'
[4] 'illa.'
[5] 'eam tenebimus.'
[6] 'superius.'
[7] 'aut.'
[8] 'ballivus suus.'

Henry III. A.D. 1225.

Magna Charta.

et visus de franco plegio tunc fiat ad illud terminum] Sancti Michaelis sine occasione, ita scilicet quod quilibet habeat libertates suas quas habuit 'et'[1] habere consuevit tempore regis Henrici avi nostri, vel quas postea perquisivit; fiat autem visus de franco [plegio sic, videlicet quod pax nostra teneatur, et quod 'tethinga integr]a sit'[2] sicut esse consuevit, et quod vicecomes non quærat occasiones, et quod contentus sit 'eo'[3] quod vicecomes habere consuevit de visu suo faciendo tempore regis Henrici avi nostri. 'Non'[4] liceat [alicui de cætero dare terram suam alicui domui religiosæ] ita quod 'eam'[5] resumat tenendam de eadem domo: nec liceat alicui domui religiosæ terram alicujus sic accipere quod tradat illam 'ei'[6] a quo 'ipsam'[7] recepit tenendam. Si quis autem de cætero terram s[uam 'alicui'[8] domui religiosæ sic dederit et super hoc conv]incatur, donum suum penitus cassetur, et terra illa domino 'suo'[8] illius feodi incurratur. Scutagium de cætero capiatur sicut capi 'solebat'[9] tempore regis Henrici avi nostri. Et salvæ sint archiepiscopis, episcopis, abbatibus, '[prioribus, comitibus, baronibus, templariis,] et hospitalariis,'[10] et omnibus aliis tam ecclesiasticis quam secularibus personis, 'libertates'[11] et liberæ consuetudines quas prius habuerunt. Omnes autem 'istas'[8] consuetudines prædictas et libertates quas concessimus in regno nostro [tenendas quantum ad nos] per[tinet] erga nostros, omnes de regno nostro tam clerici quam laici observent, quantum ad se pertinet erga suos.

---

1 'vel.'
2 'theothinga teneatur integra.'
3 'de eo.'
4 'nec.'
5 'illam.'
6 'illi.'
7 'eam.'
8 Omitted.
9 'consuevit.'
10 'prioribus, templariis, hospitalariis, comitibus, baronibus.'
11 'omnes libertates.'

Henry III. A. D. 1225.

Magna Charta.

Pro hac autem concessione et donatione libertatum istarum et aliarum 'libertatum'[1] contentarum in Carta nostra de libertatibus Forestæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, priores, comites, barones, milites, libere tenentes, et omnes de regno nostro, dederunt nobis quintam decimam partem omnium mobilium suorum. Concessimus etiam eisdem pro nobis et hæredibus nostris quod nec nos nec hæredes nostri aliquid perquiremus per quod libertates in hac carta contentæ infringantur vel infirmentur: et si ab aliquo aliquid contra hoc perquisitum fuerit nihil valeat et pro nullo habeatur. Hiis testibus domino S. Cantuariensi archiepiscopo, 'E. Londoniensi, J. Bathoniensi,'[2] P. Wintoniensi, H. Lincolniensi, R. Saresburiensi, 'B. Roffensi,'[3] W. Wigorniensi, J. Eliensi, H. Herefordensi, R. Cicestrensi, 'et'[4] W. Exoniensi, episcopis, abbate sancti Albani, abbate sancti Edmundi, abbate de Bello, abbate sancti Augustini Cantuariæ, abbate de Evesham, abbate 'Westmon.'[5] abbate de Burgo sancti Petri, abbate de Rading, abbate 'Abbendon,'[6] abbate de 'Maumebury,'[7] abbate de Winchecumb, abbate de Hida, abbate de Certeseia, abbate de Sireburne, abbate de Cerne, abbate de Abotebiry, abbate de Middeltone, abbate de Seleby, 'abbate de Wyteby,'[8] abbate de Cirencestria. H. de Burgo justitiario, 'R.'[9] comite Cestriæ et Lincolniæ, W. comite Saresburiæ, W. comite Warrennæ, G. de Clare comite Gloucestriæ et Hertfordiæ, W. de Ferrariis comite Derby, W. de Mandeville comite Essexiæ, H. le Bigod comite Norffolciæ, W.

[1] Omitted.

[2] 'E. Londoniensi episcopo, J. Bathoniensi episcopo.'

[3] 'W. Roffen.' but incorrectly.

[4] Omitted.

[5] 'de Westmonasterio.'

[6] 'de Abendon.'

[7] 'Malmesbury.'

[8] Omitted.

[9] 'H.'

Henry III. A.D. 1225.

Magna Charta.

comite Aubermarliæ, H. comite Herefordiæ, Johanne constabulario Cestriæ, Roberto de Ros, Roberto filio Walteri, Roberto de Veteri-ponte Willielmo 'Brigwerr,'[1] Ricardo de 'Munfichet,'[2] Petro filio Herberti, 'Matheo filio Herberti,'[3] Willielmo de 'Albiniaco,'[4] 'Roberto Gresly,'[5] 'Reginaldo de Brahus,'[6] Johanne de 'Munemue,'[7] Johanne filio Alani, Hugone de Mortuo Mari, Waltero de Bello Campo, Willielmo de Sancto Johanne, Petro de 'Mala'[8] Lacu, Briano de Insula, Thoma de Muletone, Ricardo de Argentein, Gaufrido de Neville, Willielmo Mauduit, Johanne de 'Baalun.'[9] Datum apud Westmonasterium undecimo die Februarii, anno regni nostri 'nono.'[10]

Tuesday, Feb. 11.

Carta de Foresta.

Confirmation of the Charta de Foresta.

Henricus,[11] Dei gratia, rex Angliæ, dominus Hyberniæ, dux Normanniæ, Aquitaniæ, et comes Andegaviæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, comitibus, baronibus, justitiariis, [fores-

---

[1] 'de Bruer.'

[2] 'Muntefichet.'

[3] Omitted.

[4] 'Aubeny.'

[5] 'F. Gresly.'

[6] 'F. de Breus.'

[7] 'Monemue.'

[8] 'Malo.'

[9] 'Balun, et aliis.'

[10] 'nono. Nos autem donationes et concessiones prædictas ratas habentes et gratas, eas pro nobis et hæredibus nostris concedimus et confirmamus, easque tenore præsentium innovamus, volentes et concedentes pro nobis et hæredibus nostris, quod carta prædicta in omnibus et singulis suis articulis imperpetuum firmiter et inviolabiliter observetur, etiamsi aliqui articuli in eadem carta contenti hucusque forsitan non fuerint observati. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste Edwardo filio nostro apud Westmonasterium, duodecimo die Octobris anno regni nostri vicesimo quinto.'

[11] *Carta de Foresta.* Edwardus Dei gratia rex Angliæ, dominus Hyberniæ, et dux Aquitaniæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, comitibus, baronibus, justiciariis, vicecomitibus, præpositis, et omnibus ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem. Inspeximus Cartam domini Henrici, quondam regis Angliæ patris nostri, de Foresta, in hæc verba:—Henricus, etc.

Henry III. A.D. 1225.

Charta de Foresta.

tariis, vice]comitibus, præpositis, ministris, et omnibus ballivis et fidelibus suis præsentem cartam inspecturis, salutem. Sciatis quod nos intuitu Dei, et pro salute animæ nostræ et animarum antecessorum et successorum nostrorum, ad exaltationem sanctæ ecclesiæ et emendationem regni nostri, spontanea et bona voluntate nostra dedimus et concessimus archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, et omnibus de regno nostro has libertates subscriptas, tenendas in regno nostro Angliæ 'in perpetuum.'[1] Imprimis, omnes forestæ quas Henricus rex avus noster afforestavit videantur per bonos et legales homines, et si boscum aliquem alium quam suum dominicum afforestaverit, ad damnum illius cujus boscus ille fuerit deafforestetur; et si boscum suum proprium afforestaverit, remaneat foresta, salva communa de herbagio et aliis in eadem foresta, illis qui prius eam habere consueverunt; homines vero qui manent extra forestam non veniant de cætero coram justitiariis nostris de foresta per communes summonitiones, nisi sint in placito vel plegii alicujus vel aliquorum qui attachiati sunt propter forestam: omnes autem bosci qui 'fuerint'[2] afforestati per regem Ricardum avunculum nostrum, vel per regem Johannem patrem nostrum, usque ad primam coronationem nostram statim deafforestentur, nisi sit dominicus boscus noster. Archiepiscopi, episcopi, abbates, priores, comites, barones, milites, libere tenentes, qui habent boscos suos in forestis habeant [bo]scos suos sicut eos habuerunt tempore primæ coronationis regis Henrici avi nostri, ita quod quieti sint 'in perpetuum'[1] de omnibus purpresturis, vastis, et 'essartis,'[3] factis in illis boscis post illud tem-

[1] 'imperpetuum.'
[2] 'fuerunt.'
[3] 'assartis.'

Henry III. A.D. 1225.

Charta de Foresta.

pus usque ad principium secundi anni coronationis nostræ; et qui de cætero vastum 'vel purpresturam,'[1] sine licentia nostra in illis fecerint, 'vel essartum,'[2] de vastis, purpresturis, et essartis, respondeant. Regardores nostri eant per forestas ad faciendum regardum sicut fieri consuevit tempore primæ coronationis regis Henrici [avi nostri, et non] aliter. Inquisitio vel visus de expeditatione canum existentium in foresta de cætero fiat quando fieri debet regardum, scilicet de tertio anno in tertium annum, et tunc fiat [per visum et testimonium legalium hominum, et non aliter; et ille cujus canis inv]entus fuerit tunc non expeditatus det pro misericordia tres solidos; et de cætero nullus bos capiatur pro expeditatione. Talis autem 'sit'[3] expeditatio per assisam communiter 'quod'[4] tres '[ortilli abscindantur'[5] sine pelota de pede anteriori, nec expedite]ntur canes de cætero nisi in locis ubi consueverunt expeditari tempore primæ coronationis prædicti regis Henrici avi nostri. Nullus forestarius vel bedellus de cætero faciat scottallas, v[el colligat garbas, vel avenam, vel bladum aliquod, vel agnos,] vel 'purcellos,'[6] nec aliquam collectam faciat; et per visum et sacramentum duodecim 'regardorum'[7] quando facient regardum, tot forestarii ponantur ad forestas custodiendas qu[ot ad illas custodiendas rationabiliter viderint sufficere. Nul]lum swanimotum de cætero teneatur in regno nostro nisi ter in anno, videlicet in principio quindecim dierum ante festum sancti Michaelis, quando agistatores nostri conveniunt ad [agistandum dominicos boscos nostros; et circa festum sancti Martini quando agi]statores nostri debent recipere

[1] 'purpresturam vel assartum.'
[2] Omitted.
[3] 'fiat.'
[4] 'usitatam quod.'
[5] 'ortelli abcidantur.'
[6] 'porcellos.'
[7] 'regardatorum.'

Henry III. A.D. 1225.

Charta de Foresta.

pannagium nostrum, et ad ista duo swanimota conveniant forestarii viridarii, et agistatores, et 'nulli'[1] alii per districtionem, [et tertium swanimotum teneatur in initio quindecim dierum ante festum sancti Johanni]s Baptistæ pro feonatione bestiarum nostrarum, et ad illud swanimotum tenendum conveniant forestarii 'et'[2] viridarii, et non alii per districtionem. Præterea sing[ulis quadraginta diebus per totum annum conveniant forestarii et viridarii a]d 'faciendum'[3] attachiamenta de foresta, tam de viridi quam de venatione, per præsentationem forestariorum ipsorum et coram ipsis attachiatis. Prædicta autem [swanimota non teneantur nisi in comitatibus in quibus teneri consueverunt.] Unusquisque liber homo agistet boscum suum 'quem habet'[2] in foresta pro voluntate sua, et habeat pannagium suum. Concedimus etiam quod unusquisque liber homo ducere possit porcos s[uos per dominicum boscum nostrum libere et sine impedimento ad agistandum eos in bosci]s suis propriis vel alibi ubi voluerit: et si porci alicujus liberi hominis una nocte pernoctaverint in foresta nostra, non inde occasionetur unde aliquid de suo perdat. Nullus [de cætero amittat vitam vel membra pro venatione nostra; sed si quis] captus fuerit et convictus de captione venationis graviter redimatur, si habeat unde redimi possit; si autem non habeat unde redimi possit, jaceat in prisona nostra per unum annum [et unum diem; et si post unum annum et unum diem plegios inve]nire possit, exeat de prisona, sin autem abjuret regnum Angliæ. Quicunque archiepiscopus, episcopus, comes, vel baro, veniens ad nos ad mandatum nostrum trans-

---

[1] 'non.'

[2] Omitted.

[3] 'videndum.'

Henry III. A.D. 1225.

Charta de Foresta.

ierit per forestam nostram [liceat ei capere unam bestiam vel duas per visum forestarii] si præsens fuerit, sin autem faciat cornari ne videatur furtive hoc facere; idem liceat eis in redeundo facere sicut prædictum est. Unusquisque liber homo de cætero sine occasione faciat in bosco [suo vel in terra sua quam habet in foresta, molendinum, vivari]um, stagnum, marleram, fossatum, vel terram arabilem extra coopertum in terra arabili, ita quod non sit ad nocumentum alicujus vicini. Unusquisque liber homo habeat in boscis suis aerias ancipitrum, [espervariorum, falconum, aquilarum, et 'de heyrinis, et'[1]] habeat similiter mel quod inventum fuerit in boscis suis. Nullus forestarius de cætero qui non sit fo[restarius de feodofirmam nobis red]dens pro balliva sua capiat cheminagium aliquod in balliva sua; forestarius autem de feodo firmam nobis reddens pro balliva sua capiat cheminagium, videlicet pro caretta per dimidium annum duos denarios, et per alium dimidium annum duos denarios, 'et'[2] pro equo qui portat summagium per dimidium annum obo[lum, et per alium dimidium annum obol]um, et non nisi de illis qui de extra ballivam suam tanquam mercatores veniunt per licentiam suam in ballivam suam ad buscam, 'meremium,'[3] corticem, vel carbonem emendum et alias ducendum ad vendendum [ubi voluerint. Et de nulla ali]a caretta vel summagio aliquo cheminagium capiatur, et non capiatur cheminagium nisi in locis in quibus antiquitus capi solebat et debuit. Illi autem qui portant super dorsum suum buscam, corticem, vel carbonem [ad vendendum, quamvis i]nde vivant, nullum de cætero dent chemina-

[1] 'heironum.'
[2] Omitted.
[3] 'mærenium.'

gium. Omnes utlagati pro foresta tantum a tempore regis Henrici avi nostri usque ad primam coronationem nostram veniant ad pacem nostram sine impedimento, et salvos pl[egios inveniant quod de cæ]tero non forisfacient nobis de foresta nostra. Nullus 'castellanus'[1] teneat placita de foresta sive de viridi sive de venatione, sed quilibet forestarius de feodo attachiet placita de foresta tam de viri[di quam de venatione,] et ea præsentet viridariis provinciarum, et cum inrotulata fuerint et sub 'sigillis'[2] viridariorum inclusa, præsententur capitali forestario nostro cum in partes illas venerit ad tenendum placita forestæ, et coram eo ter[minentur. Has autem] libertates de forestis concessimus omnibus, salvis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, comitibus, baronibus, militibus, et aliis, tam personis ecclesiasticis quam secularibus, templariis, et hospitalariis, libertatibus et liber[is consuetud]inibus in forestis et extra, in warennis, et aliis quas prius habuerunt. Omnes autem istas consuetudines prædictas et libertates quas concessimus in regno nostro tenendas quantum ad nos pertinet erga nostros, omnes de regno 'nostro'[3] o[bservent] quantum ad se pertinet erga suos. Pro hac 'igitur'[4] concessione et donatione libertatum istarum et aliarum 'libertatum'[5] contentarum in majori carta nostra de aliis libertatibus, archiepiscopi, episcopi, abbates, priores, comites, barones, milites, libere tenentes, et omnes de regno nostro, dederunt nobis quintam decimam partem omnium mobilium suorum. Concessimus 'etiam'[5] eisdem pro nobis et hæredibus nostris quod nec nos nec

Henry III. A.D. 1225.

Charta de Foresta.

---

[1] 'constabularius, castellanus, vel alius, teneat.'

[2] 'sigillo.'

[3] 'nostro tam clerici quam laici.'

[4] 'autem.'

[5] Omitted.

Henry III. A. D. 1225.

Charta de Foresta.

hæredes nostri aliquid perquiremus per quod libertates in hac carta contentæ infringantur vel infirmentur: et si ab aliquo aliquid contra hoc perquisitum fuerit, nihil valeat et pro nullo habeatur. Hiis testibus domino S. Cantuariensi archiepiscopo, 'E. Londoniensi'[1] J. Bathoniensi, P. Wintoniensi, H. Lincolniensi, R. Saresburiensi, B. Roffensi, W. Wigorniensi, J. Eliensi, H. Herefordensi, R. Cicestrensi, W. Exoniensi episcopis, abbate sancti Edmundi, abbate sancti Albani, abbate de Bello, abbate sancti Augustini Cantuariæ, abbate de Evesham, abbate de Westmonasterio, abbate de Burgo sancti Petri, abbate de Radinge, abbate de Abendone, abbate de 'Maumebiry,'[2] abbate de Winchecumb, abbate de Hyda, abbate de Certeseyc, abbate de Sireburne, abbate de Cerne, abbate de 'Abotebir,'[3] abbate de Middleton, abbate de Seleby, abbate de Wyteby, abbate de Cirencestria, H. de Burgo justitiario, R. comite Cestriæ et Lincolniæ, W. comite Saresburiæ, W. comite Warennæ, G. de Clare comite Gloucestriæ et Hertfordiæ, W. de Ferrariis comite de Derby, W. de Mandeville comite Essexiæ, H. le Bigod comite Norffolciæ, W. comite Aubemarliæ, H. comite Herefordiæ, Johanne constabulario Cestriæ, Roberto de Ros, Roberto filio Walteri, Roberto de Veteri-ponte, Willielmo 'Brigwerr,'[4] Ricardo de 'Munfichet,'[5] Petro filio Herberti, Matheo filio Herberti, Willielmo de Albiniaco, Roberto Gresly, Reginaldo de 'Brahus,'[6] Johanne de 'Munemue,'[7] Johanne filio Alani, Hugone de Mortuo Mari, Waltero de Bello Campo, Willielmo de sancto Johanne,

[1] 'E. Londoniensi episcopo.'
[2] 'Malmesbury.'
[3] 'Abbotesbir.'
[4] 'Bygwerr.'
[5] 'Muntfichet.'
[6] 'Breus.'
[7] 'Monemue.'

Henry III. A.D. 1225.

Charta de Foresta.

Petro de 'Mala'[1] Lacu, Briano de Insula, Thoma de Muletone, Ricardo de Argenteine, Gaufrido de Neville, Willielmo Mauduit, 'Johanne'[2] de 'Baalun.'[3] Datum apud Westmonasterium undecimo die Februarii, anno regni nostri nono.'[4]

Tuesday, February 11.

Confirmatio Cartarum in Ætate plena.[5]

A.D. 1237.

Ratification of the two great Charters.

'Henricus, Dei gratia, rex Angliæ, dominus Hyberniæ, dux Normanniæ et Aquitaniæ, comes Andgaviæ, omnibus'[6] Christi fidelibus præsentem cartam inspecturis, salutem. Sciatis quod intuitu Dei, et pro salute animæ nostræ et animarum antecessorum et hæredum nostrorum, 'ad'[7] exaltationem sanctæ ecclesiæ, et emendationem regni nostri, concessimus et hac carta nostra confirmavimus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, comitibus, baronibus, militibus, liberis hominibus, et omnibus de regno nostro Angliæ omnes libertates et liberas consuetudines contentas in cartis nostris quas eisdem fidelibus nostris fieri fecimus cum minoris essemus ætatis, scilicet tam in Magna Carta nostra quam in

---

[1] 'Malo.'

[2] 'et Johanne.'

[3] 'Balun et aliis.'

[4] 'nono. Nos autem donationes et concessiones prædictas ratas habentes et gratas eas pro nobis et hæredibus nostris concedimus et confirmamus easque tenore præsentium innovamus, volentes et concedentes pro nobis et hæredibus nostris quod carta predicta in omnibus et singulis suis articulis imperpetuum firmiter et inviolabiliter observetur, etiamsi aliqui articuli in eadem carta contenti hucusque forsitan non fuerint observati. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste Edwardo filio nostro apud Westmonasterium, duodecimo die Octobris, anno regni nostri vicesimo quinto.'

[5] This confirmation is printed from an original exemplar preserved in the Bodleian Library at Oxford. The foot-notes are the readings of the entry on the Charter Roll, 21 Hen. III. m. 7.

[6] 'Rex omnibus.'

[7] 'et ad.'

Henry III. A. D. 1237.

Carta nostra de Foresta. Et volumus et præcipimus pro nobis et hæredibus nostris quod præfati fideles nostri et successores et hæredes eorum habeant et teneant in perpetuum omnes libertates et liberas consuetudines prædictas, non obstante eo quod prædictæ cartæ confectæ fuerunt cum minoris essemus ætatis, ut prædictum est. Hiis testibus, venerabilibus patribus E. archiepiscopo Cantuariensi, P. Wintoniensi, J. Bathoniensi, R. Dunolmensi, R. Londoniensi, W. Karleolensi, W. Exoniensi, R. Saresbiriensi, H. Elyensi, R. Lincolniensi, R. Herefordensi, A. Coventrensi et Lychefeldensi episcopis, W. Valenc'[1] et W. Wygorniensi electis, R. comite Cornubiæ et Pictaviæ, J. comite Cestriæ et Huntedoniæ, J. comite Lincolniæ constabulario Cestriæ, G. Marescallo comite Pembrokiæ, W. comite de Ferrar, W. comite Warennæ, H. comite Kantiæ, H. comite Essexiæ et Herefordiæ, Simone de Monteforti, Willielmo Lungespe, Willielmo de Ferrariis, Willielmo de Vescy, Ricardo de Percy, Ricardo de Munfichet, Willielmo de Ros, Johanne Byset, Gilberto de Umframville, Willielmo de Lancastria, Willielmo de Cantilupo, Waltero de Clifford, Johanne Monemue, Radulpho de Mortuo Mari, Willielmo Mauduit, Rogero la Zuche, Olivero de Vallibus, Gilberto Basset, et aliis. Datum per manum venerabilis patris R. Cycestrensis episcopi cancellarii nostri apud Westmonasterium XXVIII. die Januarii anno regni nostri vicesimo primo. Et in anno sequenti dabatur regi tricesima.

Wednesday, January 28.

[1] There are several documents addressed to this Elect of Valence, mentioned in Rymer's Fœdera.

Excommunicatio super Violatores Cartarum.

Henry III. A.D 1253.

Tuesday, May 13. Violators of the Charters excommunicated.

Anno[1] Domini M.CCLIII. III. idus Maii in 'magna aula regis apud Westmonasterium'[2] sub præsentia et assensu domini Henrici, Dei gratia, illustris regis Angliæ, et dominorum R. comitis Cornubiæ fratris sui, R. comitis Norfolciæ et Suffolciæ marescalli Angliæ, H. comitis Herefordiæ, H. comitis Oxoniæ, J. comitis Warwyk, et aliorum optimatum regni Angliæ, nos Bonifacius, divina miseratione, Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, F. Londoniensis, H. Elyensis, R. Lincolniensis, W. Wygorniensis, W. Norwicensis, P. Herefordensis, W. Saresbiriensis, W. Dunolmensis, R. Exoniensis, S. Karleolensis, W. Bathoniensis, L. Roffensis, Thomas Menevensis, episcopi, pontificalibus induti, candelis accensis, in transgressores libertatum ecclesiasticarum et libertatum seu liberarum consuetudinum regni Angliæ, et præcipue earum quæ continentur in carta communium libertatum regni et carta de foresta, excommunicationis sententiam solemniter tulimus, sub hac forma. Auctoritate Dei 'patris omnipotentis, et patris,'[3] et filii, et spiritus sancti, et gloriosæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ, beatorum apostolorum Petri et Pauli, omniumque apostolorum, beati Thomæ archiepiscopi et martyris, omniumque martyrum 'Dei,'[4] beati Edwardi regis Angliæ, omniumque confessorum atque virginum, omniumque sanctorum Dei, excommunicamus et anathematizamus, et a liminibus

[1] This Excommunication is printed from the Red Book in the Exchequer, fol. 184. The various readings in the foot-notes are from an original exemplar in the Cathedral Library at Wells.

[2] 'majori aula regia Westmonasterii.'

[3] 'omnipotentis patris.'

[4] Omitted.

Henry III. A.D. 1253.

sanctæ matris ecclesiæ sequestramus, omnes illos qui amodo scienter et malitiose ecclesias privaverint vel spoliaverint suo jure: item omnes illos qui ecclesiasticas libertates vel antiquas regni consuetudines approbatas, et præcipue libertates et liberas consuetudines quæ in cartis communium libertatum et de foresta continentur, concessis a domino rege, archiepiscopis, episcopis, et cæteris Angliæ prælatis, comitibus, baronibus, militibus, et libere tenentibus, quacunque arte vel ingenio violaverint, infregerint, diminuerint, seu immutaverint, clam vel palam, facto, verbo, vel consilio, contra illas vel earum aliquam in quocunque articulo temere veniendo: item omnes illos qui contra illas vel earum aliquam statuta 'aliqua'[1] ediderint vel edita servaverint, 'et'[1] consuetudines introduxerint, vel servaverint introductas, scriptores statutorum, necnon 'consiliatores'[2] et executores, 'et'[1] qui secundum ea præsumpserint judicare: qui omnes et singuli superius memorati hanc sententiam incursuros se noverint ipso facto qui scienter aliquid commiserint de prædictis; qui vero ignoranter, nisi commoniti infra quindenam a tempore commonitionis se correxerint et arbitrio ordinariorum 'satisfecerint'[3] de commissis, extunc sint hac sententia involuti: eadem etiam sententia innodamus 'illos quiqui'[4] pacem regis et regni præsumpserint perturbare. In cujus rei memoriam sempiternam nos signa nostra 'duximus'[5] apponenda.[6]

---

[1] Omitted.

[2] 'consiliarios.'

[3] 'plene satisfecerint.'

[4] 'omnes illos qui.'

[5] 'præsentibus duximus.'

[6] The following protest is not given in Hemingburgh: it is inserted here, from the Rot. Pat. 37 Hen. III. m. 12. dorso, as it elucidates several passages in the above Sentence of Excommunication otherwise dark and almost inexplicable.

"Noverint universi quod dominus Henricus rex Angliæ illustris, R. comes Norffolciæ et

Confirmatio Papæ super Cartas prædictas et super Excommunicatione.

Henry III. A. D. 1253.

Ratification by Pope Innocent IV.

Innocentius IV. episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis regni Angliæ, salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod justum est et honestum, tam rigor equitatis quam ordo exigit rationis ut id per solicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum; cumque itaque, sicut ex parte vestra fuit propositum coram nobis,

---

marescallus Angliæ, H. comes Herefordiæ et Essexiæ, J. comes de Warrewic, Petrus de Sabaudia, ceterique magnates Angliæ, consenserunt in sententiam excommunicationis generaliter latam apud Westmonasterium tertio decimo die Maii anno regni regis prædicti XXXVII. in hac forma, scilicet quod vinculo præfatæ sententiæ ligentur omnes venientes contra libertates contentas in cartis communium libertatum Angliæ et de foresta, et omnes qui libertates ecclesiæ Anglicanæ temporibus domini regis et prædecessorum suorum regum Angliæ optentas et usitatas scienter et maliciose violaverint aut infringere præsumpserint, et omnes illi qui pacem domini regis et regni perturbaverint, et similiter omnes qui jura et libertates regis et regni diminuere, infringere, seu immutare præsumpserint; et quod omnes venientes contra præmissa vel eorum aliqua ignoranter, et legitime moniti, infra quindenam post monitionem præmissam dictam transgressionem non emendaverint, extunc prædictæ sententiæ excommunicationis subjacebunt; ita tamen quod dominus rex transgressionem illam per considerationem curiæ suæ faciat emendari. Sciendum autem quod si in scripturis super eadem sententia a quibuscunque confectis seu conficiendis aliud vel aliter appositum vel adjectum fuerit, aut articuli aliqui alii in eis contenti inveniantur, dominus rex et prædicti magnates omnes et communitas populi protestantur publice in præsentia venerabilium patrum B. Dei gratia Cantuariensis archiepiscopi, totius Angliæ primatis, necnon et episcoporum omnium in eodem colloquio existentium, quod in ea nunquam consenserunt nec consentiunt sed de plano eis contradicunt. Præterea præfatus dominus rex, in prolatione præfatæ sententiæ, omnes libertates et consuetudines regni nostri antiquas et usitatas, et dignitates et jura coronæ suæ, ore proprio specialiter sibi et regno suo salvavit et excepit. In cujus rei memoriam, et in posterum veritatis testimonium, tam dominus rex quam prædicti comites ad instantiam aliorum magnatum et populi, præsenti scripto sigilla sua apposuerunt."

Henry III. A. D. 1253.

vos prout spectat ad officium vestrum libertatem ecclesiasticam in regno Angliæ illibatam ab omnibus observari, cum voluntate ac beneplacito charissimi filii nostri Henrici illustris regis Angliæ in omnes illos qui malitiose ac scienter ecclesias illius regni suo jure privaverint vel spoliaverint, et libertates ecclesiasticas et antiquas regni consuetudines quæ continentur in carta communi libertatum et de foresta concessas a domino rege vobis et aliis ejusdem regni prælatis violaverint, 'infregerint,'[1] diminuerint, seu mutaverint, et qui contra illas statuta ediderint vel edita observaverint, consuetudines introduxerint, vel servaverint introductas, necnon scriptores, et executores, 'et'[2] consiliarios statutorum, ipso facto excommunicationis sententias duxeritis proferendas, prout in literis super hoc confectis plenius continetur: nos vestris supplicationibus inclinati quod a vobis factum est ratum habentes et gratum, illud de fratrum consilio auctoritate apostolica confirmamus et præsentis scripti patrocinio communimus, tenorem ipsarum literarum præsentibus inseri facientes quæ est talis:—"Auctoritate Dei patris omnipotentis," etc. sicut superius est usque ad finem. Nulli ergo liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Dei omnipotentis et bonorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Andegaviæ, II. kalendas Octobris, pontificatus nostri anno XI.

Sept. 30.

[1] 'infringerint,' MSS. Coll. Arm. and Lansd.

[2] Inserted from Bibl. MS. C. C. C. Cantab. Cod. LIX. 21. Rymer, Fœdera, i. 293.

Wallenses rebellare cœperunt sub Leulino Principe.

Henry III. A. D. 1229.

Anno Domini M.CCXXVIII. et regni regis Henrici XIII. Leulinus princeps Walliæ iterum rebellare cœpit, propter quod rex congregato exercitu declinavit ibidem festinanter; Leulinus vero resistendo cum suis multos ex regiis, cum particulatim incederent, interemit, inter quos nobilem virum Willelmum de 'Breaus'[1] vivum captum observari jussit; tandem vero, post concursus varios et discrimina multa, per quoddam maritagium cum rege concordatus est, et in pace dimissus. Anno vero sequenti Leulinus eundem Willelmum de Breaus baronem nobilem, quem ad festa Paschalia invitaverat post epistolarum copiam, super adulterio et violatione uxoris suæ accusans, et malitiose eum et hostiliter aggressus est, et eum in carcerem trudens morte turpissima et absque omni judicio finaliter interemit. Eodem tempore Honorius[2] papa obiit, scilicet anno Domini M.CCXXVII., cui successit Gregorius IX.,[3] qui in secundo anno missis legatis in Angliam decimas redituum ecclesiarum constanter exegit, nullo reclamante vel saltem audente contradicere; et

The Welsh rebel.

William de Breaus.

Accession of Pope Gregory IX. 1227.

He exacts a tenth of the church revenues.

"quod voluit papa non ex ratione jubebat,
"sed tamen invaluit, rapiens quæcunque petebat,"

juxta illud:—

"Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas,"[4]

---

[1] 'Brews,' MS. Lansd.

[2] Pope Honorius died on Thursday, March 18, 1227.

[3] Ugolino de' Conti di Segni, Bishop of Ostia and a cardinal, was elected and enthroned Friday, March 19, 1227.

[4] Juvenal, Sat. vi. l. 223. On the death of Stephen Langton, Monday, July 9, 1228, the monks of St. Augustine elected as archbishop Walter de Heinesham, but the king and suffragan bishops of Canterbury refusing to confirm this choice, the pope was appealed to, before whom the dispute was carried on with much warmth: the king, desirous of having the cause decided in his favour, instructed his commissioners to offer the pontiff a tenth of the moveables in England and Ireland, upon which the election of the monks was annulled, and the archiepiscopal

Henry III. A.D. 1230.

Transfretavit Rex in Britanniam.

The king sails to Brittany, and receives the homage of the nobles.

Anno Domini M.CCXXX. et anno regni regis Henrici XV. transfretavit idem rex in Britanniam, in auxilium comitis Britanniæ qui a rege Franciæ quasdam injurias perpessus est: recepitque rex homagia magnatum totius quasi provinciæ, et modicum quidem ibi moratus est, 'nam'[1] ægritudine percussus, reversus est in Angliam cum fratre suo Ricardo; reliquit tamen ibi in adjutorium comitis Willelmum Marescallum et comitem Cestriæ.

A.D. 1234. Consecration of Edmund Archbishop of Canterbury.

Anno Domini M.CCXXXIII., quarto nonas Aprilis, beatus Edmundus consecratus est in archiepiscopum Cantuariensem; et in anno sequenti factus est Lincolniæ episcopus magister Robertus Groseteste.

Transfretavit Rex in Hiberniam.

The king goes to Ireland.

Anno Domini M.CCXXXIV. et anno regni regis Henrici XIX. transfretavit idem rex in Hiberniam cum manu armata, eo quod Ricardus Marescallus prius ibidem transfretaverat, volens pro posse terram illam suo subjugare imperio; sed, in secretis naturæ plaga percussus, in Paschali tempore ultimum exhalavit spiritum,[2] unde pacificata terra rediit rex eodem anno: et in anno sequenti de consilio magnatum suorum statuta de Merton[3] ordinavit in regno Angliæ perpetuis temporibus observanda.

Richard Earl of Pembroke dies.

Statutes of Merton.

dignity conferred on Richard le Grand, Chancellor of the Church of Lincoln. Roger de Wendover, iv. 170 et seq.

[1] 'non,' MS. Coll. Arm.

[2] Earl Richard died on Sunday, April 16th, of wounds received in battle aggravated by the treachery of his physician, and was buried the following day at Kilkenny, in the Oratory of the Friars Minor. Roger de Wendover, iv. 306 et seq.

[3] These Statutes of Merton, so named from a monastery in Surrey where the parliament met, were enacted Wednesday, January 23, 1236.

Rex Henricus duxit Uxorem.

Henry III. A. D. 1236.

The king's marriage with the Princess Eleanor, January 14.

Her coronation.

Anno Domini M.CCXXXVI. et regni regis Henrici XXI. idem rex de consilio magnatum suorum Alienoram filiam comitis Provinciæ sibi matrimonialiter copulavit, coronataque est in 'reginam'[1] cum immenso gaudio,[2] 'eodem'[3] anno; ex ea procreavit duos filios[4] processu temporis, Edwardum scilicet primogenitum qui sibi successit in regnum, et Edmundum[5] comitem postea Leycestriæ qui factus adolescens reginam Naverniæ, mortuo ipso rege, solemniter duxit uxorem;[6] duas etiam procreavit filias idem rex ex uxore sua, Margaretam scilicet quæ regi Scotiæ data est, et Beatricem quæ comiti Britanniæ[7] extitit postmodum copulata. Rex autem Franciæ Lodowicus sororem Alienoræ reginæ Angliæ filiam prædicti comitis Provinciæ primogenitam prius duxerat in uxorem.

---

[1] 'reginam Angliæ,' MS. Lansd.

[2] The queen was crowned at Westminster, Sunday, Jan. 20. Matthew Paris (p. 354) gives a very ample description of the ceremony; and informs us that the Earl of Chester, as Lord High Constable, carried the sword of St. Edward before the king, in token that he was lord of the palace, and had by right a power of restraining the king if he should act amiss.

[3] 'et eodem,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] King Henry had by queen Eleanor six sons, Edward, who succeeded him, Edmund Earl of Lancaster, Richard, John, and Henry, who died young, and William, who died in 1256; he had four daughters, Margaret, Beatrice, Catherine, and Matilda.

[5] Prince Edmund was born on Monday, Jan. 16, 1245; created Earl of Leicester Oct. 25, 1264; Earl of Lancaster June 30, 1267; and eventually Lord High Steward of England; he died in 1295.

[6] Prince Edmund married this lady, whose name was Blanche, in the fourth year of his brother's reign, his first wife, Aveline, daughter of William de Fortibus Earl of Albemarle, having died soon after her marriage.

[7] This was John de Dreux, Duke of Brittany and Earl of Richmond, who married Beatrice in 1260.

Henry III.
A. D. 1237.

Otho Legatus a Clericis Oxoniensibus turbatus est.

Otho, the papal legate, insulted at Oxford.

Anno Domini 'M.CCXXXVII.'[1] missus est a latere papæ Otho legatus in Angliam[2] ad corrigendum excessus cleri et populi cum plenitudine potestatis. Qui cum venisset Oxoniæ, occurrerunt ei magistri et clerici et eum cum immenso gaudio susceperunt:[3] at ubi postmodum cum vellent negotia 'sua'[4] procurare repulsi sunt a suis et vehementer indignati sunt; propter quod in unum congregati irruerunt in eum, et multis ex ejus familia vulneratis tres viros ex suis totaliter peremerunt; ipse vero fugiens recepit se in clocario de 'Osenay'[5] et ibi salvavit se donec ira quiesceret. Sedatoque furore, ipsam villam ecclesiastico supposuit interdicto, et ex præcepto regis capti sunt multi qui tanti sceleris auctores esse dicebantur, et Londoniis missi. Hic cum esset onustus pecunia et 'quædam'[6] statuta edidisset, reversus est ad locum unde exierat. Eodem anno rex cepit tricesimam. Anno 'M.CCXXXIX. XIV. kalendas Julii'[7] natus est Edwardus filius regis primogenitus et a beato Edmundo baptizatus. Qui scilicet beatus Edmundus Cantuariensis archiepiscopus in anno sequenti proximo obiit[8] in terris, et locum electorum sortitus est in cœlis.

Birth of Prince Edward, Saturday, June 18, 1239.

Death of St. Edmund.

---

[1] 'M.CCXXXVIII.' MS. Cott. Tib.

[2] He arrived in England June 1237, and went to Oxford shortly after Easter in the year following.

[3] Matthew Paris (p. 371) informs us that the legate was sent for by King Henry without the consent or knowledge of his principal barons, who were, on this account, highly exasperated.

[4] Supplied from MS. Lansd.

[5] 'Ossenay,' MS. Lansd.

[6] 'quod,' MS. Coll. Arm.

[7] 'M.CCXXX.' MS. Lansd., the subsequent words having been erased.

[8] St. Edmund died on the 16th of November, 1242, at Soisy in France.

Transfretavit Rex in Vasconiam et devicit Francos. Henry III. A. D. 1242.

Anno Domini M.CCXLII. et regni regis Henrici XXVI. transfretavit[1] idem rex in Vasconiam cum optimatibus multis et exercitu grandi, ut terras quas pater ejus perdiderat recuperaret: occupaverat enim rex Franciæ Saynthes et Saytheron[2] et mansit ibidem cum exercitu grandi ex altera parte 'Gerundæ;'[3] cumque rex noster fixisset castra sua ex opposito, mansissetque ibi per dies aliquot, ecce die quadam egressi sunt Franci pontem transeuntes ut nostros ex improviso aggrederentur ad pugnam; at illi præmuniti occurrerunt eis quasi in primo transitu pontis antequam transisset robur exercitus, et percussis quibusdam in ore gladii alios retrocedere compulerunt. Interim nunciatum est regi nostro qui in veniendo fuit a castris quod transierant Franci et prævaluerant, hortabanturque eum ad fugam, et oppido 'cogebant;'[4] qua inita, reversi sunt nostri, obtenta victoria, et regem suum fugientem insecuti sunt: interim vero videntes Franci nostros ex toto fugientes transierunt secundo in magna turba, 'et'[5] castra nostrorum et spolia diripuerunt: at ubi nostri regem suum fugientem comprehendissent et nunciassent ei prospera, eum continuo cum toto exercitu reduxerunt; invenientesque Francos in castris eos hostiliter aggressi sunt, et cæsis multis, quibusdamque a ponte præcipitatis, cæterisque submersis qui se fluctibus potius quam hosti credebant, reversi sunt ad castra sua cum gaudio et

The King lands in Gascony.

Engagements near Taillebourg, and Saintes.

[1] For this expedition, which was highly dishonourable to England, see Matth. Paris, 520 et seq.

[2] St. Herie, near Taillebourg, on the Charente.

[3] 'Gerundiæ,' MS. Cott. Tib.

[4] 'tegebantur,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] 'in,' MS. Lansd.

Henry III. A.D. 1243.

Truce agreed upon.

The King returns to England Sept. 29th.

victoria. Mane autem facto, misit rex Franciæ nuncios solemnes qui loquerentur de pace et hoc cum effectu: qui regi pacifico pacifice loquentes ipsius animum ad bonum 'pacis'[1] reduxerunt, et restitutis ei omnibus, reversus est in Angliam circa festum sancti Michaelis.

Fredericus Imperator depositus in Concilio Lugdunensi.

A.D. 1198—1235.

Affairs of Germany and the Papal States.

Anno Domini M.CCXLIII. post obitum Gregorii[2] papæ factus est papa Innocentius quartus,[3] et VIII. kalendas Augusti cathedratus, qui detestabilem et malitiosam imperatoris Frederici devitare procurans tyrannidem, a sede apostolica per tempus aliquod exulare decrevit: unde profectus exinde venit et commoratus est cum cardinalibus suis et clericis in civitate Lugduni super Rodanum, quæ distat a Roma duabus dietis; ubi in tertio anno papatus sui generale concilium[4] celebrare instituit, et convocatis ibidem ad ipsius præsentiam archiepiscopis, episcopis, cæterisque majoribus universalis ecclesiæ prælatis, exilii sui causam illico exponere curavit, et fecit. Et ut magis liqueat exilii sui causa, prænotanda sunt hæc.—Imperator Otho quartus a papa Innocentio tertio fuit coronatus in basilica beati Petri; hic accepta corona statim pugnam habuit cum Romanis, et contra voluntatem papæ intravit regnum Apuliæ,

[1] Omitted in MS. Coll. Arm.

[2] Pope Gregory died on Wednesday, Aug. 21, 1241, and was succeeded by Geoffrey de Castiglione, Cardinal Bishop of Sabina, elected by the title of Celestine IV. towards the end of October, 1241; he died on the 17th or 18th of November in the same year, before he was consecrated: the holy see then continued vacant until the election of Innocent IV.

[3] Sinabaldo di Fiesco, Cardinal of St. Laurent.

[4] The thirteenth General Council of Lyons, held from Wednesday the 28th of June, to Monday the 17th of July, 1245. In this council the Emperor Frederic was deposed, and his subjects were released from their allegiance.

auferens illud Frederico regi Siciliæ; motusque papa in offendentem excommunicavit eum. Quarto autem anno imperii sui, principes Alemanniæ qui ei primo faverant ab eo recedentes, Fredericum sibi imperatorem elegerunt, qui veniens navigio usque Romam a domino papa et a populo terræ honorifice susceptus est, et inde proficiscens in Alemanniam super ipsum Othonem magnifice triumphavit; hic autem Fredericus secundo coronatus fuit[1] in imperatorem ab Honorio papa in basilica sancti Petri, regnavitque XXXIII.[2] annis, sed non sicut ecclesiæ bonus filius, ipse enim ab infantia ab ipsa ecclesia tanquam per matrem educatus, et ad imperii fastigium, Othone damnato, promotus, ecclesiam Dei non fovit tanquam matrem, sed velut novercam in quantum potuit laniavit. Propter quod idem Honorius qui eum coronaverat sibi rebellem et Romanæ ecclesiæ adversarium comperiens ipsum anathematizavit,[3] et omnes principes ejus a sua fidelitate absolvit: ipse tamen, inceptum errorem continuans, multas ecclesiæ Dei injurias intulit et pro posse gravamen. Inter quos duos cardinales

Henry III. A. D. 1198—1285.

Affairs of Germany.

Otho IV. makes war with the Romans,

and is defeated.

Frederic II. is crowned at Rome.

[1] The Emperor Frederic II. was crowned on Sunday, November 22, 1220: he had received coronation twice before this; first at the Diet of Mayence on the 6th of December, 1212, and again at Aix-la-Chapelle on the 25th of July, 1215.

[2] This is probably calculated from the first coronation in 1212, to the election of the Landgrave of Duringhen in 1246. Frederic died at Fiorenzuola on the 13th of December, 1250.

[3] The authenticity of this statement is doubtful; for immediately after the death of Honorius, March 18, 1227, his successor, Gregory IX., pressed the emperor to perform an oath he had taken long before to go to the Holy Land, and Frederic accordingly embarked on the 8th of September at the port of Brindisi or Brundusium, but, being taken sick, was obliged to lie by at Otranto; upon this Gregory, declaring the illness to be feigned, excommunicated him by a bull dated on the 29th of the same month, which he renewed at Martinmas, and confirmed again on Maunday Thursday, March 23, 1228. The emperor re-embarked in the month of August following, but hearing that the pope had in-

Henry III. A. D. 1198—1285.

Affairs of Germany.

qui pro ecclesiæ subsidio missi fuerant ultra montes, cum redirent ad curiam una cum prælatis multis qui ad concilium properabant per naves Pisanorum captivavit et retinuit. Quibus provocatus injuriis Innocentius papa prædictus de communi consilio totius concilii ipsum Fredericum terribili anathemate condemnavit, et exigentibus culpis suis ab imperii dignitate deposuit. Facta sunt hæc in octavis sancti Johannis Baptistæ: quæ cum audisset ille depositus contempsit omnia, et excommunicationis et depositionis sententias pro nihilo reputans, imperatoriæ majestatis potentiam ut prius exercuit et continuavit, misitque epistolas suas ad universos orbis principes in hæc verba.—

Is excommunicated.

He contemns the sentence.

Conqueritur super hoc Fredericus.

Manifesto of the Emperor Frederic.

Fredericus Dei gratia etc. omnibus regibus et principibus per universam Christianitatem constitutis, salutem. Illos felices describit antiquitas quibus ex alieno præstatur cautela periculo; status namque sequentis formatur ex principio præcedentis, et ut impressionem cera recipit ex sigillo, sic 'eadem vice'[1] formatur mortalitas exemplo: hanc utinam felicitatem nostra serenitas præoptasset; et quam cautelæ solertiam 'vobis regibus scilicet Christiani reges'[2] ex nostræ majestatis nimia læsione relinquimus, O utinam prius alii reges et principes læsi 'similiter'[3] reli-

vaded his dominions, he was forced to conclude a treaty with the sultan, February 18, 1229, and returned home. We may here remark that our author has followed the Guelphs in his character of this prince, whose life, though far enough from meriting the eulogiums heaped upon it by the Gibelins, who regarded him as the light of Germany, was equally undeserving the abuse of the opposite faction.

[1] 'humanæ vitæ,' MS. Lansd.

[2] 'vobis O Christiani reges,' MS. Lansd.

[3] 'humiliter,' MS. Lansd.

Henry III. A. D. 1198—1285. Affairs of Germany. Manifesto of the Emperor Frederic.

quissent! Porro 'quoniam clerici,'[1] patrum eleemosinis impinguati, filios opprimunt, ipsique nostrorum filii subditorum paternæ conditionis obliti, 'nec'[2] imperatorem nec regem aliqua veneratione venerari dignantur quotiens in patres apostolicos ordinantur; quod autem 'in'[3] circumlocutionibus nostris innuitur, ex Innocentii papæ 'præsumptione'[4] probatur, qui vocata synodo, ut asserit, contra nos generali nec citatos 'nec,'[5] super aliqua fraude vel pravitate convictos, ausus est sententiam depositionis statuere, quam 'præter'[6] omnium regum enorme præjudicium non poterat stabilire. Quid enim vobis singulis regibus singulorum regnorum a facie talis principis 'sacerdotum'[7] timendum non superest, si nos 'et'[8] principum electione solemni et approbatione totius ecclesiæ et cleri, dum clerus fide et religione vigebat, imperiali diademate divinitus insignitos, et alia regna nobilia magnifice gubernantes, ille deponendos aggreditur? cujus quoad temporalium detrimenta non interest in nos exercere aliquid rigoris, etiamsi causæ legitimæ probarentur: verum quos sacerdotalis sic infestat abusio potestatis et a summo conatur præcipitare deorsum nec primi sumus nec ultimi; et hoc quidem vos facitis simulatoribus sanctitatis obedientes quorum sperat ambitio quod totus Jordanus influat in os ejus. O! O! O! si vere credulitatis simplicitas a scribarum et phariseorum fermento, quod est hypocrisis, juxta sententiam Salvatoris, sibi curaret attendere, quot illius curiæ turpitudines 'execrari'[9] possetis quas honestas et pudor affari nos prohibet in

[1] 'quia clerici nunc censentur,' MS. Lansd.
[2] 'non,' MS. Lansd.
[3] 'ex,' MS. Lansd.
[4] 'proscriptione,' MS. Lansd.
[5] Omitted in MS. Lansd.
[6] Omitted in MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[7] 'sacerdotem,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[8] Omitted in MS. Lansd.
[9] 'exetari,' MS. Coll. Arm.

Henry III. A. D. 1198—1285.

Affairs of Germany.

Manifesto of the Emperor Frederic.

præsenti! Sane redditus copiosi quibus ex 'plurimorum'[1] regnorum pauperatione ditantur, quemadmodum ipsi nostis ipsos faciunt insanire. Apud vos Christiani mendicant ut apud 'eos'[2] Paterini[3] manducent: ibi vestrorum domos obruitis ut hic 'adversariorum'[4] 'oppida confirmetis.'[5] Sic de vestris eleemosinis tales Christi pauperes sustentati, qua beneficii compensatione, qua saltem gratitudinis exhibitione, vobis se præstent obnoxios. Quanto indigentibus manus largiores extenditis, tanto non solum manus sed etiam pedes 'avidius'[6] apprehendunt, suo vos laqueo detinentes, sicut aviculam quæ quanto ad evasionem fortius innititur tanto firmius alligatur. Hæc vobis ad præsens scribenda curavimus insufficienter exprimendo votum nostrum, alia 'quædam reservanda'[7] vobis pro tempore 'secretius'[8] intimanda, qualiter scilicet et in quos usus divitias pauperum expendit prodigalitas avarorum, quantis etiam viribus in hoc 'vere'[9] 'quod'[10] instat omnes illos qui modo nos opprimunt opprimere posse speremus, etsi se nobis opponeret totus mundus: quicquid autem fideles nostri latores præsentium vobis retulerint, credatis, 'acsi'[11] 'sanctus'[12] Petrus jurasset, firmissimum reputetis, nec credatis aliqualiter quod per latam in nos papalem sententiam nostræ magnanimitas majestatis aliqua-

[1] 'plurima,' MS. Lansd.

[2] 'nos,' MS. Lansd., omitted in MS. Cott. Tib.

[3] A sect which sprang up in the twelfth century; they were condemned as heretical by the eleventh General Council of Latran in 1179. 'Paterins' is derived from the word 'patior,' shewing their readiness to undergo persecution in a spirit of meekness.

[4] 'adversariis,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[5] 'opidum confirmatis,' MS. Cott. Tib.

[6] 'avidus,' MS. Coll. Arm.

[7] 'quidem reseruandis,' MS. Cott. Tib.

[8] 'serenius,' MS. Coll. Arm.; 'securius,' MS. Cott. Tib.

[9] 'vero,' MS. Cott. Tib.

[10] Supplied from MS. Lansd.

[11] 'et acsi,' MS. Lansd.

[12] 'dictus,' MS. Coll. Arm.

tenus incurvetur; habemus 'enim'[1] conscientiæ puritatem et per consequens Deum nobiscum, cujus 'testimonium'[2] invocamus quia semper fuit nostræ intentio voluntatis clericos cujuscunque religionis ad hoc inducere, et maxime maximos, ut tales perseverarent in fine quales dudum fuerant in ecclesia primitiva, apostolicam scilicet vitam ducentes, humilitatem dominicam sectantes, et subditos informantes verbo et exemplo. Tales namque clerici solebant angelos intueri, miraculis coruscare, ægros curare, mortuos suscitare, et 'sanctitate non armis'[3] sibi reges et principes subjugare: at isti, seculo dediti, 'deliciis'[4] debriati, Deum postposuerunt, quorum ex affluentia divitiarum religio suffocatur, ecclesia periit, et devotio sancta damnatur: talibus ergo subtrahere nocentes divitias, quibus damnabiliter onerantur, opus est caritatis. Ad hoc vos et omnes principes terræ, ut cuncta superflua deponentes mediocribus rebus contenti Deo deserviant, omnes debetis diligentiam adhibere, Valete.

Henry III. A. D. 1198—1285.

Affairs of Germany.

Manifesto of the Emperor Frederic.

De Morte Frederici 'quondam Imperatoris.'[5]

Hic autem Fredericus imperator dudum cruce signatus, durante excommunicationis sententia mare magnum transivit, majorem desolationem quam consolationem Terræ Sanctæ relinquens. Postquam vero ab Innocentio papa sic depositus est ab imperio, principes Alemanniæ elegerunt contra ipsum langravium Thuringiæ[6] ut suo regnaret imperio; quo tamen post modicum tem-

The Emperor returns from the Holy Land.

Is deposed.

[1] 'etiam,' MS. Cott. Tib.

[2] 'testimonium nobis,' MS. Cott. Tib.

[3] 'sanctitatem spiritus non carnis amare,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] 'delicias,' MS. Lansd.

[5] Omitted in MS. Lansd.; 'imperatoris,' MS. Cott. Tib.

[6] Henry Raspon, Landgrave of Duringhen or Thuringia, elected at the Diet of Hockheim in 1246 by the Archbishops of Mayence, Cologne, and Treves, and hence called the King of Priests.

Henry III. A. D. 1198—1285.

Affairs of Germany.

pus mortuo, Willelmus comes Holandiæ[1] denuo contra ipsum eligitur ab eisdem principibus, et hic paulo post a Frisonibus occiditur; et sic uterque electus benedictione caruit imperiali. Fredericus quidem post suam ab imperio destitutionem cum inter cæteras civitates Lumbardiæ 'Parmam'[2] tanquam magis exosam sibi forti manu obsideret, a legato domini papæ et a Parmensibus est devictus, 'et amissis thesauris et aliis rebus suis, in Apuliam rediens, gravi infirmitate correptus est, et cito defunctus.'[3] Mamfredus autem filius ejus ambiens regni Siciliæ dominium et thesauros ipsius, tandem, cum difficultate tamen, ipsum regnum obtinuit, retinuitque quousque Carolus frater regis Franciæ tunc comes Provinciæ per papam Urbanum quartum vocatus, et sub papa Clemente quarto veniens ipsum Mamfredum vita et regno privavit.[4] Hic Fredericus ab Augusto primo nonagesimus quintus fuit imperator: et post eum vacavit imperium usque in præsens: ipse etiam Carolus a regno Siciliæ[5] per regem Aragonum[6] postea dejectus est, et in fugam versus. In supradicto concilio Lugdunensi quidam episcopi quorum primus extitit Robertus Groseteste Lincolniensis episcopus suis rationibus et allegationibus multis

[1] This count was elected by the three ecclesiastic electors and other magnates, but without the consent of the four laic electors, at Weringhen, near Cologne, on Sunday the 29th of September, 1247, and crowned at Aix-la-Chapelle on the 1st of November, 1248, his title being confirmed by Pope Innocent after the death of Frederic in December, 1250. He perished in an engagement with the Friezelanders on the 28th of January, 1256.

[2] 'per viam,' MS. Cott. Tib.

[3] Omitted in MS. Coll. Arm.

[4] Manfred, natural son of the emperor, and King of Sicily, slain at Grandella, on the 26th of February, 1266.

[5] Charles I. of Sicily, crowned king January 6, 1266, died January 7, 1285.

[6] Peter III. of Arragon, crowned King of Sicily by the title of Peter I. September 2, 1282, and died November 10, 1285.

conati sunt in præsentia domini papæ libertatem et dominium 'Cisterciensis'[1] ordinis sibi vendicare et subjicere, sed exauditi non sunt ad effectum. Henry III. A. D. 1198—1285.

Wallenses rebellare cœperunt 'secundo.'[2]

Anno Domini M.CCXLV. Wallenses effrænati iterum insurrexerunt in regem sub capite novo principe David; qui cum multa fecissent 'mala'[3] et igne et gladio multa delevissent, ascendit ibidem rex cum exercitu copioso, credens in brevi totam sibi Walliam subjugare, et in tantum in iram motus est quod, signo draconis elevato, suos procedere jussit in mortem eorum. Ipsi autem in arcto positi pugnaverunt viriliter pro patria, et non tantum a proposito regem resilire fecerunt, imo etiam coegerunt eum abire retrorsum: magnam tamen 'occisionem'[4] fecit rex sed non in bello publico, non enim ausi sunt palam cum eo congredi, sed per viarum discrimina suis semper 'obviabant.'[5] Delusus ergo a proposito 'rex'[6] eo quod montana ascendere non potuit, statim in 'convalle'[7] ad pedem de Snawedon castrum construxit fortissimum, ponens in eo milites strenuos et viros armorum electos, qui, eo recedente propter hyemem, patriam tuerentur et defenderent. Quibus peractis, jussum est ex ore regis exercitum redire ad propria; sed et ipse rex cum regina reversus est, ut alias revertendi ad prœlium tempus expectaret idoneum: non tamen reversus est per tempora multa, nam Wallenses egressi destruxerunt castrum illud quod construxerat, et mediantibus postea viris pacificis cum eo pacificati sunt et concordati. Anno

A. D. 1245. The Welsh rebel. King Henry marches against them, but is obliged to retreat. Peace is restored.

[1] 'Cicestrinensis,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[2] 'tertio,' MS. Lansd.
[3] Supplied from MS. Lansd.
[4] 'occasionem,' MS. Lansd.
[5] 'obviabat,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.
[6] Supplied from MS. Lansd.
[7] 'convalli,' MSS.

Henry III. A. D. 1251. Dec. 26. The King of Scotland marries the Princess Margaret, Domini M.CCLI. Alexander rex Scotiæ Margaretam filiam regis Henrici duxit in uxorem, factaque est ipsa solemnitas in festo nativitatis dominicæ apud Eborum, et fecit homagium regi Henrico. Tempest, Wednesday, August 16. Eodem anno XVII. kalendas Septembris, feria quarta, fulgur terribile contigit a media nocte usque mane: Thursday, October 26. item eodem anno 'VII. kalendas'[1] Novembris, feria quinta, ventus extitit inauditus evertens domos et quassans lapides.

A. D. 1253. The king enters Gascony, Anno Domini M.CCLIII. et anno regni regis Henrici 'XXXVI.'[2] transfretavit idem rex secundo in Vasconiam, circa festum beati Petri ad vincula,[3] ut quosdam rebelles qui ab ejus fide desciverant ad unitatem pacis revocaret ille pacis tutor; His success. deditque ei Deus pacem et manum superam, itaque absque multa sanguinis effusione rebelles sibi pro voto subjugavit: quorum quosdam obsides præmisit in Angliam ipse cito reversurus, omnibusque in pace agentibus et prospere ordinatis reversus est in Angliam in anno sequenti; A. D. 1254. Marriage of Prince Edward. desponsavitque Edwardus filius ejus cum esset annorum XVI. Alienoram filiam regis Hispaniæ, et eam in Angliam introduxit. Eodem anno 'LIII.'[4] obiit Robertus Grostest Lincolniensis episcopus; cui successit Henricus de Lexinton.[5]

A. D. 1255. Death of Walter de Grey, Saturday, May 1. Anno M.CCLV. obiit Walterus de Gray Eborum archiepiscopus kalendas Maii; cui successit Sewallus,[6] qui in anno sequenti proximo fuit Sunday, July 23, 1256. consecratus apud Eborum X. kalendas Augusti. 'Eodem anno Judæi crucifixerunt Hugonem August 1. puerum novennem Lincolniæ kalendas Augusti.'[7]

---

[1] 'VI. kalendas,' MS. Cott. Tib.

[2] Sic, MSS.

[3] According to Matthew Paris (p. 748) the king set sail on the 6th of August, and arrived at Bordeaux on the 15th.

[4] Omitted in MS. Lansd.

[5] Elected Dec. 30, 1253.

[6] St. Sewall de Bovill, Dean of York, elected Oct. 1, 1255.

[7] Omitted in MS. Cott. Tib. St. Hugh's Day is generally stated to occur on the 29th of June.

Henry III. A. D. 1257.

Ricardus Frater 'Regis'[1] electus est in Regem Alemanniæ.

Anno Domini M.CCLVII. principes Alemanniæ elegerunt sibi in regem Ricardum comitem Cornubiæ fratrem regis Henrici, et missis nunciis accersierunt eum, 'et'[2] eodem anno coronaverunt kalendas Aprilis. Dominus etiam papa misit quendam archiepiscopum de ordine Prædicatorum, cum quibusdam aliis sibi sociatis, in Angliam pro Edmundo 'filio'[3] regis Henrici, ut ex dono papæ adquireret et regnaret in 'Apulia,'[4] Sicilia, et Calabria; sed tamen ipsa res ad effectum non pervenit. Anno M.CCLVIII. obiit Sewalus[5] Eborum archiepiscopus; cui successit 'Godefridus.'[6] Eodem anno fames valida oppressit Angliam, et præ fame nimia mortui sunt multi, vendebatur enim quarterium frumenti pro XVI. solidis. Anno Domini 'M.CCLXI.'[7] obiit Alexander[8] papa; cui successit 'Urbanus.'[9]

Richard Earl of Cornwall elected Emperor of Germany.

Prince Edmund is declared King of Sicily.

A. D. 1258. Death of Archbishop Sewall. Famine and mortality in England.

Death of Pope Alexander IV., 1261. Accession of Pope Urban IV.

Transfretavit Rex in Franciam, et composuit super Normanniam.

Eodem anno rex et regina transfretarunt in Franciam; habita enim fuerat prælocutio per regem Alemanniæ Ricardum fratrem regis Henrici et per alios solemnes nuncios ut cum rege

A. D. 1259. Henry goes to France.

---

1 'ejus,' MS. Coll. Arm.

2 'in,' MS. Coll. Arm.

3 'fratre,' MS. Lansd.

4 'Pullia,' MS. Coll. Arm.; 'Pullya,' MS. Cott. Tib.; 'Apułł,' MS. Lansd.

5 Archbishop Sewall died on Friday, May 10, 1258.

6 'Geofridus,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib. Godfrey de Ludeham, Dean of York, elected Thursday, July 25, 1258.

7 'M.CCLIX.' MS. Coll. Arm.

8 Pope Alexander IV. died Wednesday, May 25, 1261.

9 'Urbanus, anno M.CCLXI.' MS. Coll. Arm. James Panteléon, Patriarch of Jerusalem, elected Monday, August 29, 1261, and crowned Sunday the 4th of September following.

Henry III. A. D. 1259.

Normandy is ceded to the French King.

Francorum tractaret, et finaliter componeret de Normannia: ductusque consilio malo simplex rex composuit sic ut regi Francorum Normannia remaneret, reddita sibi et hæredibus suis singulis annis certa summa pecuniæ; quam tamen pecuniam postea pœnitentia ductus nunquam recepit, nec recipere voluit in vita sua: immo in literis suis et epistolis toto tempore suo se ducem Normanniæ appellavit; sed, eo mortuo, Edwardus filius ejus et successor in regno illa duo verba, Dux Normanniæ, in suis epistolis non posuit.

De Dissentione inter Regem et Barones, et de Provisione Oxoniæ.

A. D. 1258.

The English court filled with foreigners.

Extunc ingressi sunt curiam regis innumerabiles Franci sicut et antea fuerant Provinciales, et repleta est terra quasi ex omni natione quæ sub cœlo est, agebanturque negotia regalia per alienigenas et ignotos, et facta est eis Anglia quasi serviens sub tributo, quoniam wardas et relevia et cætera emolumenta terræ præ cæteris omnibus asportabant: indignatique sunt magnates terræ videntes hæc, et mutuo loquentes, sibi dicebant, Quid faciemus alienigenis istis qui sic opprimunt nos, si dimiserimus eos sic asportabunt omnia, et nos vacui remanebimus; dirumpamus ergo vincula eorum et projiciamus a nobis jugum ipsorum, quoniam si tacuerimus peribit Anglia, et nos utique erimus opprobrium hominum et abjectio populi! Et sicut Simon Machabeus surrexit pro fratre suo Juda, ut pro populo Dei et lege paterna certaret ad mortem; sic Simon de Monte-forti pro Anglia erexit se, ut pro legibus et libertatibus ejus usque ad mortis perniciem dimicaret. Inito itaque consilio adierunt regem, comites, et barones, et dixerunt

Discontent of the barons.

ei, "Domine rex, inter manus alienigenarum res utique tua male agitur et diversimode tractatur, nam consumptis universis multo jam deprimeris ære alieno, et datis pro cibariis tuis talleis versus es in scandalum in omni populo tuo; nunc ergo sanis adquiesce consiliis et domum tuam committe dispositioni fidelium tuorum, solvemusque debita tua infra annum ex nostro proprio, ita tamen ut nostrum levare possimus infra quinquennium; nec familiam tuam minuemus sed augmentabimus multis militibus, et tibi et regno tuo omnem adhibebimus diligentiam et custodiam utique fidelem." Adquievit eis rex, et certos diem et locum statuerunt scilicet Oxoniæ a die Paschæ in XV. dies, ubi 'convenirent omnes tractaturi'[1] de profectu regis et utilitate regni.[2] Convenientibus igitur episcopis ad eosdem diem et locum, imprimis ab ipso rege et cæteris magnatibus sacramentum petierunt, ut quæ pro utilitate regis et regni providerentur, absque ulla contradictione universaliter tenerentur; præstititque juramentum rex se servaturum statuenda quæ ad honorem Dei et ecclesiæ suæ, profectum sui, et utilitatem regni conderentur. Juraverunt et cæteri magnates quasi omnes; novem etiam episcopi qui convenerant excommunicaverunt omnes qui huic facto contradicerent, rege tenente cereum ignitum; et prædixerunt palam, si ausu temerario vellet quis contradicere, insurgerent omnes in eum velut ancipitres in corvum: venerant enim instructi cum armis ut quod in animo conceperant statim executioni mandarent. Fratres

Henry III. A. D. 1258.

Sunday, March 24.

Parliament meets at Oxford.

The King swears to observe its provisions.

[1] 'convenerunt omnes, et tractatum est,' MS. Lansd.

[2] This is generally known as the Mad Parliament: in it a committee of government was determined on, and three sessions appointed to be held yearly.

Henry III. A.D. 1258.

The king's brothers refuse to take the required oaths.

autem regis, 'qui erant'[1] quatuor, nolentes in hac parte consentire, occulte quidem recesserunt, tendentes Wintoniam; iratique barones insecuti sunt eos uno corde et animo velut catuli leonum rugientes, ne forte munirent præsidio civitatem occupatam, cumque eos comparere compellerent et cognovissent eos in sua contumacia permanere, statuerunt statuta, imprimis quod ad terras suas quas in partibus transmarinis habebant transfretarent. Et hoc quidem statutum statim executioni mandabant, rege pro eis interveniente et multis precibus supplicante, sed tamen exaudiri non potuit quoad hoc. Statuerunt etiam quod omnes alienigenæ, cujuscunque conditionis existerent seu nationis, confestim repatriarent, sub pœna membrorum et vitæ. Statuerunt ad hoc quod si teneat quis de rege in parte, et 'teneat'[2] similiter de aliis dominis pro diversis partibus, si de eo humanitus contigerit, hærede suo infra ætatem legitimam existente, quod rex hæredem habeat cum terra quam de dominio ipsius tenet, et cæteri domini habeant terras de feodis eorum usque ad ætatem hæredis, et escaetas, et relevia, unusquisque eorum secundum partem tenuræ suæ. Statuerunt insuper quod lanæ terræ operarentur in Anglia nec alienigenis venderentur, et quod omnes uterentur pannis laneis infra limites terræ operatis, nec 'nimis pretiosas vestes quærerent.'[3] Item quod expensas voluptuarias et superfluas omnes pro posse devitarent. Alia quædam statuta sunt et ordinata quæ causa brevitatis scripta non sunt in libro hoc. Moratique sunt ibidem per dies xv. et multi veneno perierunt; extinctus est enim abbas Westmonasteri-

The provisions of Oxford.

Many barons poisoned.

---

[1] 'fuerant,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm.

[3] 'nimis pretiosis vestibus uterentur,' MS. Lansd.

ensis, vir utique nobilis et discretus; et Willelmus frater comitis Gloverniæ, vir commendabilis et strenuus; ipse etiam comes Gloverniæ, in cura medicinali usque ad Assumptionem persistens, cum difficultate maxima mortem evasit; ceciderunt enim pili ex capite ejus et ungues ex manibus, noluit autem dominus tanto necessitatis articulo et tam evidenti periculo ipsius præsentia Angliam viduari: quæ quidem seditio imposita fuit et imputata cuidam militi Waltero de 'Scotenay,'[1] et ad appellum comitissæ de Insula comprehenditur, judicatur, et trahitur. Videntes igitur magnates pericula multa, nec expedire in præsenti consilium revelare, clauserunt ordinata et sigillis singulorum munierunt, statuentes diem certum, a festo sancti Michaelis in xv. dies, ut omnes convenirent Londoniis, et essent parati cum armis ad perficiendum quod inceperant. Adveniente igitur die convenerunt omnes, et singulis diebus quasi per mensem integrum in consiliis persistebant et armis: tandem publicata sunt omnia, et executioni potentialiter demandata.

Henry III. A. D. 1258.

Sunday, Sept. 29.

Parliament at London.

Quomodo pœnituit Rex: et de Arbitrio Regis Franciæ.

Publicatis statutis et executioni demandatis, displicuerunt multa regi et pœnituit eum sic jurasse, sed, quia resistere non potuit ex abrupto, dissimulavit ad tempus; cumque elapso anno non videret se, ut promiserant, a debitis relevari sed magis onerari, in multum condoluit, et missis ad papam nunciis quoad sacramentum præstitum absolutionis beneficium consecutus est[2] et

A. D. 1261.

The king absolved from his oaths.

[1] 'Stotenye,' MS. Lansd.; 'Stouenay,' MS. Cott. Tib.

[2] The Bull of Absolution granted by Alexander IV. is dated at

Henry III. A.D. 1262.

quoad se et suos omnes; absolvit etiam papa indifferenter omnes ab eodem juramento, ut citius inter se in vinculo pacis unirentur. Statimque absolutione obtenta resiluit rex a præmissis,[1] et convocato parliamento suo Oxoniæ[2] quæstionem movit magnatibus suis, dicens se quantum ad provisiones tenendas callide quidem inductum et seductum, insuper quoad sacramentum præstitum et pro se et suis et universaliter omnibus absolutionis beneficium generaliter impetrasse, unde petiit se ad omnia restitui sicut antiquitus esse consuevit: at illi qui convenerant, comes scilicet Leycestriæ Simon de Monte-forti, comes Gloucestriæ Gilbertus de Clare, 'Humfridus de Boune'[3] juvenis, comes Ferrerensis, barones etiam quamplurimi, dominus Johannes[4] filius Johannis, dominus Henricus de 'Hastinges,'[5] dominus Galfridus de Lucy, Johannes de Vescy juvenis, dominus Nicholaus Segrave, Hugo le Spenser, et Robertus de Vesponte, pro se quidem et suis sequacibus unanimiter responderunt quod provisiones ad quas juramento astricti fuerant usque in finem vitæ tenere voluerunt, eo quod 'pro'[6] utilitate regis et regni communiter

He calls a parliament and publishes the pope's dispensation.

Latran on the 13th of April, 1261. The original is preserved in the Cottonian Collection, Cleopat. E. i. n. 199. It was confirmed by Urban IV. on the 25th of February, 1262.

[1] The king's writ to the sheriffs of England, commanding them to publish the absolution throughout their respective counties, is dated at Westminster on the 2nd of May, 1262: the reasons there set forth for the non-observance of his engagements are, that the barons had failed in performing the promises at the same time made to him, and had also since entered into leagues to the prejudice of the royal prerogative and the disturbance of the king's peace. Rymer, Fœdera, i. 419.

[2] According to Wikes it was at Winchester that King Henry informed the barons of his resolution not to abide by his oaths.

[3] 'Hunfridus de Bowne,' MS. Lansd.

[4] This list of the barons is omitted in MS. Lansd.

[5] 'Hastingley,' MS. Cott. Tib.

[6] Omitted in MS. Coll. Arm.

Henry III. A. D. 1263.

editæ fuerant et 'confirmatæ:'[1] dumque sic vota sua mutassent in varia et impacati recedere voluissent, quidam episcopi qui aderant interposuerunt partes suas, ita quod ipsis et aliis amicis communibus sic cum difficultate mediantibus compromiserunt partes utrinque se velle stare in omnibus arbitrio regis Franciæ Lodowici. Qui quidem rex, auditis hinc inde propositis et diligenter ponderatis, decrevit in fine regi Angliæ 'exhæredationem fieri manifestam;'[2] unde statuta eorum quasi omnia reprobavit, et eidem regi statum pristinum restituit, imponens aliis silentium quantum ad jura regalia ordinanda: motique magnates et indignantes recesserunt, stare nolentes ejus arbitrio, eo quod pro rege omnia rex ipse judicavit.[3]

The controversy is referred to the arbitration of the French king. A. D. 1264.

The barons refuse to stand by his judgment.

Captio quorundam Baronum apud Northampton.

Reversis ergo magnatibus, se in quantum poterant ad arma præparabant, quod audiens rex ipse etiam se modis omnibus præparabat, adducens cum eo alienigenas et Francos multos; interim vastabantur regalia jura et igne et gladio multa decidebant; cumque cognovisset rex multos ex baronibus apud Norhampton convenisse, divertit ibidem cum exercitu, adduxitque cum eo regem Alemanniæ fratrem suum, et Edwardum filium suum, Johannem Comyn de Scotia qui multos adduxerat Scotos, Johannem de Baliol dominum Galwidiæ, Robertum de Bruys

The civil war again rages.

[1] 'confectæ,' MS. Cott. Tib.

[2] 'exhæreditatem fieri manifestam ex propositis,' MS. Lansd.

[3] See the award printed in Rymer, Fœdera, i. 433, where the French king, though annulling the provisions of Oxford, declared it was by no means his intent to do away with any of the privileges previously granted to the English by their kings. This judgment offended many of the barons, who, maintaining that the provisions were but a recapitulation of former grants, refused to abide by the arbitration.

Henry III. A. D. 1264.

dominum Vallis-Anandiæ, Rogerum de Clyfford, 'Philippum Marmyon, Johannem de Vaux,'[1] Rogerum de Layburne, Henricum de Percy, et Phillippum Basset, Rogerum de Mortimer, et Willelmum de Valence fratrem suum, et multos alios: mandavitque rex baronibus qui jam aderant quod urbem et obsides sibi continuo redderent, vel statim irrueret in mortem eorum: at illi consulentes cum Simone de Monte-forti juniore, qui ex præcepto patris cæteros ibidem ad consulendum attraxerat, nondum enim advenerat pater ejus nec comes Gloverniæ, audacter quidem et unanimiter responderunt quod mandatum regis non facerent, immo se et urbem defenderent, si esset necesse, usque ad mortem. Quod audientes regales, miserunt denuo quod saltem venirent ad murum civitatis ut ex muro loquerentur ad regem si quo modo posset via pacis et forma inveniri: at illi nihil doli suspicantes adquieverunt eis, et relictis custodiis suis, murum versus pratum adierunt, ibi enim rex et robur exercitus imminebat, interim vero, dum inter regem et barones varii haberentur tractatus et diversi, dominus Philippus Basset, qui ad hanc seditionem fuerat præordinatus, cum 'ligonibus'[2] et instrumentis ferreis et viris præparatis, juxta monasterium sancti Andreæ murum suffodit civitatis, corruitque murus de facili, et facta est planicies magna, ita quod in uno fronte ingredi possent equestres XL.; imputatus est etiam 'dolus ipsis monachis'[3] alienigenis quod introeuntibus introitum præparabant, dumque a transeuntibus istud cerneretur et vexilla regalium ad intro-

The king captures Northampton,

[1] 'Philippum Marmyon de Vaus,' MS. Coll. Arm.

[2] 'ligationibus,' MS. Cott. Tib.

[3] 'ipse dolus vel monachis,' MS. Coll. Arm.; 'ille dolus illis monachis,' MS. Cott. Tib.

Henry III. A.D. 1264.

eundum essent erecta, factus est utique ululatus multus, et clamor populi ascendit ad barones, festinaveruntque ibidem resistere, sed incassum, quoniam ab hostibus jam in magna multitudine præventi sunt; Simon vero juvenis cum Petro de Monte-forti et paucis eum sequentibus per medium eorum transiliens, cum aliquantisper strenue militasset et esset ab hostibus circumseptus, adveniente jam filio regis Edwardo jussu ipsius captus est; clerici vero universitatis Oxoniæ, quæ quidem universitas jussu baronum ibidem translata fuerat, ipsis ingredientibus et insultantibus majora inferebant mala quam cæteri barones cum fundis, et arcubus, et balistis, habebant enim vexillum per se et in sublime contra regem erectum; unde iratus rex juravit in ingressu quod suspenderentur omnes, quo audito raserunt capita sua multi et fugam qui poterant velocem inierunt. Ingresso itaque rege in urbem, utinam sanctam, fugerunt multi, ita sicut erant armati, in castrum; alii relictis equis et armis in ecclesiam; pauci tamen corruerunt et hi quidem de communi populo, nec erat multus sanguis effusus, quoniam quasi subito hæc omnia facta sunt: pacificata tandem urbe jussit rex in clericis exerceri quod juraverat; et dixerunt ei, "Absit hoc a te, O rex, nam filii magnatum tuorum et cæterorum hominum de regno tuo huc cum universitate convenerunt, quos si suspendi feceris seu detruncari insurgent in te etiam tui qui modo tecum sunt, non permittentes pro posse sanguinem filiorum suorum seu proximorum effundi:" placatusque est rex, et contra clericos quievit ira ejus. In ipso etiam eodem die, post horam aliquantam, insultum fecerunt ad castrum ipsi regales, timueruntque sibi novi castrenses, eo quod victualia et cætera resistendi necessaria non ha-

Henry III. A. D. 1264.

and takes many prisoners.

berent, statim 'igitur'[1] missis nunciis dederunt se in gratiam regis. Captique sunt in die illa 'milites subscripti et barones, dominus Willelmus de Ferrariis, dominus Petrus de Monteforti[2] socius prædicti Simonis junioris, dominus 'Bawdewynus'[3] de Wake, dominus Adam de Neumarche, dominus Rogerus Bertram, dominus Simon filius Simonis miles strenuus et primo vexillum erexit contra regem, dominus Hengeramus de Waterville, dominus Hugo Gubyon, dominus Thomas Maunsel, dominus Robertus 'Untevilayn,'[4] dominus Nicholaus de Wake, dominus Robertus de Neuton, dominus Philippus de 'Scriby,'[5] et Grymbaldus de Pauntevolt. Omnes prædictos captivavit rex et plures alios,'[6] quorum quosdam in eodem castro bene munito sub custodia domini Nicholai de Hawrescham custodiendos tradidit, quosdam secum adduxit, quosdam etiam ad diversa castra, et Simonem de Monte-forti ad castrum de Wyndeshouer, destinavit. Factaque sunt hæc quoad captionem Norhamptoniæ Sabbato primo in Passione Domini, scilicet III. nonas Aprilis, anno Domini M.CCLXIV. perrexitque rex usque Notingham incendens et devastans maneria baronum et cæterorum hostium; ibique recollegit magnates suos et numerum suorum vehementius adauxit.

---

[1] Supplied from MS. Lansd.

[2] The king issued an order on the 17th of May (being four days after his capture at Lewes) to the Constable of Windsor to release this nobleman, together with several others of the Montfort family. Rymer, Fœdera, i. 441.

[3] 'Baldewynus,' MS. Cott. Tib.

[4] 'Bontevylayn,' MS. Cott. Tib.

[5] 'Shriby,' MS. Cott. Tib.

[6] 'milites et barones circiter xv. nominati, pluresque alii,' MS. Lansd.

Deinceps usque ad Bellum de Lewes.

Henry III. A. D. 1264.

Cumque rumor iste sinister comiti Simoni, qui cum exercitu grandi versus Northampton in veniendo erat, a transeuntibus et fugientibus diceretur, infremuit, nec tamen concidit vultus ejus, sed statim Londonias adiens fecit sibi fieri currum quasi falcatum in quo equitaret acsi esset ægrotus; finxit enim se debilem et infirmum cum esset bellator robustus et fortis; congregatique sunt ad eum cæteri magnates complices sui, comites et barones, et singuli singulos adduxerunt cohortes, præparatisque ibidem ligneis machinis profecti sunt ad obsidendum Roceštriam; comes enim de Warenna et villam tenuit et castrum ex parte regis; cumque primam partem una cum ponte cepissent et illuminassent in parte vulnerati sunt multi et retrocedere compulsi sunt; ibique vulneratus est strenuus ille miles Rogerus de Layburne et male tractatus. Dumque sic obsidionem continuarent ad tempus nunciatum est eis quod in veniendo erat rex versus Londonias cum exercitu copioso, et dixerunt ad invicem, "Si in adventu suo Londonias occupaverit rex erimus hic inclusi quasi in angulo terræ, revertamur ergo Londonias ut et locum salvemus et gentem:" positis ergo quibusdam 'certis'[1] personis ad tenendam obsidionem, Londonias reversi sunt: adveniente demum rege exierunt cum civibus obviam ei, non tamen ad recipiendum cum palmis sed ad repellendum cum lanceis; declinavitque rex et capto castello de Kingeston, quod erat comitis Gloucestriæ, profectus est Roucestriam, ubi interfectis quibusdam

The barons besiege Rochester.

The king takes the castles of Kingston

[1] 'cæteris,' MS. Coll. Arm.

Henry III. A. D. 1264.

and Tunbridge.

obsidionem illam fregit: indeque perrexit rex apud Tunebruge, et reddito ei castro cum villa, cepit ibidem comitissam Gloucestriæ et eam posuit in abbatia, non custodiendam quidem sed ut abiret libere quo vellet; reliquitque ad custodiam castri et urbis magnam partem sui exercitus, plusquam XX. vexillarios electos, eo quod communiter diceretur quod comes Gloucestriæ ad expugnandum eos in proximo adveniret: quo facto iter inceptum continuavit usque Wynchelsee ubi marinarios de Portubus recepit ad 'pacem,'[1] et cum eis plene concordatus est. Post triduum autem egressus a loco illo venit in sequenti Sabbato ad villam de Lewes, et receptus est rex in abbatia, filius autem ejus in castro: interim mittebant literas[2] ad regem barones XII. scilicet die 'Maii,'[3] excusatorias et comminatorias in parte, dicentes se ei honorem velle quantum ad personam et statum proprium, homines tamen quosdam quos secum tenuerat impetere velle velut hostes publicos, ubicunque invenirentur in terra. At ille communicato consilio rescripsit eis, et præcipue duobus comitibus Leicestriæ 'et Gloucestriæ,'[4] arguens eos de damnis sibi illatis, incendiis, et rapinis, et quod per eos in terra sua guerra mota est; adjiciens quod homines quos gravare voluerant eos tanquam fideles suos reputans pro posse defenderet et liberaret, insuper et injurias eis illatas tanquam proprias emendari faceret et pro tempore judicaret. Quibus auditis appropinquabant regi, non enim distabant multum a loco illo qui dicitur Lewes; dumque regalibus foragium defecisset, præceptum est in die

Monday, May 12.

Battle of Lewes, Wednesday. May 14.

---

[1] 'partem,' MS. Cott. Tib.

[2] The baron's letter and the king's answer are printed in Rymer, Fœdera, i. 440.

[3] 'Martii,' MS. Lansd.

[4] Omitted in MS. Coll. Arm.

Henry III. A. D. 1264.

Battle of Lewes.

Martis ut procederent pro quærendo fœno et paleis; quibus proficiscentibus, 'sed non proficientibus,'[1] præventi sunt plures et ab hostibus interempti, reliqui vero 'revertentes'[2] viderunt hostes venientes in summo diluculo diei Mercurii, et exclamantes excitaverunt regem et suos ad arma capienda; venientes ergo barones in plena planicie descenderunt ibidem et equos cingentes arma præparabant; ubi comes Simon ipsum comitem Gloucestriæ et Robertum de 'Ver'[3] una cum multis aliis novos fecit milites et armis militaribus eos insignivit; quo facto, omnem exercitum in quatuor acies separatas divisit et distinxit, statuitque magnates in singulis qui acies dirigerent et gubernarent; aciei vero primæ constituti sunt duces Henricus de Monte-forti primogenitus comitis Simonis et Gwydo frater ejus, dominus Johannes de Burgh juvenis, et dominus Humfredus de Bown; aciei vero secundæ, dominus Gilbertus de Clare comes Gloucestriæ, dominus Johannes filius Johannis, et dominus 'Willelmus'[4] de 'Montensy;'[5] aciei autem tertiæ, in qua Londonienses erant, ad rogatum eorum, dominus Nicholaus de Segrave assignatus est, qui etiam instanter supplicarunt ut primos belli ictus habere possent et eventum rei sub dubio recipere; quartæ vero aciei dux fuit ipse comes, cum domino Thoma de Pilvesdon. Interim egressi sunt regales ad pugnam, se præparantes per tres turmas, quarum primam ducebat filius regis Edwardus, cum comite de Warenna, et Willelmo de Valence fratre regis; secundam vero rex Alemanniæ cum filio suo Henrico;

---

1 Omitted in MS. Coll. Arm.
2 Supplied from MS. Lansd.
3 'Wer,' MS. Lansd.
4 'Johannes,' MS. Cott. Tib.
5 'Monthenesey,' MS. Cott. Tib.; 'Monthesy,' MS. Lansd.

Henry III. A. D. 1264.

Battle of Lewes.

tertiam autem ipse rex cum magnatibus suis; quartam vero aciem non constituit rex, eo quod plures vexillarios reliquerat post se ad custodiendum villam et castrum de Tunebrige contra comitem Gloucestriæ, et erat ibi juvenilis ætas quasi totius militiæ suæ, non enim credebat rex adventum baronum tam propinquum: præparatis itaque hinc et inde aciebus exhortabantur ad invicem ad strenue militandum, et conserto gravi prœlio corruerunt multi pedestres quasi in momento; statimque filius regis Edwardus cum acie sua, utpote juvenis acer et miles strenuus, irruit in hostes cum tanto impetu quod eos retrocedere compulit spatio magno, ita quod posteriores quidam ex retrocessione credentes primos corruisse, fugerunt plures, et aquæ se credentes ut transirent submersi sunt milites circiter LX. cæsisque aliquibus fugerunt statim Londonienses qui primos ictus petierant, belli discrimina ignorantes, quos insequebatur Edwardus cum turma sua, cædens extremos eorum spatio duorum vel trium milliarium, eos enim habebat exosos pro eo quod recesserant a patre, et matrem suam dehonestaverant cum a Westmonasterio usque regiam turrem per aquam Thamesim navigaret, projicientes ex ponte in navem ipsius lutum et lapides, et contumeliosa verba 'protulerant;'[1] interim vero dum sic sequeretur fugientes irruerunt barones in aciem regis secundam, periitque ejus pars maxima et captus est rex Alemanniæ cum Roberto de Bruys et Johanne Comyn qui Scotos adduxerant numerosos, perforataque est acies ipsius regis et dextrarius ejus occisus; cumque vidissent sui multos corruisse et quamplures fugam iniisse, reduxerunt regem in abba-

[1] 'prompserant,' MS. Coll. Arm.; 'promsierant,' MS. Lansd.

Henry III. A. D. 1264.

Battle of Lewes.

tiam unde prius exierat, claudentes portas et custodiam adhibentes cum multis militibus; ingressique sunt barones in urbem, obtenta victoria; nec facile discerni poterat per longum spatium, præ multitudine vulneratorum, qui dicerentur regales et qui baronales: dumque fierent hæc Edwardus filius regis cum turma sua reversus, et videntes sui in planicie currum quem fieri fecerat comes Simon ad equitandum stantem 'cum eis absque'[1] auriga vel duce itineris, cucurrerunt, et quasi in momento dilaceraverunt eum, duos etiam burgenses quos invenerunt in eo gladio peremerunt; appropinquantes autem ad locum occisorum et stragem intuentes permaximam, expavit cor eorum et ferocis animi vultus deperiit; confortabat tamen corda eorum dux ille strenuus regis filius, et ut essent viri robusti modis omnibus animabat, appropinquantibus ipsis ad urbem exierunt barones obviam eis, et conserto gravi prœlio corruerunt hinc et inde, fugitque comes de Warenna cum duobus regis 'fratribus'[2] Willelmo de Valence et Gwydone fratre ejus, et sequebantur eos plusquam septingenti armati electi qui erant de domo et familia eorum; et eadem die proficiscentes usque Pevensay mare transierunt: fugit etiam Hugo Bygot cum multis aliis, et filium regis strenue militantem vecorditer reliquerunt; quod videns ipse denuo circumduxit villam usque castrum, et ibi non invento patre reversus est ad eum in abbatiam. Interim tumultuabat civitas per partes utrasque, vacabant enim spoliis, et rapinis, et equis occisorum stabiliendis, nec adhuc se mutuo cognoscere potuerunt; cumque post modicum coadunati baro-

---

[1] 'sine equis,' MS. Lansd.

[2] 'filiis,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry III. A. D. 1264.

Battle of Lewes.

nes insultum fecissent ad castrum pro Johanne Gyffard et aliis concaptivis quos regales 'acceperant;'[1] defenderunt se strenue 'castrenses'[2] et emissis telis ignitis magnam partem villæ incenderunt; quod videntes barones retraxerunt se et ad abbatiam diverterunt, et illuminata est ecclesia telis eorum, sed tamen post modicum ignis ille extinctus est; videns autem filius regis eorum audaciam et recollectis multis ex suis, cum remansissent adhuc plures viri strenuissimi, disposuit iterato exire ad pugnam: quo cognito miserunt barones mediatores pacificos qui diem differentes in crastinum promiserunt quod in crastina die loquerentur de pace plena cum effectu. Actaque sunt hæc in mense Maio die sancti Dunstani episcopi,[3] anno Domini M.CCLXIV., sequenti vero die Jovis discurrebant inter regem et barones bini et bini de ordine Prædicatorum et Minorum portantes verba pacifica, et sic cum quibusdam aliis interponentes partes, quod sequenti die Veneris tradidit se filius pro patre, Edwardus scilicet pro rege et pro cæteris commilitonibus suis, et Henricus filius regis Alemanniæ dedit se pro patre suo, et hoc sub spe pacis et quietis, ut cum deliberatione tractarent inposterum quæ provisionum et statutorum essent pro utilitate regni tenenda, et quæ rationabiliter recusanda, et quod hinc inde captivi libere et absque ullo dato redderentur: sequenti vero Sabbato licentiavit rex suos quasi omnes, et abierunt in pace ad loca sua, tam castrenses quam familiares, et cæteri qui fuerant in ecclesia constituti: misitque rex, de consilio filii sui et

The Mise of Lewes, Thursday, May 15.

[1] 'ceperant,' MS. Lansd.

[2] Supplied from MS. Lansd.

[3] The battle of Lewes was fought on the 14th of May, which Hemingburgh seems to have confounded with the 14th of the calends of June, as he has inserted St. Dunstan's Day.

comitis, litteras suas ad fideles suos quos in munitione de Tunebrige constituerat, quod de cætero baronibus quicquam mali non inferrent sed redirent ad propria, eo quod pax erat in januis et modis omnibus adimplenda; at illi non credentes perrexerunt ita ut erant armati usque Bristow, et manserunt ibi in præsidio usque post evasionem Edwardi filii regis a carcere. Primo tamen cum audissent apud Tunebrige regem devictum et Londonienses per filium regis in fugam versos, prædicente Willelmo de Say, qui a conflictu fugerat, quod hospitarentur Londonienses qui fugerant apud Croyden, irruerunt in eos advesperante die, et, captis spoliis, multos peremerunt.

Henry III. A. D. 1264.

Quomodo Edwardus evasit a Carcere.

Prince Edward's imprisonment.

Decrescente parte regis et roborata parte comitis difficiliorem se comes exhibuit, eo quod rex 'et'[1] omnia sua in potestate comitis et gratia dependebant; circumduxerunt ergo filium regis ad fortiora castella quousque quasi omnia castra terræ in potestatem comitis traderentur, et extunc arctius solito custodiebant eum; cumque crebresceret fama quod filius regis in vinculis teneretur, excitaverunt eum ut tornearet, ut videretur in populo: at ille præmunitus et seditionem timens non se credebat eis, filii autem comitis qui erant quatuor, scilicet Henricus, Simon, Gwido, et 'Emericus'[2] in superbiam erecti fecerunt multa mala quæ 'displicuerunt'[3] comiti Gloucestriæ; inter quæ Henricus ille primogenitus cum ipso comite Gloucestriæ torneasse debuerat apud Norhamtonam, sed defecit, eo quod time-

[1] 'in,' MS. Coll. Arm.

[2] 'Henricus,' MS. Coll. Arm.; 'Hemericus,' MS. Lansd.

[3] 'displicuerant,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

Henry III. A.D. 1265.

bant plures inde posse deterius evenire; motusque comes misit ad patrem eorum comitem Simonem, et petiit sibi mitti insignes captivos quos ipse ceperat in bello de Lewes, inter quos rex Alemanniæ nominabatur primus; at ille remandans respondit sibi sufficere debere quod ei terras salvaverat in ipso die belli, noluit ergo mittere; sed nobiliores servavit in castro Doverniæ, inter quos fuit ipse Philippus Basset, qui in conflictu Norhamtonæ murum confoderat, ut supra continetur. Indignatus ergo comes Gloucestriæ, accepto responso, misit continuo ad dominum Rogerum de Mortimer qui parti regis semper absque mutatione adhæserat, quod mutuo loquerentur sibi pro utilitate regis et regni, at ille timens ne forte vere fidelis esset petiit obsidem et obtinuit: convenientibus tandem ipsis dixit ei comes omnia quæ facta sunt, et quod pœnituit eum peccasse in regem et peccati maculam delere velle in liberatione ipsius pro posse; miserunt ergo secreto ad Robertum fratrem ipsius comitis Gloucestriæ qui cum comite Simone morabatur, et inter primos ipsius magnus tenebatur, quomodo unanimes effecti sunt, et quod ad liberationem filii regis cautius instaret cum ad id se offerret opportuna facultas: misitque prædictus Rogerus de Mortimer ad filium regis equum optimum et cursorem velocissimum in quo confidere posset cum sibi videret tempus opportunum. Quibus cognitis petiit Edwardus[1] de consilio

[1] In a parliament summoned by the Earl of Leicester at the commencement of the year 1265, an order was passed for the liberation of Prince Edward, on condition that he should remain with his father (then a prisoner in the earl's hands) and obey him in all things. Edward was accordingly removed from his confinement in Dover Castle and delivered to his father. Rot. Cart. 49 Hen. III. m. 5.

Henry III. A.D. 1265.

prædicti Roberti a comite Simone licentiam spatiandi et probandi dextrarios, si forte torneare deberet sicut et aliquando voluissent: et erant tunc apud Herefordiam et rex et comes, semper enim regem secum tenuit comes, 'et'[1] honore: accepta itaque licentia, cum jam currisset equos aliquos et eos lassos reddidisset, tandem ascendit illum equum electum quem prædictus Rogerus de Mortimer ei miserat; et ob hanc causam 'præmisso'[2] interim puero qui ei consenserat, cum duobus gladiis et in equo optimo, conversusque ipse ad custodem suum Robertum de Ros cæterosque socios circumstantes dixit, "Domini charissimi, aliquantisper mansi in custodia vestra, et ulterius manere nolens ad Dominum vos commendo;" et conversis loris cum festinatione abiit:[3] insequentes autem eum cæteri comprehendere non potuerunt, et demum videntes Rogerum de Mortimer a castro suo de Wyggemore cum multis armatis venientem ei obviam, sicut primitus 'condixerant,'[4] reversi sunt vacui et sic illusi. Eodem anno scilicet M.CCLXIV. obiit[5] Urbanus papa; cui successit Clemens quartus.[6]

He escapes.

Death of Pope Urban. Accession of Clement IV.

---

[1] 'et cum,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[2] 'præmisit,' MS. Lansd.

[3] The Earl of Leicester, in order to prevent the increase of Prince Edward's forces, caused the king to address a summons to his tenants in capite, commanding them, on pain of treason, to come immediately armed to Worcester to oppose his son, and also procured from him letters addressed to the bishops of the province of Canterbury, enjoining them to excommunicate that prince and all his adherents. From the first of these documents, dated on the 30th of May, we learn that Edward escaped from the barons on Thursday in the week of Pentecost (May 28) in the afternoon; accompanied by two knights and four esquires. Rot. Claus. 49 Hen. III. m. 4, d.; Rot. Pat. 49 Hen. III. n. 54; Rymer, Fœdera, i. 455, 456.

[4] 'condixerat,' MS. Lansd.

[5] Pope Urban died on Thursday, October 2, 1264.

[6] Guy Foulquois, Archbishop of Narbonne and Cardinal-Bishop of Sabina, elected Thursday, February 5, 1265, and crowned on the 22nd or 26th of the same month.

Henry III. A.D. 1265.

De Kenylworth; et Bello de Eveshame.

Preparations of Prince Edward.

Audita evasione filii regis a carcere, concurrit ad eum multus populus et cum immenso gaudio susceperunt eum, inter quos quasi primus extitit comes Gloucestriæ et cæteri regales qui apud Bristow et in confinio ejus diu manserant, crevitque in tempore brevi exercitus ejus in immensum; quo cognito timuit sibi comes Leicestriæ Simon de Monte-forti, et mittens in Walliam vocavit inde multos, et robur sui exercitus ex omni qua potuit parte multiplicavit; misit etiam Simonem filium suum ad magnates boreales ut eos cum omni festinatione adduceret; qui, coadunatis multis fere xx. banerettis et plebe multa, fecit aliquantisper stationem apud castrum de Kenylworth; 'et inde digressus spoliavit Wintoniam, et iterum reversus est ad Kenylworth.'[1] Nunciatumque est hoc Edwardo filio regis per exploratorem suum Margoth, qui cum mulier esset in veste tamen virili velut homo gradiebatur, et per Radulphum de Arderne, qui cum esset ex parte altera consocios tamen prodiit et decepit: eratque tunc Edwardus apud Wircestriam, quam post Gloucestriam paulo ante devicerat, et accepto nuncio consurgens de nocte abiit, et pervenit ad locum quem præordinaverat exploratrix illa ad armandum se, erat enim vallis profunda et prope locum castri; dumque armarent se, et equos cingerent, audiebant sonitum a longe venientem, et timebant, dicentes, "Præmuniti sunt hostes nostri, et ecce jam veniunt;" statimque ascenderunt equos et lanceas in manibus adaptabant; cumque direxissent acies suas ante dilucu-

He surprises the baronial army at Kenilworth.

[1] Supplied from MS. Lansd.

Henry III. A.D. 1265.

lum et processissent in itinere, venerunt hostium longæ quadrigæ ut victualia quærerent, et continuo captæ sunt, et equi distributi in loco lassatorum equorum per exercitum: procedentes vero irruerunt in hostes summo diluculo et invenerunt eos dormientes in villa et abbatia, et erant multi muniti sanguine 'vineæ:'[1] peremptis ergo multis de communi populo, ceperunt circa quindecim vexillarios electos et spolia multa, Simon vero juvenis qui pernoctaverat in castro sic cum paucis captionem evasit. Gesta sunt hæc IV. nonas Augusti anno Domini 'M.CCLXV.'[2] et statim ad Wircestriam reversi sunt: cumque audisset Edwardus comitem Simonem in veniendo esse versus Kenylworth ut exercitui filii sui se conjungeret et fieret fortior, processit obviam ei die tertio apud Evesham, et ordinato exercitu per tres acies, ipse cum suis ex parte una, comes Gloucestriæ ex altera, et Rogerus de Mortimer a tergo veniebat: venit itaque Edwardus filius regis ex parte boreali quasi de Kenylworth ad Evesham; et ne cognosceretur a longe præcepit primo erigi vexillum Simonis junioris et cæterorum qui captivi ducebantur, festinavitque ut montis clivo ascenso primos belli ictus occupare posset; cumque vidisset speculator comitis Simonis Nicholaus barbitonsor ejus, qui homo expertus erat in cognitione 'armatorum,'[3] armatos sic a longe venientes, dixit ad comitem, "Ecce veniunt armati multi a septentrione, et, ut cognosci potest, a longe apparent vexilla tuorum;" et ille, "Filius meus est, ne timeas; sed vade et circumspice ne forte præoccupemur circumventi;" non enim cognoverat adhuc de his quæ filio acciderant. Per-

Sunday, August 2.

Battle of Evesham, Tuesday, August 4th.

[1] 'venæ,' MSS.
[2] 'M.CCLXVI.' MS. Cott. Tib.
[3] 'armorum,' MS. Cott. Tib.

Henry III. A. D. 1265.

Battle of Evesham.

rexit ergo speculator ille in altum in clocario abbatiæ ubi comes fuerat hospitatus, et de claro cognoscens 'vexilla'[1] filii regis a latere uno, 'deposuerant'[2] enim tunc alia vexilla, et vexilla comitis Glocestriæ a latere altero, et vexilla similiter Rogeri de Mortimer ab occidente et a tergo, clamavit ad comitem et dixit, "Mortui sumus omnes, non enim venit filius tuus ut credebas, sed filius regis ex parte una, comes Gloucestriæ ex altera, et Rogerus de Mortimer ex parte tertia;" et ait comes, "Propitietur Deus animabus nostris quoniam eorum sunt corpora nostra;" præcepitque ut confiterentur omnes, et essent parati in prœlium qui pro legibus terræ mori vellent et pro justitia; qui vero per fugam se salvare vellent et hos quidem liberos abire præcepit: cumque confortaretur a primogenito suo Henrico ne desperaret in eventum dubii, respondit, "Non despero, fili, sed præsumptio tua, et 'superbia'[3] fratrum tuorum, me ad hunc finem quem vides perduxerunt; veruntamen, ut credo, moriar pro Deo et justitia." Armantur ergo omnes et ad prœliandum aliquantisper animantur, sed et ipse rex, qui in custodia comitis usque in præsens remanserat, armis, ut dicitur, comitis armatus est. Processerunt ergo per turmas suas ad pugnandum pro patria, et antequam 'progressi'[4] sunt fugerunt Wallenses a comite Simone et in transeundo flumen Dee multi submersi sunt, et reliqui denuo baptizati: conserto itaque gravi prœlio corruerunt multi ex parte comitis, sed et ipse rex percussus in scapula clamavit fortiter, "Ego sum Henricus de Wincestria rex vester, non occidatis me:" erat enim vir simplex, pacificus

The king narrowly escapes death.

[1] 'vexillum,' MS. Cott. Tib.
[2] 'deposuerat,' MS. Cott. Tib.
[3] Omitted in MS. Cott. Tib.
[4] 'congressi,' MS. Lansd.

Henry III. A. D. 1265.

Battle of Evesham.

non bellicosus; salvavit eum in voce hac dominus Adam de 'Monte-alto,'[1] accurrit etiam filius ad vocem patris et eum custodiendum tradidit certis militibus suis: interim vero cecidit et occisus est comes Simon priusquam reverteretur Edwardus, et cum staret pedes pugnans gladio et occiso dextrario 'circumque'[2] 'stetissent'[3] magnates sui cum Henrico primogenito suo, prorupit in hæc verba dicens ad hostes, "Num misericordia aliqua vobiscum est?" et respondit unus, "Quæ misericordia seductori!" et ille, "Misereatur ergo Deus animabus nostris quoniam corpora nostra in voluntate vestra sunt;" et his dictis martyrizaverunt eum, præcisis membris et amputato capite; corrueruntque cum eo in modico terræ spatio Henricus primogenitus ejus, dominus Hugo le Spenser, dominus Radulphus Basset, dominus Thomas de Hestelee, dominus Willelmus de 'Mandevile,'[4] dominus Johannes de Beauchamp, dominus Gwydo de Baylloff, dominus Rogerus de Roule, et multi alii nobiles cum plebe copiosa. Gestaque sunt hæc 'II. nonas Augusti, anno Domini M.CCLXV.'[5] duravitque bellum hoc ab hora quasi prima usque fere vesperam: et reversi sunt cum rege sic liberato usque Wircestriam, portantes secum spolia multa, et caput comitis Simonis mittentes ad uxorem Rogeri de Mortimer apud Wyggemore.

The Earl of Leicester is slain.

---

1 'Mowhant,' MS. Lansd.
2 'cumque,' MS. Cott. Tib.
3 'fecissent,' MS. Coll. Arm.; 'setissent eum,' MS. Lansd.
4 'Mandeble,' MS. Cott. Tib.
5 'II. nonas Aprilis, anno Domini M.CCLXVII.' MS. Cott. Tib.

Henry III. A. D. 1266.

'De Captione de Cesterfield, et Exhæredatione Baronum, et de Taxatione Norwicensi.' [1]

Post modicum tempus recolligebant se barones qui remanserant, et cœpit habere nomen celebre dominus Johannes 'Dayville' [2] homo quidem callidus et bellator fortis; fecerunt ergo mala quæ poterant, et convenerunt in mense Maio apud Cesterfeld sub ipso Johanne 'Dayville,' [2] et comite Ferrarensi, ubi supervenientes regales milites irruerunt in eos subito et ceperunt multos iterum quasi dormientes: ipse tamen Johannes 'Dayville' [2] confestim armatus dum exiret ut fugeret percussit dominum Gilbertum Hanusard, et eum cum equo ictu lanceæ dejecit in terram et aufugit cum paucis qui eum sequi poterant; periitque populus multus, et interim nobiliores fugam inierunt, fugitque comes Ferrarensis et in ecclesia abscondit se, sed tamen, prodente eum quadam muliere, extractus et captivus abductus est. Tenuitque rex parliamentum suum mense Novembris apud 'Norhampton,' [3] et exhæredati sunt omnes qui comiti Simoni astiterunt, et uxor ejus cum liberis; tenuitque ibidem concilium [4] Othobon legatus domini papæ, et excommunicavit omnes episcopos qui eidem comiti Simoni auxilium præstiterant et favorem, misitque quosdam eorum ad præsentiam papæ pro beneficio absolutionis obtinendo: publicavitque quædam statuta quæ fecerat, et concessionem

The barons are surprised at Chesterfield.

The king holds a parliament at Northampton, and confiscates their estates.

Many bishops excommunicated by the legate Ottoboni.

---

[1] 'De captione et exhæredatione quorundam baronum apud Cesterfewd, et taxatione Norwicensi,' MS. Lansd.

[2] 'Sayville,' MS. Coll. Arm. 'Dayvil,' MS. Lansd.

[3] 'Northamthonam,' MS. Lansd.

[4] This Council of Northampton, according to the Chronicle of Dunstable, was held on the Feast of St. Nicholas, 1265; but according to the Annals of Evesham, in the quinzaine of Easter, 1266.

domini papæ Clementis quam fecerat regi et reginæ de decima Anglicanæ ecclesiæ concessa eisdem per sex annos subsequentes; fiebatque cito post taxatio Norwicensis per Walterum Norwicensem episcopum qui ad hoc onus electus est. Factaque sunt hæc in anno Domini M.CCLXVI. Eodem anno obiit Godefridus[1] Eborum archiepiscopus, et electus est Willelmus decanus ejusdem ecclesiæ, sed tamen a papa non admissus; immo missis ad papam literis per ipsum Othobonem legatum transtulit ipse papa Walterum Gyffard a sede Bathoniensi usque ad sedem Eborum; et in sequenti anno in archiepiscopum Eborum 'consecratur.'[2]

Henry III. A. D. 1266.

Death of Godfrey Archbishop of York. A. D. 1264.

De Captione apud Ely; et Concordia Baronum cum Rege.

Anno Domini M.CCLXVII. obsedit rex Henricus castrum de Kenylworth a v. kalendas Julii usque idus Decembris, ubi adveniente Othobone legato et interveniente, reddidit illud regi Henricus de Hastinges qui fortiter illud tenuerat, salvis sibi vita et membris, terris, et catallis. Interim recollegerant se barones cum Johanne 'Dayvylle'[3] in insulam de 'Axiholme;'[4] et procedentes inde ceperunt Lincolniam, spoliaveruntque Judæos et multos ex eis peremerunt, et introeuntes in synagogam eorum librum legis

A. D. 1266. Siege of Kenilworth Castle.

Lincoln captured by the rebels. Many Jews massacred.

[1] Archbishop Godfrey died on the 12th of January, 1264. William de Langton, Dean of York, was elected his successor, but rejected by the pope, who conferred the dignity on Bonaventure, a friar of the order of the Minors; he, however, fearing that he might not be well received by the English, declined the proffered dignity. Walter Giffard was then elected, and confirmed in the prelacy on the 15th of October, 1265. Chron. T. Wikes. 74.

[2] 'consecratus est,' MS. Lansd.

[3] 'Sayvylle,' MS. Coll. Arm.; 'Dayvil,' MS. Lansd.

[4] 'Haxailylum,' MS. Coll. Arm.; 'Oaxholme,' MS. Cott. Tib. The island of Axholm, Lincolnshire.

Henry III. A. D. 1267.

dilaceraverunt, succendentes etiam igni omnes cartas et obligationes quascunque invenire potuerunt. Quod audiens rex misit filium suum Edwardum ut comprehenderet eos; at illi fugientes a facie ejus receperunt se in insulam de Ely, munientes introitum ex omni parte; erat enim mensis Aprilis: cumque filio regis venienti non pateret introitus in exitus aquarum quæ ex omni parte ipsam circuiverunt insulam, de consilio incolarum ejusdem provinciæ convocavit operarios multos, et per fossata multa in profundis mariscis, viam quam præostenderant incolæ fieri jussit, apponens tabulas et crates, et fieri faciens pontes in plerisque locis; ingrediente tandem eo 'in insula'[1] per viam quam fecerat, fugerunt barones quidam Londoniis, et a Londoniensibus suscepti sunt; cæteri vero dederunt se, scilicet dominus de Wake, et Simon juvenis, et Le Peches, salvis vita et membris, et quod ipse filius apud patrem intercederet ad ipsius regis gratiam plene promerendam: adveniente tandem rege cum filio Londonias, barones qui confugerant illuc una cum ipsis civibus tenuerunt villam contra regem 'XL.'[2] diebus, et ipsum Ottobonem legatum, qui in turrem regiam præ timore confugerat, ne quidem exiret diligenter custodiebant. Tandem vero, interveniente comite Gloucestriæ et multis amicis 'comitibus,'[3] recepti sunt in gratiam regis et barones et cives;[4] electique sunt quatuor episcopi

The barons take refuge in the Isle of Ely.

The Londoners hold out against the king.

---

[1] 'insulam,' MS. Cott. Tib.

[2] 'LX.' MS. Cott. Tib.

[3] 'communibus,' MS. Lansd.

[4] In a parliament held at Winchester, Sept. 1265, it was decreed that the city of London should be deprived of its liberties; and accordingly the king caused its gates and chains to be broken down and the city to be otherwise degraded, but permitted the citizens to restore it to its former condition on the payment of a heavy fine.

et octo magnates,[1] qui prius fuerant nominati apud Coventriam, ut ipsi inter regem et exhæredatos formam pacis et redemptionis in omnibus ordinarent: et facta pronuntiatione in festo Omnium Sanctorum de plena concordia et redemptione singulorum, statuta est pax ipsius regis et præconizata per totam regionem. Tenuitque rex parliamentum suum in octavis sancti Martini apud Marleberg, anno regni sui LII. et anno Domini supradicto; ubi de consilio discretorum et unanimi voluntate magnatum suorum ad meliorationem regni sui et exhibitionem communis justitiæ multa fecit statuta, quæ dicuntur Statuta de Marleberge.[2]

Henry III. A. D. 1267.

Dictum de Kenilworth accepted. Tuesday, Nov. 1.

The king holds a parliament, Friday, Nov. 18.

Statutes of Marlborough.

Edwardus profectus est in Terram Sanctam; cum aliis Rebus.

A. D. 1270.

Sub memorati regis nostri Henrici principatu suscitavit Dominus spiritus Christianorum contra Saracenos, longo jam tempore possidentes sanctuariam Domini, id est loca sancta in quibus redemptio nostra facta est. Factus est ergo, per diligentiam Romani pontificis Clementis et aliorum servorum Dei religiosam operam, magnus populi Christiani concursus, et fortissimi principes caractere Domini insigniti sunt; et numerosa stipati militia, Orientis regna laboriosissime penetrarunt: inter quos eandem expeditionem assump-

[1] Two copies of the Dictum de Kenilworth may be seen in the Cottonian Collection, Claud. D. II. f. 119,b., and 250,b. The first copy, which appears the most ancient, is thus dated at the foot, "Datum in castris apud Kenilworth secundo kalendas Novembris, pontificatus domini Clementis papæ IIII[ti]. anno regni regis Henrici filii regis Johannis LII." (or Oct. 31, 1267). The second copy reads thus, "Datum in castro apud Kenilworth XII. die kalendarum Novembris, anno regni regis Angliæ LII." (or Oct. 21, 1268).

[2] Vide Coke's 2nd Institute, p. 101, etc.

Henry III. A.D. 1270.

Prince Edward departs for the Holy Land.

Monday, Sept. 29.

sit Edwardus filius regis Henrici, et iter arripuit in æstate, anno Domini M.CCLXX., dabaturque tricesima[1] per totam Angliam ob hanc piam causam. Veniens autem circa festum sancti Michaelis apud Egermorthe,[2] quod distat a Marsilio XVIII. leucis versus occidentem, ibidem navem ascendit et prospero vento vela laxantes et pro voto proficiscentes decimo die applicuit apud 'Tunes,'[3] susceptusque est immenso gaudio a regibus Christianis quos ibidem invenit, a rege scilicet Franciæ Philippo qui nomen regium sortitus est post mortem patris sui Lodowici, qui paulo ante ibidem defunctus est,[4] a Carolo rege Siciliæ, et aliis duobus regibus Naverniæ[5] scilicet et Aragonum.[6] Omnes isti reges convenerant pro zelo Dei et populo Christi; ipse etiam Edwardus pro se et pro patre, et Henricus filius regis Alemanniæ pro patre suo similiter veniebat. Hic etiam Henricus filius regis Alemanniæ in redeundo postea ad patrem apud Viterbium, in ipsa capella, cum missam audiret, occisus est per Gwydonem de Monte-forti et comitem Rufum, cujus filiam ipse Gwydo duxerat, in ultionem mortis patris sui comitis Simonis.[7] Cumque a

Arrives in Tunis.

Death of St. Louis.

Henry d'Almaine murdered by Guy de Montfort, 1271.

---

[1] We should here read 'vicesima,' as appears by the Rot. Pat. 54 Hen. III. n. 26; Rymer, Fœdera, i. 485.

[2] Aigues-mortes, or dead waters, on account of its marshes, a town of France in the department of the Gard, arrondissement d'Uzès.

[3] 'Thunes,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

[4] King Louis died at Tunis, August 25th, 1270, of the pestilence then raging violently in the French camp, and was succeeded by Philip III., surnamed the Hardy.

[5] Theobald II., son-in-law of St. Louis, succeeded to the throne of Navarre in 1253, and died at Trapani in Sicily on the 5th of December, 1270.

[6] James I., surnamed the Conqueror, succeeded his father in 1213, and died on the 25th of July, 1276.

[7] The letter from Charles King of Sicily to Prince Edward, informing him of the murder of Henry d'Almaine, is dated at Viterbo on the 13th of March, 1271.

Henry III. A. D. 1270.

prædictis regibus sciscitaret Edwardus quid fieret, responderunt ei, "Princeps civitatis istius cum adjacente provincia tributum reddere consuevit regi Siciliæ annis singulis, et quia multo tempore per septennium et ultra jam in solutione cessavit, idcirco appetivimus eum. Ipse vero sciens tributum juste deberi jam satisfecit nobis ad votum, etiam pro tempore præterito et futuro:" at ille, "Quid est, domini charissimi, nonne convenimus huc et caracterem Domini assumpsimus ut in inimicos crucis Christi procedere et non componere 'deberemus ?[1] absit a 'nobis '[2] hoc, nam modo patet introitus, et terra nobis est plana et dura, ut possimus procedere usque ad sanctam civitatem Jerusalem." At illi dixerunt, "Jam cum istis composuimus et pactum præterire non licet, sed revertamur in Siciliam, et transacto hieme, apud Acram applicare poterimus." Displicuitque 'ei '[3] consilium hoc, nec ipsi compositioni assensum præbuit, non participans quicquam de pecunia scelerata, sed facto eis regali convivio clausum se tenuit: 'permanentes'[4] itaque in fixo proposito, demum, aura flante, conscenderunt naves reges universi, et remanserunt in litore plusquam CC. viri, non habentes navem in qua veherentur, clamantes et ejulantes præ timore mortis quam citam 'oporteret '[5] recipere si remanerent: motus ergo Edwardus in lachrymis eorum, cum non moverentur alii, terram cum scapha adiit, et in naves suas singulas adaptans eos præmisit omnes ante se, et sic demum cum cæteris, laxatis velis et mare sulcans, profectus est. Septimo autem die applicuerunt omnes in regno Siciliæ ex oppo-

The Crusaders embark for Sicily.

1 'debeamus,' MS. Lansd.
2 'vobis,' MS. Cott. Tib.
3 Omitted in MS. Coll. Arm.
4 'et permanentes,' MS. Coll. Arm.
5 'oporterent,' MS. Lansd.

Henry III. A. D. 1270.

Sunday, Oct. 26.

sito civitatis de Trapes,[1] secundoque die ante festum apostolorum Simonis et Judæ et hora quasi nona, et anchoraverunt in alto mari plusquam uno milliario a terra, erant enim maximæ naves singulæ habentes duo vela et supra modum onustæ, veneruntque obviam eis ex portu civitatis scaphæ multæ, et reges et principes ac majores exercitus usque ad terram 'perduxerunt'[2] bina vice vel trina, sed equos valde paucos et arma quasi nulla: advesperascente demum die movit se mare, et subito orta est tempestas sævissima, ita quod collisæ naves et confractæ perierunt, et 'submersæ'[3] sunt plusquam cxx. cum equis et armis et animabus multis; periitque thesaurus ille sceleratus et in profundum maris demersus est, omnibus autem navibus ipsius Edwardi quæ erant xiii. non nocuit illa tempestas nec periit ex eis unus homo, salvavitque Dominus omnia sua, eo quod consilio scelerato non consenserat. Mane autem facto dum egrederentur reges ad mare viderunt in litore homines submersos et equos absque numero, viderunt quidem et doluerunt, nec mirum, cum ex tantis navibus et mille quingentis nautis, absque communi populo, non remanserant aliqui nisi nautæ tantum unius navis; et hi quidem hoc modo:—erat in illa navi una bona matrona et comitissa quæ periculum videns et juste sibi timens, quæsivit a nautis utrum salvari possent si litus maris arripere attemptarent; at illi responderunt, quod si fieret sic salvarentur homines sed periret ipsa navis; at illa, "Non sit vobis cura de navi, quoniam si salventur animæ duplicabo vobis pretium navis." Statim-

they lose many ships in a storm, with the tribute from the King of Tunis.

[1] Trapani, a seaport town of Sicily in the valley of Mazara, anciently called Drepanum, from the fancied resemblance of its haven to the shape of a sickle.

[2] 'produxerunt,' MS. Lansd.

[3] 'submersi,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

que duo vela laxantes in altum, cum tanto impetu irruerunt in terram quod ab aqua maris longe separata fixa mansit in litore; sed, ut prædixerant nautæ, in duas partes resoluta est, et salvæ factæ sunt omnes animæ, cum contentis universis. Mutato ergo proposito reversi sunt omnes reges in terras suas, submersis, ut dictum est, et equis et armis; solus autem Edwardus hiemavit ibidem cum navibus suis quas Deus omnipotens sibi salvaverat.

Henry III. A. D. 1270.

Prince Edward winters in Sicily.

Quid fecerit Edwardus apud Acram, et quomodo vulneratus est.

Circa medium Quadragesimæ, iterato propositum renovans, navem ascendit Edwardus, et a Pascha Domini per xv. dies ad Acram applicuit cum 'M.'[1] viris electis, mansitque ibidem per mensem integrum ad refocillandum homines et equos, et ut interim secreta terræ cognosceret: post mensem vero exierunt cum eo Christiani multi, quasi VII. mille et profecti sunt quasi xx. leucis ab Acra, ceperuntque Nazareth, et quos invenerant peremerunt; in redeundo autem apud Acram sequebantur eos hostes, si quo modo ex eis cædere possent in loco stricto vel convalle; quod illi videntes dederunt statim facies suas, et cæsis aliquibus cæteros in fugam converterunt. Iterato, circa festum nativitatis sancti Johannis Baptistæ, cum audisset Edwardus convenisse Saracenos apud Kakehowe, quod distat ab Acra quasi 'xv. milliaribus,'[2] exivit ibidem, et irruens in eos summo diluculo percussit ex eis quasi mille viros, cæteris in fugam velocem conversis, tuleruntque

A.D. 1271. Sails for Acre.

Takes Nazareth.

Wednesday, June 24. Victory over the Saracens.

---

[1] 'multis,' MS. Cott. Tib.

[2] 'XL. milliariis,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

Henry III. A.D. 1271.

spolia multa; et profecti usque ad Castrum Peregrinorum quod super mare situatur, manentes ibidem cum cæteris Christianis nocte illa, et in sequenti die reversi sunt ad Acram. Interim rex Jerusalem qui advenerat, misit ad magnates de Cypro ut in auxilium Christianorum cum festinatione venirent; at illi venire noluerunt dicentes se nolle terram suam exire: misitque tunc ad eos Edwardus ut ad rogatum ipsius saltem venirent in hac parte: at illi continuo veniebant cum magna militia, dicentes se teneri mandatis ipsius pro eo quod antecessores sui dominabantur olim terræ illorum, et se debere regibus Anglorum semper esse fideles: animati itaque Christiani tertio exierunt circa Ad vincula beati Petri usque ad sanctum Georgium, et peremptis quibusdam cum non invenirent qui resisterent, reversi sunt cum gaudio in locum suum; cumque inter inimicos crucis Christi Edwardi fama increbresceret, timuerunt eum valde et mutuo loquebantur, si forte possent eum opprimere caute. Misit ergo ad eum literas princeps ille magnus 'Amyraudus de Jaspes,'[1] fingens in dolo se velle fieri Christianum, et quod multos attraheret ad se si tamen ab ipso cæterisque Christianis haberentur cum honore: placuitque sermo, et excitavit eum Edwardus ad hujusmodi propositum perficiendum, iterato vero et tertio et quarto, semper misit eundem puerum ob eandem causam; et erat ille nuncius de Alte nutritis qui nec mortem timent nec Deum reverentur: quinta autem vice cum venisset ad eum idem nuncius et, ut moris erat, a ministris Edwardi esset in brachiis et zona visus,

The Cypriots join the Crusade.

August 1.

August 27.

Attempted assassination of Edward at Acre.

[1] 'admiraude Jaspes,' MS. Coll. Arm. He is called by Matthew Paris "quidam admiralius Joppensis natione Saracenus, quæ dignitas apud nos *Consulatus* vocatur."

Henry III. A.D. 1271.

nec tamen cum cultello vel armis inventus, adduxerunt eum ad cameram Edwardi, et inclinans tradidit ei literas ex parte domini sui, sicut alias facere consueverat, eratque dies Jovis infra octavas Pentecostis et hora vesperarum, et propter calorem nimium sedit Edwardus in tunica sola super lectum, discooperto capite: dumque legerentur literæ apparuit in lectura earum quod sequenti Sabbato ejusdem hebdomadæ veniret dominus suus ad perficiendum quod promiserat; placuitque sermo cunctis audientibus et confabulabantur a longe in his quæ audierant; ipse vero curvatus Edwardo plura sciscitanti ad interrogata respondit; tandem vero manum apponens ad balteum, quasi secretas literas extracturus, extraxit subito cultellum venenatum ut ventri sedentis eum infigeret; at ille, elevata manu ut percutienti resisteret, vulneratus est in brachio profunde, et iterato percutere volentem repercussit pede cum tanto impetu quod in terram corruit; apprehenditque manum ipsius et tam valide cultellum extraxit quod seipsum vulneravit in fronte, et statim infixit in ventrem ejus et occidit eum: accurrentes ad hæc ministri ejus qui a longe steterant, invenerunt eum in terra mortuum; et apprehendit unus eorum tripodem, scilicet 'citharedus'[1] suus, percussit eum in capite et effudit cerebrum ejus; increpavitque eum Edwardus quod hominem mortuum percussisset. Descendit rumor iste sinister in aulam, et ab aula in populum, et contristati sunt valde: accurrensque statim magister militiæ Templi, dedit ei pretiosa quæque bibere ne infusum venenum noceret 'et ne in interiora ascenderet:'[2] et increpando dixit,

He is severely wounded.

---

[1] 'cithareda,' MSS. Coll. Arm. and Lansd.

[2] 'ei vel in interiora ascenderet,' MS. Lansd.; 'ei vel interiora accenderet,' MS. Cott. Tib.

Henry III. A. D. 1271.

"Nonne prædixi tibi seditionem populi hujus?" adjecitque ad hæc, "Confortare tamen et noli timere, quoniam ex isto veneno non morieris." Vocantur ergo chirurgici et medicamenta imponunt, sed post dies paucos videntes denigrescere carnem, mussitaverunt inter se, nec erat ulla lætitia in populo suo; quod ille perpendens dixit eis, "Quid est quod mussitatis, nonne sanari possum? dicite mihi, nec timeatis:" et ait unus, natione Anglus, "Curari 'potes'[1] sed oportet te dura pati:" et ille, "Si passus quidem fuero numquid sanitatem promittis?" et ait, "Promitto quidem, et sub pœna capitis mei:" et ait, "Committo ergo me tibi, et 'exerce'[2] quæcunque volueris;" et ille, "Numquid sunt aliqui ex magnatibus tuis in quibus confidis?" at ille nominavit multos ex circumstantibus; circumsteterunt enim eum magnates plurimi cum uxore sua: et ait duobus primo nominatis, domino scilicet Edmundo et domino Johanni de Vescy, "Numquid et vos diligitis dominum vestrum?" et dixerunt "Utique:" et ait, "Tollite ergo mulierem hanc et non videat eam dominus ejus quousque dixero vobis;" tulerunt ergo eam flentem et ejulantem; et dixerunt, "Sine, domina, melius est quod tu effundas lachrymas quam quod lachrymetur tota terra Anglicana;" mane autem facto incidit denigratam carnem brachii sui et projecit ex toto; et ait, "Confortare, quoniam promitto tibi quod infra xv. dies manifestabis te et equum ascendes:" tenuitque quod promisit, et admirati sunt universi. Cumque diceretur hoc magno Soldano, Edwardum scilicet esse superstitem, vix fidem adhibuit, et mittens ex suis tres principes magnos, excusavit se, deos suos attestans quod per se vel ipsius

[1] 'quidem potes,' MS. Lansd. | [2] 'exterse,' MS. Lansd.

scientia non est factum hoc; qui stantes a longe adoraverunt Edwardum proni in terram. Et ait Edwardus in Anglico, "Vos quidem adoratis me sed minime diligitis;" nec intellexerunt verba ejus eo quod per interpretem loquerentur ei; honorifice autem attrectavit eos, et post biduum dimisit in pace. Post tempus modicum, discurrebant inter partes mediatores et nuncii pro treugis ineundis, et inierunt inter se treugas decennales, decem hebdomadarum, et decem dierum;[1] reversique sunt Christiani ad loca sua 'præter inhabitatores urbium quæ sub Christianorum potestate manebant.'[2]

Henry III. A. D. 1272.

Truce concluded with Saladin.

Reversus est Edwardus de Terra Sancta, et torniavit apud Chalons.

'Initis'[3] itaque treugis, postquam ipse Edwardus jam in anno et dimidio mansisset in Acra circa Assumptionem beatæ Virginis navem ascendit ut reverteretur; 'sed'[4] post septem hebdomadas in Siciliam[5] applicuit apud Trapes, inde viam faciens per Palestrinam[6] et Mechines, et sic per medium Poyllae[7] usque Romam, ubi a papa Gregorio honorifice susceptus est. Cumque appropinquaret Franciam et fama gloriæ ejus 'divulgaretur'[8] in populo, invidebant gloriæ ejus multi, et præcipue comes ille strenuus de Chalons; misitque et petiit ut torniaret cum eo in

Prince Edward quits the Holy Land, Monday, August 15, and lands at Trapani in Sicily.

A. D. 1273.

Is honourably received at Rome.

[1] Edward was the more inclined to this truce, as he had received a very earnest letter from his father, dated Feb. 6, 1271, urging him to return to England without delay, as his physicians considered his life hopeless. Rymer, Fœdera, i. 487.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] 'Unitis,' MS. Coll. Arm.

[4] 'et,' MS. Lansd.

[5] It was here that Prince Edward received news of his father's death, and also of that of his eldest child, John, who died about the 1st of August, 1271.

[6] Palestrina, the ancient Præneste.

[7] La Puglia.

[8] 'demulgaretur,' MS. Lansd.

Henry III. A.D. 1273.

The little war of Chalons.

terra sua; qui gloriam suæ laudis imminuere nolens, licet peregrinationis suæ causam prætendere posset et excusare, noluit tamen, sed libenter concessit, et præconizatum est voce publica quod Edwardus cum peregrinis suis partem torneamenti teneret contra omnes advenire volentes; concurrerunt itaque multi ex omni parte regionis illius, inter quos pedestres multi et etiam quidam equestres conjurati sunt ad invicem in spoliationem Anglorum præ manibus vendentes et equos et arma, et bibentes vinum libaminum in 'spoliationem'[1] captivandorum. Misit etiam Edwardus in Angliam pro quibusdam magnatibus suis, et venerunt ad eum comites et barones: adveniente demum die inventi sunt cum Edwardo fere mille milites armati et pedestres multi, sed ex parte altera duplare eum poterant et hominibus et equis; congredientibus ergo partibus, cœperunt pedestres qui conjuraverant et spoliare et perimere, resistebantque nostri cum fundis et arcubus, et peremptis quamplurimis, cæteros ad portas civitatis persecuti sunt, multos etiam fugaverunt ad aquam et submersi sunt: interim 'dedit'[2] se comes cum electis L. militibus qui sequebantur eum ad cuneum Edwardi et conjunxit se ei, mutuisque gladiorum ictibus longo spatio decertabant, cumque essent ambo strenui, et vidisset se comes non proficere gladio, circumduxit brachio collum Edwardi et eum vehementer astrinxit, et ait Edwardus, "Quid tibi vis, nunquid meum equum habere credis?" et ille, "Utique et te et equum habere volo." Indignatus ad hæc erexit se, et percusso dextrario in tantum irruit quod relicto equo proprio collo ipsius adhæsit alter, excussitque eum in terram cum diu

[1] 'spoliis,' MS. Lansd. | [2] 'cedit,' MS. Lansd.

Henry III. A. D. 1273.

The little war of Chalons.

sic pendere non poterat, attonitusque Edwardus exivit continuo ut ventum reciperet ad refocillandam animam ejus, vidensque iniquitatem eorum quomodo multos ex suis jam 'peremerant,'[1] et non torneamenti sed modum belli 'exercerent,'[2] ait suis, "Jam nemini parcat oculus vester, sed sicut ipsi 'nobis'[3] faciunt sic et 'vos faciatis'[4] eisdem;" ingressi sunt ergo in mortem aliorum et ex omni parte gladio sæviebant. Reversique pedestres a cæde cæterorum, cum vidissent ex suis jam multos corruisse, ingressi sunt audacter conflictum equestrinum et evisceratis quibusdam ex equis, multorum etiam cingulis incisis, ascensores eorum in terram 'corruerunt.'[5] 'Deditque se Edwardus prædicto comiti qui tunc manibus suorum elevatus erat in equum, et diu quoque fustigatum cum sæpius se dare vellet non adquievit in primis; sed cum defecisset tandem virtus ejus, ex præcepto Edwardi cuidam militi simplici se tradidit, et fugerunt cæteri multi, et in eodem loco plurimi corruerunt.'[6] Reversique nostri obtenta victoria, cum se quiescere posse securius crederent, nunciatum est Edwardo quod perimebantur sui dum transirent de domo in domum a civibus civitatis; statimque vocato majore et præpositis civitatis præcepit eis ut suos corriperent et castigarent, alioquin civitatem in crastinum incenderet et complanaret: illi autem abeuntes posuerunt custodias ex omni parte civitatis, et quievit Edwardus in pace. In hastiludio isto multus sanguis effusus est, unde et nomen illius mutatum est ita quod non 'jam'[7]

---

1 'peremerunt,' MSS. Coll. Arm. and Cott. Tib.

2 'exercerunt,' MS. Lansd.

3 'vobis,' MS. Lansd.

4 'faciamus,' MS. Cott. Tib.

5 'corruere compulerunt,' MS. Lansd.

6 'Deditque . . . . corruerunt,' omitted in MS. Cott. Tib.

7 Supplied from MS. Lansd.

Henry III. A.D. 1273.

Edward is entertained by the French king at Paris.

torniamentum sed parvum bellum de Chalons communiter diceretur; inde perrexit Edwardus Parisius et a rege Francorum honorifice susceptus est, et post dies aliquot profectus est in Vasconiam, et moratus est ibi usque post obitum patris.

Tempestas.

A.D. 1271. Friday, Sept. 18. Tempest at Canterbury.

Anno Domini M.CCLXXI. 'XIV.'[1] kalendas Octobris tanta fuit apud Cantuariam inundatio pluviæ, tonitrui, fulguris, et tempestatis, quanta a diebus antiquis nunquam audita vel visa fuit, durante tonitruo, et horribiliter quasi ex uno ictu tonante tota die et nocte prædicta, et tanta inundatio aquæ secuta est quod arbores vivas et hayas subvertit, ita quod incedere non possent homines nec equi, et periclitabantur multi impetu aquæ decurrentis per plateas et in domibus civitatis. Secutaque est fames maxima in tota regione. Anno Domini M.CCLXXII. obiit papa Clemens 'quartus;'[2] cui successit Gregorius[3] decimus. Eodem anno obiit Petrus de Brus tertius, XIV. kalendas Octobris.

Famine.

Death of Pope Clement IV. Accession of Gregory X.

De Morte Regis Henrici, et Commendatione.

A.D. 1272. Death of King Henry, Wednesday, Nov. 16.

Anno Domini 'M.CCLXXIII.'[4] XVI. kalendas Decembris die scilicet sancti Edmundi archiepiscopi et confessoris dormivit rex Henricus cum patribus suis et viam universæ carnis ingressus

---

[1] 'XII.' MS. Cott. Tib.

[2] Omitted in MS. Coll. Arm. Pope Clement died on Thursday, November 29, 1268. After his death the Holy See appears to have remained vacant till the accession of Gregory X.

[3] Theobald, Archdeacon of Liege, elected to the pontificate Tuesday, September 1, 1271, and crowned Wednesday, January 27, 1272.

[4] 'M.CCLXXIV.' MS. Cott. Tib. King Edward did not return to England till Aug. 2, 1274, and hence may have arisen the inaccuracy of this date.

est. Vir quidem gloriosus in seculo sed non minoris gloriæ in Christo; extitit enim vir religiosus et pius, et licet simplex in administratione temporalium tamen magnæ devotionis in Deum: in piis largitionibus tam profusus ut præter copiosam distributionem pauperum eleemosinas etiam ipsius sentirent multæ ecclesiæ sanctorum et præcipue Westmonasterium Londoniis; in qua quidem basilica Westmonasterii, quam ipse nobili schemate a fundamento decenter erexit, humaniter reconditus, honorifice jacet, anno scilicet regni sui LVII., factæque sunt funeris ipsius exequiæ die sancti Edmundi regis et martyris anno quo supra. Eodem anno in archiepiscopum Cantuariensem præfectus est per dominum papam frater Robertus de 'Kiluerby'[1] de ordine Prædicatorum; qui in anno sequenti 'quinto'[2] vocatus ad curiam in cardinalem Hostiensem constitutus est, et successit ei in archiepiscopatum Cantuariensem, ex collatione papæ, frater Johannes de Pecham de ordine Minorum. Eodem anno discordia extitit magna Oxoniæ inter clericos aquilonares et Hibernicos, et aliqui occidebantur Hibernici.[3]

Henry III. A. D. 1272.

His character.

Is buried in the abbey church of Westminster, Sunday, Nov. 20.

[1] 'Kilwardby,' MS. Cott. Tib. Robert Kilwarby was consecrated Archbishop of Canterbury Friday, February 26, 1272, and constituted Cardinal Bishop of Ostia in 1278, when he resigned this see: Robert Burnell, Bishop of Bath and Wells, was then elected, but set aside by the Pope in favour of John Peckham, who received consecration Sunday, March 6. 1278. Kilwarby died at Viterbo on the 11th of September, not without suspicion of being poisoned, and was buried in the church of the Friars Preachers.

[2] Omitted in MS. Cott. Tib.

[3] This terminates the portion of Hemingburgh printed by Gale in the Rer. Ang. Script.

APPENDIX.

The following Appendix contains a summary of the differences between the copies preserved by Hemingburgh, and those printed from the original exemplars in the body of this work, of the Magna Charta and Charta de Foresta by Henry III. in 1225, the Confirmation of these Charters in 1237 by the same king, and the sentence of Excommunication denounced against those who should violate them, in 1253. The general reasons which led to the adoption of this plan having been stated in the Preface, it is needless to recapitulate them here. An additional cause, however, not there mentioned, justifies the measure, as far as regards this Chronicle, in a more particular way; viz. that Hemingburgh had given the great charters of English liberty of 1225, with the preamble of those granted by Henry III. in the first year of his reign, by advice of Gualo the papal legate, the Earl of Pembroke, and other nobles, thus confounding the two sets of charters together; a species of inaccuracy, as Sir W. Blackstone remarks, very frequent in the monkish historians, or the registers of those abbeys from whence they drew their materials.

LECTIONES VARIÆ.

Magna Carta Libertatum.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
265,	6,	*inspecturis*	inspecturis vel audituris.
—	8,	*et animarum antecessorum*	et antecessorum.

PAG. LIN. EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
265, 11, *concessimus archiepiscopis*	concessimus, et hac præsenti carta nostra confirmavimus pro nobis et hæredibus nostris in perpetuum, de consilio venerabilis patris 'Gualonis'[1] tituli sancti Martini, presbyteri cardinalis, et apostolicæ sedis legati, domini Willelmi Eborum archiepiscopi, et aliorum episcoporum Angliæ, Willelmi Marescalli comitis Penbrok rectoris nostri 'et regni,'[2] et aliorum fidelium comitum et baronum nostrorum Angliæ, archiepiscopis.
— 13, *de regno nostro*	de regno nostro hominibus.
— 14, *tenendas*	habendas et tenendas.
— 15, *Imprimis . . . in perpetuum*	*desunt.*[3]
— 19, *omnia jura*	jura.
— 20, *Concessimus etiam*	concessimus etiam et dedimus.
— 23, *eis et*	sibi et.
266, 1, *debeat*	nobis debuerit.
— 2, *hæreditatem*	terram.
— 3, *baronia comitis integra*	comitatu integro.
— 4, *per centum libras*	pro centum libris.

1 'S.,' MS. Coll. Arm.
2 Omitted in MS. Lansd.
3 The passage is given in MS. Lansd.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
266,	5,	*per centum libras*	pro centum marcis.
—	7,	*per centum solidos*	pro centum solidis.
—	10,	*dominus ejus*	dominus suus.
—	12,	*homagium ejus ceperit*	homagium 'recepit.'[1]
—	17,	*terra*	terra sua.
—	19,	*hujusmodi*	hujus.
—	23,	*vel rerum, nos commiserimus*	et rerum, 'commiserimus.'[2]
—	25,	*terræ illius*	*desunt.*
—	27,	*illo*	eo.
—	28,	*committetur, legalibus et discretis hominibus*	illa committatur, legalibus 'viris'[3] et discretis.
267,	3,	*hominibus, similiter*	viris, de exitibus.
—	6,	*parcos, stagna,*	'parcos, vivaria.'[4]
—	8,	*ejusdem*	'illius.'[5]
—	11,	*illam recepit, Hæc*	eam receperit, Hæc autem.
—	16,	*maritentur absque*	autem maritentur sine.
—	20,	*pro*	*deest bis.*
—	23,	*ipsius*	*deest.*

[1] 'ejus recepit,' MS. Lansd.
[2] 'nos commiserimus,' MS. Lansd.
[3] 'hominibus,' MS. Lansd.
[4] 'parcos, vivaria, stagna,' MS. Lansd.
[5] 'ejusdem,' MS. Lansd.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
267,	24,	*post obitum ipsius*	post mortem.
—	25,	*ei fuerit*	sit ei.
—	29,	*sicut*	secundum quod.
—	30,	*suum*	*deest.*
—	31,	*autem*	etiam.
268,	4,	*faciet*	faciat.
—	7,	*vero*	*deest.*
—	8,	*nec redditum*	vel reditum alicujus.
—	9,	*debitoris præsentia sufficiant*	debitorum præsentia sufficiunt.
—	10,	*inde satisfacere*	'ad inde satisfaciendum.'[1]
—	12,	*sufficiat*	sufficit.
—	15,	*plegii*	plegii sui.
—	16,	*pro*	de.
—	21,	*antiquas*	*deest.*
—	32,	*Nos vel*	Nos vero vel.
269,	1,	*mittemus justitiarios*	mittet justitiarios nostros.
—	3,	*comitatuum, comitatibus*	comitatus, comitatu.
—	4,	*illo*	eodem.
—	14,	*sed*	nisi.
—	26,	*laicum tenementum suum*	laicum feodum suum vel tenementum.
—	28,	*homo*	liber homo.
—	29,	*ad riparias nisi qui ex*	'aut ripas'[2] nisi qui ab.

[1] 'inde satisfacere,' MS. Lansd.

[2] 'ad riparias,' MS. Lansd.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
269,	30,	*debet. Nulla riparia de cætero defendatur*	debent et solent. Nullæ ripariæ de cætero defendantur.
270,	1,	*eosdem*	per eosdem.
—	3,	*coronatores*	coronator.
—	12,	*nihil*	nihil inde.
—	17,	*ipsius*	ejus.
—	18,	*Nullus, ejus*	Et nullus, alius.
—	19,	*ballivus*	ballivus noster.
—	23,	*ipsa*	illa.
—	24,	*constabularius*	constabularius aut ejus ballivus.
—	25,	*dandum*	'donandum.'[1]
—	32,	*fecit*	nobis fecerit.
—	34,	*ballivus*	alius ballivus.
271,	8,	*ballivi nostri*	'ballivus noster.'[2]
—	9,	*alienum boscum ad castra vel*	boscum ad castra seu ad.
—	11,	*eorum*	illorum.
—	17,	*Præcipe*	Præcipe in capite.
—	20,	*una mensura bladi*	bladi.
—	22,	*et russettorum*	russetorum.
—	23,	*scilicet duæ ulnæ infra*	id est 'duarum ulnarum inter.'[3]
—	26,	*vel*	et.
—	27,	*non*	nulli.

[1] 'dandum,' MS. Lansd.
[2] 'ballivi nostri,' MS. Lansd.
[3] 'duæ ulnæ infra,' MS. Lansd.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
271,	29,	*per*	*deest.*
272,	1,	*nec*	vel.
—	3,	*nec habebimus .... burgagii*	*desunt.*
—	5,	*debeat*	debeat nobis.
—	7,	*nec*	vel.
—	8,	*serjanteriæ*	serjantiæ.
—	12,	*ad legem manifestam vel*	'manifeste.'[1]
—	14,	*de cætero*	*desunt.*
—	15,	*disseisiatur de aliquo*	disseisictur de.
—	17,	*exulet*	exuletur.
—	18,	*alio*	*deest.*
—	24,	*securum*	securum conductum.
—	30,	*si*	*deest.*
—	32,	*vel*	et.
273,	2,	*invenientur*	inveniantur.
—	5,	*quis*	aliquis.
—	6,	*Wallingeford*	Walingford.
—	7,	*aliis*	aliis escaetis.
—	9,	*aliud*	aliquod.
—	10,	*ipsa*	baronia.
—	12,	*tenebimus*	eam tenebimus.
—	14,	*aliquam escaetam vel custodiam*	custodiam vel escaetam.
—	17,	*alicui*	*deest.*

[1] 'ad legem manifestam nec,' MS. Lansd.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
273,	22,	*vel*	per.
—	28,	*de cætero teneatur*	teneatur de cætero in regno nostro.
—	30,	*ballivus, turnum*	ballivus suus, terminum.
—	31,	*non*	hoc non.
—	32,	*videlicet*	et est consuetudo, videlicet.
—	33,	*post*	semel post.
274,	5,	*perquisivit*	adquisivit.
—	7,	*tethinga*	trithinga.
—	9,	*eo*	de eo.
—	11,	*faciendo*	habendo.[1]
—	13,	*eam*	postea illam.
—	15,	*tradat illam ei*	postea tradat eam illi.
—	16,	*ipsam, Si*	eam, Et si.
—	17,	*autem*	*deest.*
—	18,	*convincatur*	convictus fuerit.
—	20,	*domino suo, incurratur*	dominis, 'convertatur.'[2]
—	21,	*solebat*	consuevit.
—	22,	*Et salvæ sint*	salvis.
—	23,	*comitibus, baronibus,*	templariis, hospitalariis.
—	24,	*templariis et hospitalariis*	comitibus, baronibus, militibus.

[1] 'faciendo,' MS. Lansd.; 'faciendo et habendo,' MS. Cott. Tib.

[2] 'incurratur,' MS. Lansd.

PAG. LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
274, 26,	*libertates et liberas consuetudines*	libertatibus et liberis consuetudinibus suis.
— 28,	*quas*	*deest.*
— 29,	*erga*	et homines.
— 30,	*omnes*	et omnes.
— 31,	*erga*	et erga.
275, 3,	*libertatibus Forestæ*	Foresta.
— 8,	*omnium*	omnium bonorum.
— 13,	*hoc*	eas.
275-276,	*Hiis testibus . . . . nono*	Datum per manum venerabilis patris nostri domini R. Dunolmensis episcopi cancellarii nostri, apud 'Westlondoniam,'[1] XI. die Februarii anno regni nostri nono. Teste meipso et aliis prænominatis.

Carta de Foresta.

276, 17,	*rex Angliæ . . . comitibus*	etc.
277, 1,	*vicecomitibus, et omnibus . . . salutem*	*deest,* ballivis et omnibus fidelibus suis, salutem.
— 3,	*quod*	*deest.*
— 5,	*ad*	et ad.
— 8,	*archiepiscopis . . . in perpetuum*	et præsenti carta nostra confirmavimus pro nobis et hæredibus nostris in perpetuum de consilio venerabi-

[1] 'Westmonasterium Londoniis,' MS. Lansd.

lis patris domini Gualonis tituli sancti Martini presbyteri cardinalis et apostolicæ sedis legati, domini W. Eborum archiepiscopi, W. Londoniensis episcopi, et aliorum episcoporum Angliæ, Willelmi Marescalli comitis Penbrok rectoris nostri et regni nostri, et aliorum fidelium comitum et baronum nostrorum Angliæ has libertates subscriptas tenendas in regno nostro Angliæ in perpetuum.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
277,	16,	*deafforestetur*	'afforestetur.'[1]
—	20,	*vero*	*deest.*
—	23,	*attachiati sunt,*	'attachiantur.'[2]
—	24,	*forestam, fuerint*	forestam nostram, fuerunt.
—	26,	*Johannem*	*deest.*[3]
—	28,	*sit*	fuerit.
—	30,	*libere*	et libere.
—	31,	*forestis*	forestis nostris.
—	32,	*primæ coronationis*	coronationis prædicti.
—	35,	*essartis*	assartis.
278,	2,	*vel purpresturam*	purpresturam vel assartum.
—	3,	*vel*	*deest.*
—	4,	*essartum de, essartis,*	*deest,* assartis nobis.
—	5,	*Regardores, forestas,*	Rewardores, forestas nostras.
—	6,	*regardum*	rewardum.
—	7,	*regis Henrici*	prædicti Henrici regis.

[1] 'deafforestetur,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

[2] 'attachiati sunt,' MS. Lansd.

[3] 'Johannem,' MSS. Lansd. and Cott. Tib.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
278,	10,	*regardum*	rewardum.
—	13,	*fuerit tunc*	est.
—	14,	*det*	tunc det.
—	16,	*autem*	*deest.*
—	17,	*ortilli abscindantur*	ortelli abscidantur.
—	21,	*bedellus*	ballivus.
—	22,	*scottallas*	scotale.
—	24,	*purcellos, faciat*	porcellos, faciant.
—	25,	*regardorum*	rewardorum.
—	26,	*facient regardum*	faciunt rewardum.
—	32,	*nostri conveniunt*	convenient.
279,	2,	*nulli alii*	nullus alius.
—	7,	*conveniant*	'convenient.'[1]
—	8,	*Præterea*	Et præterea.
—	10,	*faciendum*	videndum.
—	13,	*autem*	præterea.
—	16,	*quem habet,*	*deest.*
—	24,	*unde*	ita quod.
—	26,	*quis, fuerit,*	aliquis, sit.
—	28,	*si autem*	et si.
—	31,	*invenire*	'invenisse.'[2]
—	34,	*ad mandatum, transierit,*	'per mandatum, transeat.'[3]
280,	3,	*cornari*	'cornare.'[4]

[1] 'conveniunt,' MS. Lansd.

[2] 'invenire,' MS. Lansd.

[3] 'ad mandatum transierit,' MS. Lansd.

[4] 'cornari,' MS. Lansd.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
280,	4,	*idem, in,*	iterum, *deest.*
—	13,	*de heyrinis*	heironum.
—	15,	*sit*	est.
—	18,	*pro*	per.
—	22,	*summagium*	'summagium super dorsum suum.'[1]
—	24,	*de extra,*	extra.
—	25,	*in ballivam suam*	*deest.*
—	27,	*alias*	alibi.
—	29,	*summagio . . . capiatur cheminagium*	equo portante summagium capiatur aliquod chiminagium.
—	30,	*in quibus*	ubi.
—	31,	*solebat et debuit*	consuevit.
280-281,	34,	*cheminagium. Omnes.*	chiminagium. De boscis autem illorum nullum detur chiminagium forestariis nostris præterquam de dominicis boscis nostris. Omnes.
281,	6,	*castellanus*	castellanus vel alius.
—	7,	*sive de viridi*	de viridi.
—	12,	*forestario nostro*	justitiario.
—	15,	*forestis*	foresta.
—	18,	*templariis*	*deest.*
—	19,	*et hospitalariis, consuetudinibus*	*desunt,* consuetudinibus suis.
—	20,	*forestis*	foresta.
—	22,	*prædictas*	*deest.*

[1] 'summagium,' MS. Lansd.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
281,	23,	*nostro . . . observent*	nostro tam clerici quam laici observent.
—	25,	*igitur*	autem.
—	26,	*concessione et donatione*	concessione, donatione, et confirmatione.
—	27,	*libertatum, majori*	*desunt.*
—	28,	*aliis*	*deest.*
—	31,	*omnium*	omnium bonorum.
282,	3,	*aliquid, hoc*	quid, hæc.
282-283,	5,	*Hiis testibus . . . nono*	Teste meipso apud Westmonasterium 'VI. die Februarii anno regni nostri nono.'[1]

CONFIRMATIO CARTARUM IN ÆTATE PLENA.

283,	9,	*Henricus . . . omnes libertates*	Henricus Dei gratia, usque finem Magnæ Cartæ. Nunc autem concessimus et præsenti carta nostra confirmavimus omnibus prædictis de regno nostro omnes libertates.
283,	21,	*minoris essemus ætatis*	in minore essemus ætate.
284,	1,	*et præcipimus*	*desunt.*
—	6,	*eo*	*deest.*
—	7,	*fuerunt*	fuerint.
—	8,	*Hiis testibus . . . vicesimo primo.*	Hiis testibus, Edmundo Cantuariensis archiepiscopo et omnibus aliis in Magna Carta nominatis. Datum per manum venerabilis patris R. Cicestrensis episcopi cancellarii nostri XXVIII. die Januarii, anno regni nostri vicesimo primo.

[1] Omitted in MS. Lansd.

EXCOMMUNICATIO SUPER VIOLATORES CARTARUM.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGII.
285,	2,	.III. *idus*	idus.
—	3,	*magna aula regis apud Westmonasterium*	majori aula Westmonasteriensi.
—	4,	*Dei gratia*	*desunt.*
—	5,	*dominorum R.*	domini Ricardi.
—	6,	*R. comitis Norfolciæ et Suffolciæ*	Rogeri comitis Norfolch.
—	8,	*Warwyk, optimatum*	Warenn, magnatum.
—	11,	*F. Londoniensis, H. Elyensis*	R. Londoniensis, E. Eliensis.
—	15,	*L. Roffensis, Thomas Menevensis*	R. Roffensis, E. Menevensis.
—	17,	*ecclesiasticarum et libertatum*	ecclesiarum.
—	19,	*communium*	*deest.*
—	20,	*carta*	in carta.
—	22,	*sub*	in.
—	23,	*et patris*	*desunt.*
—	24,	*semperque*	*deest.*
—	27,	*omniumque martyrum dei*	et omnium martyrum et.

PAG.	LIN.	EXEMPLAR.	HEMINGBURGH.
286,	3,	*vel spoliaverint*	*desunt.*
—	6,	*communium*	communibus.
—	7,	*concessis*	concessas.
—	11,	*immutaverint*	mutaverint.
—	12,	*vel consilio*	vel consilio, vel auxilio.
—	15,	*earum*	illarum.
—	16,	*et*	*deest.*
—	18,	*consiliatores*	consiliariorum.
—	19,	*executores*	executorum.
—	25,	*satisfecerint*	plene satisfecerint.
—	27,	*etiam, illos*	*deest*, omnes illos.
—	28,	*quiqui, regis,*	qui, domini regis.
—	29,	*rei, sempiternam*	*desunt.*
—	30,	*signa, duximus*	sigilla, præsentibus duximus.

FINIS VOLUMINIS PRIMI.

LONDON:
Printed by S. & J. Bentley, Wilson, and Fley,
Bangor House, Shoe Lane.